СИЛСИЛЕ-И АЛИЙЙА

СИЛСИЛЕ-И АЛИЙЙА

«Алтын мурас» фонду

altynmuras.kg@gmail.com

Бишкек 2015

УДК 29
ББК 86.38
С 38

С 38 СИЛСИЛЕ-И АЛИЙЙА. - Б.: 2015 - 194б.

ISBN 978-9967-27-100-5

Орто Азия элдеринин диний-руханий жашоосунун калыптануусунда Накшбандия тарикатынын орду өзгөчө болгондугу тартышсыз. Ахмед Яссави сыяктуу улуу аалымдын өзү бүткүл илимин Накшбандия пиринин колунан алгандыгын эске салсак аты аталган тарикаттын жашообузда ээлеген ордунун канчалык кеңири экендигин түшүнө алабыз.

Кыргыз тилинде жарык көргөн бул китеп ошол улуу тарикаттын улуу пирлери тууралуу маалымат берүүнү көздөйт. Арабстандан башталган аалымдар чынжырынын Орто Азия элдеринде он төрт өкүлүнүн болуусу бардыгыбыз үчүн чоң мактаныч.

«Силсиле-и Алиййа» - улуу санжыра дегенди түшүндүрөт. Бир мектеп, бир жол, бир тарикаттын ичинде кылымдардан бери устаз-шакир түрүндө келе жаткан аалымдар санжырасы Арап тилинде «силсиле» деп аталат. Ал эми «алиййа» деген сөз Арап тилинде «улуу» деген маанини билдирет.

С 0403000000-15 **УДК 29**

ISBN 978-9967-27-100-5 **ББК 86.38**

МАЗМУНУ

КИРИШ СӨЗ

Бул китепте Түркстан аймагында Накшбандия пирлери деген наам менен таанымал болгон заттардын силсилесинде орун алган бардык улуулар тууралуу биографиялык маалымат аласыз.

“Силсиле” – “бири-бири менен байланыштуу, бири-бирине тийиштүү нерселерден куралган чынжыр, тогоо” деген маанини билдирет. Ар бир муршиди камил, б.а., аалым жана олуя зат, шакирттеринин арасынан жетилген, башкаларды да тарбиялай тургандай даражага жеткен шакирттерине халифалык жана ижазат (уруксат, диплом) берет. Анан алар дагы шакирт окутуп, жетиштирген шакирттерине ушул жол менен ижазат беришет. Ошентип аалымдар санжырасы, аалымдар чынжыры пайда болот. Бул чынжыр Пайгамбарыбызга чейин жетип барат.

Араларында Бахауддин Бухари, Имам Раббани, Мавлана Халиди Багдади сыяктуу улуу аалымдар да болгон аалымдар чынжырына “Силсиле-и Алиййа”, б.а., “улуу санжыра” делген. Бул “Силсилет уз-захаб”, б.а., “алтын санжыра” деп дагы аталган.

Ар бир чыныгы аалымдын сөзсүз Расулуллахка (Аллахтын Элчисине) чейин барган устаздар силсилеси, санжырасы болушу керек. Мисалы: Имам Раббани, Абдулкадир Гейлани, жана төрт мазхаб имамдары сыяктуу ар бир ахли сүннөт аалымдарынын сүйүктүү Пайгамбарыбызга чейин болгон бардык устаздары маалым. Исламда бир гана мына ушундай улуу заттарга байланып, алардын китептерин окуу керек. Жашоосунда ушундай улуу заттарды таба албаган адам алар сыяктуу адис, б.а., силсилеси белгилүү жана ижазат ээси болгон кандайдыр бир аалымдын жазган китептерин окуусу, аны өзүнө жол баштоочу деп билүүсү керек.

Китепте ысымдары аталган улуу аалымдарды таануу жана ал заттардын махабаты, пейзи (руханий нуру) жана шапааттарына татыктуу болуу баарыбызга насип болсун.

Пайгамбарыбыз МУХАММЕД “алейхиссалам”

Ал - Аллаху тааланын Расулу (Элчиси), Хабиби, б.а., сүйүктүүсү. Пайгамбарлардын эң улуусу жана эң акыркысы. Атасынын аты - Абдуллах. 571-жылы апрель айынын жыйырмасына дал келген Рабиуль аввал айынын он экисинде, Дүйшөнбү күнү таңга маал Мекке-и Мукаррама шаарында дүйнөгө келген. Пайгамбарыбыз туулганда атасы кайтыш болгон эле. Алты жашында энеси, сегиз жашына чыкканда чоң атасы кайтыш болду. Кийин атасынын бир тууган агасы болгон Абу Талибдин карамагында чоңойду. Жыйырма беш жашында Хадича-тул-кубра менен баш кошту. Андан төрт кыз жана эки уулдуу болду. Улуу баласынын аты Касым эле. Ошондуктан Ал киши “Абул-Касым” деп дагы аталган. Кырк жашында бүткүл адамдарга жана жиндерге Пайгамбар экендиги билдирилди. Андан үч жыл өтүп, элди ыйманга чакыра баштады. Элүү эки жашында, түндөрдүн биринде Меккеден Кудуска (Иерусалим) жана ал жерден көктөргө алып чыгып келинди. Бул окуя “Мираж” деп аталат. Миражда Бейишти, Тозоктуу жана Аллаху тааланы көрдү. Беш маал намаз ошол түнү фарз болду. Тарыхчылардын айтымында, миладий (Григоряндык жыл санак боюнча) 622-жылы Аллаху тааланын буйругу менен Меккеден Мединага барды. Бул сапары “Хижрат” деп аталат. Медина шаарынын Куба деген айылына келген күнү болгон Рабиул авалдын сегизи, сентябрь айынын жыйырманчы Дүйшөнбү күнү мусулмандардын Хижри шамси жыл санагынын башталышы катары кабыл кылынган. Мусулмандардын Хижри камари жылдары болсо, ошол жылдын Мухаррам айынан башталат жана ай жолдошунун жер планетасы айланасында он эки жолу тегеренип өтүшү бир камари жылга тең болот.

Мухаммед “алейхиссалам” ак жуумал жана адамдардын эң сулуусу эле. Сулуулугун жана көркөмдүгүн баарына да

көрсөтө берчү эмес. Ал заттын сулуулугун бир жолу көргөн, жада калса, түшүндө көргөн адамдардын дагы жашоосу лаззат жана куунактык менен өтүүдө. Ал зат бардык доорлордо дүнүйөнүн каалаган бир аймагында жашаган, туулган бардык адамдардан ар тараптан эң жогору болуп саналат. Акылы, ой-пикири, көркөм мүнөзү жана бардык мүчөлөрүнүн кубаты бардык адамдардыкынан артыкча болчу.

Балалык чагында эки ирет соода кербени менен Шам элине барды жана Бусра делген жерден артка кайтты. Андан башка эч качан эч жакка барган эмес. Умми болчу, б.а., эч бир мектепке барган эмес. Эч кимден сабак алган эмес. Бирок, бардык нерсени билчү. Тагыраак айтканда, эмнени ойлосо жана эмнени билүүнү кааласа Аллаху таала ошол замат Ал затка билдирип турчу. Жабраил "алейхиссалам" аттуу периште келип, Ал зат каалаган нерсени билдирип кетчү. Ыйык жүрөгү күндөй жарык чаччу. Андан чачылган илим жана маарифат нурлары радио толкундары сыяктуу жер, асман жана ар тарапка жайылчу. Азыр болсо бул нур ыйык мазарынан жайылууда. Жайылуу кубаты ар секунд сайын көбөйүүдө. Электромагниттик толкундарын кабыл алуу үчүн радио кабылдагыч керек болгондугу сыяктуу Анын пейздерин (нурун) ала билүү үчүн Ага ишенген, сүйгөн жана көрсөткөн жолунда жүрүп таза болгон жүрөк зарыл. Ушундай жүрөк ээси болгон адам ошол нурларды алат жана өз кезегинде ал дагы айланасына тарата баштайт. Мындай улуу инсандар **"Вали"** (олуя) деп аталат. Мына ушундай бир валини тааныган, ишенген жана сүйгөн адам анын алдында адептүүлүк менен отуруп же алыстан аны адептүүлүк менен, махабат менен эстесе, ойлосо, ошол адамдын жүрөгү дагы нур жана пейз алып, тазарып жетиле баштайт. Аллаху таала денебизди карап жетилдирүү үчүн күндүн энергиясын себеп кылганы сыяктуу рух жана жүрөгүбүздү жетилиши үчүн Мухаммед алейхиссаламдын жүрөгүн жана ал жерден жайылган нурларды себеп кылган. Адамды тойдурган, клетка

жана булчуңдарга кубат берген жана энергия менен камсыз кылып турган бардык азык заттар күндүн энергиясы жана ар түрдүү реакциялар аркылуу пайда болгондой жүрөккө, рухка азык болгон олуянын сукбаттары, сөздөрү жана жазуулары дагы бардыгы Расулуллахтын ыйык жүрөгүнөн жайылып жаткан нурдан пайда болгон.

Ааламдардын Мырзасы (саллаллаху алейхи васаллам) отуз жети жашында эле кайыптан “Оо Мухаммед” деп аны чыкырып жаткан добуштарды укчу. Отуз сегиз жашында бир канча нурларды көрө баштады. Окуяларды бир гана Хадича энебизге айтып берчү. Мухаммед алейхиссаламга пайгамбардыктын билдирилиши жакын калган кездерде доорунун таанымал акындарынан Кус бин Саида Указ базарында төөсүнүн үстүндө туруп, жыйылган калың элге окуган хутбасы Анын (пайгамбардын) келишинин сүйүнчүлүү кабарын берген эле. Сүйүктүү Пайгамбарыбыз дагы ошол хутбаны тыңдагандардын арасында эле.

Ал кездерде бүткүл Арабстан боюнча адамдар Аллахтын мыйзамынан алыстап кеткен болчу. Алар бай-кембагал, күчтүү-күчсүз, кожоюн жана кул сыяктуу таптарга бөлүнүп алышкан болчу. Бираз өздөрүн жогорураак, маданияттуураак деп эсептегендер калгандарга зулумдук кылышчу, аларды адам деп эсептешчү эмес. Күчсүздөрдүн мал-мүлктөрү тартып алынчу, бирок, мындай адилетсиздиктерге тоскоол боло турган бир да жоопкер киши табылчу эмес. Аллаху таалага ыймандан пайда болуучу уяттуулук жана коркуу сезимдеринен жана көркөм мүнөздөрдөн өтө алыс болушчу. Ар түрдүү бузукулук, сый-урматты жана намысты тебелөө сыяктуу жаман кулк-мүнөздөр эч бир кыйынчылыксыз жасалчу, кумар, аракечтик, напсинин каалоолорун кандыруу сыяктуу букулуктар кеңири жайылган болчу. Күн сайын кайталанып турган адам өлтүрүүлөр, зина жана каракчылык абдан тажаткан болчу, күнөөсүз адамдардын кыңкыстоолору жана ачуу көз жаштары Аршты титиретип жаткан болчу.

Толугу менен ахлак жагынан пас кылык-жоруктар өкүм сүрчү, адамдар жахалат (сабатсыздык) баткагына баткан болчу. Аял киши жөнөкөй эле бир буюмдай алынып сатылчу, кыз балдар тирүү бойдон ынсапсыздык менен көмүлчү. Эң жаманы, таш жүрөк, өжөр жана ырайымдан узак бул эл өз колдору менен жасап алган пайдасы да, зыяны да жок болгон жансыз буттарга сыйынып-табынууну чоң абийир деп кабыл кылышчу.

Адам алейхиссаламдан бери дүнүйөдө мындай зулум, жолдон таюу, ахлаксыздык, ыймансыздык, сафахат (напсинин каалоолорун кандырууга абдан берилип кетүү) кездешкен эмес болчу. Адамдар айбан кебетесине кирип калгандай эле. Баары бири-бирине душман, коомчулук ар заматта жарылууга даяр турган вулкан сыяктуу кайнап жаткан эле. Адамдардын бейпилдикке жетүүлөрү үчүн мындай караңгылыктын түбүнөн бакыттуулук күнү чыгышы керек болуп жаткан. Эгер ушундай бир нур чыкса, куфурдун ордун ыйман, зулумдуктун ордун адилеттүүлүк, сабатсыздыктын ордун илим ээлөчү жана адамдар түбөлүк бакытка жетишкен болмок.

Пайгамбарыбыз кырк жашында, Рамазан айында, Хира тоосуна чыгып, тафаккурга (терең ой жүгүртүүгө батуу) берилген болчу. Рамазандын 17-чиси, Дүйшөнбү күнү жарым түндөн кийин атын атап чакырган бир үндү укту. Башын көтөрүп тегерегине караганда, ошол үн дагы кайталанды жана кийин заматта айлана-тегеректи жарыкка бөлөгөн бир нурду көрдү. Нурдун артынан Жабраил алейхиссалам бет-маңдайында пайда болду жана Ага “Оку!” деди. Пайгамбарыбыз болсо **“Мен окуй албайм”** деген жообун берди. Ошондо периште Пайгамбарыбызды катуу кучактады да, дагы “Оку!” деди. Пайгамбарыбыз кайра **“Мен окуй албайм”**, - деп жооп берди. Дагы бир жолу Аны кучактады, дагы “Оку!” деди. Пайгамбарыбыз “Мен окуганды билбейм”, - деп жооп бергенде, Аны үчүнчү жолу кучактап кысты. Андан

кийин Аны коё берип “(Эй Мухаммед!) **Жараткан Аллахтын ысымы менен оку! Ал инсанды уюган кандан жаратты! Оку, Аллах эӊ улук Зат! Ал** (инсанга) **калемди** (жазууну) **үйрөттү, Ал зат инсанга билбегендерин үйрөтөт”** деген маанидеги Алак сүрөсүнүн алгачкы беш аятын келтирди. Мухаммед алейхиссалам дагы аны менен бирге кайталады (окуду). Алгачкы вахий мына ушинтип келди жана ааламга жарык чачкан Ислам нуру ушинтип пайда болду.

Жабраил алейхиссалам вахий алып келгенде кээде адам кебетесинде келчү. Көбүнесе сахабалардан Дихя-и Калбинин келбетинде келчү. Кээде болсо Пайгамбарыбыздын жүрөгүнө илхам менен салчу, түшүндүрүп берчү. Расулуллах алейхиссалам аны көрчү эмес. Ал кээде түштө, кээде катуу коркуу салган үн менен келчү. Вахийдин мына ушундай түрдө келиши Пайгамбарыбызга өтө оор, кыйын сезилчү. Мындай кездерде өтө суук болуп турган болсо да Анын ыйык чекесинен тер ага берчү, төөнүн үстүндө болсо вахийдин оордугунан улам төө жерге чөгүп калчу. Анын жанында болгон сахабалар дагы вахийдин оордугун денесинде сезишчү. Жабраил алейхиссалам бир канча жолу Пайгамбарыбыздын келбетинде дагы келген.

Аллаху таала кээде периштесиз жана пардасыз, б.а., эч кандай ортомчусуз дагы Пайгамбарыбызга вахий жиберген. Мындай көрүнүш Мираж түнү орун алган.

Биринчи вахийдин келиши менен пайгамбардык милдетин аткара баштаган Мухаммед Мустафанын (саллаллаху алейхи васаллам) Исламды үгүттөөсү жыйырма үч жыл уланды. Бул убакыттын он үч жылын Меккеде, он жылын Мединада өткөрдү.

Мухаммед алейхиссалам **умми** эле, б.а., китеп окубаган, бир нерсе жазбаган жана эч кимден сабак албаган киши болчу. Меккеде туулуп, ошол жерде, белгилүү кишилердин арасында чоӊойду. Ушундай болушуна карабастан Тоорат жана Инжилде, Грек жана Рим доорлорунда жазылган

китептерде болгон билимдерден, маалыматтардан, окуялардан кабар берчү. Ислам дининен кабардар кылуу максатында хижраттын алтынчы жылы Рим, Иран жана Хабаш башчыларына жана башка араб падышаларына каттарды жиберди. Ага алтымыштан ашуун элчилер келди. Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын окуу-жазууну билбегени тууралуу Анкебут сүрөсүнүн 48-чи аятында: **“Сен бул Курани карим келгенге чейин эч бир китепти окуган эмессиң. Бир да жазуу жазган эмессиң. Эгер сен окуу-жазууну билген болсоң анда кара ниеттер албетте шектенип калышмак”** деген мааниде билдирилген.

Хадиси шарифте: **“Мен умми пайгамбар Мухаммедмин... Менден кийин пайгамбар жок”, -** деп айтылды. Дагы Курани каримде: **“Ал** (Мухаммед алейхиссалам) **өзүнүн ой-каалоосунан чыгарып сүйлөп жаткан жок. Анын сүйлөп жаткандары Ага вахий аркылуу билдирилүүдө, үйрөтүлүүдө”** (Нажм сүрөсү, 3, 4 аяттар) деген мааниде билдирилет.

Аллаху таала Жабраил “алейхиссалам” аттуу периште аркылуу Мухаммед алейхиссаламга **“Курани каримди”** жиберди. Курани карим, 22 жыл, 2 ай, 22 күндө вахий кылынып бүттү.

Адамдарга дүнүйөдө жана акыретте керектүү, пайдалуу боло турган нерселерди буйрук кылды. Зыяндуу боло турган нерселерге болсо тыюу салды. Ошол буйрук менен тыюулардын баары Ислам дини же Исламият деп аталат.

Мухаммед алейхиссаламдын айткан ар бир сөзү туура, баалуу жана пайдалуу. Мына ушундай ишенген адамга момун же мусулман делет. Мухаммед алейхиссаламдын сөздөрүнүн бирөөнө болсо да ишенбеген, жактырбаган адам капыр деп аталат. Аллаху таала момун болгон кулдарын сүйөт. Аны түбөлүккө Тозокко таштабайт. Аны Тозокко эч качан таштабайт, же күнөөсү үчүн Тозокко киргизсе да белгилүү убакыттан кийин ал жерден чыгарат. Капыр адам болсо

Бейишке такыр кире албайт. Түз Тозокко барат жана ал жерден түбөлүккө чыга албайт. Ошондуктан, Ага ишенүү, Аны сүйүү бардык бактылуулуктардын, бейпилдиктин, ырахатыктын жана жакшылыктардын башаты. Анын пайгамбар экенине ишенбестик бардык бакытсыздыктардын, балакеттердин, азап-кыйынчылыктардын жана жамандыктардын башталышы.

Расулуллах "саллаллаху алейхи ва саллам"дын илим, ирфан, фахм, якийн, акыл, закават, жоомарттык, тавазу, хилм (жумшактык), боорукердик, сабыр, кайрат, хамийят, садакат, аманат, шажаат, кайбат, марттык, балагат, фасахат, фатанат, малахат (сулуулук), вара, иффат, керемет, ынсап, хайа, зухд жана такыбаасы башка бардык пайгамбарлардан артык болчу. Дос жана душмандарынан кандайдыр жамандык көрсө дароо кечирип жиберчү. Эч бирине жамандык менен жооп берчү эмес эле, б.а., өч алууну ойлочу эмес эле. Ухуд согушунда капырлар ыйык гүлдөй бетин канатып, тиштерин сындырган кезде алар үчүн "Йа, Раббим! Аларды кечире көр! Бул кылмыштарын алардын сабатсыздыктарына жоё көр!" – деп дуба кылган болчу.

Мухаммед алейхиссаламдын көркөм кулк-мүнөзү жана касиеттери өтө көп болуп, ар бир мусулман бул ахлакты үйрөнүшү жана өз кулк-мүнөзүн да ушунун негизинде оңдоосу керек. Дүнүйө жана акыретте балакеттерден, азап-кыйынчылыктардан кутулуу жана ошол эки дүнүйө Мырзасынын "саллаллаху алейхи ва саллам" шапаатына ээ болуу, жалгыз ушул жол менен гана насип болушу мүмкүн. Анткени, хадиси шарифте: **"Аллаху тааланын ахлакы менен ахлактангыла!"** – деп буйрук кылынды.

Хижраттын он биринчи жылы болчу. Жабраил алейхиссалам, ошол жылы келгенде Сүйүктүү Пайгамбарыбызга Курани каримди эки жолу башынан аягына чейин окуп көрсөттү. Мурдагы жылдарда келгенде бир жолу окуп берчү. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи ва

саллам) Жабраил алейхиссаламдын эң акыркы алып келген: **“Аллаху тааланын жардамы жана жеңиши келсе жана адамдардын Аллаху тааланын динине** (Исламга) **топ-топ болуп кирип жатканын көрсөң Раббиңе хамд** (мактоо) **айткын жана тасбих кылгын! Андан кечирим тилегин! Анткени Ал, тооболорду дайым кабыл кылуучу!”** деген маанидеги Наср сүрөсүнүн уккан соң: **“Оо Жабраил! Көңүлүмдө өлүмдүн жакындап калганын сезип турам”, -** деп айтты. Ага жооп катары Жабраил алейхиссалам мааниси: **“Акырет сен үчүн дүнүйөдөн жакшыраак. Раббиң сага жакында** (ушундай ниматтарды) **берет. Анан сен ыраазы болосуң.”** (Зухаа сүрөсү, 4-5) деген аятты окуду.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз ошол күнү Мединада болгон сахабалардын баарын бешим намазына мечитке жыйналуусун буйрук кылды. Эки дүнүйө Мырзасы намаздан кийин бир хутба окуду. Бул хутба ушундай бир хутба эле; аны тыңдаган жүрөктөрдүн баары сыздап, көздөрдөн жаштар куюлуп аккан болчу. Сөзүнүн аягында: **“Эй, адамдар! Пайгамбарыңар катары мени кандай деп билесиңер?” -** деп сурады. Сахабалар: “Йа, Расулуллах! Аллаху таала Сизди мол жакшылыктар менен сыйласын жана ырайым кылсын. Сиз бизге өтө мээрман ата, дайым насаат кылуучу боорукер ага катары мамиле кылдыңыз. Аллаху таала сизге ыйгарган пайгамбардык милдетин орундуу орундадыңыз. Вахий кылынгандарды бизге жеткиздиңиз. Раббиңиздин жолунда Исламга хикматтар, көркөм, таттуу насааттар менен чакырдыңыз. Аллаху таала сизге эң сонун жана эң жогору сыйлыгын берсин!” - деп жооп беришти.

Сапар айынын соңку күндөрү эле. Ааламдардын Мырзасы (саллаллаху алейхи ва саллам) түндүктөгү Византия империясы мусулмандар үчүн чоң коопко айлана электе аларды дагы бир жолу Исламга чакыруу, бул чакырууну четке кагышса аларга каршы согуш ачуу жана Ислам мамлекетинин өкүмүнө киргизүүнү каалоочу. Ошондуктан,

Византиялыктар менен согушуу үчүн сахабаларды даярдык көрүүгө буйрук кылды. Сахабалар бул буйрукту орундоо үчүн даярдана башташты. Расулуллах мечитке кирип, минбарга чыгып: **“Эй, сахабаларым! Усаманын атасы Зайд колбашчылыкка кандай татыктуу болуп, мен үчүн кандай сүйүктүү болгон болсо, андан кийин анын уулу Усама дагы колбашчылыкка ошондой татыктуу. Усама мен үчүн адамдардын эң сүйкүмдүүсү”, -** деп айтты.

Усаманын колбашчылыгы астында согушка бара жаткандардын арасында Хазрети Абу Бакр, Хазрети Умар, Хазрети Абу Убайда бин Жаррах, Хазрети Саъд бин Абий Ваккас сыяктуу сахабалардын абройлуулары дагы бар эле.

Бирок, эртеси күнү, Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын капыстан ооруп калышынан улам кошуундун жолго чыгышы кечиктирилип, сапар Пайгамбарыбыз кайтыш болгондон кийин гана ишке ашырылды. Сүйүктүү Пайгамбарыбыз катуу температурага чалдыккан эле. Денесинин ысыгы көтөрүлгөн сайын оорусу убакыт өтүп күчөп жатты.

Пайгамбарыбыздын оорусу күчөп жатты. Ыйык жубайлары Хазрети Аиша энебиздин үйүндө калуусуна макул болушуп, өздөрүнүн акыларын ага багыштоону абзел көрүштү. Ошондо Расулуллах алейхиссалам Завжаи мутаххараларын (жубайларын) мындай кең пейилдиктерине, мээримдерине кубанып, алардын баарына дуба кылды жана өмүрүнүн акыркы күндөрүн Аиша энебиздин үйүндө өткөрө баштады.

Расули акрам (саллаллаху алейхи ва саллам) хазреттеринин денесинин ысыгы барган сайын көтөрүлүп жаткан эле. Денеси абдан ысыгандыктан төшөгүндө эки жагына кезеги менен оодарылып жатууга мажбур болду. Ушундай оор убакытында дагы сахабалар Ал затты зыярат кылышчу. Оорудан улам сыздап жатканын көрүп, сахабалар катуу кайгыга батып жатты.

Ооруу күндөн күнгө күчөп жатты. Сахабалар болсо бул абалдан өтө кайгырып, үйлөрүндө чыдап отура алышпады. Мындан улам дайым мечитте жыйналып, Пайгамбарыбызды зыярвт кылышчу же абалынан кабардар болуу үчүн Хазрети Алини Анын алдына жиберишчү.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз кайтыш болооруна үч күн калганда оорусу дагы күчөдү. Мечитке чыгып жамаатка намаз окута алгыдай абалда эмес болчу. Жамаатка чыгып имамдык кыла албаган алгачкы намазы куптан намазы болчу. Хазрети Билал ар дайым болгондой бул жолкусунда да Расулуллахтын эшигине келип: “Ас-салат, йа Расулаллах”, - деди. Сүйүктүү Пайгамбарыбыз мечитке чыга алчу чамасы жок эле. Ушул себептен: **“**Абу Бакрга айткыла! Сахабаларыма намаз окутсун!” **-** деп буюрду. Хазрети Аиша энебиз: “Жаным сизге курман болсун йа Расулаллах! Атамдын көңүлү өтө назик адам жана өтө кайгылуу. Улуу затыңызды өз ордунда туруп, ал жерде сизди көрө албаса ыйлап намаз окута албаса керек деп ойлоймун. Имамдыкка Умардын өтүүсүн буюрасызбы?” - деп сурады. Пайгамбарыбыз кайрадан: **“Абу Бакрга айткыла! Сахабаларыма имам болуп, намаздарын окутсун!” -** деп буюрду. Хазрети Билал Абу Бакрга жагдайды түшүндүрдү. Хазрети Абу Бакр дайым михрабда көрүүгө үйрөнгөн Расулуллахты көрө албай жүрөгү эзиле баштады, эстен тана жаздады. Ыйлады!... Ыйлады!... Сахабалар дагы аны менен бирге ыйлай башташты. Мечиттен келип жаткан бул ый үнүн уккан мээрман Пайгамбарыбыз ал жерде эмне болуп жатканын сураганда хазрети Фатима энебиз: “Жаным сизге курман болсун йа Расулаллах! Сахабаларыңыз сиздин жоктугуңузга чыдай албай ыйлап жатышат!...” - деп жооп берди.

Ырайым дарыясы болгон сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи ва саллам) бул абалдан өтө таасирленди. Сахабаларын бираз болсо да көңүлдөрүн жибитүү ниетинде катуу ооруп турганына карабастан ордунан туруп, Хазрети

Али менен Хазрети Аббаска сүйөнүп мечитке кирди жана намаз окулуп бүткөн соң: **“Эй, Сахабаларым! Силер Аллаху тааланын коргоосундасыңар жана силерди Аллаху таалага аманат кылдым! Такыбаа болгула. Аллаху тааладан корккула. Аллаху тааланын буйругун орундагыла. Ага баш ийгиле. Мен эми бул дүнүйөдөн кетүүдөмүн”, -** деп айтты.

Хазрети Абу Бакр сахабаларга он жети жолу намаз окутту. Бир жолу бешим намазын окутуп жаткан. Ошол маалда Пайгамбарыбыз дагы өзүн бираз жеңил сезип, Хазрети Али менен Хазрети Аббасга сүйөнүп мечитке намазга чыккан эле. Имамдын ордунда турган Абу Бакр Сыддык сүйүктүү Пайгамбарыбыздын мечитке киргенин сезип, бир четке жылмакчы болду. Пайгамбарыбыз болсо: **“Ордуңда туруп уланта бер!”** деп ишара кылды жана Хазрети Абу Бакрдын сол жагына туруп, сахабаларына акыркы жолу намаз окуткан болду. Пайгамбарыбыз кайтыш болоордон үч күн мурда Жабраил алейхиссалам зыярат кылууга келип: “Йа, Расулаллах! Аллаху тааланын сизге саламы бар. Жагдайыңыздан кабардар болсо дагы ал-акыбалыңыз тууралуу сурап жатат”, – деди. Ааламдардын Мырзасы болсо: **“Кайгылуумун”, -** деди.

Жабраил алейхиссалам Жекшемби күнү да келип ошол айткандарын кайталады. Пайгамбарыбыз дагы да ошол жоопту берди. Ооруй электе бир нече алтынды кедейлерге, бир нечесин Хазрети Айшага берген эле. Жекшемби күнү Пайгамбарыбыздын ооруусу катуулады. Жанына келген аскер кол башчысы Хазрети Усамага эч нерсе айтпады. Бирок, колун көтөрүп, анын үстүн сылады. Ага дуба кылгандыгы түшүнүлдү.

Пайгамбарыбыздын бул дүнүйөдөн кетип, акыретке көчө турган күнү Дүйшөмбү болчу. Ооруганына он үч күн болгон эле. Пайгамбарыбыз сахабалар мечитте Абу Бакр Сыддыктын аркасында багымдат намазын окуп турганда мечитке кирди.

Үммөтүнүн сап-сап болуп тизилип намаз окуп турганын көрдү. Кубанып, күлүмсүрөдү. Өзү дагы Абу Бакрга уюп, намаз окуду. Сахабалар Пайгамбарыбыздын намазга келгенин көргөндө ооруудан айыкты деп ойлоп кубанышты.

Намаздан кийин төшөгүнө бираз жаткандан кийин жанына Хазрети Алини чакыртты. Башын анын кучагына койду. Маңдайы тердеп, өңү өзгөргөн эле.

Сыртта убайым менен күтүп турган сахабалар Пайгамбарыбыздын жагдайынын начарлаганын угуп жүрөктөрү сыздады. Көздөрүнөн жаш шорголоду. Акыркы жолу Пайгамбрыбыздын дидарын көрүү үчүн: “Эшикти ачкыла! Пайгамбарыбыздын дидарын акыркы жолу көрөлү”, - деп эшиктин алдында жалынып турушту. Ааламдарга ырайым кылып жиберилген Аллаху тааланын Сүйүктүүсү сахабаларынын минтип турушканын угуп: **“Эшикти ачкыла”**, - деди. Сахабалардын абройлуулары жана аксакалдары ичке киришти.

Пайгамбарыбыз аларды сабырга чакырып: **“Эй, сахабаларым! Силер адамдардын эң кадырлууларысыңар. Силерден кийин ким келсе дагы силер баарынан мурда Бейишке киресиңер. Динди сактап калууда бекем болгула жана Куранды жол көрсөтүүчү кылып алгыла. Диндин өкүмдөрүнөн гафил болбогула”, -** деди. Андан кийин: **“Эй, Раббим! Таблиг** (жеткизүү) **кылдымбы?”** – деп ыйык көздөрүн жумду. Ыйык жүзү тердеди. Хазрети Али сахабаларга чыгууларын билдиргендей ишара кылды.

Алар кеткенден кийин Хазрети Айша келип насыят сурады. Пайгамбарыбыз: **“Эй, Айша! Үйүңдө отуруп өзүңдү корго”, -** деп көзүнөн жаш шорголоду. Пайгамбарыбыз ыйлаган эле. Ошол жердегилердин көңүлдөрү жабыркап, ичтери эзилди. Хазрети Үммү Салама энебиз: “Жаным сизге курман болсун, йа, Расулаллах! Эмнеге ыйлап жатасыз?” - деп сураганда: **“Үммөтүмө мээримдүүлүк кылынуусу үчүн ыйлаймын”, -** деди.

Пайгамбарыбыз эми соңку демдерин алып жаткан эле. Убакыт жакындаган болчу... Аллаху таала Азраил алейхиссаламга: "Сүйүктүүмө эң жакшы келбетте бар. Эгер уруксат берсе рухун эң жумшак жана жеңил түрдө ал. Уруксат бербесе артка кайт", - деп вахий берди.

Негизи өзү дагы милдетин орундоо үчүн бара жаткан Заттын урматына жаратылган Азраил алейхиссалам ааламдардын Мырзасына кирип барды. Уруксат берилди. Сүйүктүү Пайгамбарыбыз жанында турган идиштеги суудагы колдорун батырып, суу колу менен ыйык жүзүн сүртүп: **"Ла илаха иллаллах! Эй, Аллахым! Рафик-ул-аъла!..."** деди. Азраил алейхиссалам Пайгамбарыбыздын рухун ала баштады. Пайгамбарыбыздын жүзү бир кызарып, бир саргайды. Азраил алейхиссаламга: **"Үммөтүмдүн жанын да ушундай кыйнап, кыйынчылык менен аласыңбы?" -** дегенде ал: "Йа, Расулаллах! Эч кимдин жанын мындай оңой алган эмесмин", - деди. Акыркы маалында да үммөтүн эсинен чыгарбаган Расулуллах: **"Эй, Азраил! Үммөтүмө кыла турчу катаалдыгыңды мага кыл! Анткени, алар алсыз, чыдай албайт..."**, - деди. Кийин кайра: **"Ла илаха иллаллах! Рафик-ул-аъла!..."** деди. Анын мубарек руху алынып, ала-и иллиинге жеткизилди...

Расулуллах хижраттын он биринчи жылы (м.632) Рабиул-аввал айынын 12-синде Дүйшөмбү күнү түшкө жуук акыретке көчтү. Шейшембиден шаршембиге өтөр кечеси ыйык рухун тапшырган бөлмөсүндө казылган кабырына коюлду. Ал кезде камари жыл саноосу боюнча 63, шамси жыл саноосу боюнча 61 жашта болчу.

Абу Бакр Сыддык хазреттери

Абу Бакр Сыддык хазреттери пайгамбарлардан кийин адамдардын эң улуусу. Ашъараи мубашшаранын, б.а., Бейиш менен сүйүнчүлөнгөн он сахабанын биринчиси. Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын кайын атасы, хазрети Айшанын атасы. Хазрети Абу Бакр Расулуллахка өзгөчө берилгендик жана махабат менен байланган болчу. Анын кайтыш болуусуна Пайгамбарыбыздан айрылып калуудан туйган кайгысы, муңу жана убайымы себеп болгон эле. Анткени, Расулуллах алейхиссаламга карата болгон махабаты жана берилгендиги сөздөр менен түшүндүрүү мүмкүн болбой турган даражада күчтүү эле. Пайгамбарыбыз дагы аны өтө жакшы көрчү.

Хазрети Абу Бакр (радыяллаху анх) Пайгамбарыбыз кайтыш болгон күнү мусулмандардын халифасы болуп шайланды. Халифалык мөөнөтү 2 жыл, 3 ай, 10 күн уланды. 63 жашында хижраттын 13 (м.634) жылы Жамазиал-ахир айынын жетисинде, Дүйшөнбү күнү ооруп калып, 15 күн жаткандан кийин кайтыш болду. Жаназа намазын Хазрети Омар окутту. Пайгамбарыбыздын кабыры жайгашкан Хижра-и Саадатка коюлду.

Хазрети Абу Бакр Расулуллахтын эң жакын досу эле. Андан эч качан айрылчу эмес. Алардын ошол жакындыгы Меккеден Мединага көчүү учурунда дагы уланды. Пайгамбарыбызга үңкүрдө дагы дос болду. Үңкүрдө үч күн калгандан кийин экөө бир төөгө минип, жолго чыгышты. Мединага жетип барганга чейин Расулуллахка толугу менен кызмат кылды. Мединада мечит курулуп жатканда Расулуллах менен бирге эмгек кылды. Эч бир кызматтан, кайрымдуулуктан узак болбоду. Хазрети Абу Бакр Пайгамбарыбыз менен бардык согуштарда бирге болгон, кээ биринде кошуунга кол башчылык кылуу милдети ага берилген эле. Өтө оор согуштарда Расулуллахтын

коргоосунда болгон. Расулуллахка өз денесин калкан кылган. Бадр, Ухуд жана Хандак согуштарында чоң баатырдык көрсөткөн. Табук саогушунда тууну көтөрүүчү милдетин аткарган.

Расул алейхиссалам катуу ооруп жаткан акыркы күндөрдө үч күн үммөткө имамдык кылып, он жети маал намазды окуткан. Булардын үч маалында Пайгамбарыбыздын өзү дагы Хазрети Абу Бакрга иктида кылып (уюп), аркасында намаз окуган.

Хижри 10 (м.632) жылы Пайгамбарыбыздын кайтыш болуусунун артынан сахабалардын ижмасы (сөз бирдиги) менен халифа болуп шайланды. Пайгамбарлардын акыркысы болгон Мухаммед алейхиссаламдан кийин мусулмандардын халифасы, б.а., Пайгамбардын жер бетиндеги өкүлү жана мусулмандардын башчысы хазрети Абу Бакр Сыддык болду.

Сахабалардын арасында эң көп илимге ээ болгондордун бири эле. Ар бир илимде чоң адис болчу. Ислам илимдеринин бардык маселелерин билчү. Чындыгында Расулуллах ал зат тууралуу: **“Өзүмдөгү марифаттардын, илимдердин бардыгын Абу Бакрга агыздым”, -** деп айткан эле. Ошентип ал зат Мухаммед алейхиссаламдан кийин адамдардын эң улуусу болду. Хижрат жолунда Аллах Расулунун жолдошу, үңкүрдө жакын досу эле. Өмүрү боюнча Пайгамбарыбыздан эч качан айрылган эмес. Ар бир ишинде Анын орун басары болгон. Расулуллах бир маселеде сахабалар менен кеңешип турганда Хазрети Абу Бакрды оң жагына, Хазрети Омарды сол жагына отургузчу. Талкууланып жаткан бир маселеде алгач экөөнүн ой-пикирин сурачу, анан башка сахабалардын ой-пикирин укчу.

Расулуллахтан өтө көп пейздерге (руханий нурларга) ээ болду. Курани каримдин мааниси жана акыйкатына тийиштүү бардык билимдерди түздөн-түз Расулуллахтын өзүнөн алган. Курани каримден өкүм чыгаруу маселесинде өтө жогору кудурет жана чебердик ээси эле. Аяттар менен хадистердин

маанисин жана акыйкатын толук үйрөнгөн болчу. Сахабалар жана Табеиндердин аалымдары көптөгөн аяттардын тафсирлерин Хазрети Абу Бакрдан алып билдиришкен.

Хазрети Абу Бакр Сыддык тасаввуф илиминин бардык жогору марифаттарына ээ болгон эле. Расулуллахтын жүрөгүнө келген пейздердин, марифаттардын бардыгы Ага дагы берилген эле. Расулуллахтан кийин Аллаху тааланы эң жакшы тааныган жана эң көп ибадат кылган киши – Ал. Тасаввуф – Расулуллахтын жолунда болуу, Ал көрсөткөн жолдон айрылбоо дегенди билдирет. Адамдардын жаратылышы ар түрдүү болгондуктан тасаввуф жолдору дагы түрлөргө бөлүнгөн. Бул үммөттүн кийин келген олуялары Расулуллахтан келген пейздерге, нурларга эки жол аркылуу жетишет. Биринчиси нубувват жолу, экинчиси вилаят жолу. Мусулмандар нубувват жолунун бардык марифаттарына Хазрети Абу Бакр Сыддык аркылуу жетишет. Сахабалардын баары Аллаху таалага (махабаты менен ыраазычылыгына) мына ошол жол аркылуу жетишкен.

Хазрети Абу Бакрдын улуулуктары, касиеттери өтө көп. Булардын ар бири Курани каримдин, хадиси шарифтердин жана сахабалар менен башка дин аалымдарынын кабар берүүсү аркылуу маалым. Бул үммөт ичинде даража жагынан Пайгамбарыбыздан кийин туруу мартабасына ээ болгон киши – Хазрети Абу Бакр. Анткени, динди кубаттандыруу жана Пайгамбарыбызга жардам берүү үчүн байлыгын сарптоо, жихад кылуу, б.а., душмандар менен катуу согушуу жана атагын, аброюн аябоо маселесинде эң биринчилерден эле. Хазрети Абу Бакрдын бардык мусулмандардын эң улуусу болушунун себеби ыйман келтирүү, мал-мүлкүнүн көп бөлүгүн жана жанын аябоо, башка түрдүү кызматтарда башкалардан дайым алдыда болуусу эле.

Расулуллах адамдарды ыйманга чакырды. Абу Бакр Сыддык чакырууга ошол замат жооп берип, ыйман келтиргендердин биринчиси болду. Ошентип куттуу

ыйман жолунда Расулуллахтан кийин экинчи адам болду. Анан Хазрети Абу Бакр адамдарды Аллах менен Расулуна ыйман келтирүүгө чакырды. Көпчүлүк бул чакырыкты кабыл кылды. Ошентип чакырууда дагы экинчи болду. Ар бир согушта Расулуллахтын жанында даяр турду. Бадрда дагы Анын көлөкөсү сыяктуу айрылбай жүрдү. Расулуллах ооруп калганда үммөткө имамдык кылып, алардын алдына өттү. Бул маселеде дагы Пайгамбарыбыздан кийин экинчи киши болду. Расулуллахтан кийин анын күмбөзүнө жерге коюлуу маселесинде дагы экинчи болду. Булардын бардыгы Расулуллахка өтө жакын болгондугунун далили. Аллаху таала Расулунун досу катары Хазрети Абу Бакрды Курани каримде атап: **"Ошондо Расулум досуна кайгырба деди", -** деп билдирди. Ошол экөөнүн үчүнчүсү Аллаху таала эле. Аллаху таала менен бирге болгон киши, күмөнсүз, мартаба жана аброй жагынан башкалардан жогору.

Хазрети Абу Бакрдын куттуу ысымы аталганда Хазрети Омар ушундай деген:

"Өмүрүмдө бардык амалдарымдын Абу Бакрдын бир күндүк жана бир түндүк амалы сыяктуу болушун каалоочумун. Ал ушундай бактылуу бир түн эле; ал түнү Расулуллах менен бирге үңкүргө кирген эле. Үңкүрдүн оозуна келгенде: "Аллах үчүн, эй, Расулаллах! Үңкүрдүн ичине кирбей туруңуз! Алгач мен кирип көрөйүн, ичинде бир зыяндуу нерсе болсо мага тийсин, ыйык затыңызга эч кандай кыйынчылык, оору келбесин!" – деди да, үңкүрдүн ичине кирди. Ичин шыпырып тазалады. Ичинде көптөгөн чоң-кичине тешиктер бар эле. Үстүндөгү чапанын жыртып, тешиктерди бекитти. Кийин Расулуллахты чакырды. Расулуллах үңкүрдүн ичине кирип, куттуу башын Абу Бакрдын кучагына коюп уктады."

Пайгамбарыбыз алейхиссалам айтты:

"Бизге ар кандай нимат берип, кандайдыр бир жакшылыгы тийген ар бир адамдын сыйлыгын бердик. Бирок, Абу Бакр кылган жакшылыктарынын сыйлыгын,

жообун бере албадык. Аллаху таала Кыяматта ага сыйлыгын берет. Мага Абу Бакрдын мал-мүлкү сыяктуу эч кимдин мал-мүлкү пайда берген жок. Эгер мен дос кармана турган болсом Абу Бакрды дос кылмакмын. Бирок, билип алгыла, силердин ээңер – Аллаху тааланын досу.” (Масабих)

“Аллах Ибрахим алейхиссаламды дос кылганы сыяктуу мени дагы халил (дос) **кылды. Эгер үммөтүмөн бирөөнү халил кыла турган болсом Абу Бакрды тандамакмын.”** (Муслим, Тирмизи)

Хазрети Омар мындай дейт:

“Абу Бакр биздин сеййидибиз, эң кайырлуубуз, Аллах аны Расулуна баарыбыздан да сүйүктүүрөөк кылды.”

Хазрети Абу Бакр Расулуллах кайтыш болгондон кийин күндөн күнгө алсырап, арыктаган эле. Бир күнү кызы Айша-и Сыддыка энебиз мунун себебин сурады. Жооп катары: “Расулуллахтан айрылуу бизди ушинтип алсыратты”, - деди.

Хазрети Абу Бакрдын баа жеткис насааттары:

“Такыбаа – акыл менен кылына турган иштердин эң мыктысы. Хакка душман болуу – акмактык менен жасалган иштердин эң жаманы. Берилген аманатты сактоо эң үлкөн тууралык болуп саналат. Ал эми кыянат катары эң башта жалгандык келет.”

“Өлүмдү өзүңө сүйдүр. Себеби, качан болсо дагы келет.”

“Өмүрүн пайдасыз, бош нерселер менен өткөргөн адам талаага урук себүү мезгилин өткөрүп жиберген адам сыяктуу. Ал эми убакында урук себе албаган адам түшүм ала турган убакытта өкүнөт.”

“Эмнени сүйлөй турганыңа жана качан сүйлөй турганыңа көңүл бур!”

Кошуун кол башчыларын бир жерге жиберип жатып аларга:

“Аялдарды өлтүрбөгүлө, балдарга жана карыяларга тийбегиле, мөмөлүү бактарды кеспегиле, түздөлгөн жерлерди

бузбагыла, кол салбагыла, коркпогула жана тамактануудан башка максатта кой-төөнү сойбогула жана чиркөөлөргө кирип коргонгон адамдарга зыян бербегиле!" - деп буйрук жана насааттарды кылчу.

Бир хутбасында айтты:

"Эй, адамдар! Аллахтан кечирим жана афият (ден-соолук, бейпилдик) тилегиле! Анткени, момунга Исламдан кийин кечирим менен афияттан жакшыраак нерсе берилген эмес."

"Эч бир мусулман башка бир мусулманды төмөн көрбөсүн. Анткени, мусулмандардын төмөнү Аллахтын алдында жогору."

"Аллаху тааладан Кыямат күнү Тозок отунан коргонууну сураган адам момундар менен өтө мээримдүү жана жумшак мамиледе болсун!"

Күндөрдүн биринде сахабаларга карата мындай деди:

"Аллаху таала силерге ааламды алдырды, эшиктерин ачты. Силер өзүңөргө керегинен артыгын издебегиле!"

"Билип койгула, багымдат намазын окуган адам Аллахтын коргоосунда. Аллахтын акысын төмөн көрбө, анткени, Ал сени уят кызып Тозокко ыргытат."

"Аллаху таалага карата чыныгы махабаттын даамын таткан адам дүнүйөлүк нерселерди таштайт жана бардык адамдардан бетин бурат."

"Адамдын айткан сөзү – акылынын баяны жана касиетинин котормочусу."

Дагы бир хутбасында айтты:

"Бардык мактоолор Аллаху таалага гана таандык. Ага мактоо айтып, Андан жардам тилеп, Андан кечирим сураймын. Ага ыйман келтиремин, Ага сыйынамын! Туура Жолду Андан гана күтөмүн, бузукулук, күмөн жана кордуктан Ага сыйынамын. Аллаху таала туура жолдо жүрүүнү каалаган киши туура жолдо жүрөт. Ал адаштырган адам дос да, устаз да таба албайт... Бүткүл нерсем менен ишенемин, Аллахтан башка кудай жок. Ал жалгыз, шериги жок. Мүлк жана салтанат

Аныкы, алкыш-мактоо Ага. Тирилтүүчү да, өлтүрүүчү да Ал. Ал эч качан өлбөй тургандай тирүү. Тилегенин улуу кылат, тилегенин кор кылат. Бардык жакшылыктар Анын колунда. Анын бардык нерсеге кудурети жетет.

Бардык нерсем менен ишенем, Мухаммед алейхиссалам Анын кулу жана Пайгамбары. Аны бүткүл ааламдарга ырайым, инсандарга жол баштоочу жана далил катары жиберди. Ал жиберилген учурда адамзат тарыхтын эң төмөн күндөрүн жашап жаткан эле. Жахилдик жана төмөндүк баткагына баткан эле. Диндери ойлоп табылган, чакырыктары жасалма жана жалган эле. Аллаху таала чыныгы динин Пайгамбарыбыз Мухаммед алейхиссалам менен барктуу кылды.

Эй, момундар! Аллаху таала силердин көңүлдөрүңөрдү бири-бириңерге жакын кылды. Анын ниматтарынан улам силер ага-инилердей болдуңар. Мурда от жагылган жардын жээгинде элеңер. Силерди ал жерден куткарып чыгарган жалгыз гана - Аллах. Андай болсо эй ыйман келтиргендер! Аллах жана Анын Расулуна моюн сунгула! Аллаху таала: **"Расулга моюн сунган, чындыгында Аллахка моюн сунган!" - деп айтты.** (Ниса сүрөсү, 3)

Эй, ыйман келтиргендер! Силерге бардык иштерде, бардык маселеде Аллаху тааладан коркууну насаат кыламын! Силер жактырган иштериңерде болгону сыяктуу кыйналган иштериңерде дагы акыйкатка жармашкыла! Билип койгула, чын сөздөн башка эч бир сөз жакшылык, пайда келтирбейт. Жалган сүйлөгөн киши жаратылыштын максатын бузду, мындай кылган киши куруду. Эй, адамдар! Текебердик кылуудан сактангыла! Топурактан жаратылып, дагы топуракка кайта турган адамдын текебердик кылышы эмне дегенди билдирет? Бүгүн бар эртең жок боло турган бир жандуунун өзүн-өзү жактыруусу кандай гана маанисиз!...

Эй, адамдар! Мээнет кылгыла жана напсилериңерди акырет үчүн даярдагыла! Чечими кыйын болгон маселелерди

Аллахтын илимине койгула! Аркы ааламга кетүүдөн мурда ушундай нерсе дайындагыла; ал жерге барганыңарда алдыңардан чыксын.

Аллахтан корккула! Анын буйрук жана тыюуларын жакшылап тыңдагыла! Силерден мурда келип кеткендерден үлгү алгыла! Ушуну унутпагыла; Раббиңердин алдына албетте чыгасыңар жана жасаган кичине-чоң амалдарыңардын эсебин бересиңер.

Ушуну менен бирге Аллаху таала каалаганын кечире алат. Ал Кечиримдүү Зат.

Өзүңөрдү гана жакшы билгиле жана өзүңөрдүн кемчилигиңерди гана түзөткүлө! Жардам сурай турган жалгыз кудурет ээси – Аллаху таала. Андан башка эч бир күч кура албайт дагы, буза албайт дагы."

Хазрети Абу Бакрдын касиеттерин билдирген хадиси шарифтер:

"Абу Бакр Сыддык – адамзаттын эң жогоркусу жана эң жакшысы. Бирок, ал пайгамбар эмес". (Дайлами)

"Абу Бакрды сүйүү жана ага шүгүр кылуу ар бир момунга важиб." (Дайлами)

"Аллаху таала Абу Бакрга "Сыддык" ысымын ыйгарды." (Дайлами)

"Кыямат күнү адамдардын бардыгы суракка тартылат. Бир гана Абу Бакр суракка тартылбайт." (Хатиб)

"Бүткүл адамдардын ыйманы тартылса, Абу Бакрдын ыйманы баарынан оор келет." (Манакыби Чхари Йари Гузин)

"Өзүмдөгү марифаттардын, илимдердин баарын Абу Бакрга агыздым." (Радды рафавиз)

"Ар бир пайгамбардын досу болот. Менин досум – Абу Бакр." (Дайлами)

"Жабраил келип колуман кармады. Үммөтүмүн биринин Бейиштин эшигинен кирип жатканын көрсөттү.

Абу Бакр айтты: "Йа, Расулаллах! Ошол жерде сиз менен бирге болгум келет." Эй, Абу Бакр Бейишке эң алгач сен киресиң деди." (Тирмизи)

Бир затка карата сүйүү канчалык күчтүү болсо, ал заттан материалдык-руханий пайдалануудa да ошончолук күчтүү болот. Ошондуктан Хазрети Абу Бакр бардык сахабалардын эң улуусу болду. Анткени, Расулуллахка болгон жакындыгы жана опаасы баарынан артык эле. **"Абу Бакрдын улуулугу намаз жана орозосунун көптүгү менен эмес, жүрөгүндөгү нерсе менен"** деген хадиси шарифте айтылган нерсе Расулуллахтын махабаты болуп саналат. (И. Газали)

Салман Фариси хазреттери

Салман Фариси хазреттери сахабалардын улууларынан жана атактууларынан. Ахли байттан (Пайгамбарыбыздын үй-бүлөсү, туугандарынан) болуп саналат. Адамдарды Хакка чакырган, туура жолду көрсөтүп, бактылуулукка жеткизген "силсиле-и алиййа" деп аталган улуу аалым жана олуялардын экинчиси.

Хандак согушунан баштап, бардык согуштарга катышкан. Бадр жана Ухуд согушунан кийин мусулмандар Мединага үчүнчү жолу кол салмакчы болгон капырларга каршы кантип коргонуу керектигин кеңешип жатышкан. Бардык капырлар биригип кол салмакчы болгон бул согушта Салман Фариси Расулуллахка хандак (окоп, аң) казуу аркылуу коргонууну сунуш кылган. Анын бул сунушу кабыл кылынып, хандак казылды. Ошондуктан, бул согуш Хандак согушу деп аталат. Салман Фариси курамында Амр бин Авф, Хузайфа бин Яман, Нуъман бин Мукаррин менен Ансардан алты киши болгон топто эле. Салман Фариси күчтүү жана бакубат зат эле. Хандак казуу ишинде өтө чебер жана уста эле. Жалгыз өзү он киши каза турган жерди казчу. Жабир бин Абдуллах: "Салмандын өзүнө бөлүнгөн 5 аршын узундук жана беш

аршын тереңдиктеги жерди убагында казып бүткөнүн көрдүм”, - деген эле.

Хандак согушундагы көрсөткөн кайрат жана кызматынан улам аны Пайгамбарыбыз алейхиссалам Салман-ул хайр”, б.а., “Кайырлуу Салман” деп атады.

Сахабалар да аны өтө сүйүп, урматташчу. Салман Фариси хазреттери дүнүйөгө эч кызыкчу эмес. Өзүнө тийген бардык мал-мүлктү Аллахтын ыраазычылыгы үчүн таратчу. Өйдө тура албай тургандай даражада түшкө чейин намаз окучу, денеси алдан кеткенче отуруп тили менен зикир чалчу. Тили чарчаганда Аллаху таала жараткан нерселердеги хикматтар (сырлар, маанилер) тууралуу ой жүгүртчү. Анын бул тафаккуру Пайгамбарыбыз алейхиссалам айткандай: **“Бир саат тафаккур, миң жылдык ибадаттан жакшыраак”** деген хадиси шарифке жатат. Бираз дем алгандан кийин: “Эй, напсим! Сен абдан жакшы дем алдың. Эми тур дагы Аллаху таалага ибадат кылгын!”, тилине болсо: “Эй, тилим! Сен дагы Аллаху тааланын зикирин баштагын!” – дечү.

Салман Фариси хазреттери Асхаби Суффа деп аталган жана Пайгамбарыбыз алейхиссалам илим үйрөнүүнү милдет кылып белгилеген, Пайгамбарыбыздан үйдө да, сапарда да эч качан айрылбаган сахабалардан болчу. Кээде түндөрү Расулуллахтын жанында болуп, сааттап сухбатында болчу.

Мал-мүлк жыйначу эмес. Кинда деген уруудан бир аялга үйлөнгөн болчу. Үйлөнгөн аялын үйүнө киргенде үйдүн дубалында түрдүү зер буюмдарын илингенин көрдү.

Ар түрдүү зыйнаттуу, зергерлик жабдуулар бир гана Кааба-и Муаззамага жарашат деп айтып, үйгө кирбей койду. Эшиктин жапкычынан башка бардык жапкычтар алынды. Үйгө киргенде бир канча мал-мүлктүн бар экенин көрдү. “Булар ким үчүн?” – деп сурады. “Сеники жана аялыңдын мал-мүлкү”, - деди. Салман Фариси: “Расулуллах мага муну насаат кылган эмес. Мага бир жолчунун муктаждыгы үчүн керек болгон мал-мүлктөн артык нерсени жыйнабоо

керектигин насаат кылган", - деди. Бираздан кийин бир кызматчыны көрдү. "Бул кызматчы кимдики?" – деп сурады. "Сеники жана үй-бүлөңдүкү", - дешти. Айтты: "Халилим (саллаллаху алейхи васаллам) мага муну насаат кылган эмес. Үйүңдө никеңдеги аялыңан башка эч ким болбосун деген. Эгер болсо алар аялдар кылышы керек болгон нерселерди (жалган, ушак, тынчсыздык) кылышат деп насаат кылган." Ушундай деп кызматчы аялды дагы бошотуп жиберди. Анан аялынын алдына кирип: "Сен мага буйрук кылган нерселерде моюн сунасыңбы?" – деп сурады. "Сизге моюн сунуу үчүн сиз менен баш коштум", - деп жооп берди. "Халилим (саллаллаху алейхи васаллам) мага айтты: Сен үй-бүлөң менен Аллаху тааланын буйруктарын орундоо үчүн чоогу болгун!" Андан кийин намаз окуу үчүн ордунан турду жана аялына намаз окууну буйрук кылды. Көп ибадат кылып, көз жашын төгүп, никесин берекелүү кылуусу үчүн Аллаху таалага дуба кылды. Салман Фариси хазреттери аялы менен өтө жөнөкөй өмүр сүрчү. Асхаби Суффанын ичинде Расулуллахтын жанында Ислам илимдерин үйрөнчү. Хазрети Салман (радыяллаху анх) көп жылдар кедейлик жана кулчулуктун артынан тарткан азап-кайгыларын вахий булагынын тунук сууларынан ичип кетирчү. Асхаби Суффанын арасында Расулуллахка эң жакын болгону Салман Фариси хазреттери эле. Хазрети Айша энебиз айткан: "Салман Фариси түндөрү узак убакыт Расулуллахтын жанында калчу жана сухбатында болчу. Кайда болсо да Расулуллахтын жанында бизден да көп болчу. Пайгамбарыбыз алейхиссалам: **"Аллаху таала мага сүйгөнүн билдирген жана мага дагы аларды сүйүүмдү буйрук кылган төрт кишинин бири бул – Салман",** - деп айткан."

Хазрети Абу Бакр доорунда Мединадан жана Хазрети Абу Бакрдын сухбатынан бир мөөнөткө болсо дагы айрылбаган Хазрети Салман Хазрети Омардын доорунда Иранды алууга катышты. Ислам кошууну чоң жеңиштерге

жеткен бул сапарда анын чоң эмгеги сиңген. Ирандыктар тууралуу көп маалыматка ээ болчу. Анткени, өзү дагы ирандык эле. Ирандыктарды өздөрүнүн тилдери менен динге чакырчу, Исламды түшүндүрүп берчү. Ирандыктар согуштарда пилдерди колдончу. Мусулмандар ага чейин эч качан пил көрбөгөндүктөн эмне кылууну билбей калышты. Хазрети Салман пилдерден кантип коргонуу жана аларды кантип өлтүрүү керектигин мусулман аскерлерге көрсөтүп берди. Ирандын Мадайин шаары алынганда Хазрети Омар аны шаарга аким кылып дайындады. Илими, көрөгөчтүгү, милдетин аткаруудагы адилеттүүлүгү жана жумшактыгы Мадайын элинин чоң сый-урматына татыктуу болду. Ошентип ал жерде Ислам дини тез жайылды. Салман Фариси хазреттери Хазрети Омар доорунда Мадайын шаарынын акими болуп турганда отуз миң кишиге хутба окуганда, үстүндө болгону эки бөлүктөн турган чапаны гана бар эле. Чапанынын бир бөлүгүн жерге төшөп, үстүндө намаз окучу, экинчи бөлүгүн кийчү. Андан башка бир да кийими жок болчу. Аким болгондуктан айлык берилчү. Айлык алган күнү акчаны бир да нерсеге жумшабай, баарын кедей-бечараларга таратып берчү. Кол эмгеги менен оокат кылчу. Ылайдан идиш-аяк жасап, үч дирхамга сатчу. Анын бир дирхамына дагы идиш-аяк жасоо үчүн керектүү нерселерди сатып алчу, бир дирхамын садага кылып берчү, бир дирхамына болсо үйүнө керектүү нерселерди сатып алчу.

Мадайын шаарына аким болуп турганда Шамдан бир киши келди. Жанында бир себет анжир бар эле. Салман Фариси хазреттерин жалгыз бир чапанда жүргөнүн көрүп, аны жумушчу деп ойлоду. “Бери келчи, мына буну көтөр!” – деди. Ал унчукпай себетти көтөрүп, баса баштады. Муну көргөндөр жанагы кишиге: “Сен эмне кылып жатасың, бул киши аким го!” – дешти. Ошондо ал киши: “Мени кечирип коюңуз, сизди тааныбай калыптырмын, себетти жерге коюңуз”, - деди. Хазрети Салман: “Жок, койбойм. Ниет

кылып койдум, бара турган жериңе чейин көтөрүп барам!" – деп, ал кишинин үйүнө чейин көтөрүп барды.

Өтө жөнөкөй өмүр сүргөн Салман Фариси хазреттери Хазрети Осмон доорунда ооруп калды. Ошондо ал-абалын сурап келген Саъд бин Аби Ваккаска дүнүйөдөн кете турган убагынын жакындап калганын жана болгон байлыгынын бир кесе, бир илеген, бир килем жана бир палас экенин айтты. Зыярат кылып келген сахабалар насаат кылуусун сурашса ооруп жатканына карабастан аларга тынбай насаат кылчу. Ошол оорунун натыйжасында Мадайында кайтыш болду.

Илим үйрөтүүнү өтө жакшы көрчү. Көптөгөн аалымдарды окутуп жетилдирди. Абу Саид ал-Худри, Ибни Аббас, Авс бин Маликтер анын шакирттеринин арасында эле. Табеъиндин улууларынан жана ошол доордо Мединада Фукаха-и Сабъа деп аталган жети чоң аалымдардын бири болгон Касым бин Мухаммед дагы Салман Фарисинин шакирттеринен болчу. Анын сабактары жана сухбаттарында кемел даражага жеткен эле. Салман Фариси хазреттери Расулуллах алейхиссаламдын алдында жана сухбатында кемелге жетти. Захир (сырткы) жана батын (ички) илимдеринде өтө үлкөн даражаларга жетти. Сахабалардын баары дагы ушундай эле. Бирок, Расулуллахтан ар ким өзүнүн жөндөмдүүлүгү жана мүмкүнчүлүгүнө жараша пейз алчу. Хазрети Абу Бакр кол жеткизген даражаларга эч бир сахаба кол жеткизе албады. Салман Фариси хазреттери Расулуллахтан кийин Хазрети Абу Бакрдын сухбатына катышып, ага кызмат кылып, андан дагы пейз алды.

Аялы мындай деп айткан эле:

"Кайтыш болооруна жакын мага: "Үйдө бираз миск бар эле, ошону сууга сал дагы, баш жагыма сеп, адам жана жин эместер (периштелер) жаныма келишет", - деди. Айткандай кылдым. Сыртка чыктым. Бөлмөдөн "Ассаламу алейка, эй Аллахтын олуясы жана Расулуллахтын досу" деген бир добушту уктум, ичкери кирсем рухун тапшырган экен. Төшөгүндө уктап жаткандай эле."

Саид бин Мусаййаб Абдуллах бин Саламдан накыл кылып айтат:

“Салман Фариси мага: “Эй бир тууганым! Экөөбүздөн кимибиз алгач кайтыш болсок кайтыш болгон артта калганга өзүн көрсөтсүн”, - деди. Мен: “Бул мүмкүнбү?” – деп сурадым. “Ооба, мүмкүн, анткени, момундун руху денеден чыккан кезде каалаган жерине бара алат. Капырдын руху Сижжинде камалган болот”, - деп жооп берди. Салман кайтыш болду. Бир күнү кайлулада жатканымда Салмандын келгенин көрдүм. Салам берди. Саламына жооп бердим. “Барган жериң кандай?” – деп сурадым. “Жакшы. Тобокел кыл. Тобокел – кандай жакшы нерсе!” – деди жана үч жолу кайталады.

Салман Фариси хазреттеринин илими менен касиеттери өтө көп болчу. Ар бир илимде аалым эле. Хазрети Али: “Салман Фариси мурдагылардын жана жана кийинкилердин илимин үйрөнгөн, өтө терең бир деңиз”, - деп айткан эле. Расулуллахка деген жакындыгы жана махабатынан улам тандалган сахабалардын арасына Расулуллах тарабынан кошулду. Мухажирлер менен ансардын арасында Салман мухажирби же ансарбы деген маселеде келишпестик чыкканда, Пйгамбарыбыз: **“Салман бизден, ал ахли байттан”,** - деди.

Салман Фариси хазреттеринин баалуу насаттарынан айрымдары төмөндөгүдөй:

“Момун, дарыгердин жанында болгон бейтапка окшош. Дарыгер ага эмнени жегенге боло турганын, эмнени жегенге болбой турганын билет. Бейтап өзүнө зыяндуу болгон бир нерсени сураса, дарыгер тоскоол болуп, жесең өлөсүң деп эскертет. Момундун жагдайы да дал ушундай. Ал көптөгөн нерселерди каалайт, бирок, Аллаху таала тоскоол болот, өлө турган күнүнө чейин. Анан Бейишке кирет.”

“Дүнүйөгө ач көздүк менен жармашкан кишиге таң каламын. Бирок, өлүм анын артынан келүүдө. Өзү унуткан,

бирок, унутулган эмес. Күлөт, бирок, Аллаху таала андан ыраазыбы же жокпу билбейт.”

“Үч нерсе мени таң калтырат. Ал үч нерсе: Өлүм аны кууп жаткан болсо да, дүнүйөлүк нерселердин артынан чуркап жүргөн адамдын жагдайы. Өзү унуткан болсо да, унутулбаган болуп, эсепке тартыла турган адамдар жана Раббиси өзүнөн ыраазы же ыраазы эместигин билбесе да оозун толтуруп күлгөн адамдардын жагдайы.”

“Илим көп, бирок, өмүр кыска. Андай болсо, алгач динде зарыл болгон илимдерди үйрөн!”

“Жүрөк менен дененин абалы сокур менен бутсуз адамдын абалына окшош. Сокур адам бир бактын астына барат, бирок, андагы мөмөлөрдү көрө албайт. Бутсуз адам бактагы мөмөлөрдү көрөт, бирок, ала албайт. Аллахтан келген ниматтарды жүрөк билиши, ишениши керек. Дене болсо, аны каалоосу керек. Ошентип акыретте түбөлүк ниматтарга жетишкен болсун.”

“Силер мүмкүн болушунча базарга эң эрте баруучу жана эң кеч кайтуучу киши болбогула. Анткени, бул эки убакыт шайтандардын согуша турган убактысы.”

“Бир адам Аллаху таалага ачык күнөө кыла турган болсо тообосу ачык, жашыруун күнөө кылса тообосу жашыруун болсун. Тообо кылгандан кийин: “Эй, Аллахым! Тообо менен күнөөмдү кечире көр!” – деп дуба кылсын.”

“Бир бай менен дос болсоң анын жанында даражаңды түшүргүң келбесе андан эч нерсе сураба. Анткени, суроо адам баласынын бетиндеги кара дак. Берилген нерсени албаган адам бере жаткан адамдын көзүндө бийик көрүнөт жана анын жанында деңгээлин коргогон болот.”

“Фарздарды толук орундабай туруп нафилдер менен даражасын көтөрүүгө аракет кылган адамдын жагдайы, капиталын жоготуп алганына (банкрот болгонуна) карабастан, кирешенин артынан чуркап жүргөн соодагердин жагдайына окшош.”

“Момундун өлүм учурундагы маңдайынын тердеши, көздөрүнөн жаш агып, мурдунун тешиктеринин кеңейиши Аллаху тааланын ырайымына жеткенинин белгиси.”

“Намаз бир өлчөө куралы. Кимде-ким аны толугу менен өлчөп, анын акысын берип окуса, чоң сооп жана сыйлыгын алат. Кимде-ким аз өлчөсө (адептерине ылайык окубаса), Аллаху таала айткан Вайлды (Тозокту) эстесин.”

Абу Ваил айтат:

Бир досум менен Салманды зыярат кылууга бардым. Бизге бираз арпа нан менен туз алып келди. Досум: “Мына бул туздун жанында бираз сатер (тимьян) да болгондо кана!” - деди. Ошондо Салман суу идишти ижарага берип, ошол чөптөн алып келди. Тамактанып бүткөндөн кийин досум: “Бизге берилген ниматка канаат кылдык, Аллаху таалага шүгүр кылабыз”, - деди. Салман: “Эгер канаат кылганыңда суу идиш ижарага берилмек эмес”, - деди.

Өтө аз жечү. Күндөрдүн биринде конокто көбүрөөк жешке үндөшкөндөргө Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын **“Адамдардын акыретте катуу ачкалык азабын тарта тургандары – дүнүйөдө тоюп жей тургандары”** деп айтканын билдирди. Өтө берешен болгон Хазрети Салман күндөлүк кирешесинин көбүн таратчу жана кол эмгеги менен оокат кылчу. Дайым кедейлерди тойгузуп, тамакты алар менен бирге жечү. Өтө картайып калган кезинде дагы өз ишин өзү кылчу. Бир нерсени көтөргөндө колдору титиречү. Адамдар тегерегинде жыйналып: “Оокаттарыңызды биз көтөрөлү”, - дешсе да: “Жок, өзүм көтөрөмүн”, - деп жооп берчү. Кол астында болсо миңдеген киши бар эле.

Айтты:

“Дүнүйөдө Аллах үчүн тавадуъ (кичи пейилдик) кылгыла! Дүнүйөдө тавадуъ кылган адамдарды Аллаху таала Кыяматта көтөрөт.”

“Колунда жок болсо да колунда бар сыяктуу ниматтарга шүгүр кылып, ыраазы болгон адам, ошол ниматтарга жеткен адамдын өкүмүндө болот.”

“Тозоктун караңгылыгы менен азабы – дүнүйөдө адамдардын өздөрүнө жана башкаларга кылган зулумдуктары.”

“Аллаху таала момундун оорусун ага каффарат (кечирим) кылат жана күнөөлөрүнүн кечирилишине себеп болот. Фасыктын (ачык күнөө кылуучу адамдын) оорусу болсо ээси тарабынан байланган төө сыяктуу. Кийин бошотуп жиберилгенде эмне үчүн байланганын жана эмне үчүн бошотуп жиберилгенин билбейт.”

“Расулуллах өзүбүздө болбогон нерсени конок үчүн алуу аркылуу убара болбоону жана колдо бар нерсеге канаат кылууну буйрук кылган.”

Салман Фариси хазреттери өлүм төшөгүндө жаткан кезде ыйлады. Себебин сурагандарга: “Дүнүйөдөн кетип жатканыма ыйлаган жокмун. Бирок, Пайгамбарыбыз алейхиссалам: “Дүнүйөдөн кетип жатканда жүгүңөр бир жолчунун жүгүнөн артык болбосун!” – деди эле. Мына ошондуктан ыйлап жатамын”, - деди. Ал эми кайтыш болгондо калтырган мал-мүлкүнүн куну он дирхамдын тегерегинде эле.

Күндөрдүн биринде жанында коногу менен Мадайын шаарынан чыгып, бир жерге бара жатышкан. Жолдо курсактары ачты. Жегенге бир да нерсе жок эле. Ал жерде куштар менен кийиктер бар эле. Салман Фариси бир кийик менен бир кушту жанына чакырды. Экөө тең жанына келди. Аларга: “Бул киши менин коногум болот. Силерди ага тамак кылып бергим келет. Кийик менен куш эч каршылык көрсөткөн жок. Аларды союп жешти. Жанындагы киши өтө таң калып: “Мырзам, кийик менен кушту чакырдыңыз, качып кетпей, жаныңызга келди. Мен буга өтө таң калдым”, - деди. Хазрети Салман: “Мында таң кала турган эч нерсе жок. Бир адам Аллаху таалага моюн сунса жана күнөө кылбаса, бардык нерсе ага моюн сунат.”

Касым бин Мухаммед хазреттери

Касым бин Мухаммед хазреттери табеъиндин улууларынан жана Мединада жетилген жана “Фукаха-и сабъа” деп аталган жети улуу аалымдын бири. Силсиле-и алиййа деп аталган улуу аалым жана олуялардын үчүнчүсү.

Атасы Мухаммед Хазрети Абу Бакрдын уулу. Имам Зайналабидин хазреттерине да бөлө болот. Атасы шейит болуп, бала чакта жетим калганда, эжеси (атасынын карындашы) Хазрети Айшанин карамагында чоңойду. Сахабалардан бир канчасын көргөн жана алардан илим үйрөнгөн. Эжеси Хазрети Айша, Абу Хурайра, Ибни Аббас жана Ибни Омар сыяктуу атактуу сахабалардан хадиси шарифтерди накыл кылган. Тасаввуф илиминин адиси эле. Вараъ жана такыбаада теңи жана окшошу жок эле.

Хазрети Расулуллах алейхиссалам тасаввуф илиминин бийик марифаттарынын баарын бул заттын чоң атасы болгон Хазрети Абу Бакрдын жүрөгүнө агызды. Ал рух илимдеринин дагы адиси болду.

Хазрети Абу Бакр Сыддык болсо Расулуллахтан алган бул пейздерди сахабалардан болгон Салман Фарисинин жүрөгүнө өткөздү. Касым бин Мухаммед рухту көтөрүүчү жана азыктандыруучу бул марифаттарга Салман Фарисинин сухбаттарында ээ болду жана рух адиси болуп жетилди.

Силсиле-и алиййа улууларынын төртүнчүсү болгон Имам Жаъфар-ы Садык дагы Касым бин Мухаммеддин сохбетинен пейз алды. Хадис жана фыкх илиминде доорунун эң улуусу эле. Илим жана такыбаада теңдеши жок бийиктикке жеткен эле. Көптөгөн хадиси шарифтерди накыл кылган. Илими бардык адамдар тарабынан кабылданган болчу. Омар бин Абдулазиз: “Эгер бирөөнү ордума халифа кылып шайлоом керек болгондо Касымды тандамакмын!” – деп айткан.

Диний маселелерде өтө аяр мамиле кылчу, жалгыз ачык-айкын болгондор тууралуу гана фатва берчү. Күн сайын

таңда Масжид-и Набавиге келип, эки рекет намаз окучу, анан Расулуллахтын кабыры менен минбарынын арасын отуруп, өзүнөн суралган маселелерге фатва берчү. Мазхаб имамдарыбыздан Малик бин Анас хазреттери дагы ал тууралуу: “Касым бул үммөттүн факихтеринен эле”, – деп айткан.

Өзү айткан эле:

“Күндөрдүн биринде эжем Хазрети Айшанын жанына бардым. Ага: “Эже, мени Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын ыйык кабырына алып барасызбы!” – дедим. Ал жерге барып, Хужра-и саадатты ачты. Үч кабырды көрдүм. Кабырлар өтө бийик дагы эмес, өтө жапыз дагы эмес болчу. Үстү кызыл таштар менен капталган болчу. Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын ыйык кабыры баарынан алдында эле. Хазрети Сыддыктын башы Фахри каинат хазреттеринин куттуу далыларынын катарында, Хазрети Омардын башы болсо Расулуллахтын ыйык буттарынын катарында эле.”

Касым бин Мухаммед хазреттети Мекке менен Мединанын арасында Кудайд деп аталган жерде 725-жылы кайтыш болду. Кайтыш болоорунан мурда көздөрү көрбөй калды. Ажалынын жакындап калганын сезип уулуна: “Үстүмдө кийип турган ушул кийимдерим кепиним болсун!” – деди. Ошол учурда үстүндө көйнөк, пештамал жана чапан бар эле. Уулу: “Атакем, буга дагы кошсок болбойбу?” – деп сурады. Уулуна жооп катары: “Чоң атам Абу Бакр дагы ушул сыяктуу үч бөлүк кепинге оролгон эле. Биз үчүн өлчөм мына ушул, ушунусу жетет жана тирүүлөрдүн жаңы кийимге болгон муктаждыгы өлүктөрдөн көбүрөөк”, – деди.

Баа жетки сөздөрүнөн бири төмөндөй:

“Бизден мурда жашаган улууларыбыз баштарына келген кыйынчылыктарды кооздук менен тосуп алууну, өздөрүнө берилген ниматтарды да кичи пейилдик менен кабылдап алууну сүйүшчү.”

Жаъфар-ы Садык хазреттери

Жаъфар-ы Садык хазреттери Ахли бейттен болуп, он эки имамдын алтынчысы, Силсиле-и алиййанын төртүнчүсү. Атасы Мухаммед Бакыр, чоң атасынын чоң атасы Хазрети Али.

Илим жана пазилетте доорунун теңи жана окшошу жок эле. Диний илимдерде болгону сыяктуу өз доорунун дүнүйөлүк илимдеринде дагы сөздөрү далил эле. Жетилдирген шакирттери алгебра жана химия илимдеринде түрдүү ачылыштарды жасап, бул илимдердин негизги системасын түптөшкөн. Физика жана химия илимдеринин темасын түптөгөн заттар жана алар тууралуу илими өтө терең болчу. Химиянын атасы делген Жабир дагы Жаъфар-ы Садык хазреттеринин шакирти эле.

Имам Жаъфардын эң атактуу шакирттеринен болгон Имам Азам Абу Ханифа бул заттын сухбаттарына эки жыл каттап, сырткы жана ички марифат булагынан илим жана олуялык жолунда көп пайдаланды. Имам Азам бул заттын алдында ээ болгон мартабаларды билдирүү үчүн: “Мына ушул эки жыл болбогондо Нуъман куруган болчу!” - деп айткан.

Чыныгы Ислам аалымдары динибизди бир дагы өзгөртпөй, бүгүнкү күнгө чейин жеткизишкен. Бул аалымдардан ыйман билимдерин үйрөткөндөр “Мутакаллимин”, ибадаттар тууралуу сабак бергендери “Фукаха”, жүрөк аркылуу аткарылуучу жана сакталуучу иштерди үйрөтүүчү илим “Тасаввуф”, бул илимдин аалымдары “Мутасаввифин” деп аталат. Жаъфар-ы Садык хазреттери бул үчүнчү илимди үйрөткөн.

Доорунун өкүмдары түндөрдүн биринде вазирине мындай деди: “Дароо барып Жаъфарды алып кел. Аны өлтүрмөкчүмүн!” Вазир өкүмдарды ниетинен кайтаруу үчүн

канча аракет кылса дагы ал ниетинен кайткан жок. Вазир айла жоктон имамды чакырып келүүгө кетти. Өкүмдар болсо желдеттерге буйрук берди: “Имам Жаъфар ичкери киргенде мени карап тургула, качан башыман баш кийимимди чечсем, ошол замат башын кесип салгыла!” Бираз убакыт өткөн соң Имам Жаъфар-ы Садык хазреттери ичкери кирди. Өкүмдар ордунан дароо турду. Чоң сый-урмат менен хазретти тосуп алды. Өзүнүн ордуна отургузду жана өзү адеп менен анын маңдайына тизе бүгүп отурду. Желдеттер таң калышты. Өкүмдар имамга: “Устаз, менден эмне каалооңуз болсо айтыңыз, дароо орундаймын!” – деди. Имам Жаъфар өкүмдарга: “Андай болсо мени башка чакырбай, ибадаттан калтырбаңыз!” – деди да, кетүү үчүн ордунан турду. Өкүмдар изаат жана урмат менен аны узатты. Ал кеткен соң өкүмдар титиреп, эсинен таңды. Эсине келгенде вазири: “Сизге эмне болду өкүмдарым?” – деп сурады. Өкүмдар: “Ал ичкери киргенде жанында чоң бир арстанды көрдүм. Арстан мага: “Аны таарынтсаң сени бырчалап саламын!” деген сыяктуу карап турду. Эмне кылууну билбей калдым!” – деди.

Жаъфар-ы Садык хазреттеринин насааттарынын айрымдары:

“Төмөндөгү адамдар менен бирге болуудан сактангыла:

1) Жалганчы менен;

2) Сараң менен;

3) Акмак менен. Анткени, эң керектүү учурда сени таштап кетет.

4) Фасык, б.а., күнөө кылуудан уялбай турган адам менен!”

“Кандайдыр бир ката кетирип койсоңор, дароо истигфар кылгыла! Катада өжөрлүк кылып, катадан тыйылбоо балээге себеп болот. Оокат, тиричилик кылуусу кыйындаган адам истигфар (Астагфируллах) окууну улантсын!”

“Дарт-балээге шүгүр кылбаган адам ниматка дагы шүгүр кыла албайт.”

“Садака берүү аркылуу ырыскыңарды көбөйткүлө! Зекет берүү аркылуу мал-мүлкүңөрдү коргогула! Сарамжал болгон адам кыйынчылык көрбөйт. Этияттуу, ireттүү жашоо тиричиликтин жартысы. Адамдар менен жакшы мамиледе болуу акылдын жартысы. Кыйынчылыкта сабыр кылбай тизесин чапкан адам сообунан куру калат.”

“Ушул төрт нерсенин азы дагы көп: От, душман, жакырчылык, ооруу.”

“Ушул үч нерсе мусулманга аброй берет: “Сага зулумдук кылган адамды кечирип жиберүү, ниматты сенден аяганга жакшы мамиледе болуу жана сени издебегенди издеп суроо.”

Баязид Бистами хазреттери

Баязид-и Бистами хазреттери Силсиле-и алиййанын бешинчиси. Арифтер султаны деген наам менен таанылган. Аты Тайфур. Увайси эле. Өзүнөн кырк жыл мурда кайтыш болгон Имам Жаъфар-ы Садык хазреттеринин рухунан пайдаланды. 113 аалымдан илим үйрөндү. Чоң аалым, фазыл жана адип киши эле.

Энесинин боюндагы кезинде эле кереметтери көрүлө баштады. Энеси ага боюнда болгондо күмөндүү бир нерсени оозуна салса аны чыгарып салмайынча курсагын сокчу. Бала чагында күндөрдүн биринде мечиттин короосунда ойноп жүргөн. Шакик-и Балхи хазреттери: “Бул бала чоңойгондо доорунун эң чоң олуясы болот”, – деди. Хадис аалымдарынын бири аны көрүп өтө жактырып калды: “Эй, бала! Намаз окуганды билесиңби?” – деп сурады. Баязид Бистами: “Ооба, Аллах кааласа окуй аламын!” – деди. Аалым: “Кантип?” – деп сурады. Бистами: “Буюр эй Рабби! Буйругуңду аткаруу үчүн такбир аламын, Курани каримди даана-даана кылып окуймун, урмат менен баш ийип рукуга барамын, тавадуъ менен сажда кыламын, коштошуп салам беремин”, – дегенде жанагы аалым таң калып: “Эй, акылдуу бала! Сенде ушунча

пазилет жана терең илим болуп туруп эмнеге абамдардын башыңды сылоосуна уруксат берип жатасың?" – деди. Баязид: "Алар мени эмес, Аллаху таала мени зыйнаттаган ушул көркөмдүктү сылап жатышат. Мага таандык болбогон бир нерсеге тоскоол болушум туурабы?" – деди.

Энесине кызмат

Бала чагынан эле окууну үйрөнө баштады. Сабактарга өтө көңүл буруп катышчу. Күндөрдүн биринде окуган бир аяттан (Лукман сүрөсү, 14) таасирленип, үйүнө барды. Энеси кабатыр болуп эмнеге кайтып келгенин сураганда ал минтип жооп берди: "Мен үйрөнгөн бир аятта Аллаху таала өзүнө жана сизге моюн сунуумду буюруп жатат. Же сизге кызмат кылайын, же мени коё бериңиз. Бир гана Аллаху таалага ибадат менен алек болоюн!" – деди. Энеси: "Мени тим эле койгун, Аллаху таалага ибадат кылгын!" – деди. Андан соң өзүн Аллаху таалага багыштады, буйруктарынын бирин да калтырбады, бирок, энесине дагы кызмат кылууну таштап койгон жок. Энесинин кичинекей бир калоосун да чоң буйрук катары көрүп, ар кандай жагдайда дагы аткарууга аракет кылды. Анткени, Аллаху тааланын буйругу да ушундай болчу.

Суук кыш күндөрүнүн бири эле. Энеси ойгонуп, суу ичкиси келди. Ал дароо суу алып келүү үчүн ордунан турду. Бирок, челекте суу жок болчу. Булактын башына барып, челекти суугa толтурду. Үйүнө кайтып келип караса энеси уктап калган экен. Ойготуп жибергиси келбеди. Челекти көтөрүп, күтүп турду. Бир топ убакыттан кийин ойгонуп: "Балам, эмнеге челекти көтөрүп турасың?" – деп сурады. Баязид: "Сиз ойгонгондо дароо суу берүү үчүн челекти көтөрүп алдым", – деди. Энеси: "Эй, Раббим, мен уулуман ыраазымын! Сен дагы ыраазы боло көр!" – деп дуба кылды. Балким энесинин мына ушул дубасынан улам Аллаху таала ага олуялыктын бийик мартабаларына жетүүнү насип кылган.

Ибадаттын даамы

Жаш кезинде кээ бир ибадаттардын даамын сезе алчу эмес. Бул жагдай тууралуу энесине да кайрылды. Чоңойуусунда, тарбыясында бир ката болгонбу дегендей сурады. "Ичимде мени Раббимен ажыратып турган бир нерсени сеземин. Бирок, себебин билбеймин", – деди. Энеси бир топ ойлонуп туруп: "Балам, бир гана нерсени эле эстеймин. Сен өтө кичинекей элең. Кошунага чыккан болчумун. Кучагымда ыйлай баштадың. Такыр сени токтото албадым. Токтотуу үчүн очокто кайнап жаткан сорпого сурабай манжамды батырып, оозуңа салган элем", – деди. Муну уккан соң энесине кошунасына барып, аны менен халалдашууну суранды. Энеси халалдашкан соң ибадаттардын даамын сезе баштады. Түндөрдүн биринде таңда "Аллах" деди. Анан эсинен танып жыгылып калды. Эсине келген соң эмнеге эсинен таанып жыгылганын сурашты. "Сен ким болуптурсуң, менин ысымымды оозуңал ала турган?" – деген бир үн угулат деп өтө корктум жана ушундан улам эсимен танып калыптырмын", – деди.

Бир киши: "Бул даражаларга кантип жеттиңиз?" – деп сурады. Ага: "Бүт жерде Аллаху тааланын көрүп, билип турганын ойлоп, адепти сактоо аркылуу", – деп жооп берди.

Түндөрдүн биринде буттарын узаткан эле. "Султандын жанында отурганда адепти сакташ керек!" – деген бир добушту угуп, дароо буттарын жыйнап алды.

Айтты:

"Аллаху тааланы эсте, тилиңди башка нерселер менен алек болушунан сакта. Напсини суракка тарт. Илимге жармаш жана адепти сакта. Ырайымдуу жана жумшак бол. Аллаху тааланы унуттура турчу бардык нерселерден узак бол. Бир адамдын Аллаху таалага болгон махаббатынын чыныгы экенинин белгиси - ал адамда деңиз сыяктуу жоомарттык, күн сыяктуу мээрим жана топурак сыяктуу кичи пейилдик сыяктуу үч касиеттин болушу."

Абул Хасан Харкани хазреттери

Абул Хасан Харкани - Силсиле-и алиййанын алтынчысы. Улуу Ислам аалымы Баязид-и Бистами хазреттеринин ыйык рухунан пайдаланып, жогорулаган эле. Доорунун кутбу эле.

Күндөрдүн биринде табып Ибн Сина Шейх Абул Хасан Харкани хазреттерин зыярат кылуу үчүн үйүнө келди. Аялы катаал мүнөздүү эле. Аны кыйнап, токойго отунга жиберген эле. Ибн Сина токойго бара жатканда Шейхтин отун жүктөлгөн бир арстан менен бирге келе жатканын көрөт. “Муну кандай түшүнсө болот?” – деп сураганда: “Үйүмдөгү карышкырдын азап жүгүн көтөргөнүм үчүн бул арстан дагы биздин жүгүбүздү көтөрүүдө”, – деп жооп берди.

Султан Махмуд Газнави бүткүл Азияга өкүмдар болгон учурда Харкан шаарына жакындап калган болчу. Бир канча адамын Харкан шаарынын Шейхине жиберип, аны чакырткан болчу. Шейх хазреттери үзүрүн айтып келбеди. Жагдай Султанга билдирилгенде: “Кана, тургула! Демек, ал биз ойлогон адамдардан эмес. Биз анын жанына барабыз!” – деди. Анан өзүнүн кийимдерин Казы Ийадга кийгизип, өзү болсо курал көтөрүүчү болуп, анын жанында Шейхтин үйүнө киришти. Султан салам бергенде Шейх хазреттери алик алды. Бирок, өйдө турбады. Султан Шейх хазреттерине: “Эмне үчүн өйдө турбадыңыз?” - деп сураганда Шейх: “Эгерде сени баарынан алдыга койгон болушса, бери кел, сени бир карайын!” – деди. Суроого дароо жооп берген жок. Султан Махмуд Шейхтен: “Устазыңыз Баязид кандай зат эле?” – деп сурады. Шейх: “Ал ушундай бир кемел олуя болчу; аны көргөндөр туура жолго жетишчү”, – деди. Султан бул жоопту жактырбай: “Абу Жахл, Абу Лахаб сыяктуулар Пайгамбарыбызды көп жолу көрүшкөн. Бирок, эмне үчүн туура жолго келишкен жок?” – деп сурады. Шейх: “Абу Жахл, Абу Лахаб сыяктуулар инсандардын эң жогорусун Аллаху тааланын сүйүктүү пайгамбары катары көрүшкөн жок, Абу

Талибдин жетими катары көрүштү. Ушундай көз менен караштЫ. Эгер Абу Бакр Сыддык сыяктуу карап, Расулуллах катары көрүшкөндө куфурдан кутулуп, ал сыяктуу кемелге жетишмек", – деди. Султанга бул жооп өтө жакты. Дин улууларына болгон сүйүүсү көбөйдү.

Султан Махмуд: "Мага насаат кылсаңыз!" – деп суранганда Шейх: "Ушул төрт нерседе дыкат бол: Күнөөлөрдөн сактан, намазыңды жамаат менен оку, жоомарт бол! Аллаху тааланын жараткандарына ырайымдуу бол!" – деди. Султан Шейхтин алдына бир кесе алтын койду. Буга жооп катары Шейх Султандын алдына арпа нан койду. Султан нандан бир бөлүк алып жеди. Бирок, жута алган жок. Шейх хазреттери: "Бул нан бөлүгүн жута албай жатасың. Ушул бир кесе алтындын да биздин тамагыбызга тыгылуусун каалайсыңбы? Биз акчага деген байланышыбызды үздүк. Бул алтындарды алдыман ал!" – деди. Султан алтындарды кайтып алууга аргасыз болду. Султан кайтып кетип жатканда Шейх өйдө турду. Султан: "Келгенимде такыр көңүл бурган жоксуз, бирок, эмне себептен эми өйдө турдуңуз?" – деп сурады. Шейх хазреттери: "Бул жерге падышамын деп текебердик кылып келдиң эле. Эми болсо дервиш катары кетүүдөсүң. Сен келгенде текебердик ичинде болчусуң. Ошондуктан, ордуман турбадым. Эми болсо дервиш болгонуң үчүн ордуман туруп узатып жатамын", – деп жооп берди.

Султан бир согушта жеңилип бараткан. Бир учурда дароо колуна Шейхтин кийимин алып: "Эй, Аллахым! Бул кийимдин ээсинин урматына ушул капырларга каршы бизге жеңиш насип кыла көр!" – деп дуба кылды. Душман тарапта катуу чаң бороон көтөрүлдү. Душмандар чаң-бороондо бири-бирин көрө албай, бири-бирине кылыч уруп өлтүрүштү. Соо калгандар тарап кетишти. Ошол түнү Султан Махмуд түшүндө Шейхти көрдү. Шейх Султанга: "Аллаху тааланын алдында улууларыбыздын урматына жеңишке жеттиң", – деди.

Баа жеткис сөздөрүнөн:

“Аллаху таала үчүн жасаган нерсеңдин баары бул – ихлас. Эл үчүн кылган нерсеңдин баары болсо – рия.”

“Ушул эки киши чыгарган фитнаны (бүлүктү) жада калса шайтан да чыгара албайт: Дүнүйөгө берилген аалым, илимсиз динчи.”

“Эгер момунду зыярат кыла турган болсоң пайда болгон соопту кабыл болгон жүз напил ажылыктын сообуна теңдебешиң керек. Анткени, бир момунду зыярат кылган үчүн бериле турган сооп кедейлерге берилген жүз миң алтын садаганын сообунан да артык. Бир момун досуңарды зыярат кылганыңарда Аллаху тааланын ырайымына жетесиңер.”

“Бир момун досун таңдан кечке таарынтпаган адам ошол күнү кечке Пайгамбарыбыз алейхиссалам менен бирге жашаган сыяктуу болот. Эгер таарынтса Аллаху таала анын ошол күнкү ибадаттарын кабыл кылбайт.”

Абу Али Фармеди хазреттери

Абу Али Фармеди хазреттери Силсиле-и алиййанын жетинчиси. Доорунун жалгызы эле. Захири (сырткы) диний илимдерди Абул Касым Кушейриден жана башка аалымдардан үйрөндү. Насааттары өтө таасирлүү эле. Низам-ул-мүлк жана доорунун мамлекет башчылары аны абдан урматташчу. Тасаввуф илиминин адиси эле. Имам Газали жана Юсуф Хамадани хазреттеринин устазы эле.

Өзү айтып берген болчу:

“Жаш кезимде Нишапурда илим үйрөнчүмүн. Күндөрдүн биринде Шейх Абу Саид Абулхайр хазреттеринин Нишапурга келип жатканынан кабардар болдук. Кереметтери белгилүү болчу. Нишапурдун эли, аалымдар жана доордун көзгө көрүнгөн таанымал инсандарынын баары анын улуулугун билишчү жана өтө урматташчу. Көпчүлүк болуп аны тосуп алууга чыктык. Менин дагы аны көргүм келип жүрчү. Аны

көрөр замат ага жана тасаввуф илимине болгон сүйүүм артты. Ошол күнү сухбатын берилип тыңдадым. Сухбаттарына үзбөй каттай баштадым. Күндөрдүн биринде аны аябай көргүм келди. Бирок, ал күнү сухбат болбой турган күн эле. Сабыр кылуу керек дедим. Чыдай албай сыртка чыктым. Тегерегиме көз салдым. Абу Саид хазреттери бир нече адам менен бир жерге кетип жатышкан экен. Алардын артынан ээрчип бардым. Бир жерге конокко бара жатышкан экен. Чакырылган үйгө киришти. Артынан мен дагы кирип, бир бурчка отурдум. Мени али көрө элек болушчу. Бир убакытта шейхти ушундай бир абал курчап алды; эсинен танып, үстүндөгү чапанын жыртып, бөлүк-бөлүккө айырып салды. Кийин чапанды чечип, жерге таштады. Сухбатта отургандар айрылган кийимди бөлүктөргө бөлүп, таратуусу үчүн Шейхтин алдына коюшту. Бул бөлүктөрдөн жеңин алып: “Абу Али кайдасың?” – деди. Мен өзүмө-өзүм: “Мени таанибайт го, шакирттеринин арасында дагы Абу Али деген бирөө бар окшойт”, – деген ойдо жооп бербедим. Экинчи жолу чакырганда ал жердегилер мага: “Шейхибиз сени чакырып жатат”, – дешти. Ордуман туруп, алдына бардым. Ал бөлүктү мага берип: “Сен бизге ушул бир бөлүк сыяктуу жакынсың”, – деди.

Абул-Касым Кушейринин жанында болгон кезимде менде пайда болгон абалдар тууралуу ал затка айтып бердим. “Балам, илим үйрөнүү менен алек бол!” – деди. Дагы 2-3 жыл илим үйрөндүм. Күндөрдүн биринде калемимди сыя идишке батырып чыгарсам аппак болуп чыкты. Үч жолу кайталадым. Баарында сыя ак чыкты. Бул абалды устазыма билдирдим. Ал зат болсо: “Эгер калем сенин колуңан качып жаткан болсо сен аны таштагын!” – деди. Мен медреседен чыгып, даргахга өттүм.

Күндөрдүн биринде мага бир нерсе болуп, эсимен танып калдым. Бир муршидге, жол башчыга муктаждыгым бар деп ойлодум. Абул-Касым Гурганинин ысымын уккан элем.

Тус шаарына бардым. Ал зат шакирттери менен мечитте отурушчу. Мен дагы алдына барып тизе бүгүп отурдум. Шейхтин башы алдыга ийилген болчу. Башын көтөрүп: “Кел, Абу Али!” – деди. Жанына бардым. Абалым тууралуу айтып бердим. Ал зат: “Башталышы маарек болсун! Тарбия көрсөң бийик даражаларга жетесиң”, – деди. Жүрөгүмдө шыктануу жана махабат арта түштү. Бул каалоомдун артканынан улам Абул Хасан Харкани хазреттеринин сухбаттарына, чексиз пейздерине жеттим.

Күндөрдүн биринде устазым Абул-Касым Кушейри ичкериде мончодо гусул алып жаткан болчу. Мен сыртта: “Балким суу түгөнүп, керек болуп калаар”, – деп, кудуктан бир челек суу чыгарып, мончонун суу куюла турган жерине куйдум. Ошол учурда чындыгында суу түгөнүп калып, шейхим кыйын абалда калган экен. Устаз мончодон чыкканда: “Эй, Абу Али, Абул-Касымдын жетимиш жылда тапкан даражасын сен бир челек суу менен таптың”, – деди.

Бир жолу сапарда тоонун жанынан өтүп баратканбыз. Алдыбыздан чоң жылан чыгып калды. Баарыбыз коркуп качтык. Абу Саид хазреттери дагы ошол жерде эле. Атынан түшүп, жыланга жакын барды. Мен Шейхтин жанында элем. Жылан ал заттын алдында башын жерге сүртүп, урмат көрсөттү. Шейх хазреттери жыланга: “Убара болдуң”, – деди. Анан жылан тоону карай кетти. Шейх: “Бул тоодо биз бир нече жыл ушул жылан менен кошуна болуп жашаганбыз. Бизди бул жерден өтүп баратканыбызды билип, учурашканы келип, достук мамилесин жаңылады. Убаданын коолдугу – ыймандан. Көркөм ахлактуу болгон адамга бардык нерсе көркөм ахлак менен мамиле кылат. Хазрети Ибрахим пайгамбар дагы көркөм ахлактуу болчу. Ошондукта,н от дагы ага көркөм мамиледе болду. Аны күйгүзгөн жок.”

Юсуф Хамадани хазреттери

Юсуф Хамадани хазреттери Силсиле-и алиййанын сегизинчиси. Фыкх аалымы болчу. Хадис илимин дагы үйрөндү. Тасаввуфту Абу Али Фармади хазреттеринен үйрөнүп, анын сухбаттарында кемелге жетти. Жүздөгөн шакирттери бар эле. Абдуллах Барки, Ахмед Яссави жана Абдулхалык Гиждувани сыяктуу улуу олуяларды өстүрдү. Бир жактан туура диний илимдерди үйрөтүүгө аракет кылып, адамдар менен мамиле кылуудан, аларды тарбия кылуу үчүн эмгектенүүдөн тажачу эмес. Экинчи жагынан бейтаптарга жана жаралууларга дары даярдап, баарынын дардына даба табууга аракет кылчу.

Нажибуддин Ширази аттту бир зат айтат:

Бир убакта оолуялардын сөздөрүнөн бир канчасы колума тийди. Окуп чыктым, аябай жакты. “Булар кимдин сөздөрү болду экен? Ал затты таап, пайдалануу керек” деп ойлондум. Күндөрдүн биринде түшүмө айбаттуу, салабаттуу, ак сакалдуу, нурдуу бир заттын үйүмө киргенин көрдүм. Дароо даарат алууга кетти. Үстүнө аппак чапан кийген болчу. Чапандын үстүнө чоң тамгаларда алтын суусу менен Аят-ал курси башынан аягына чейин жазылган болчу. Мен ал заттын артынан бардым. Чапанын чечип, мага берди. Бул чапандын астында андан да жаркырак жашыл чапан бар болуп, анын үстүндө дагы Аят-ал курси жазылган болчу. Аны дагы мага берди. “Мен даарат алып бүткөнчө буларды кармап тургун!” – деди. Даарат алып бүтүп: “Бул эки чапандан кайсы бирин сага берейин?” – деп сурады. “Кайсы бирин берсеңиз да жакшы болмок”, – дедим. Жашыл чапанды мага кийгизди. “Мен сен окуп жактырган сөздөрдүн ээси Юсуф Хамадани болом”, – деди. Уйкудан ойгонуп абдан сүйүндүм, ага карата сүйүүм артты.

Ибни Хажари Мекки айтат:

Абу Саид Абдуллах, Ибн-ус-Сакка жана Сеййид Абдулкадир Гейлани илим үйрөнүү үчүн Багдадга келишти.

Юсуф Хамадани хазреттеринин Низамия медресесинде ваазын угушкан болчу. Ибн-ус-Сакка: “Андан бир суроо сурайм, жооп бере албайт”, – деди. Абу Саид Абдуллах: “Мен дагы бир суроо сурайм, көрөбүз, жооп бере алат бекен?” – деди. Эң жашы болушуна карабай адеп үлгүсү болгон Абдулкадир Гейлани болсо: “Аллах сактасын, мен кайсы сыпатым менен ал заттан суроо сурап, аны сынай алайын? Эң жакшысы ал заттын алдында адеп менен туруп, ыйык жүзүн көрүү аброюна жетем жана берекеттенем”, – деди. Акыры Юсуф Хамадани хазреттерине барышты.

Юсуф Хамадани хазреттери Ибн-ус-Сакканы карап: “Сага өкүнүчтөр болсун! Демек, менден жообун билбей турган суроо сурамакчысың, ушундайбы? Сен сурамакчы болгон сурооң мындай, жообу болсо мындай. Сенден капырдыктын жыты келип турат”, – деди. Анан Абу Саид Абдуллахты карап: “Сен дагы менден бир суроо сурап, кандай жооп беришимди сынап көрмөкчүсүң. Сурамакчы болгон сурооң ушул, жообу болсо мындай. Бирок, сен дагы адепти сактабаганың үчүн өмүрүң кыйынчылык менен өтөт”, – деди. Анан жаш Абдулкадир Гейлани хазреттерин карап: “Эй, Абдулкадир! Адебиңдин көркөмдүгү менен Аллуху тааланы жана Расулуллахты ыраазы кылдың. Мен сени Багдадда бир күрсүдө отурганыңды, жогору билимдерди үйрөтүп жатканыңды, “Менин бутум бардык олуялардын ийининин үстүндө” деп айтууңду, дагы сенин доорундагы бардык олуялардын сенин мартабаңдын алдыда баштарын ийип турганын көрүп тургандаймын”, – деди.

Көп жылдардан кийин Абдулкадир Гейлани хазреттери доорундагы олуялардын эң жогорусу, баш таажысы болду. Ал ушундай жогору даражаларга жетти; эл жана улуу заттар келип ыйык сухбаттарынан пайдаланышчу. Күндөрдүн биринде: “Менин бутум бардык олуялардын ийининин үстүндө”, – деп айтты. Ошол учурда жашаган бардык олуялар анын өздөрүнөн канчалык жогору экенин билишчү жана

анын мартабасынын алдында баштарын ийип турушчу. Бул окуялардан кийин Юсуф Хамаданинин бир канча жылдар мурда үч жаш жигитке айткан сөздөрүнүн сыры белгилүү болду.

Ибн-ус-Сакка өтө көркөм сүйлөчү. Атагы ошол доордогу султанга жетип барды. Султан аны элчи кылып Византияга жиберди. Христиандар ага чоң сый-урмат көрсөтүштү. Акыры аларга алданып христиан динин тандады.

Абу Саид Абдуллах айтат: “Өмүрүм кайгы-кыйынчылык менен өттү. Юсуф Хамадани хазреттеринин ар бирибизге айткан сөздөрү чын чыкты.

Абдулхалык Гиждувани хазреттери

Абдулхалык Гиждувани хазреттери Силсиле-и алиййанын тогузунчусу. Атасы Абдулжамил Рум өлкөсүндөгү Малатия шаарынан болчу. Хызыр алейхиссалам атасына: “Эй, Абдулжамил! Сен бир уулдуу болосуң, атын Абдулхалык койгун!” – деп буюрган.

Анан Абдулжамил Бухаранын Гиждуван деген жерине көчүп барды. Көп убакыт өтпөй уулдуу болду. Атын Абдулхалык койду. Абдулхалык беш жашка толгондо илим үйрөнүү үчүн Бухарага жөнөтүлдү. Улуу аалым Хожа Садриддин хазреттеринен Курани карим менен тафсирин үйрөнө баштады. Бир күнү сабакта: “Раббиңерге жашыруун дуба кылгыла!” деген мазмундагы аятты окуганда устазынан: “Бул жердеги жашыруун сөзү кандай маанини билдирет? Эгер зикир менен дуба ачык, үн чыгарып окулса риядан куркулат. Эгер жүрөк менен болсо, тамырларда жүргөн шайтан угат. Эмне кылуум керек?” – деп сурады. Устазы Садриддин хазреттери бул жаштагы бир баланын мындай суроосуна таң калып: “Бул жүрөк илимдерине таандык маселе. Кудай кааласа сен бул илимдерди үйрөтө ала турган устазга жетесиң. Бул суроону ошентип жооп табарсың!” – деди. Ал эми ошол

затты күтө баштады. Бир күнү Хызыр алейхиссалам анын жанына келди. Ага Аллаху тааланын жашыруун жана ачык зикир кылуунун жолдорун үйрөтүп: "Жүрөгүңөн Ла илаха иллаллах Мухаммадун Расулуллах келимесин ушундай айт!" – деп түшүндүрүп берди.

Юсуф Хамадани хазреттери Бухарага келгенде Абдулхалык Гиждувани анын кызматына кирди жана кызматын бир канча убакыт улантты. Бул кызматы тууралуу мындай дейт:

12 жашта элем. Хызыр алейхиссалам мага Юсуф Хамаданиден илим үйрөнүүмдүү сунуштады. Анын Бухарага келгенин угуп, дароо жанына бардым. Андан өтө көп пайда көрдүм.

Сабак берип жатканда жаш бир жигит ичкери кирди. Бираздан кийин уруксат сурап, **"Момундун парасатынан корккула. Анткени, ал Аллахтын нуру менен карайт"** деген хадиси шарифтин сыры эмнеде деп сурады. Устазым ал жаш жигитти айбат менен карап: Алгач белиңдеги зуннарды (христиандар тага турган бел боо) кыркып сал жана мусулман бол!" – деди. Жигит кабатырланып: "Мен мусулманмын, зуннарым жок", – деди. Ошондо бир шакиртине жигиттин чапанын чечүүсүн буйрук кылды. Шакирт ал жигиттин үстүндөгү чапанды чечкенде белинде христиандарга таандык зуннар делген бел боо көрүндү. Жигит өтө уялып калды. Устазга карата жүрөгүндө сүйүү сезимин туя баштады. Мына ушул жол менен олуялардын Аллахтын нуру менен көрүүсүнүн эмне экенин жакшы түшүнүп алды. Калима-и шахадат келтирип, мусулман болуу аброюна ээ болду. Анан устаз шакирттерине: "Бул жигит белинен материалдык зуннарды алып салды. Биз дагы жүрөктөрүбүздөгү зуннарды алып салалы! Бул текебердик менен өзүн өзү жактыруу сезими", – деди.

Бир күнү бир киши келип: "Акыркы демде ыйман менен кетүүбүз үчүн бизге дуба кылсаңыз!" – деп суранды. Ал

конокко кайрылып: “Фарздарды аткаргандан кийин дуба кылган момундун дубасы кабыл болот. Сен фарздарды аткаргандан кийин дуба кылып жатканыңда бизди эстесең, биз дагы сени эстейбиз. Бул жагдай сен үчүн да, биз үчүн да дубанын кабыл болуусуна себеп болот”, – деди.

Шии ишениминде болгон Сафави баскынчылары Гиждуван шаарын курчоого алганда капыстан чептин ичинен аларга каршы чабуулга чыккан аскерлердин башында айбаттуу бир заттын эки учтуу кылыч менен чабуулга бара жатканын көрүштү. Көпчүлүгү өлүп, калгандары артына качышты. Устаздын кайтыш болоорунан мурда төмөндөгү сөздөрү анын 332 жыл өтүп орун ала турган кереметтери эле.

Ариф Ривагари хазреттери

Ариф Ривагари хазреттери Силсиле-и алиййанын онунчусу. Бухарадан отуз чакырым алыстагы Ривагар айылында туулган.

Бала чагында эле илим үйрөнө баштады. Зээнинин жана түшүнүгүнүн курчтугунан улам кыска убакытта кемелге келди. Аңгыча илим жана хикмет ээси, ибадаттын шарттарын толук аткаруучу, адамдарга туура жолду көрсөтүүдө доорунун кутбу болгон Абдулхалык Гиждувани хазреттери менен таанышты жана бүткүл дүнүйөсү өзгөрдү. Алгачкы күндөн баштап эле башына түбөлүк бактылуулук таажы конгонун сезди. Дароо ага байланып, өмүрүнүн аягына чейин айрылган жок.

Устазы алгачкы сухбатында ага мындай деди:

“Хак жолундагы шакирт убактысынын кунун мыкты билиши керек. Убакыт өткөн сайын өзүнүн кандай абалда экенин сезүүгө аракет кылышы керек. Эгер өткөн бир кыска убакытта өзүн көңүлдүү сезген болсо муну жакшы абал деп билүү керек. “Аллахыма шүгүрлөр болсун!” – деп айтуу зарыл. Эгер гафилдик (ыкылассыздык, ынтасыздык, этиятсыздык) менен өткөн болсо, дароо анын ордун толтуруу жолун таап,

Улуу Жаратканга үзүрүн билгизип, Андан кечирим тилеп, астагфируллах деш керек.”

Ариф Ривагари устазы Абдулхалык Гиждувани хазреттерине кызмат кылуу менен атактуу болуп, көп пейз жана берекеттерине ээ болду. Устазы кайтыш болгон соң ордуна Пайгамбарыбыз жана сахабалардын жолун адамдарга үйрөтүү ишине жоопкер болду. Аракетин, инаятын жана кайратын Аллахты издегендерге жумшады.

Көптөгөн адамдардын туура жолго жана олуялыктын жогору даражаларына жетишишине себепкер болду. Доорунун теңи жок инсаны эле. Бардык адамдар менен өтө жакшы жана жумшак мамиледе болчу, эч кимдин көңүлүн оорутчу эмес. Написинин каалоолорун эч качан орундачу эмес, каалабагандарын орундап, рухун көтөрүү үчүн катуу аракет кылчу. Харамдардан өтө сактанчу, жада калса, харамга түшүп калуу кообу менен мубахтардын көбүнөн да сактанчу. Түндөрү убактысынын көбүн таат-ибадат менен, күндүзгү убактысын шакирттерине сабак берүү менен өткөрчү жана сүннөт болгондуктан түштөн мурда бираз уктап алчу. Бул “кайлула” деп аталат. Пайгамбарыбыздын сүннөттөрүн өтө жакшы билчү жана унутулуп кетпеши үчүн көп аракет кылчу.

Сухбаттарын төмөнкүдөй баштачу:

“Аллаху таала баарыбызды дүнүйө жана акыреттин Мырзасы, бардык адамдардын ар тараптан эң жогорусу жана эң жакшысы болгон Расулуллахка моюн сунуу бакытына жеткирсин! Анткени, Аллаху таала Ага моюн сунууну, Аны ээрчүүнү өтө жактырат. Аны ээрчүүнүн кымындай бөлүгү бардык дүнүйөлүк лазаттардан жана бардык акыреттик ниматтардан артык. Чыныгы улуулук Анын сүннөтү санийясына баш ийүү.”

Ариф Ривагари хазреттери узун өмүр сүрдү. Кабырын зыярат кылгандар анын пейз жана берекетине жетишүүдө. Ал затты себепкер кылып, Аллаху таалага дуба кылгандардын дубалары кабыл болууда.

Махмуд Анжир Фагневи хазреттери

Махмуд Анжир Фагневи хазреттери Силсиле-и алиййанын он биринчиси. Маварауннахрдын Тур-и Сина сыяктуу ыйык бир жер болуусуна себепкер болгон, ал жерди нурданткан улуу аалым жана олуялардан болгон Махмуд Анжир Фагневи Бухаранын Фагна деген айылында туулду. 1315-жылы кайтыш болду. Куруучу болуп эмгектенчү.

Хожа Ариф Ривагари хазреттеринин сабактарында жана сухбаттарында жетилип, кемелге келди. Материалдык жана руханий илимдерде доорунун эң улуу аалымдарынан болду. Адамдарга туура болгон бакыт жолун көрсөтүү үчүн устазынан уруксат алды. Көптөгөн аалымдарды жетилдирди. Миңдеген адамдарды жаңылыш жолдон туура жолго жана бактылуулукка жетүүсүнө себепкер болду. Жетилдирген аалымдардын арасында эң улуусу - өзүнөн кийин халифасы болгон Хожа Али Рамитани хазреттери.

Устазы Ариф Ривагариден уруксат алып, адамдарды туура жолго жеткирүү милдети берилгенде, ошол мезгилдерде керек болгон жахри (үн чыгарып, ачык) зикирди баштады. Алгачкы жахри зикир айтуусу устазынын акыркы оорусу учурунда Ривагар дөбөсүнүн үстүндө болгон эле. Устазы Ариф ошондо: “Мына азыр убактысы”, – деген болчу. Бул сөзүн ыраазычылыгына белги деп түшүндү. Хожа Ариф Ривагари кайтыш болгон соң чептин дарбазасынын жанындагы мечитте жахри зикир кылууну улантты. Доорунун улуу аалымдарынан Хожа Мухаммед Парисанын чоң аталарынан Мавлана Хафизуддин аалымдардын устазы Шамс-ул-аимма Хулванинин ишараты менен Бухарада доорунун эң улуу имам жана аалымдарынын алдында Хожа Махмудга: “Сиз кандай ниетте үн чыгарып жахри зикир айтып жатасыз?” – деп суроо узатты. Хожа Махмуд: “Уктап жаткандарды уйкудан, гафилдерди гафилдиктен ойготуу, адамдарды диндин

негизги жана туура жолунда жүрүшүнө, акыйкатка үгүттөө, ушинтип адамдарды бардык жакшылыктардын ачкычы, бардык бактылуулуктардын негизи болгон тообого жана улуу бир затка байлануууларына себепкер болуу ниетинде", – деп жооп берди. Мавлана Хафизуддин ага: "Эгер ниетиңиз мына ушундай дурус болсо, мындай жахри зикир кылуу жаиз болот", – деди.

Махмуд Анжир Фагневи айтты:

"Жахри зикирди, б.а., үн чыгарып, ачык зикирди жалгыгз тили жалган жана ушактан, курсагы харам жана күмөндүү нерселерден таза, жүрөгү рия жана мактануудан узак, сыры Раббинен башка бардык нерсеге таважжухтан муназзах болгон адам гана кыла алат."

Улуу аалым Али Рамитани айтат:

"Хожа Махмуд Анжир Фагневинин доорунда дервиштердин бири Хызыр алейхиссаламды көрдү жана андан: "Бул доордо этегинен бекем кармап, артынан ээрчий турган шейх ким болот?" – деп сурады. Хазрети Хызыр: "Хожа Махмуд Анжир Фагневи", – деди."

Хазрети Хызыр менен көрүшүп, бул суроону сураган зат Али Рамитанинин өзү экени айтылат. Бир күнү Хожа Али Рамитани Хожа Махмуд Анжир Фагневинин жакындары менен бирге Рамитан чөлүндө асманда учуп жүргөн чоң ак кушту көрүштү. Ал куш алардын башына жакын келип, анык түрдө: "Эй, Али, кемел адам бол! Сөзүңө бекем бол! Жармашкан этегиңди бекем карма, убадаңды бузба!" – деди. Ал кушту көрүү, айткандарын угуунун натыйжасында жолдошторун ажайып бир абал каптап алды, эсинен таныштды. Эсине келишкенде куш жана анын айткандары тууралуу сурашты. Али Рамитани мындай деди: "Ал Хожа Махмуд Анжир Фагневи болчу. Аллаху таала ага ушул кереметти берди. Ушул тапта Хожа Дыхкан ооруп жатат, акыркы демдерин жашап жатат. Аны зыяратка, ал-абалын суроого кетип баратат. Анткени, ал Аллаху тааладан акыркы

демде өзүнө жардамчы болушу үчүн олуяларынын бирин жөнөтүүсүн суранган болчу. Хожа хазреттери ушундан улам анын жанына кетип баратат."

Али Рамитани хазреттери

Али Рамитани хазреттери Силсиле-и алиййанын он экинчиси. Бухарага жакын Рамитан айылында туулган.

Баарына туура жолду көрсөткөн, жүрөгүнөн нур чачкан Махмуд Анжир Фагневи хазреттеринен көп пайдаланды. Олуялык мартабаларына жетти. Дүнүйөлүк илимдерде дагы жогорулады. Ибадат жана сабактардан сырткары адал оокат кылуу үчүн тигүүчүлүк менен алектенчү. Ушул себептен аны тигүүчүлөрдүн пири (устазы) деген маанини билдирген "Пир-и Нассаж" дешчү.

Бир шакирти ага бир тамак алып келген болчу. Ага: "Сен алып келген бул тамак конок келип, эмне берүүмдү билбей кыжалат болуп турган тапта жардам берди. Эми бизден кандай тилегиң болсо сура! Анткени, азыр кажет эшиги ачык турат", – деди. Ал шакирт: "Илимде жана олуялыкта сизге окшоодон башка тилегим жок!" – деди. Ал да: "Абдан кыйын жана оор жүктүү бир нерсени тиледиң. Мунун жүгүн көтөрө албайсың", – деди. Шакирти: "Дүнүйөдө жалгыз тилегим так сиздей болуу. Бирок, албетте, бардык буйругуңузга ыраазымын!" – деди. Ал шакиртине таважжух кылды. Ал жигит көп өтпөй захир жана батында Аллаху тааланын уруксаты менен устазынын даражаларына жетти. Бирок, Кудайга ашыктыкта мас болуп, эсинен танып калды. Натыйжада кырк күндөн соң көз жумду. Ага бир заматта өзүнүн даражаларын берип, өзү сыяктуу кылганы үчүн эки азиз (урматтуу, ыйык) маанисинде устазынын аты да "Азизан" болуп калды.

Али Рамитани хазреттери өмүрүнүн акыркы күндөрүндө Бухарадан Харезмге барды. Чептин дарбазасына жакын бир жерге жайгашты жана ал жердин падышасына эки

шакиртин жиберип: "Султандын алдына баргыла. "Жакыр бир тигүүчү шаарыңызга келди эле, уруксат берсеңиз ушул жерде калмакчы, уруксат бербесеңиз артка кайтып кетет" деп айткыла! Уруксат берсе, султандын колунан мөөр басылган уруксат кагаз алгыла!" – деди. Шакирттери барып, султанга арыздарын айтышты. Султан мындай нерсени биринчи жолу угуп тургандыктан күлкүлүү сезилсе да, колдоруна мөөр басылган уруксат кагаз берди. Ал кагазды шакирттери алып келишти. Азизан хазреттери шаардын четиндеги ачык бир жерге жайгашты.

Күндө жумушчулар чогула турган базарга барып, алардын бир канчасын жалдап алчу. Алардан жумуш акысын сурап билгенден кийин: "Эми даарат алып, аср намазына чейин сухбатыбызга катышкыла. Асрдан кийин акыңарды алып, үйүңөргө кайткыла!" –деди. Жумушчулар бир да иш кылбай отуруп, ибадаттарын орундоо менен бирге өмүрүндө укпаган нерселерди үйрөнүшчү. Шамга жуук акыларын алышчу. Сухбаттарына бир жолу катышкан адам анын лаззатына тоё албай, ал жерде айрылып кете алчу эмес. Бул жагдай шаардын бүт жерине жайылды. Шаардын эли ага шакирт болуу үчүн бардык нерсеге даяр болчу. Күндө үйү адамдар менен толуп ташчу. Дубасын алуу үчүн калайык калк бири-бири менен жарышчу. Акыры айрымдар султанга жагдайды минтип түшүндүрдү:

"Шаарда бир дервиш пайда болду, элдин баары дарыя болуп агууда. Анан эмне десе, баары заматта аткарат. Ар бир айткан сөзүн чоң буйруктай орундоого бири-бири менен жарышууда. Мындай боло берсе, эл аны өздөрүнө султан кылып көтөрүшөт жана сиз таажыңыздан айрылып каласыз го!"

Султан болсо анын шаардан чыгып кетүүсү үчүн буйрук жаздырып, адамдарын жиберди. Али Рамитани хазреттери келген адамдарга: "Биздин шаарда жашай алышыбыз үчүн кол коюлган жана мөөр басылган буйрук бар. Эгер султан өз

колунан ,мөөрүнөн, уруксатынан тана турган болсо, анда биз дагы шаардан чыгып кетүүгө макулбуз!" – деп жооп берди. Жоопту султанга жеткизишти. Султан өзү берген уруксатты кайта алып өзүн төмөнтсүнткөн жок. Тескерисинче, келип сухбаттарына катышты. Анын сухбатындагы лаззатты жана назиктикти жакшы түшүнгөн султан анын эң алдынкы шакирттеринен болду.

Мухаммед Баба Саммаси хазреттери

Мухаммед Баба Саммаси хазреттери Хожа Али Рамитани хазреттери жетилдирген улуу олуялардан. Силсиле-и алиййанын он үчүнчүсү. Бухарага караштуу Саммас айылында туулган.

Тасаввуф илимин улуу аалым Али Рамитани хазреттеринен үйрөнгөн. Анын сабактарында жана сухбаттарында жетилип, тасаввуфта жогору даражаларга жетти. Устазы өзүнөн кийин ордуна Мухаммед Баба Саммасини өкүл кылып калтырды. Башка шакирттерине дагы ага моюн сунууну осуят кылды.

Устазы кайтыш болгон соң анын ордуна өткөн Мухаммед Баба Саммаси көптөгөн шакирттерди жетилдирди жана араларынан бир бөлүгүн тасаввуфта жогору мартабаларга жеткизди. Бул шакирттеринин эң башында, өзүнөн кийин ордуна отурган жана илим дарыясында себеп болгон Сейийд Амир Кулал хазреттери турат. Дагы бир шакирти Бахауддин Бухари хазреттери. Ал туула электе устазы Мухаммед Баба Саммаси ал туула турган жерден өтүп баратып: "Бул жерден бир улуу заттын жыты келүүдө. Жакында бул жер Касри арифан (арифтер кан сарайы) болот", – деген болчу.

Бир күнү дагы ошол жерден өтүп баратып: "Эми ошол сонун жыт көбүрөөк келүүдө. Ошол улуу зат дүнүйөгө келди деп үмүт кыламын", – деди. Бул сөздү айткан кезде Бахауддин Бухари хазреттери туулганына үч күн болгон эле. Атасы бөбөктүн көкүрөгүнө белек коюп, Мухаммед

Баба Саммасиге алып келгенде: “Бул биздин уулубуз болот. Биз аны кабыл алдык”, – деди. Анан шакирттерине: “Баягы жыпар жыттар мына ушул бөбөктөн келип жаткан эле. Өз доорунун теңдешсизи жана жол башчысы болот”, – деди. Анан халифасы болгон Сеййид Амир Кулалга ага жакшы илим жана тарбия берип, жетилдирүүсүн дайындады.

Бахауддин Бухари хазреттери айткан болчу:

“Үйлөнмөкчү болгон кезимде атам мени Мухаммед Баба Саммаси хазреттерине жиберди. Ага бара турган күндүн түнүндө көңүлүмдө көз жаш агызып, дуба кылуу каалоосу артты. Анын мечитине кирип, эки рекет намаз окудум жана Аллаху таалага мындай деп дуба кылдым: “Эй, Аллахым, мага балээлерге чыдай алышым үчүн күч-кубат бере көр!”

Таң заарда устазымдын алдына барганда: “Эми дуба кылып жатканыңда: “Эй, Аллахым, сенин ыраазычылыгың кайда болсо, мени ошол жерде кыла көр!” – деп айт. Эгер Аллах досуна балээ жиберсе, дагы инаяты менен ал балээге каршы сабырдуулук менен чыдамкайлыкты да берет. Бирок, Аллахтан эмне келишин билбей туруп, атайын балээ сурагандай дуба кылуу туура эмес”, – деди. Бир түн мурунку абалымды табуудагы кереметин түшүндүм жана ал затка толук байландым.”

Жетилдирген жана тасаввуфта жогору даражаларга жетүүлөрүнө весиле (ортомчу, себепкер) болгон жүздөгөн олуялардан төртүн өзүнө халифа кылып дайындады. Булардан биринчиси Хожа Суфи Сухари, экинчиси өзүнүн уулу Хожа Мухаммед Саммаси, үчүнчүсү Мавлана Данишменд Али, төртүнчүсү болсо Сеййид Амир Кулал хазреттери.

Бахауддин Бухари хазреттери айтат:

“Устазым Мухаммед Баба Саммаси менен тамактанып отурган болчубуз. Тамак бүткөн соң мага бир нан берип: “Муну ал, сактап койгун! Балким керек болуп калаар”, – деди. Тамактанып тойгонубузга карабастан мага бул нанды берүүсүнүн сыры тууралуу ойлонуп тургам. “Пайдасыз

ойлордон жүрөктү коргош керек", – деди. Анан сапарга чыктык жана бир таанышымдын үйүндө конок болуп калдык. Конок болуп калган үйдүн ээсинин кыйын абалда экендиги көрүнүп турчу. Устазым андан эмнеге кайгыланып турганын сурады. Ал: "Болгону бир чыны сүтүм бар эле. Бирок, сүт менен бирге жей турган наным жок. Ошондуктан, ыңгайсызданып болуп тургам", – деди. Устазым мени карап: "Баягы нанды эмне кылабыз деп ойлонуп турган элең. Кана, нанды ээсине берчи!" – деди.

Сеййид Амир Кулал хазреттери

Сеййид Амир Кулал хазреттери Силсиле-и алиййанын он төртүнчүсү. Хазрети Хусейиндин урпактарынан болот. Олуялардын улууларынан болгон Мухаммед Баба Саммасидин шакирти жана Бахауддин Бухари хазреттеринин устазы. Карапачы болгондуктан "Кулал" ысымы менен таанымал болгон.

Ар бир убактысын Исламга ылайык өткөргөн, көптөгөн кишилер анын сухбатында жана сабактарында кемелге жеткен. Энеси мындай деп айтат: "Амир Кулал боюмда болгон кезимде күмөндүү бир нерсе жесем ичим ооруп калчу. Ал тамакты курсагыман чыгарып салмайынча ич оорусунан кутула алчу эмесмин. Мындай абалга үч жолу туш болдум. Анан кайырлуу бир перзент боюмда болгонун түшүндүм. Мындан ары жеп жаткан тамактарыма көңүл буруп, аяр мамиле жасадым."

Салих заттардын бири кайтыш болгондо жаназа намазын Амир Кулал хазреттеринин окуусун керез кылган болчу. Бирок, Амир Кулал хазреттери узак бир жерде сапарда болчу. Салих зат кайтыш болгондо ошол жердин аалымдары чогулушту. Амир Кулал хазреттерин чакырып келүү үчүн бир кишини жиберүүгө чечим чыгарышты. Ошондо ошол жерде болгон Шейх Суфи: "Кабарчынын кереги жок. Бул

окуялар ага маалым болду", – деди. Эмне болгондо дагы эки киши кабар берүү үчүн жолго чыккан болчу. Жолго чыгайын деп турушканда Амир Кулал хазреттери алардын жанында капыстан пайда болду. Келип кайтыш болгон кишинин жаназа намазын окутту. Ал жердеги аалымдар бул окуянын ага кантип маалым болгонун сурашты. Амир Кулал хазреттери төмөндөгү хадиси шарифти айтты:

"Жүрөк жүрөккө чагылат."

"Момун момундун күзгүсү."

"Идиштин ичинде эмне болсо ошол чыгат."

Андан керемет тууралуу сурашты. Айтты: Олуянын кереметы чындык. Керемет акыл жагынан да, накыл жагынан да жаиз. Бул маселе тууралуу көптөгөн накылдар бар. Сулайман алейхиссаламдын вазирлери Асаф Балкыстын тактысын заматта Санадан Кудуска алып келгени тууралуу окуя мына ушуга мисал. Дагы бир башка мисал: Бир күнү Хазрети Омар Мединада хутба окуп жатканда Ирандагы Ислам кошуунун көрүп, кошуундун кол башчысына: "Эй, Сарийя, тоо тарапка жакын бар, тоо тарапка!" – деди. Узакта болушуна карабастан Сарийя жана анын аскерлери анын үнүн угуп, тоо тарапка жакын барышты. Ошентип душмандын кооптуу чабуулунан коргонушту. Олуяда көрүнө турган керемет Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын мужизасынан улам."

Кайтыш болооруна жакын ооруп жаткан кезинде шакирттерине ушундай керез кылды:

"Илим үйрөнүп, Мухаммед алейхиссаламдын жолуна моюн сунуудан эч качан айрылбагыла! Бул момун үчүн бардык бактылуулуктардын каражаты. Ар бир мусулман эркек жана аялдын өзүнө кажет болгон диний илимдерди үйрөнүүсү фарз. Булар кезеги менен мына ушулар: Ыйман, намаз, орозо, бай болсо зекет жана ажылык, эне-атасына карата милдеттерин үйрөнүү.

Аллаху тааланын ыраазы болуусун каалаган адам эне-атасын ыраазы кылсын. Расулуллах алейхиссалам: **“Аллаху тааланын ыраазычылыгы эне-атанын ыраазычылыгын алуу аркылуу колго тийет”,** – деп айткан. Ошондуктан, эне-атанын акыларын сактоо өтө маанилүү. Сыла-и рахм (тууган-уруктарды зыярат кылуу), кошунанын акыларын сактоо, керек болгон соода-сатык маселелерин, халал-харам илимин үйрөнүү зарыл!”

Дагы мындай деп айткан болчу:

“Ыкыластуу болгула. Ар бир ишти Аллах ыраазычылыгы үчүн кылсаңар кутуласыңар. Ыкылассыз кылынган амал үстүндө падышанын мөөрү болбогон жасалма акча сыяктуу. Өтпөй турган акчаны эч ким албайт. Үстүндө мөөрү болгон акчаны болсо баары алат. Ыкылас менен кылынган аз амал Аллахтын алдында көп сыяктуу. Ыкылассыз кылынган көп амалдын болсо Аллаху тааланын алдында кымындай да баркы жок. Кылып жаткан ар бир ибадат менен амалыңарды ыкылас менен кылгыла. Мына ушунда гана Аллаху тааланын ыраазычылыгын тапкандардан болосуңар!”

Бахауддин Накшбанд хазреттери

Сеййид Мухаммед Бахауддин Бухари хазреттери Силсиле-и алиййанын он бешинчиси. Аллаху тааланын махабатын жүрөктөргө оймо кылгандыктан Накшбанд деп дагы аталат.

1318-жылы Бухарага жакын болгон Касри Арифан деген жерде туулду. Ислам аалымдарынын эң улууларынан болуп, тасаввуфта эң жогору жаражаларга жетти. Доорунда жана кийинки кылымдарда анын себеби менен көптөгөн адамдар хидаятка, туура жолго жетишти. 1389-жылы Касри Арифанда кайтыш болду. Кабыры ошол жерде.

Доорунун улуу олуяларынан болгон Мухаммед Баба Саммаси хазреттери ал зат төрөлө электе Касри Арифанга

келген болчу. Ошондо: “Бул жерден бир улуу заттын жыты келип турат. Бул жерден улуу олуя чыгат”, – деп, шакирттерине теңдеши жок бир заттын ошол жерде дүйнөгө келе турганын билдирген болчу.

Атасы Сеййид Мухаммед Бухарий мындай деген эле:

“Уулум Бахауддин туулган үч күн өтүп Хожа Мухаммед Баба Саммаси Касри Арифанга дагы бир жолу келди. Менин ага карата махабатым өтө бекем болчу. Жаңы эле туулган уулум Бахауддинди анын жанына алып бардым. Хожа уулумду колуман алып, кучактап: “Бул наристе менин уулум. Мен аны манави (руханий) уулдукка кабыл кылдым”, – деди. Анан Сеййид Амир Кулалга мындай деди: “Сизге бул жерден улуу бир заттын жыты келип жатат дедим эле. Ошол жыт мына ушул периштедей наристенин жыты. Бул бала улуу бир зат болсо керек.”

Энеси айтат:

“Уулум Бахауддин төрт жашында үйүбүздөгү уйду көрсөтүп: “Бул уй башы ак түстөгү музоо тууйт”, – деди. Бир канча ай өтүп уй ал айткандай бир музоо тууду.”

Бахауддин Бухари хазреттеринин алгачкы устазы Хожа Мухаммед Баба Саммаси болот. Ал заттан кийин Сеййид Амир Кулал устаздык кылды. Мындан башка бар канча устаздардан сабак алды.

“Али Рамитани хазреттеринен бери аманат катары сакталып келинген таажы мага берилди. Ошол убакытта жүрөгүм Аллаху таалага болгон махабатка толуп ташты. Анан устазым Сеййид Амир Кулал Касри Арифанга келди. Мага көп жакшылыктарды кылып: “Хожа Мухаммед Баба Саммасинин буйругу менен сизди кемелге жеткизүү үчүн аракет кыламын”, – деди.”

Сеййид Амир Кулал хазреттери Бахауддин Бухари хазреттеринин жетилиши үчүн астейдил алектенип, аны тасаввуфта жогору даражаларга жеткиргенден кийин айтты:

"Устазым Хожа Мухаммед Баба Саммасинин тарбияңызга тийиштүү осуяттарын аткардым. Сизди ал зат каалагандай кылып жетилдирдим. Эми сизге уруксат бердим."

Бахауддин Бухари хазреттери Амир Кулал хазреттери кайтыш болгондон кийин адамдарга туура жолду көрсөтүп, жол башчылык милдетин аткара баштады.

Тилекке каршы азыркы кезде дүнүйөнүн ар тарабында анын ысымынан пайдаланып, Накшилик наамы астында Хакка барчу жолдон адаштырган жалганчы шейхтер пайда болду. Ахли сүннөт акыйдасын билген бир адам андайлардын туура эмес жолдо экенин оңой түшүнүп алат.

Алауддин Аттар

Алауддин Аттар хазреттери Бухарада жетилип чыккан эң улуу олуялардан. Силсиле-и алиййанын он алтынчысы. Чыныгы аты Мухаммед бин Мухаммед Бухари.

Бай атасы кайтыш болгондо балдарына мурас катары өтө көп мал-мүлк калтырды. Бирок, Алауддин мурастан үлүшүн алууну каалабай, Шахи Накшбанд Мухаммед Бахауддин Бухариге шакирт болууну тандады. Анын жанына барып, жагдайын түшүндүрдү жана шакирттикке кабыл кылуусун суранды. Бахауддин Бухари хазреттери ага назар салып: "Балам, биздин жолубузда кыйынчылык жана кайгы көп. Дүнүйө жана напсиңди таштай аласыңбы?" – деп сураганда, эч ойлонбостон: "Даярмын устазым!" – деди. Бахауддин Бухари хазреттери: "Андай болсо бүгүн бир себет алма алып, ага-инилериңдин көчөсүнө барып сатып келгин!" – деди.

Алауддин теги чоң жана атактуу үй-бүлөдөн чыккан болушуна карабастан текебердик кылбай, ага-инилеринин көчөсүнө барып, кыйкыра-кыйкыра алма сатты. Эртеси күнү устазынын жанына барып: "Буйругуңузду аткарууга аракет кылдым, устаз", – деди. Устазы: "Эми бүгүн байкелериңдин дүкөнүнүн жанында алма сатасың", – деди. Алауддин:

“Макул, устаз”, – деп, агаларынын дүкөнүнүн жанына барып, кечээги күн сыяктуу кыйкырып, алма сата баштады. Агалары аны көрүп: “Бизди уят кылба, эгер акча керек болсо канча кааласаң, ошончо беребиз. Мурастагы үлүшүңдөн да артыгын ал, бирок, бул ишиңди ташта!” – дешти. Алауддин аларга көнүл бурбай алма сатууну уланта берди. Ошондо агалары: “Эгер алма сата турган болсоң биздин дүкөнүбүздүн жанында сатпа!” – дешти. Ал дагы алдарды уккан жок. Агалары аны кармап алып, акарат кылып, сабашты. Бирок, ал эч нерсеге көңүл бурбай, устазынын буйругун аткарууга аракет кылды. Эртеси күнү устазы: “Эми бул иш бүттү”, - деп, алма сатуу ишин токтотуп, шакирттикке кабыл кылды.

Алауддин Аттар хазреттери айтат:

“Устазым мени шакирттикке кабыл кылганда ага карата сүйүүм арта түштү жана анын сухбаттарынан айрыла албай турган абалга келдим. Бир күнү мага: “Сен мени сүйдүңбү же мен сени сүйдүмбү?” – деп сурады. Мен: “Бул алсыз кызматчыңызга көңүл буруп жакшылык кылдыңыз, ал дагы сизди сүйөт”, – дедим. Устаз: “Бираз күтө тур!” – деди. Бираздан кийин жүрөгүмдү ага болгон махабаттын изи да калган жок. Ошондо устаз: “Сүйүүнүн кимден экенин билдиңби?” – деди.”

Шакирттикке кабыл кылынган соң чын көңүлдөн берилип, астейдил кызмат кылды. Шакирттердин арасында өзгөчө бийик даражаларга жетти. Устазы анын даражасы жогору экенин билгени үчүн бир күнү жубайына: “Кызыбыз балагат жашына жеткенде кабар бергин!” – деди. Кызы балагатка жеткенде шакирти Алауддиндин бөлмөсүнө кирди. Эски төшөктүн үстүндө отуруп, китеп окуп жатканын көрдү. Башына жаздык катары колдоно турган бир кыштан башка нерсеси жок болчу. Устазы: “Эгер кабылдасаң балагатка жеткен бир кызым бар. Аны сага никелеп беремин”, – деди. Алауддин: “Чоң жакшылык кылдыңыз. Бирок, көрүп турасыз, эч нерсем жок”, – деди. Устазы: “Кызым сенин тагдырыңа

жазылган. Ырызкыңды болсо Аллаху таала беремин деп убада кылган", – деди. Бираз убакыт өтүп, экөө баш кошушту.

Бир күнү Бахауддин Бухари хазреттери шакирттери менен кырга чыгышкан болчу. Жолдо бир дарыяны өтүүгө туура келди. Дарыя жааган жамгырдан улам толуп-ташып, бактарды тамыры менен сууруп, агып жаткан эле. Устазы: "Алауддин суугa секир!" – деди. Алауддин ойлонуп отурбай суугa секирди. Толуп-ташып агып жаткан суунун ичинде көздөн кайым болду. Башка шакирттери таң калып, эсин жоготуп коюшту. Бирок, устазынан эч нерсе сурашкан жок. Устазы шамга жуук кырдан кайтып келе жатканда көпүрөнүн жанына барып: "Бир киши кем эмеспи?" – деп сурады. Шакирттер: "Ооба, ушундай", – дешти. Бахауддин Бухари хазреттери колун узатып: "Алауддин кел!" – деди. Ошондо Алауддин дарыядан чыгып келди. Ал тургай кийимдери дагы кымындай ным болбогон эле. Устазы: "Карагыла, дарыя тамыры бекем болгон бактарды жыгып агызууда. Бирок, Алауддиндин тамыры бекем болгондуктан аны агыза албады", – деди.

Алауддин Аттар хазреттери айтат: "Максатка жалгыз устаздын ыраазычылыгы менен гана жетүү мүмкүн. Шакиртке бардык иштерди устазына таштоо гана калат. Устазынын жанында өзүнчө бир иш кылбаш керек. Аллах адамдары менен сухбат акылды көбөйтөт. Аларды көрбөй эки күндү өткөзүп жибербөө керек."

Кайтыш болгондо кийин түштө көрүлүп: "Аллаху тааланын бизге берген ниматтары мол. Кабырымдан 40 фарсахга чейин (240 км) алыстыкта жерленген мусулмандар шапаатым менен кечиримге жетише тургандыктары билдирилди", – деди.

Якуб-и Чархи хазреттери

Якуб-и Чархи хазреттери олуялардын улууларынан эле. Инсандардын ыйман, ибадат жана ахлак жаатында чындыкты үйрөнүп, орундоолорун камсыздаган, дагы Аллаху тааланын ыраазычылыгына жетүүлөрү үчүн жол көрсөткөн Силсиле-и алиййа деп аталган Ислам аалымдарынын он жетинчиси. Улуу аалым жана кемел олуя болчу.

Өзү мындай деген:

“Бухара аалымдарынан илим үйрөнүп, уруксат алган соң, мамлекетиме кайтып кетмекчи болдум. Жүрөгүмдө Бахауддин Бухари хазреттеринин жанына баруу каалоосу пайда болду. Жанына барып: “Мени унутуп койбоңуз!” – деп жалбардым. “Менин жаныма кетип бараткан кезиңде гана келесиңби?” – деп сурады. “Жүрөгүм сиздин жаныңызда болуу деген каалоого толо!” – дедим. Ал: “Бул калоонун булагы каерде?” – деп сурады. Мен: “Улуу затсыңыз жана баары сизди жактырат”, – дедим. Ошондо Бахауддин Бухари хазреттери: “Бул себеп жетиштүү эмес, мындан макулураак бир себеп табышың керек. Баарына жагышым шайтандан дагы болушу мүмкүн”, – деди. Ошондо: “Сахих бир хадиси шарифте: **“Аллаху таала бир кулун сүйө турган болсо анын махабатын кулдарынын жүрөгүнө салат. Ошол себептен улам адамдар ал затты сүйүшөт”, –** деп билдирилген”, – деп жооп бергенимде, жылмайып: “Биз азизанбыз”, – деди. Бул сөздү угуп, эсимен танып кала жаздадым. Анткени, бул жолугушуудан бир ай мурун бир түш көргөн болчумун. Түшүмдө мага: “Азизанга шакирт бол!” – деп айтылган болчу. Бахауддин Бухари хазреттери “Биз азизанбыз” дегенде ошол түш эсиме келди. Кайра: “Мага таважжух кылсаңыз. Мени унутпасаңыз!” – деп жалбардым. Ал: “Бир күнү Азизандан (Али Рамитаниден) бир киши так ушуну талап кылган экен. Ал зат болсо, бир нерсенин эсте сакталып калышы үчүн васитага (ортомчуга, себепке) муктаждык бар экенин айткан.

Эстөө үчүн себеп боло ала турган бир нерсе сураган болчу", – деди. Ушуларды айткан соң ыйык топусун белек кылды. "Мына бул топуну ал, качан аны көрсөң бизди эсте жана унутпа!" – деди."

Дагы айтат:

"Аллаху тааланын жардамы менен менде олуялардын жолуна кирүү каалоосу пайда болгондо Бахауддин Бухари хазреттерине шакирт болуу насип болду. Ал керем жана жакшылыктары менен бакыттуулукка бөлөдү. Устазымдын кемел даражада экенин көрдүм. Түрдүү окуялар жана кайыптан белгилер болгон соң Курани каримди ачып, бир аятты белги кылып алгым келди. "Ал Пайгамбарлар Аллахтын хидаятына жеткизе турган кишилер, сен дагы алардын жолунда жүр..." деген маанидеги аяти карима чыкты. Ага болгон байланышым мындан да күчөдү.

Ар-сар болуп жургөн күндөрүм эле. Ичимде ушундай бир тынчсыздануу пайда болду; дароо Бахауддин Бухари хазреттеринин жанына баруу үчүн Касри Арифан жакты көздөй жолго чыктым. Бахауддин Бухари хазреттеринин үйүнө жакындап калганымда жолго чыгып, мени күтүп турганын көрдүм. Мен жанында отурдум. Намаз окугандан кийин сухбатты баштап, мындай деди: "Илим эки бөлүктөн турат. Биринчиси калб (жүрөк, көңүл) илими, бул илим эң пайдалуу илим. Бул илимди расулдар жана набилер үйрөтөт. Экинчиси - тил илими. Бул илим дагы Аллаху тааланын адамзатка хужжаты. Батын илимдеринен сага дагы бир үлүш тийип калаар деген үмүттөмүн. Садакат эли менен бирге отурганыңарда өтө сак болгула. Анткени, алар жүрөктөргө кирип, калоо-тилектериңерге назар салат. Биз өз кереметибиз менен эч кимди кабыл кыла албайбыз. Милдетибиз ушундай. Көрөлүчү, бул кече кандай белги билдирилет. Эгер сени кабыл кылышса, биз дагы кабыл кылабыз."

Өмүрүмдө мындай оор жана кыйын түндү өткөргөн эмесмин. Бактылуулук эшигинин мага жабылып калышынан

корктум. Багымдат намазын устазым менен бирге окудум. Намаздан кийин: “Сага сүйүнчүлөр болсун! Кабыл кылууга белги келди. Биз адамдарды өтө сейрек кабыл кылабыз. Кабыл кылсак дагы кеч кабыл кылабыз. Анткени, келгендердин кандай келгени жана доорунун тандалганы экени ачык билинсин”, – деди. Халифасы Алауддин Аттар менен бирге сухбатта болуумду буйрук кылды. Мен болсом буйрукка баш ийген абалда анын жанына бардым жана акыркы күнүнө чейин сухбаттарына катыштым. Анан анын халифасы катары адамдарга туура жолду көрсөтүү милдети берилди.”

Убайдуллах Ахрар хазреттери

Убайдуллах Ахрар хазреттери Түркстандын улуу олуяларынан. Силсиле-и алиййанын он сегизинчиси. 1403-жылы Ташкентте туулуп, 1490-жылы Самаркандда кайтыш болду. Кабыры Самарканд шаарында. Түркстан жергесинде Хожа Ахрари вали деген наам менен таанымал.

Туулгандан баштап кереметтери көрүнө баштады. Энеси нифастан тазалангандан кийин гана эме баштады. Жүзүнөн ушундай бир нур тарап турчу; көргөндөр таң калып, ага дуба кылышчу. Тилинен Аллаху тааланын ысымы такыр түшчү эмес. Чоң атасы аалым жана олуя зат эле. Кайтыш болоор алдында неберелери менен бөлөк-бөлөк коштошту. Убайдуллах Ахрар хазреттери ал кезде өтө жаш бала эле. Аны көрүп кучактаган бойдон ыйлап мындай деди: “Мен бул балам улуу зат болгон кезде дүнүйөдө болбойм. Ал Ислам динине кызмат кылат. Дүнүйөнүн падышалары аны угушат.”

Тасаввуфта жогору даражаларга жеткен соң нафакасын халалдан табуу үчүн дыйканчылык менен алектенди. Кыска убакыттын ичинде байып кетти. 1300дөн ашуун дыйканчылык кылына турган жана чарбачылык, эгин талаалары бар эле. Ар биринде үч миң жумушчу эмгектенчү. Аллаху таала анын эгинине ушундай береке берген эле; жыл сайын 800 миң

батман (700 тонна) үшүр берчү. Кампада сакталып жаткан түшүм ар алынган кезде ал жерге коюлган учурдагыдан да көбүрөөк болуп чыкчу. Өзү бул тууралуу: “Биздин мал-мүлкүбүз кедейлер үчүн. Мынча көп мал-мүлктүн сыры мына ушунда”, – деген.

Жакындарынан бир киши кечинде бирөөнү шарап алып келүүгө жиберди. Ал киши шарап алып келгенде үйдүн алдына келип, шараптын идишин жогорудан түшүрүлгөн себеттин ичине жайгаштырды. Шарапка жиберген киши себетти жогору тарта баштады. Тартып жатканда себет дубалга тийип, жиби үзүлүп кетти жана себет жерге түшүп, идиш сынды. Шарап алдырткан киши эч ким билбесин деген максатта сынган идиштин бөлүктөрүн топтоду. Убайдуллах Ахрар хазреттери ал кишинин үйүнө барып: “Кечээги сынган идиштин добушу кулагыма угулду. Эгер ал идиш сынбаганда менин көңүлүм сынмак жана сен менен башка жолугушуума кажет калмак эмес”, – деди.

Бир шакирти айтат:

“Сапарда болчубуз. Жарым түндө мага: “Дароо туруп, оокаттарыңды жыйнаштыр да, сыртка чык!” – деди. Артыман өзү дагы сыртка чыгып: “Бул айлана-тегеректегилерди ойготкула, анан артыман баскыла!” – деди. Бир дөбөнү көздөй ылдам басып кетти. Биз дагы дароо оокаттарды жыйнаштырып, артынан чуркадык. Дөбөгө чыккан соң токтоду, биз дагы жанына барып турдук. Айрым бирөөлөр биз менен келбеген эле. Биз дөбөнүн үстүндө турганда капыстан коркунучтуу сел келди. Сел бак, таш, дубал, айтор эмне болсо баарын агызып кетти. Биз таштап чыгып кеткен үйлөр дагы селде калган, келбегендер болсо, селде чөгүп кеткен болчу. Убайдуллах Ахрар хазреттеринин бул кереметин көрүп, анын бир улуу олуя зат экенине дагы бир жолу күбө болушту.

Убайдуллах Ахрар хазреттери айтат:

“Адамдын жүрөгүнүн карайганына белги - кылган күнөөлөрүнө кайгырбашы, күнөө кылууну уланта берип,

өжөрлүк кылуусу. Кылган күнөөлөрүнөн улам ушунчалык жүрөгү карайат; эми ага насааттар таасир кылбай калат, гафлат уйкусунан ойгонбойт.”

“Эгер биз шейхтик кылганыбызда доорубуздун бир да шейхи өзүнө шакирт таба алмак эмес. Бирок, бизге башка жумуш буйрук кылынды. Биздин жумушубуз мусулмандарды зулумдан куткаруу.”

“Тасаввуф бул – убакытты эң баалуу нерсеге сарптоо.”

“Тасаввув – баарынын жүгүн көтөрүү жана эч кимге жүк болбоо.”

“Тасаввуфтан максат өзүн кыйнабай, ар убакытта Аллаху тааланы эстөө.”

“Адамдын баркы: акылынын бул жолдун улууларындагы акыйкаттарды түшүнүүсү менен өлчөнөт.”

“Балээлерге сабыр кылуу, жада калса, шүгүр кылуу керек. Анткени, Аллаху тааланын бири-биринен ачуу болгон балээлери бар.”

“Инсандын жаратылышынан максат кулдук кылуусу. Кулдуктан максат болсо, ар кандай жагдайда дагы Аллаху тааланы унутпоо.”

“Бардык кереметтерди бизге беришсе, бирок, акыйдабыз ахли сүннөт болбосо, жагдайыбыз начар. Эгер бардык начардыктарды, кыйынчылыктарды беришсе, бирок, акыйдабыз ахли сүннөт болсо, такыр кайгырбайбыз.”

Казы Мухаммед Захид хазреттери

Казы Мухаммед Захид хазреттери Орто Азыяда жашаган улуу олуялардан. Силсиле-и алиййанын он тогузунчусу. Энеси Силсиле-и алиййанын улууларынан болгон Якуб-и Чархи хазреттеринин кызы эле.

Балалыгынан баштап илим үйрөнө баштады. Андан соң өзүн тасаввуфка бурду. Убайдуллах Ахрар хазреттерине шакирт болду. Он эки жыл анын жүрөктөргө шыпаа

болгон сухбаттарына катышты. Ал заттан милдетин алды. Көптөгөн шакирттерди тарбиялап, жетилдирди. Силсиле-и алиййа улууларынан Дервиш Мухаммед хазреттери ал зат жетилдирген олуялардын бири.

Мекени болгон Самаркандда калып, илим үйрөнгөн соң дагы илим үйрөнүү үчүн бир шакирти менен Хиратка баруу үчүн жолго чыкты. Шадман айылына барганда аба ырайы абдан ысык болгондуктан бир канча убакыт ошол жерде калышты. Ошол күндөрү айылга Убайдуллах Ахрар хазреттери келди. Аны зыярат кылууга барышты. Убайдуллах Ахрар хазреттери аны менен бираз сүйлөшкөн соң сухбатты баштады. Сухбатта Мухаммед Захиддин көңүлүнөн өткөн суроолорго жооп берип: "Эгер максатың илим үйрөнүү болсо ага бул жерде оңой жетүүгө болот", – деди. Анан ага жакын барып: "Хиратка баруудан максатың илим үйрөнүүбү же тасаввуфпу?" – деп сурады. Мухаммед Захид катуу коркуп кетип, жооп бере албай калды. Жанындагы шакирти: "Устазымдын негизги максаты тасаввуф жолуна кирүү", – деп жооп берди.

Убайдуллах Ахрар хазреттери жылмайып: "Андай болсо абдан жакшы!" – деди. Анан чоогу бакка чыгышты. Ал жерде Мухаммед Захиддин колунан кармады. Колунан кармар замат өзүндө чоң өзгөрүүлөр болгонун сезген Мухаммед Захид эсинен танып калды. Эсине келгенде Убайдуллах Ахрар хазреттери "Балким сен менин жазганымды окуй алаарсың" деп чөнтөгүнөн бир кагаз чыгарып: "Бул кагазда ибадаттын акыйкаты жана Аллаху тааланын улуулугу алдында адамдын алсыздыгы жазылган", – деп, аны Мухаммед Захидге берди.

Ал кагазда төмөндөгүдөй жазуу бар эле:

"Бул бактылуулук Аллаху тааланын махабаты менен жана Анын Расулуна моюн сунуу аркылуу колго тийет. Бул үчүн дин илимдерине мурасчы болгон аалымдардын сухбатында бол. Алардан пайдалуу илим үйрөн. Натыйжада Расулуллахка моюн сунуу аркылуу марифати илахиге жетесиң. Жаман дин

адамдарынан узак бол. Халал менен харамдын айрымасын билбей турган, динге ылайык болбогон иштер кыла турган сабатсыз тарикатчылардан узак тур.”

Мухаммед Захид Хиратка барууга уруксат берди. Садуддин Кашгариге тапшыруу үчүн бир кат берди. Катта Мухаммед Захидге жардам берүүсү тууралуу жазылган болчу. Буларды көргөн Мухаммед Захиддин Убайдуллах Ахрар хазреттерине карата махабаты жана байланышы артты. Бирок, баары бир Хиратка баруу ниетинен кайта албады. Катты алып жолго чыкты. Жолго чыгаары менен минген аты алсызданып, ылдам жүрө албай калды. Бухарага 36 км калганда көзү катуу ооруй баштады. Бир канча күн ошол жерде калды. Айыккан соң кайра жолго чыкты. Бул жолу безгек оорусуна чалдыкты. Эгер ушул бойдон жолун уланта турган болсо өлө турганын түшүндү. Хиратка баруудан баш тартты. Убайдуллах Ахрар хазреттеринин жанына барып, сухбат жана кызматында болууга чечим чыгарды. Барып, тилегине жетти.

Айтты:

“Дервиштик бир гана бир жерден такыр чыкпай отуруу, асмандарга учуу, керемет көрсөтүү эмес. Дервиштик көңүлдү масивадан (Аллаху таaладан башка бардык нерседен) тазалап, бардыгын таштоо. Бир жактан күнөө кылып, экинчи жактан “Астагфируллах” деп айтуу истигфар эмес. Истигфар бул – Аллаху тааланын буйруктарына моюн сунуу жана тыюу салган нерселерден амалда сактануу.”

Дервиш Мухаммед хазреттери

Дервиш Мухаммед хазреттери олуянын улууларынан. Силсиле-и алиййанын жыйырманчысы.

Рух илимдеринде адис эле. Улуу аалым жана кемел олуя болгон таякеси Казы Мухаммед Захиддин сабактарында кемелге жетти. Таякесине шакир болуусунан мурда он беш

жыл напсинин каалоолорунан кутулуу үчүн күрөшкөн жана адамдардан узак жашаган болчу.

Бир күнү колдорун ачып, алсыз жана чарасыз экенин Аллаху таалага жалбарып арыз кылды. Ошол убакытта Хызыр алейхиссалам келип: “Эгер сабыр жана канаат тилеп жаткан болсоң Мухаммед Захиддин кызмат жана сухбатына бар. Ал сага сабыр жана канаатты үйрөтөт”, – деди. Дароо Мухаммед Захиддин алдына барды, ал жерде илим үйрөндү. Мыкты тарбия алып, кемелге жетти. Устазы ага адамдарга туура жолду көрсөтүү, түбөлүк болгон Тозок азабынан куткара турган нерселерди үйрөтүү үчүн хилафат берди. Устазы кайтыш болгон соң ордуна өтүп, Самаркандда туура жолдон адашкандар менен динге кийин кошулган бидаттарга каршы күрөштү. Бидаттарды жок кылды. Көптөгөн олуяларды тарбиялап жетилдирди.

Адамдарды Аллаху тааланын жолуна чакырууда көп эмгек кылды. Шакирттеринин тарбиясында акылга сыйбай турган даражада кубат жана кайратка ээ болчу. Имам Раббани хазреттеринин дүнүйөгө келишине бир жыл калганда кайтыш болду. Адамдарга туура жолду көрсөтүү үчүн жетилдирген шакирттери өтө көп. Алардын эң улуусу өзүнүн уулу Хожа Мухаммед Имканаги хазреттери эле.

Хажаги Мухаммед Имканаги хазреттери

Хажаги Мухаммед Имканаги хазреттери олуянын улууларынан. Силсиле-и алиййанын жыйырма биринчи кемел кишиси.

1512-жылы Бухаранын Имкана (азыр Илмкони) деп аталган жеринде туулду. 1599-жылы ошол эле жерде кайтыш болду. Олуянын улууларынан Дервиш Мухаммед хазреттеринин уулу жана Мухаммед Баки-биллах хазреттеринин устазы. Сырткы жана ички илимдерди атасынан үйрөндү. Атасынан пейз алып, тасаввуфта кемелге жетти. Тасаввуф илиминин жана абалдарынын адиси эле.

Бүт өмүрү Ислам динине кызмат кылуу жана Пайгамбарыбыздын көркөм ахлагын адамдарга үйрөтүү менен өттү. Көптөгөн олуяларды жетилдирди. Жетилдирген олуялардын эң жогорусу - өзүнөн кийин халифасы болгон Мухаммед Баки-биллах хазреттери. Мухаммед Баки-биллах бир күнү түшүндө Хажаги Мухаммед Имканаги хазреттерин көрдү. Устазы ага: “Эй балам, жолуңа көз тигип күтүп отурам”, – деди. Баки-биллах хазреттери буга өтө кубанды. Дароо алдына барды. Алдына барганда ага жакшылык кылып, жогору абалдарын тыңдады. Анан үч күн бир бөлмөдө бетме-бет болуп, сухбат кылышты.

Хажаги хазреттери ага пейз берип, жогору пайдаларга жеткирди. Анан Баки-биллах хазреттерине: “Сиздин ишиңиз Аллаху тааланын жардамы жана бул бийик жолдун улуктарынын рухтарынын тарбиялары менен аягына чыкты. Кайра Индияга кайтышыңыз керек. Анткени, бул Силсиле-и алиййа жолубуздун ал жерлерде сиздин себебиңиз менен нур чача турганын көрүүдөмүн. Берекет жана тарбияңыздан пайдаланып, улуу иштер кыла турган адамдар чыгат”, – деди.

Хожа Баки-биллах өзүн ал ишке татыктуу көрбөгөндүктөн кечирим сураса дагы Хажаги Имканаги ага истихара кылуусун буйрук кылды. Түшүн Имканаги хазреттерине билдиргенде ушул жоопту алды: “Дароо Индияга барыңыз. Ал жерде сиздин берекелүү демиңизден улуу бир зат кемелге жетет. Бүткүл дүнүйө анын нуруна толот. Жада калса, сиз андан насибиңизди аласыз.”

Хожа Баки-биллах хазреттери Индияда Сарханд шаарына барганда: “Кутбдун айланасына келдиң” деген илхам келди. Бул кутб - Имам Раббани хазреттери эле. Демек, бул кундуу урук Самарканд жана Бухарадан алып келинип, Индиянын топурагына эгилген болчу.

Хажаги Мухаммед Имканаги хазреттери өмүрүнүн акырында төмөндөгү сөздөрдү көп кайталачу:

Өлүмдү эстеп, күлө албайм такыр,
Бүгүн эмне болот, биле албайм такыр.
Максатым - Раббыма жакын болуу,
Мындан башкасын каалабайм такыр.

Мавлана Халид Багдади хазреттери бир катында Хажаги Имканаги хазреттери тууралуу мындай деген болчу:

"Хажаги Имканаги Хак ашыктарын чыныгы махабатына жеткизүү үчүн бүт кайгы-кыйынчылыктарга чыдап, сырттан көрүнүштө кыйын жагдайларга жалдар бою жол башчылык кылды. Бир күнү шакирттери менен бир тикендүү токойдон өтүп баратышкан. Бир шакирти жылаң аяк болчу. Бутуна тынбай тикен кирип жатты. Ичинде билдирбей ыйлап, бирок, бутун устазынын изинен албай, изинен бараткан эле. Устазы Имканаги хазреттери анын бул жагдайына көңүл буруп: "Боордошум, бутка кыйынчылык тикени кирмейинче мурат гүлү ачылбайт", – деди. Бул сөздөн улам шакирти аябай кубанды."

Мухаммед Баки-биллах хазреттери

Мухаммед Баки-биллах хазреттери Силсиле-и алиййанын жыйырма экинчиси. Имами Раббани хазреттеринин устазы. 1563-жылы Кабул шаарында туулган. Кабулдан Самаркандга барып, доорунун эң улуу аалымдарынан болгон Мавлана Садык Хулваниден керектүү илимдерди үйрөндү. Бийик даражадагы жаратылышы жана таланты менен кыска убакыттын ичинде шакирттердин арасында эң жогору деңгээлге жетти. Анан тасаввуфка бет буруп, бул жолдун улуу аалымдарынан ички илимдерди үйрөнүп, жогору даражаларга жетти. Хажаги Имканаги хазреттеринин сухбаттары, Бахауддин Бухари жана халифаларынын руханияттарынын жардамы менен бул улуктардын силсилесине кошулду.

Мухаммед Баки-биллах хазреттери устазынын буйругу менен Индияга барып, бир жыл Лахордо турду.

Ал жердеги аалымдар бул заттын сухбаттарына катышып, көп пайдаланышты. Анан Делиге барып, өмүрүнүн аягына чейин ошол жерде жашап, адамдарга туура жолду үйрөттү. Эки-үч жылдай кыска убакыттын ичинде өтө көп аалым жана олуяларды жетилдирди. Ал зат жетилдирген улуктардын башында өзүнөн кийин халифасы болгон, экинчи миң жылдыктын мужаддиди (жаңылоочусу), Ислам аалымдарынын көз кареги болгон Имам Раббани келет. Имам Раббани хазреттери жетилип, кемелге жеткенде Мухаммед Баки-биллах хазреттери бардык шакирттерин кемелге жеткизүү ишин ага тапшырды.

Амри маруф жана нахи мункар (жакшылыкка чакырып, жамандыктан кайтаруу) кылып жатканда дайым жумшак сүйлөчү. Бир адам динге туура келбеген бир иш кылса же сөз айтса жумшактык, сыпайы ишара менен четин чыгарып айтчу. Эч качан көңүлүн орутууну каалачу эмес эле. Амри маруф кылып жатканда өзүн башка адамдардан ажыратпоого жана жогору көрбөөгө көп аракет кылчу. Сухбаттарында бир дагы мусулман тууралуу жаман сөз айтылчу эмес. Эгер бир мусулмандын көңүлүнөн башка бир мусулман тууралуу жаман ой өтсө муну терең парасаты менен дароо сезип, ошол замат жаман деп күмөн кылынган адам тууралуу мактап сүйлөчү.

Хани Ханан наамы менен таанымал болгон падыша Абдуррахим Хан аны сүйгөн кишилерден эле. Баки-биллах хазреттеринин ажыга барышын угуп, ага жол кире катары көп акча жөнөтүп: “Кымындай болгон белегибизди көңүл буруп, кабыл кылыңыз!” – дейт. Ал болсо: “Мусулмандардын акчасын сарптап, ажыга барышыбыз туура болбойт”, – деп, белекти кабыл кылбайт жана ажыга да барбайт.

Насааттарында тамак бышыра турган адамдын дайым даараттуу болушу жана тамак бышырып жатканда дүнүйө сөздөрүн сүйлөбөшү керек экенин тез-тез эскертип турчу. Өзү дагы үйүндө ашканада муну дайым көзөмөлдөп турчу.

“Салих болбогон адамдын бышырган тамагы пейздин келишине тоскоолдук кылат”, – дечү. Олуялардан бир зат келип: “Абалымда кызыктай бир солгундоо, жүрөгүмдө болсо кабатыр сезүүдөмүн. Бирок, күнөөмдүн эмне экенин дагы биле албай турамын”, – деди. Баки-биллах хазреттери: “Жеген тамактарыңызга көңүл бурган эмессиз”, – деди. Олуя зат: “Күндө бирдей эле тамакты жеймин”, – деди. Баки-биллах хазреттери: “Шашпай ойлоп көрүңүз”, - деди. Жанагы зат шашпай ойлоп көрүп: “Ооба, устаз, эми эстедим. Бир күнү тамак бышырып жатып очокко халалдыгы күмөндүү болгон эки-үч отун таштаган болчумун”, – деди.

Бир күнү Хожа Хусамиддиндин сөзү менен муршаптар ичкилик ичкен жана башка жаман иштерди кылган бир жигитти камакка алышат. Баки-биллах хазреттери муну угуп, Хажа Хусамиддинди зекиди. Ал: “Жанагы жигит жакшы адам эмес болчу”, – дегенде, кайгылуу бир абалда күрсүнүп мындай деди: “Сен өзүңдү жакшы деп билгениң үчүн ал жигит сага жаман болуп көрүнүүдө. Бирок, биз өзүбүздү андан өзгөчө деп көрбөйбүз. Кантип аны жамандайбыз?”

Анан бул жигит кошунасы болгон Хожа хазреттеринин өзү тууралуу жакшы оюнан өтө кубанып, күнөөлөрүнө тообо кылды жана салихтерден болду.

Имам Ахмед Раббани хазреттери

Имам Ахмед Раббани хазреттери Индияда жетилген эң улуу аалым жана олуялардан. Арифтердин нуру, олуялардын жогорусу, Исламдын коргоочусу, мусулмандардын баш таажы, мужаддид жана Ислам аалымдарынын көз кареги. Силсиле-и алиййанын жыйырма үчүнчү кемел кишиси. Имами Раббани ысымы менен атактуу болгон бул зат 1563-жылы Индиянын Сарханд шаарында туулган. “Раббани аалым” - өзүнө илим жана хикмат берилген, илими менен амал кылган, илим жана амал жагынан кемчиликсиз жана кемел, улуу аалым

деген маанини билдирет. Хижри экинчи жылдын мужаддиди (жаңылоочусу) болгону үчүн “Мужаддиди алфи сани”, Ислам өкүмдөрү менен тасаввуфту бириктиргени үчүн “Сыла” деген наам берилген. Хазрети Омардын урпагынан болгону үчүн “Фаруки” деп аталган. Сарханд шаарынан болгону үчүн “Сарханди” (же Сирхинди) деп дагы аталган.

Бардык ошол сыпаттары менен бирге аты Имами Раббани Мужаддиди алфи сани Шейх Ахмади Фаруки Сарханди.

Ата-бабаларынын бардыгы доорунун улуу аалымдары, салих жана пазилеттүү кишилери болчу. Атасы Абдулахад хазреттери дин жана так илимдерде мыкты, тасаввуфта дагы эң жогору мартабаларга жеткен эле.

Башталгыч илимин жана араб тилин атасынан үйрөндү. Кичине жашында Курани каримди жаттады. Илиминин көбүн атасынан, бир бөлүгүн болсо доорунун атактуу аалымдарынан үйрөндү. Атасынан илим үйрөнүп жаткан учурда түрдүү илимдерге таандык чакан китептерди жаттап алчу. Атасынан илим үйрөнүп бүткөндө Сиялкут шаарына барып, ал жерде Мавлана Камалиддин Кашмириден илим үйрөндү. Мавлана Камалиддин атактуу аалым Абдулхаким Сиялкутинин устазы болуп, доорунун эң жогору аалымы эле. Кээ бир хадис китептерин жана сабактарын болсо Шейх Якуб Кашмириден окуп үйрөндү.

Казы Бахлули Бадахшаниден хадис, тафсир жана айрым усул илимлерине уруксат (ижазат) алды. Он жети жашында окуусун аяктап, бардык илимдерден ижазат алды. Окуп жүргөн кездеринде Кадири жана Чашти улуктарынын жүрөктөрүндөгү пейз-лаззатты атасынан алган болчу. Атасынын көзү тирүү кезинде эле шакирттерине илим үйрөтө баштады.

Ар ортодо “Рисалат-ут-тахлилия”, “Радд-и рафавиз”, “Исбат-ун-нубувва” деп аталган китептерди жазды. Адабиятка өтө кызыкчу. Фасахаты жана балагаты, парасаты, акылынын күчтүүлүгү бардык адамдарды таң калтырчу.

Ошончо илиминин замандаштарынан жогорулугунун жанында таң калаарлык кичи пейилдүүлүгү илим ээлерин таң калтырчу. Жүрөгү дайым Ахрария, Накшбандия улуктарынын махабаты менен күйчү. Бул жолдо жазылган китептерди окучу. Атасы кайтыш болгондон кийин бир жыл өтүп, ажыга баруу үчүн Сарханддан жолго чыкты. Делиге барганда ал жерде тааныштарынан жана Баки-биллах хазреттеринин шакирттеринен болгон Мавлана Хасан Кашмири менен көрүштү. Мавлана Хасан Кашмири аны устазынын алдына алып барып, тааныштыруу ниетинде экенин айтып: “Бүгүн бул өлкөдө Ахрария жолунда болгон башка мындай улуу зат жок. Ал заттын бир назары, бир эле карашы менен колго тийген руханий даражаларга күндөр бою чегиле турган чилделер жана түрдүү риязаттарсыз, напсинин каалоолоруна каршылык кылбай жетүү мүмкүн эмес”, – деди.

Имам Раббани хазреттери илгери дагы касиеттүү атасынан Ахрария жолун жана бул жолдо болгондордун бийик даражалары, баркы тууралуу уккан болчу. Бул жолдун улуктарынын китептерин окуп, алардын көркөм абалдарынан кабардар болгондуктан: “Хижаз жолунда ушундай улуу аалымдан ушундай куттуу жолдун зикир жана усулдарын үйрөнүүдөн жакшыраак дагы эмне болушу мүмкүн?” – деп, Мухаммед Баки-биллах хазреттеринин алдына барды. Алдына кирген заматта жүрөгүндө айтып түшүндүрүү мүмкүн болбогон нурдун жаркыраганын сезди. Магнит ийнени тарткан сыяктуу ага карай тартылды. Жүрөгүнүн ал күнгө чейин эч сезип көрбөгөн, билбеген кандайдыр таттуу сезимдерге толгонун сезди. Ажылык сапарынан кийин жолугуп, дагы пайдалануунуну ниет кылган болсо дагы, жүрөгүндөгү махабат жана катуу каалоо аны такыр кое берген жок. Эртеси күнү кайтып келип, Ахрария пейзине жетүү тилегин билдирип Баки-биллах хазреттеринин кызматында калды. Адеп менен жана бүткүл денеси кулакка айланып, устазынын сөздөрүнө, абалдарына байланды. Устазынын

лутф жана химматы менен эки айдын ичинде мурда эч кимде көрүлбөгөн абалдарга жетти. Бир канча айдан кийин устазы ага ижазат берди. Ошентип тасаввуф илиминде жана абалдарында дагы жогору даражаларга чыккан соң мекени болгон Сархандга кайтып баруусуна буйрук кылынды. Баки-биллах хазреттери көптөгөн шакирттерин жетилдирүү үчүн ага тапшырып, аларды Сарханда чейин узатты. Устазы ал тууралуу мындай деди: "Жүрөктөргө дабаа, рухтарга шыпаа болгон бул куттуу урукту Самарканд жана Бухарадан алып келип, Индустандын берекелүү топурагына эктим. Шакирттердин жетилип, кемелге келиши үчүн тынбай аракет кылдым. Качан араларынан бир баатыр бардык даражалардан ашып, жогору мартабалардын аягына барганда, өзүмдү четке тартып, шакирттеримди ага тапшырдым."

Имам Раббани хазреттери мекенине кайтып барганда илим жана адеп талап кылып жүргөндөрдү жетилдирип, жогору даражаларга жеткизе баштады. Атагы бүт жерге жайылып, ар жактан анын ашыктары илиминен жана пейзинен пайдаланууга келишчү. Шакирттерине: "Байзави тафсири", "Сахих-и Бухари", "Мишкати масабих", "Аварифул-мариф", "Усул-и Паздави", "Хидая" жана "Шархи мавакиф" сыяктуу китептерди сабак катары толук окутчу. Өмүрүнүн соңку күндөрүндө дагы шакирттерин дайым илим үйрөнүүгө үндөп, буга өтө чоң маани берчү. Баарынын жүрөгүн илим менен нурга толтурчу, Мухаммед алейхиссаламдын динин жандандырып, кубаттандырчу. Доорунун падышаларын, кол башчы, аалым жана акимдерин өтө таасирдүү каттары менен динге, суннат-и санияга чакырып, көптөгөн аалым жана олуяларды жетилдирчү.

Имам Раббани хазреттери бир канча убакыт Сархандда шакирт жетилдирүү менен алек болуп, туура жолду үйрөткөн соң устазын зыярат кылуу максатында Делиге барды. Бир канча убакыт кызматында болуп, устазы менен көп сухбатташты. Абалдарын дагы жогорураак даражаларга

көтөрдү. Ушундай бийик абалдарга, пазилеттерге жеткенине карабастан устазына болгон мамилесинде башка эч ким көрсөтө албай турган адеп жана сый-урмат көрсөттү. Мухаммед Хашим Кашми мындай деген: "Хожа Хусамиддин Ахмедден уктум. Устазы Имам Раббанини мактагандан кийин "Мартабасы бийик, пазилети мол болушуна карабастан адепке уйууда устазыбыз Мухаммед Баки-биллах хазреттеринин шакирттеринен эч бири Имам Раббаниге жете алчү эмес. Ошондуктан, берекеттер баарынан мурда ага насип болду", - деди."

Имам Раббани хазреттери мындай деген болчу:

"Биз төрт киши устазыбыз Мухаммед Баки-биллах хазреттерине кызматта башкалардан алдында болчубуз. Баарыбыздын өзгөчө сыпатыбыз, бөлөк-бөлөк ой-пикирибиз бар болчу. Бул факир анык билемин, мындай бир сухбат жана жамият, тарбия жана иршад булагы Расулуллах алейхиссаламдын доорунан кийин дүнүйөдө өтө сейрек көрүнгөн. Инсандардын эң кайырлуусу болгон Расулуллах алейхиссаламдын доорунда боло албадык, сухбатына жете албадык, бирок, Мухаммед Баки-биллах хазреттеринин сухбаттарынан да кур калбадык. Ошондуктан, бул улуу ниматтын шүгүрүн орундоо керек. Ал заттын алдында ар бир адам өзүнүн жүрөктөн байланганына, махабатына жараша бир нерселерге жетет."

Имам Раббани хазреттери устазы Мухаммед Баки-биллах хазреттеринин алдына экинчи жолу барып, бир канча убакыт калган соң мекенине кайра кайтты. Дагы бираз убакыт шакирттерине жана адамдарга пейз берүү менен алек болду. Ал ортодо заты дагы өтө бийик даражаларга көтөрүлдү. Бул абалдары тууралуу устазына каттар аркылуу билдирип барды. Мындан кийин үчүнчү жолу устазынын зыяратына барды. Бул зыяраттан кийин Делиден Сархандга кайтып барып, бир нече күн калды, анан Лахорго кетти. Лахор шаарынын эли Имам Раббани хазреттеринин келгенин чоң

мүмкүнчүлүк деп билди. Шакирттеринин эң атактууларынан Мавлана Мухаммед Тахир, Хожа Мухаммед, Мавлана Асгар Ахмед жана Мавлана Равх Хусейин сыяктуу заттар ошондо шакирт түшүп, сухбаттарында бышып, бийик даражаларга жетишти. Имам Раббани хазреттери Лахордо болгон кездеринде ал жердин атактуу аалымдарынан чоң сый-урмат көрдү. Аалымдар көптөгөн кыйын жана оор маселелерди андан сурап, туура жооп алышты.

Имам Раббани хазреттери Лахордо сухбаттарын улантып жаткан күндөрдө устазы Мухаммед Баки-биллах хазреттеринин кайтыш болгону кабары келди. Жүрөгүндөгү ырахат жана шаттыктын ордун жапаа жана кайгы ээледи. Бул кабарды угар замат дароо Делиге барып, ыйык кабырын зыярат кылды. Уулдарына жана чоң шакирттерине тазия билдирди (көңүл айтты). Мухаммед Баки-биллах хазреттеринин кайгылуу шакирттери жүрөктөрүндөгү кайгыларын анын сухбат жана таважжухтарынын көмөгүндө кетирүү үчүн алдына барышып, Мухаммед Баки-биллах хазреттерине көрсөткөн махабат, сый-урмат жана багынууну ага да көрсөтүштү. Чоң-кичине бардыгы аны кабылдап, ага байланышты.

Имам Раббани хазреттери Сархандга кайтып баргандан кийин Кадири тарикатынын улуктарынан болгон Шах Камал Кадиринин руханиятынан дагы ижазат алуу аброюна ээ болду. Бул ижазат алуу окуясы мындай болгон эле: Бир күнү таңга жуук Имам Раббани хазреттери шакирттери менен муракаба абалында отурганда Шах Камалдын небереси жана анын бардык кемелдиктеринин өкүлү болгон Шах Искендер Кахталдан келип Шах Камалдын берекеттүү хыркасын (чапанын) Имам Раббани хазреттерине кийгизди. Имам Раббани көздөрүн ачып, Шах Искендерди көрдү. Таваду' менен моюнунан кучактады. Шах ушундай деди: "Көп убакыттан бери ал жана түшүмдө чоң атам Шах Камалды көрүп жатам. Ар жолу мага хыркасын сизге тапшыруумду

буюруп жаткан эле. Бирок, анын бул берекелүү хыркасын үйдөн чыкарып, башка адамга берүү мага өтө оор эле. Бирок, кайра-кайра буйрук кылынган соң буйрукка моюн сунуу зарыл болду. "Имам Раббани бул хырканы кийип, өзүнүн бөлмөсүнө кирип кетти. Бираз убакыт өтүп, бөлмөсүнөн чыккан соң өз жакын сырдаштарына, махрамдарына мындай деди: "Хазрети Шах Камалдын хыркасын кийген соң таң калаарлык өтө кызык абал көрүндү. Хырканы кийер замат адамдардын жана жиндердин Сеййиди Абдулкадир Гейланини хазрети Шах Камалга чейин уланган бардык халифалары менен бирге жанымда турганын көрдүм. Хазрети Гавси Раббани Абдулкадир Гейлани жүрөгүмдү өзүнүн тасарруфуна алды жана жеке нисбаттарынын, жолдорунун нурлары жана сырлары мени каптап алды. Мен бул абал жана нурлар деңизине түшүп, бул деңиздин толкунуна айландым. Бир канча убакыт бул абалда калдым. Бул абалдар мени каптап алган кезде жүрөгүмө "Мени Ахрария улуктары тарбия кылышкан жана ишимдин негизи бул улуктардын жолунда болуу, азыр болсо башкача болууда" деген ой келди. Ушулар тууралуу ойлоп турганымда Ахрария жолунун улуктарынан Хажа-и Жахан Хожа Абдулхалык Гиждуваниден устазым Хожа Баки-биллахга чейин болгон бардык халифаларынын жаныма келгенин көрдүм. Менин ишим жана амалиятым тууралуу өз ара сүйлөшө башташты. Ахрария улуктары: "Аны биз тарбия кылдык. Биздин тарбиябыз менен завкка, абалга жана кемелге жетти", – дешти. Кадири улуктары (рахимахумуллах): "Жаш бала кезинен эле биздин ага таважжухубуз бар эле. Биздин нимат дасторконубуздан ооз тийген эле. Мына азыр дагы биздин хыркабызды кийип турат", – дешти.

Алар мына ушулар тууралуу сүйлөшүп турганда Кубравия, Чаштия жолдорунан дагы бир жамаат келди. Ошентип өз ара бир келишимге келишти. Мындан кийин жүрөгүмдө бул эки абройлуу нисбаттан дагы чоң үлүш кызыгуу таптым."

Имам Раббани хазреттери тасаввуфта мына ушул жолдордун бардыгында шакирттерди жетилдирип, пейз берди.

Имам Раббани хазреттери тарыхта өтө сейрек жетилип чыккан улуу Ислам аалымы жана муршиди камил болуп саналат. Пайгамбарыбыз алейхиссалам кайтыш богондон кийин миң жыл өтүп, Ислам душмандары динге, ыйманга ынсапсыздык менен чабуул жасап жаткан учурда Аллаху таала кулдарына ырайым кылып Имам Раббани сыяктуу бир мужаддидди жаратты. Ага терең илимдерди ихсан кылды. Аны себепкер кылып дин душмандарынын коркунучтуу чабуулдарына чекит койду. Хакты жалгандан айырмалап, эсепсиз көп жүрөктөрдөн батылды чыгарып салды. Бул улуу имамдын каттары менен китептери адамдарды гафлаттан ойготту. Дүнүйөгө кайра нур тарай баштады. Б.а., Аллаху таала аны Сүйүктүү Пайгамбарыбыздан миң жыл кийин Ислам динин жаңылоо жана кубаттандыруу милдети менен жиберди.

Имам Раббани хазреттеринин динге жылдар бою кылган кызматтарын, бекем далилдери менен бузук пикирлерди четке кагып шерменде кылганын, ахли сүннөт акыйдасы жана туура дин илимдерин жайганын, бидаттардын жоюлганын көргөн айрым бузук адамдар ага көралбастык кылып, жалаа жаба башташты.

Ошондуктан, айрым адамдардын жапаа окторунун, кыйноо жана жалаааларына дуушар болду. Өтө көп аалым, фазыл жана кемелдердин өз даргейлерин, устаздарын таштап, анын алдына жана кызматына ашыкканы, аладын жек көрүүчүлүк сезимин ого бетер күчөттү. Имамды балээге тап кылуу үчүн ар түрдүү айла колдоно башташты. Милалы; “Жунайд Багдади, Баязид Бистами сыяктуу улуу аалымдарга төмөнсүнүү менен карайт” деген кептерди жайып, сабатсыз адамдарды алдашты. “Улуу шейхтер айтып кеткен вахдати вужудду четке кагат” деп илим талап кылган адамдардын көңүлүн имамдан суутууга аракет кылышты. Ага ыкылас

кылган адамдарды “Машайихи изамдын (урматтуу шейхтерди) улуулуктарын четке кагууда. Аллаху тааланын марифаттарына ортомчусуз жетиштим деп айтууда” дешти. Ар түрдүү жалааларды жабышты.

Ошол доордун султаны Салим Жахангир хандын сарайындагы өкмөт адамдары, жада калса, башкы вазири, башкы муфтий жана тегерегиндегилер ахли сүннөткө душман болгон шиит тобунан эле. Чындыгында, Имам Раббани хазреттеринин бир канча каттары жана өзгөчө жазган “Радд-и Равафиз” китеби куттуу Сахабалардын душмандарын төгүнгө чыгарып жазган китеби болуп, алардын сабатсыз, акмак жана пас кишилер экенин билдирчү. Имам Раббани бул китебин Бухарадагы эң чоң өзбек ханы Абдуллах ханга жиберген болчу. “Бул китебибизди Ирандагы Шах Аббас Сафавиге көрсөтүңүз. Жазылгандарды кабылдаса кандай жакшы! Эгер кабылдабаса, ага каршы согушууңуз жаиз болот”, – деди. Иран шахы китепти кабылдабады. Согуш башталды. Абдуллах хан Хират жана Хорасандагы шаарларды шиттерден куткарып, мамлекетине кошту. Бул жерлер илгери Сафавилерге караштуу эле. Ошол окуядан кийин Индиядагы бүт бузук топтор менен сахабалардын душмандары биригип, Султандын алдына чыгышты. Имам Раббани тууралуу түрдүү жалааларды айтып, арызданышты. Султан уулу Шах Жаханды жиберип, Имам Раббани хазреттерин, бала-бакырасын жана жетилдирген шакирттерин чогултуп, баарын өлтүрүүгө чечим чыгарды. Ал эми Султандын өзү сүннү эле. Шах Жахан муфтийди ээрчитип Имам Раббани хазреттеринин алдына барды. Султанга сажда кылуу жаиз экени тууралуу бир фатваны дагы алып барган эле. Шах Жахан Имам Раббани хазреттеринин жогору даражасын билчү. “Атама сажда кылсаңыз, сизди куткара аламын”, – дегенде Имам Раббани хазреттери бул фатвага бир гана зарыл кезинде уруксат бар экенин, азимат жана дин бүтүндүгүнүн сажда кылбастыкта экенин, ажал келгенде өлүмдөн эч нерсенин куткара албай тургандыгын айтып, сажда кылууга макул болбоду.

Перзенттерин жана шакирттерин калтырып, султандын алдына жалгыз барды. Өзүнө каршы айтылган жалааларга султандын алдыда өтө көркөм жана туура жоопторду берди. Султан жогору акыйкаттарды түшүнө ала турган даражадагы адам болбосо дагы жоопторду жактырып, аны азат кылды жана кечирим сурады. Имам ошондо султанга өзүнө жабылган жалаалардын негизсиз экенин ачык далилдер менен түшүндүрүп бергенде ошол жерде турган отко сыйынуучу хиндулардын чоң кол башчысы Имам Раббани хазреттеринин диндеги кубатын, жөндөмдүүлүгүн, сөздөрүн жана баасын көрүп мусулман болду.

Султандын пикиринен кайтып, имамга көнүлү тартылганын көргөн жалакор бузукулар: “Анын адамдары көп. Буйругу мамлекеттин бардык жеринде өтөт. Аны азат кылсак козголоң чыгарышы мүмкүн”, – деп, көп сөз-ушактардан кийин султанды дагы тукурушту. Султан Имам Раббани хазреттерин Индиянын эң бекем жана коркунучтуу чеби болгон Гуваляр чебине камакка алынуусун буйрук кылды. Бул окуядан көңүлдөрү катуу жабыркаган шакирттери кадимкидей султанга каршы козголоң чыгармакчы болушту. Муну жасай ала турган күчтөрү бар эле. Бирок, Имам Раббани хазреттери шакирттеринин бир канчасынын түшүнө кирип, айрымдарына көрүнүп, бул иштен тыюу салды. Тескерисинче, Султанга бир гана жакшылык тилеп, дуба кылууну буюруп: “Султанды таарынтуу бүткүл элге зыян берет”, – деди. Өзү дагы султанга дайым кайырлуу дубаларды кылчу. Султандын вазири ашынган шииттердин бири болгондуктан өзүнүн инисин зынданда Имам Раббани хазреттерине көзөмөлчү кылып дайындап, ага одоно жана зулумдук менен мамиле кылышын буюрган болчу. Ал болсо күн сайын бул улуу заттан түрдүү кереметтерди, кайгынын ордуна айбат, сабырдуулук, жада калса, сүйүнүчтү көрүп, тообо кылды. Бузук акыйдасын таштап, ахли сүннөттү тандады жана ыкыластуу шакирттеринен болду. Камакта болгон миңдеген

капыр хинду ал заттын берекети жана сухбаттары аркылуу мусулман болушту. Күнөөкөр жана бидат акыйдада болгон камактагы көптөгөн адамдар тообо кылышты. Жада калса, айрымдары чоң аалым болушту.

Имам Раббани хазреттери камакта үч жыл калган соң султан кылган ишине өкүндү. Камактан бошотуп, чоң сый-урмат көрсөттү. Жада калса, ыкыластуу шакирти жана жакын досторунан болду. Имамдан бир канча убакытка аскерлеринин арасында калышын суранды. Анан азат кылып, сый-урмат менен мекенине жиберди. Камакта өткөн кайгылуу жана дарттуу жылдардан кийин Имам алгач мурда ээ болгон абал жана мартабалардан алда канча бийик даражаларга көтөрүлүп, мекенине кайтып келди. Имам Раббани хазреттери илгери: "Мен жеткен даражалардан да жогору даражалар бар. Аларга бир гана жалал сыпаты жана катуу тарбия аркылуу жетүү мүмкүн. Азырынча биз жамал сыпаты менен сылап-сыйпап тарбия кылындык", – деген болчу. Шакирттеринин бир бөлүгүнө: "Элүү менен алтымыш жаш арасында башыма дарттар, балээлер жаайт", – деген болчу. Дал ошол айтканындай болду. Бул даражаларга дагы көтөрүлүү насип болду.

Мусулмандар алсыз калып, куфур, бузукулук, караңгылык, философ жана бузук акыйдадагы адамдар бүт жерди ээлеп алган учурда миңдеген капыр, фасык жана фажырлар анын көркөм абалдарын көрүп, сухбатын угуп, тообо кылып, салих мусулман болушту. Алыс-жакындан көптөгөн адамдар ал затты түшүндө жана өңүндө көрүп, алдына баруу үчүн умтулушту. Алдына барышып, кыял күзгүсүндө көргөндөй табышты. Аалым, салих, жаш-картаң миңдеген адамдар аны көрүп, сухбаттарында болуп, пейз алып, жүрөктөрү зикир кыла турган абалга келди. Жанындагы он миңдеген шакирттерин бийик абалдарга жана даражаларга жеткизди. Дайым кереметтери көрүнүп, тегерегине пейз-берекелер таратчу. Кереметтеринин алты миңден ашуун экени китептерде жазып калтырылган.

Доорунун аалымдары Имам Раббани хазреттерине “Сыла” наамы менен кайрылышчу. “Сыла” сөзү бириктирүүчү деген маанини билдирет. Анткени, ал тасаввуфтун Ислам дининен бөлөк нерсе эмес экенин, Исламга ылайык экенин далилдеп, Ислам өкүмдөрү менен тасаввуф делген эки дарыяны бириктирди. Бир хадиси шарифте: **“Үммөтүмөн Сыла деп аталган бири жарык дүнүйөгө келет. Анын шапааты менен көптөгөн мусулмандар Бейишке кирет”, –** деп айтылып, ал заттын келе тургандыгына ишарат кылынган эле. Бул хадиси шариф Имам Суютинин **“Жамъул-Жавами”** китебинде жазылган. Имам Раббани хазреттери бир катында: *“Мени эки дарыянын арасында “*Сыла*” кылган* Аллаху таалага мактоо болсун!” – деп дуба кылган. Сахабалары, шакирттери жана мухибдеринин (сүйгөндөрүнүн) арасында “Сыла” ысымы менен атактуу болгон эле. Хадиси шарифте сүйүнчүлөнгөн “Сыла” ысымын андан мурда эч ким алган эмес.

Имам Раббани хазреттери Мужаддиди алфи сани болот. Тактап айтканда, хижри экинчи миң жылдыктын мужаддиди. Илгерки үммөттөрдүн доорунда ар миң жылдыкта жаңы дин алып келген бир Расул (Аллахтын элчиси) жиберилчү. Жаңы дин мурункусун алмаштырып, кээ бир өкүмдөрдү жойчу. Ар жүз жылда бир Наби келип, дин ээси Пайгамбардын динин өзгөртпөй, кубаттандырчу. Хадиси шарифте бир үммөткө ар жүз жылда Ислам динин кубаттандыра турган бир аалымдын келиши кабар берилген. Расулуллах алейхиссаламдан кийин пайгамбар келбей тургандыгы эсепке алынса андан миң жыл өтүп Ислам динин ар тараптан ихйа кыла турган (тирилте турган), пайда болгон бидаттардан тазалап, асри саадаттагы өзүнүн аруу абалына келтире турган, сырткы жана ички илимдерде кемел мураскор, аалым жана ариф заттын келүүсү зарыл эле. Хадиси шарифтер бул тууралуу билдирүүдө. Бул маанилүү кызматты Имам Раббани хазреттери аткарды.

Бардык Ислам аалымдары бул заттын Имам Раббани хазреттери экенин бир ооз макулдук менен билдиришкен.

Пайгамбарыбыздан так миң жыл өтүп, илим жана иршад күрсүсүнө толук отуруп, дүнүйөнү Расулуллахтын нурлары менен жарык кылды. Бидаттардан тазалап, Ислам динин ихйа кылды. Ошол доордо Индияда, жада калса, бүткүл Ислам ааламында бузук пикирлер, акыйдалар өнүгүп, чоң фитналар чыккан болчу. Мындан сырткары, тасаввуфта вахдати вужуд маселесине байланыштуу айтылган сөздөр мусулмандардын арасында түрдүү тараптарга бурмаланып, бул жогору жана баалуу илим түшүнүксүз абалга түшүрүлгөн болчу. Көпчүлүк сабатсыздар машайихтердин (шейхтердин, аалымдардын) сөздөрүнүн маанисин түшүнө албай, убакыт өтүп динден чыгып жатышкан эле. Исламга каршы болгон адамдар дагы мүмкүнчүлүктөн пайдаланып, мусулмандарды туура жолдон чыгаруу үчүн тынбай аракет кылышчу. Ошентип, тасаввуф илимдери жана фыкх өкүмдөрүнүн арасында чоң жар пайда болду. Душмандар бул экөөнү таптакыр эки бөлөк нерселер имиш кылып көрсөтүп, мусулмандарды түрдүү наамдар менен бири-бибирен ажыратууга жана бири-бирине душман кылууга аракет кылышчу.

Имам Раббани хазреттери алгач вахдати вужуд илимлерин үйрөтүү менен бирге, жада калса, түшүнүктүү болгон көптөгөн маселелерди өтө ачык түшүндүрүп берип, адамдардын пикирлерин жана жүрөктөрүн жаңылыш жана бузук акыйдалардан, бидаттардан тазалады. Чындыкты жалгандан ажыратып, туура жол экенин Расулуллах кабар берген ахли сүннөт акыйдасын бардык жерге жайды. Жаш-картаң өтө көп элдер жана бир топ аалымдар ал заттын тегерегине топтолушту. Ага алгачкы жолу “Мужаддиди алфи сани” наамын берген зат доорунун эң улуу аалымдарынан Абдулхаким Сиялкути болуп саналат. Доорунун башка улуу аалымдары дагы аны макташчу.

Хожа Мухаммед Баки-биллахтын чоң шакирттеринен жана эң улуу аалымдардан болгон Сеййид Мир Мухаммед Нуман айтат: "Устазым мага Имам Раббаниге моюн сунуумду айткан кезде буга кажет жок экенин билдирүү максатында: "Жүрөгүмдүн күзгүсү бир гана сиздин нурдуу жүрөгүңүздүн нуруна байланган" – дедим. Устазым мага катуу үн менен: "Сен Ахмедди ким деп ойлоп жатасың? Анын күн сыяктуу нуру биз сыяктуу миңдеген жылдыздардын нурунан да жарык" – деди."

Имам Раббани хазреттеринин шакирттеринен атактуу Мухаммед Хашим Кашми мындай деген: "Бир күнү Хазрети Имамдын жанында отурган болчумун. Ал зат марифаттарды жазып жаткан. Ошол учурда ажатканага баргысы келип калды да, ажаткананы көздөй басып кетти. Бирок, заматта кайтып чыкты. Мындай тездик менен ажатканага кирип чыгуусуна таң калдым. "Мунун себеби эмне?" – деп сурадым. Ал зат ажатканадан чыгар замат кумганды алып, сол колунун баш бармагынын тырмагын жууду жана сүртүп тазалады. Анан кайра ажатканага кирип кетти. Бираздан кийин чыгып: "Ажатканага баргым келип калды. Шашып ажатканага кирдим жана отурдум. Тырмагымдагы бир нерсени көрүп калдым. Үстүндө кара бир чекит бар эле. Калемимдин сыясын текшерип көрүү үчүн тырмагымды тийгизген болчумун. Чындыгында бул чекит Курани каримдин тамгаларын жазууда колдонулчу. Тырмагымдын үстүндөгү бул чекит менен ал жерде отуруунун адепке туура келбейт деп билдим. Кыйналып турган болсом дагы, бул кыйынчылык бир адепти таштоодон келе турган кыйынчылыктын алдында өтө аз көрүндү. Сыртка чыгып, бул чекитти жууп салып, анан кайра кирдим", – деди."

Бир күнү хафиздерден бири адатынча отура турган күрсүдөн төмөнүрөөк күрсүдө отуруп Курани каримди окуй баштады. Имам Раббани хазреттери бул жагдайды сезип, дароо өзү отурган бийик күрсүнү четке коюп, өзү жерге

отурду. Ал эч качан Курани карим окуп жаткан каарыдан жогору жерде отурчу эмес.

Имам Раббани хазреттеринин фыкх маселелеринде илими өтө тереӊ эле. Ар бир маселеге дароо жооп бере ала турган даражада эле. Усули фикхта дагы өтө тереӊ эле. Бирок, этияттуу болгондуктан көбүнчө фикх китептерине кайрылчу. Сапарда жана муким болгон кездеринде кээ бир кундуу фикх китептерин дайым өзү менен бирге алып жүрчү. Анын бардык аракети фикх аалымдарынын бир ооздон макул болгон маселелерине ар дайым ылайык болууучу эле. Айрым фикх аалымдары жаиз деген, айрымдары болсо макрух деген бир иште дайым макрух тарапты тандап, ал ишти кылчу эмес. “Бир маселенин аткарылышында жана аткарылбашында халал жана харам экендигинде ихтилаф болсо, аткарылбай тургандыгын жана харам деген тарапты тандоого мүмкүн болушунча аракет кылуу керек”, – деп айтчу.

Мухаммед Хашим Кашми айтат:

“Сейййиддерден бир жаш жигит медреседе шакирт эле. Аны менен дос элек. Бир күнү ыйлап жаныма келип, башынан өткөн окуяны айтып берди. Имам Раббани хазреттеринин бир кереметин көргөн болчу. Жаш шакирт: “Хазрети Алиге каршы согушкандарды, өзгөчө, Хазрети Муавияны сүйчү эмес элем. Түндөрдүн биринде сенин устазыӊ Имам Раббанинин “Мактубат” аттуу китебин окуп отуруп: “Имам Анас бин Малик айтты: Хазрети Муавияны сүйбөө, ага акарат кылуу, Хазрети Абу Бакр менен Хазрети Омарды сүйбөө, аларды жамандоо менен бирдей. Кимде-ким Муавияны сөксө, аларды сөккөнгө бериле турган жазаны берүү керек”, – деп жазылган болчу. Муну окуп кысталдым. “Адам ушундай маанисиз нерселерди дагы жазабы?” – деп ойлодум. Китепти жерге ыргыттым да, төшөгүмө жатып, уктап калдым.

Түшүмдө сенин бул улуу устазыӊ жини каардуу жана ачууланган абалда жаныма келди. Эки ыйык колдору менен кулактарымды бурады жана: “Эй, сабатсыз бала! Сен биздин

ишибизди жактырбайсың, китебибизди жерге ыргытасың. Жазганыбызды окуп, абдырап калдың жана ишенген жоксуң. Макул, жүрү, сени бир затка алып барайын, өз көзүң менен көр. Расулуллахтын сахабаларына кек сактап, алданганыңды ал заттын өзүнөн уккун!" – деди. Мени ээрчитип, бир бакка алып барып, эшиктин алдында калтырып, өзү жалгыз алдыга басып кетти. Алыста көрүнгөн чоң бир үйдү көздөй барды. Ал жерде нур жүздүү улуу бир зат бар эле. Тартынып, чоң урмат менен ал затка салам берди. Жанында тизе бүгүп отурду. Ага бир нерселерди айтып, мени көрсөттү. Алыстан мени карагандыктан, мен тууралуу сүйлөшүп жатышканы белгилүү эле.

Бираздан кийин сенин устазың Имам Раббани ордунан туруп, мени чакырды. "Бул отурган зат Хазрети Али болот. Жакшы угуп ал, эмне дейт экен!" – деди. Жанына барып, салам бердим. "Эч качан, эч качан жүрөгүңдө Расулуллахтын сахабаларына каршы кек сактабагын! Бул улуктардын эч бирин эч качан жамандаба! Арабызда согуш сыяктуу көрүнгөн бул иштерибиз кандай жакшы ниеттер менен кылынганын бир гана биз жана ошол досубуз билет!" – деди. Сенин улуу устазыңдын атын атап: "Бул кишинин жазган жазууларына дагы эч качан каршы чыкпагын!" – деп буюрду. Бул насаатты тыңдаган соң жүрөгүмө назар салдым. Бул маселедеги арсарлыктын жүрөгүмөн чыкпаганын сездим. Бул жагдайым Хазрети Алиге дароо маалым болду окшойт, ачууланды. Сенин улуу устазыңды карап: "Мунун көңүлү дагы деле тазаланган жок. Жакшылап алакан менен тартып жибер!" – деди. Шейх хазреттери жаагыма алаканы менен катуу тартып жиберди. Ошондон кийин өзүмө-өзүм: "Негизи мен ушул Хазрети Алиге болгон махабатыман улам ал затка душмандык кылдым эле. Чындыгында, ал заттын өзү ага душмандыгыман катуу таарынууда. Бул абалдан өзүмдү тыйышым керек. Жүрөгүмө назар салдым. Душмандык менен таарынычтын изи да калбай, тазаланганын көрдүм.

Ошол учурда уйкудан ойгондум. Азыр дагы жүрөгүм ошол кектен тазаланган абалда. Ал түштүн, ал сөздөрдүн даамы мени башка абалга түшүрдү. Жүрөгүмдө Аллахтан башка эч нерсенин махабаты калбады. Сенин улуу устазың Имам Раббаниге жана ал жазган марифаттарга ишеничим абдан артты", – деди."

1623-жылы Ажмирда жүргөн кезинде: "Ажалымдын жакындыгына байланыштуу ишараттар, белгилер көрүнө баштады", – деди. Сарханддагы ардактуу уулдарына кат жазып: "Өмүрүм аяктап калды", – деди. Атасынын сагынычы жана айрылуусу менен жүрөгү күйгөн, олуянын көздөрүнүн нуру ардактуу уулдары бул катты алар замат атасын көздөй жолго чыгышты. Алдына барган соң, атасы аларды өзүнүн бөлмөсүнө чакырып: "Ардактуу уулдарым, бул дүнүйөгө эч кандай назарым жана байланышым калбады. Аркы дүнүйөгө кетүүм зарыл, кетүү жана сапардын белгилери көрүнүүдө", – деди.

Имам Раббани хазреттери Ажмир сапарынан Сархандга каткан соң үйүндө инзивага (үйдөн чыкпай, жалгыз ибадат кылгандык) баштады. Бир канча мөөнөт беш маал жана жума намазынан башка убакыттарда үйүнөн чыкпады. Нур жана сырлардын булагы болгон жеке бөлмөсүнө Мухаммед Хашим Кашми, уулдары, шакирттери жана 2-3 кызматчысынан башка кишилер өтө сейрек киргизилчү. Инзивага баштаган күндөрдүн биринде суук дем чыгарып: "Шейх-ул Исламдын (Абу Али Даккактын) машрабы (ахлагы, жаратылышы) абдан көтөрүлгөндүктөн мажлисинде адам калбады", – деди. Бул жердегидей өмүрүн акырында Имам Раббани хазреттеринин машрабы ушунчалык көтөрүлгөн болчу; жада калса, шакирттеринин эң жогорулары дагы ал заттын жанында мектепке жаңы барган жаш бала сыяктуу эле.

Имам Раббани хазреттеринин шакирттеринин бири минтип айткан болчу:

“Имам Раббани хазреттери өмүрүнүн акыркы күндөрүндө, ооруп жатканда алдына кирип, үйүмө бир нече күнгө барып келүүгө уруксат сурадым. “Бир нече күн күтө тур!” - деди. Анан дагы: “Дароо барып эле келем”, – дедим. “Бир нече күн сабыр кылгын”, – деди. Бирок, болбой эле: “Барам дагы, эң кыска убакыттын ичинде артыма кайтам”, – дедим. Ошондо уруксат берди жана “Сен кайдасың, мен кайдамын, жаз кайда?” - деген ырды окуду. Ушул окуядан кийин бир нече күн өтүп, кайтыш болду.”

Ал ортодо өтө көп кайыр-садага берип, чоң кайырдуу иштерди кылды. Жакындарынын бири бул садага жана кайрымдуулуктун көптүгүн көрүп: “Бул садагалар балээлердин кетиши үчүнбү?” – деп сурады. Айтты: “Жок, балким да жетүү арзуусу менен буларды кылуудамын.” Анан төмөндөгү саптарды окуду:

Вуслат күнү бул, сырдашым ааламга кучак ачамын,
Бул дөөлөт менен ниматттын сүйүнүчтөрүн чачамын.

Мухаррам айынын он экинчи күнү эле. Мындай деп айтты: “Менин аркы дүнүйөгө кетишиме кырк же элүү күн калганын маалым кылышты. Кабырымы дагы көрсөтүштү.” Бул сөздөрдү уккандар катуу кайгыга батты. Жаралары жаңыланды. Ошол күндөрдө уулу Мухаммед Саид бир күнү Имам Раббани хазреттерин ыйлап жатканын көрдү. Себебин сурады. “Аллаху таалага жетүүнүн сүйүнүчүнөн улам ыйлап жатамын”, – деп жооп берди. Дагы уулу: “Аллаху таала бул ишти бүл дүнүйөдө эң көп сүйгөндөрүнө калтырат. Эгер сиз чындыгында ушунчалык катуу кааласаңыз, албетте, кетесиз”, – деди. Имам Раббани хазреттери бул сөздү айткан уулунда бир өзгөрүүнү сезди жана айтты: “Мухаммед Саид! Аллаху тааланын кайратына тийип жатасың.” Уулу: “Өз абалыма өзүм иренжип жатамын”, – деди жана ак ниеттүүлүк менен жана дарт-кайгы толо үн менен: “Эй көңүлүмдүн кубанычы атакем! Бизге көрсөтүп жаткан таш боордуктун жана катаалдыктын себеби эмнеде?” – деп сурады. “Аллаху таала

силерге караганда сүйүктүүрөөк. Мындан сырткары, биздин боорукердигибиз жана көмөгүбүз кайтыш болгонубуздан кийин көзүбүз тирүү кезибиздегиден да көбүрөөк болот. Анткени, бул дүнүйөдө адам болгонубуздан улам кээде кааласак да, каалабасак да таважжух жана көмөгүбүз толук болбой калат. Ал эми чындыгында кайтыш болгон соң адамдык сыпаттардан толук арылуу бар", – деди. Муну айткан күндөн баштап күн санай баштады. Сапар айынын жыйырма экинчи түнү көңүлдөрү ооруп турган сахабаларына: "Мына, бүгүн ошол сөздү айтканыма кырк күн болду. Көрөлү, калган жети-сегиз күндүн ичинде эмне болоор экен. Ушул арада пайда болгон бир нече күндүк саламаттыкта Аллаху таала Хабибине (Сүйүктүү Пайгамбарына) баш ийген бир адамда болушу мүмкүн болгон бардык кемелдиктерди мага ихсан кылды", – деди. Уулдарынын бул сөздөрдөн улам көңүлдөрү күйдү. Анткени, бул сөздөрдө Хазрети Абу Бакр Сыддыктын: **"Бүгүн диниңерди толук кылдым", –** деген маанидеги аяты келгенде көңүлүнө келген, б.а., Пайгамбарыбыз алейхиссалам кайтыш болот, илхамынан бир ишарат бар экенин түшүнгөн эле. Сапар айынын жыйырма үчүнчү күнү дервештерге кийимдерин өзүнүн ыйык колдору менен таратып берди. Өзүнүн үстүндө дагы жылуу кийим калбагандыктан аба-ырайынын сууктугу таасирин тийгизип, кайра безгек оорусуна чалдыгып, жатып калды. Пайгамбарыбыз алейхиссалам дагы акыркы күндөрүндө оорудан кутулуп, бираз убакыттан кийин кайра ооруп калган жана кайтыш болгон эле. Имам Раббани хазреттери бул маселеде дагы Расулуллахга иттиба (ээрчүү) ниматын колдон чыгарбады. Бул оорудан мурда кызматчыларынын бирине кайрылып: "Сандалга баланча чака көмүр ал!" – деген эле. Бираздан кийин дагы жанына чакырып: "Айтканымдын жарымын ал, ичимде бир үн бул көмүрдү жага турган убакыт калбады деп айтууда", – деди. Көмүрдүн бир бөлүгүн өзүнө алып, калганын перзенттерине жиберди. Өзүнө алган көмүр кайтыш болгон күнү толук бүткөн

эле. Бул оорусу кезинде жогору илимдерди эң көп уулдарына жакшылап түшүндүрүп берди. Бир күнү назик акыйкаттарды түшүндүрүп берүүгө аракет кылып, ушунчалык сүйлөдү; ардактуу уулу Мухаммед Саид: "Сиздин ооруңуз мынчалык сүйлөшүңүзгө мүмкүнчүлүк бербейт, бул маарифаттардын баянын башка бир убакытка калтырсак болбойбу, ата?" – деди. Ошондо Имам Раббани хазреттери: "Эй уулум! Убакыт калды бекен? Мен билемин, башка бир убакытта буларды айтууга өзүмдө күч-кубат таба албайм", – деди.

Бул күндөрдө оорусу алда канча күчөгөнүнө карабастан жамаат менен намаз окууну калтырбады. Бирок, акыркы төрт-беш күн жалгыз өзү намаз окуду. Эң алсыз күндөрүндө дагы дубаларды, тасбихтерди, салаваттарды, зикирди жана муракабаны бир да кемчиликсиз аткарчу. Динибиздин жана устаздарынын жолдорундагы адаттарынын эч бирин калтырчу эмес. Күндөрдүн биринде түндүн үчүнчү жарымында туруп, даарат алды. Тахажжуд намазын өйдө туруп окуду жана: "Бул биздин акыркы тахажжудубуз", - деди.

Кайтыш болоорунан бираз мурда эстен таныл калды. Чоң уулу бул эстен тануунун оорусунанбы же истиграк (нурга бөлөнүү) себеби мененби деп сурады. Ага жооп катары: "Истиграк себеби менен. Анткени, кээ бир өтө жогору абалдар көрүнүүдө. Ошондуктан, аларга таважжух кылуудамын. Себеби бардыгын өз абалынча көрө алайын жана булар менен бардык нерсем кемел болсун", – деди. Бул терең сырлар тууралуу уулдарынын кулактарына шыбырап айтты.

Бул эстен тануу абалынан кутулган соң, кайгыга баткан, көңүлдөрү күйгөн шакирттерине коштошууну эстетүүчү осуяттарды айта баштады. Бул осуяттардын көбү мутабаъткa, б.а., Пайгамбарыбызга моюн сунууга чакыруу, сүннөткө бекем жармашуу, бидаттардан качуу, зикр жана муракабада туруктуу болуу тууралуу эле.

Мындай деп айтты: "Сүннөткө өтө бекем жармашуу керек." Бул сөздөрү менен дагы Пайгамбарыбыз алейхиссаламга ээрчүүнү көздөгөн болчу. Анткени, Расулуллах дагы кайтыш болоор алдында ушундай насаат кылган болчу. Тирмизий жана Абу Давуд мындай деп риваят кылышат: "Расулуллах алейхиссалам бизге ваъаз (насаат) кылып жаткан. Бул ваъаздан жүрөктөр титиреп, көздөр жашка толчу. "Йа, Расулаллах! Бул сөздөрүңүз коштошуу хутбасына окшойт, бизге осуят кылыңыз!" – дедик. Расулуллах алейхиссалам айтты: **"Силерге осуятым болсун: Аллахтан корккула, бир кул дагы Аллахтын буйругун билдирсе, уккула жана аткарыгыла! Араңардан жашай тургандар көп нерселерди көрүшөт. Ал кезде менин жана Хулафа-и Рашидиндин сүннөтүнө өтө бекем жармашкыла, аны колдон чыгарбагыла! Динде бидаттан өтө сак болгула! Анткени, бардык бидаттар далалат жана жаңылыштык."**

Имам Раббани хазреттери осуятын улантып мындай деди: "Динибиздин ээси Расулуллах алейхиссалам насааттардын эң назигин дагы; **"Дин - насаат"** хадиси шарифине ылайык калтырган жок. Динибиздин кундуу китептеринен толук моюн сунуу жолун үйрөнгүлө жана ага ылайык амал кылгыла.

Кайтыш болгон Сапар айынын жыйырма тогузу Шейшемби күнү түнкүсү өзүнө кызмат кылган кызматкерлерине: "Көп кыйналдыңар, бул силердин акыркы кыйынчылыгыңар", – деди.

Төшөгүнө жатып, сүннөткө ылайык оң колун оң бетинин астына коюп, зикир менен алек болду. Чоң уулу Мухаммед Саид атасынын тез-тез дем алып жатканын көрүп: "Жагдайыңыз кандай атаке?" – деп сурады. "Жакшымын, окуган ошол эки рекет намазым жетиштүү", – деди. Мындан кийин башка сүйлөгөн жок. Бир гана Аллаху тааланын ысымын сүйлөдү, анан бираз убакыт өтүп кайтыш болду. Пайгамбарлардын улууларынын көпчүлүгүнүн акыркы сөзү намаз болгон. Бул маселеде дагы Пайгамбарыбыз алейхиссаламга уйган болду.

1624-жылы, Сапар айынын жыйырма сегизи, күн эсеби менен жыйырма тогузу, Шейшемби күнү түшкө чейин кайтыш болду.

Ошол ай жыйырма тогуз күн эле. Пайгамбарыбыз кайтыш болгон Рабиул-аввал айынын алгачкы түнү Пайгамбарыбыз алейхиссаламга жетти. Безгек менен ооруп жаткан күндөрү жашынын жыл санына барабар болуп, алтмыш үч күн эле. Хадиси шарифте: **“Бир күндүк безгек бир жылга каффарат болот”,** – деп билдирилген. Чалдыккан оорусу бул хадиси шарифтин маанисине ылайык болду.

Имам Раббани хазреттеринин нурдуу денеси жуулуу үчүн тактага коюлуп, кийимдери чечилгенде, ал жерде болгондор Хазрети Имамдын намазда тургандай колдорун байлаганына күбө болушту. Оң колун баш бармагы жана чыпалагы менен билегине байлады. Ал эми уулдары болсо кайтыш болгон соң колдорун түздөп, узатып коюшкан эле. Тактага жаткырып жатышканда жылмайды жана бир канча убакыт ошол абалда калды.

Гассал (жаназаны жууган киши) ыйык колдорун ачып, түздөдү. Сол жагына жаткырып, оң жагын жууду. Оң тарабына жаткырып, сол жагын жуумакчы болгондо ошол жердегилер олуялык кубатынын бир белгиси катары сезилер-сезилбес бир кыймыл менен колдорун эски абалындагыдай кылып байлап алганын көрүштү. Ал эми оң жагына жаткырылгандан кийин оң колунун чап колунун үстүнө келиши кыйын эле. Ошону менен бирге чап колун ушундай бекем кармаган эле; ажыратып алууга мүмкүнчүлүк болбоду. Бул жагдай эки-үч жолу кайталанды. Акыры ал жердегилер мында терең маани жана жашыруун сыр бар экенин түшүнүп, колдорун ачууга башка аракет кылышпады. Уулу Мухаммед Саид: “Эгер ардактуу атам ушуну каалап жаткан болсо ушул бойдон калтырабыз”, – деди. Пайгамбарыбыз алейхиссалам хадиси шарифте: **“Кандай жашасаңар ошондой өлөсүңөр” –** деп

билдирген болчу. Бул Аллаху тааланын чоң ихсаны болуп саналат. Каалаганына ихсан кылат. Анын ихсаны мол.

Имам Раббани хазреттеринин жаназа намазын уулу Мухаммед Саид окуду. Кайтыш болгондо 63 жашта эле. Сарханддагы үйүнүн жанына жерленди. Кийинчерээк Афганстандын падышасы Шахи Заман кабырынын үстүнө чоң жана чебердик менен иштелген күмбөз салдыртты.

Улуу баласы Мухаммед Саид айтат:

"Ардактуу атамды кайтыш болгондон кийин түшүмдө көрдүм. Аллаху таала өзүнө берген чоң ниматтар тууралуу абдан сүйүнүп айтып, муну менен сыймыктанып жатты. Өзүнөн: "Жаным атакем, шүгүр даражасынан кимдир бирөөгө бир насип бердиби?" – деп сурадым. "Ооба, мени дагы шүгүр кылгандардан деп жазды", – деп жооп берди. Курани каримде: **"Шүгүр кылгандар аз"** деген мааниде билдирилип жатат деп айттым. (Саба сүрөсү, 13) Бул аят-и каримадан түшүнүлгөн нерсе бул жамааттын Пайгамбарлар экени. Же Пайгамбарлардын эң улуу сахабалары. Хазрети Абу Бакр Сыддык сыяктуу дегенде: "Ооба, ушундай. Бирок, мени жеке бир ихсан жана инаят менен ошол жамаатка кошушту", – деди.

Эмгектери:

1) Мектубат: Ислам ааламында Имам Раббанинин Мектубаты сыяктуу башка кундуу китеп жазылган эмес. Мектубат үч том болуп, беш жүз жыйырма алты каттын топтомунан турат. калам жана фикх илимдерин, тасаввуфтун марифаттарын чечмелеп түшүндүргөн учу-кыйры жок бир дарыя сыяктуу, окшошу жок китеп.

Мектубаттын биринчи тому 1616-жылы шакирттеринин атактууларынан Йар Мухаммед Жадид-и Бадахши Талкани тарабынан топтолгон. Биринчи томдо 313 кат бар. Бул томдун акыркы каты Мухаммед Хашим Кашмиге жазылган. Имам Раббани хазреттери биринчи томдун акыркы катын жазганда: "Мухаммед Хашимге жиберилген бул кат аркылуу Расулдардын, дин ээси Пайгамбарлардын жана Асхаб-и

Бадрдын санына ылайык болгондуктан үч жүз он үч кат менен биринчи томду ушул жерде бүтүрөлү", – деп айткан эле.

Экинчи тому болсо 1619-жылы шакирттеринен Абдулхай Путни тарабынан топтолгон. Бул томдо Асма-и хусна, б.а., Аллаху тааланын хадиси шарифте өткөн токсон тогуз ысымынын санына ылайык токсон тогуз кат бар.

Үчүнчү том болсо Имам Раббани хазреттери кайтыш болгондон кийин 1630-жылы шакирти Мухаммед Хашим Кашми тарабынан топтолгон болуп, бул томдо Курани каримдеги сүрөлөрдүн санына тең, б.а., 114 кат бар. Үч томдо бардыгы болуп 526 кат бар. Имам Раббани хазреттери кайтыш болгон соң үчүнчү томуна дагы он кат тиркелген, ошентип бардыгы 536 кат болду.

"Мектубат" китебиндеги каттардын бир канчасы араб тилинде, калгандарынын бардыгы фарси тилинде жазылган. Китеп түрдүү доорлордо бир канча жолу басып чыгарылган. (Мектабаттын биринчи тому "Сүйүнчүлүү каттар" Деген наам менен "Хакикат китеп үйү" тарабынан басып чыгарылган. Экинчи жана үчүнчү томдогу каттардын бир бөлүмү "Хакикат китеп үйү" тарабынан басылып чыккан китептердин бири болгон "Там Илмихал Сеадети Абадиййа" китебинин ичинде басып чыгарылган.)

2) "Радди равафиз". Фарси тилинде жазылган болуп, бул китептин түркчөсү "Хак сөзүн васыкалары" китебинде бир бөлүк иретинде "Хакикат китеп үйү" тарабынан басылып чыккан. Араб тилине дагы которулган.

3) "Исбат-ун-нубувва". "Пайгамбардык эмне?" деген ат менен түрк тилине которулган. "Хак сөзүн весикалары" китебинде бир бөлүк иретинде басып чыгарылган. Мындан сырткары бул китеп арап, англис жана француз тилдерине дагы которулган.

4) "Мабда жана маъад".

5) "Адаб-ул муридин".

6) "Таликат-ул-аварифф".

7) "Рисала-и тахлилия".

8) **“Шарх-и Рубаият-и Абд-ид-Баки”.**
9) **“Маъариф-и Ладунния”.**
10) **“Мукашафат-и гайбия”.**
11) **“Жазба ва сулук рисаласы”**

Мухаммед Маъсум Фаруки хазреттери

Мухаммед Маъсум Фаруки хазреттери олуялардын атактууларынан эле. Имам Раббани хазреттеринин үчүнчү уулу. Силсиле-и алиййанын жыйырма төртүнчүсү. Индиянын Сарханд шаарында туулган.

Үч жашында эле калима-и тавхидди тунук айтчу. Курани каримди кыска убакыттын ичинде жаттады. 11 жашында зикир жана муракаба жолун атасы Имам Раббани хазреттеринен алды. Атасы анын талантынын жогору экенин түшүнүп: “Абал илимден кийин тургандыктан алгач илим үйрөнүү керек” деп уулуна так жана накыл илимдерин окута баштады. Ага: “Илим үйрөнүүнү тезирээк бүтүр, сени менен ишке ашыра турган улуу иштерибиз бар”, – деди. 14 жашында атасына: “Өзүмдө бир нурду көрүп жатамын, бүткүл аалам күн сыяктуу бул нурдан жарык болууда”, – деп айтканда атасы: “Сен дооруңдун кутбу болосуң”, – деп сүйүнчү айтты. Кийинчерээк өзү: “Аллаху таалага мактоолор болсун! Атам айткан сүйүнчүгө жеттим”, – деген эле.

16 жашында бардык илимдерди үйрөнүп бүтүп, тасаввуфка багытталды. Атасынын пейздерине жетти. Өзү бул тууралуу: “Бул сырлар деңизинин суучулу болдум”, - деген эле. Ушундай кемел даражага жетти; анын берекети жана пейздери бүткүл ааламга жайылды. Ислам тарыхында хидаяты аныкындай болгон аалым жана муршид көрүлгөн эмес болчу. 900 миң киши ага шакирт болуп, алардын 140 миңи олуялык мартабасына жетти, 7 миңи муршид-и камил

болду. Шакирттери анын алдында кээде бир айда, кээде бир жумада олуялык даражасына чыкчу. Кээ бирлерин бир таважжух кылуу аркылуу жогору даражаларга көтөрчү.

Атасы өмүрүнүн акыркы күндөрүндө ага: “Менин бул дүнүйөдө калышымдын себеби бир гана кайййумдук милдети эле. Эми бул милдет сага берилди. Бул дүнүйөдөн кетишим жакындап калды”, – деген эле.

Шакирттеринен болгон Мухаммед Ханиф Кабили устазынын химматы менен көп марифаттарга жетти. Устазынан уруксат алып, мекени Кабулга барды. Элди иршадга, туура жолго үндөдү. Ага да көралбастык кылгандар чыкты. Бир топ адам ага келип: “Бир керемет көрбөсөк сиздин улуктугуңузга ишенбейбиз. Биз бир зыяпат даярдайбыз. Устазыңызды чакырабыз. Зыяпат учурунда Сарханддан Кабулга бир заматта келишин күтөбүз. Эгер келе алса баарыбыз сизге шакирт болобуз”, – дешти. Ал кездерде Сарханддан Кабулга бир айда жетип баруу дагы кыйын болчу. Хожа Мухаммед Ханиф устазына болгон интисабы жана махаббатынын кубаттуулугунан буга макул болуп: “Устазым тамакты куптан намазынан кийин жейт. Силер даярдык көрө бергиле, келишине үмүт кыламын”, – деди. Ал жердегилер бул сөзгө күлүп, маскара кылып, зыяпатка даярдык көрө башташты. Убакыт киргенде: “Мына куптандын убагы да кирди. Эми тамактаналы!” – дешти. Хожа: “Устазым так ушул убакытта тамактанчу. Тамакты алып келгиле!” – деди. Ал жердегилер тамакты алып келатканда Мухаммед Маъсум хазреттери алты уулу менен бирге эшиктен кирип келди. Өзү үчүн даярдалган жерге барып отурду. Ал жердеги кишилер муну көрүп, таң калып, кечирим сурай башташты. Мухаммед Маъсум хазреттери: “Силерди ишендирүү үчүн эмес, жалгыз Мухаммед Ханифтин урматы үчүн гана келдим. Олуядан керемет талап кылынбайт!” – деди. Бардыгы чоогу

тамактана башташты. Ал жердегилер сухбаттын берекети менен жүрөктөрүндөгү караңгылыктан кутулушту. Ал заттын мухлис жана мухибдеринин сабына кошулуп, бактылуулукка жетишти.

Сайфиддин Фаруки хазреттери

Сайфиддин Фаруки хазреттери Силсиле-и алиййанын жыйырма бешинчиси. Имам Раббани хазреттеринин небереси жана Урватул-Вуска Мухаммед Маъсум Фаруки хазреттеринин бешинчи уулу. Туулар кезинде пир периште: “Туулган күнүндө, өлө турган күнүндө жана тириле турган күнүндө ага салам болсун!” – деген маанидеги Мариям сүрөсүнүн 15-аятын окуп, сүйүнчүлүү кабар берген эле. Кичүү жаштарынан баштап илим үйрөндү. Авасы (атасынын иниси) Мухаммед Саидден так жана накыл илимдерди үйрөнүп, кыска убакыттын ичинде аалым болду. Доорунун жалгызы жана марифат дарыясы болгон атасы Мухаммед Маъсум Фарукинин таважжух жана сухбаттары менен көтөрүлүп, кыска убакыттын ичинде кереметтерге ээ болуп, аалымдардын баш таажысы болду.

Кемелге жеткен соң атасынын буйругу менен Аламгир хан менен көрүшүү үчүн Делиге барды. Делиге барганда шаардын дарбазаларында кутурма тийген эки пил жана ал пилдерди баш ийдирүүгө аракет кылып жаткан эки айбаттуу баатырдын сүрөтүнүн асылганын көрдү. Султанга бул сүрөттөрдү алдырып салып, жок кылмайынча шаарга кирбей турганын айтты. Султан сүрөттөрдү алдырып салгандан кийин шаарга кирди. Султан Аламгир хан өз каалоосу менен келип, ал затка шакирт болду. Сухбаттары менен чон абройго жетти. Жашы улуу болушуна карабай Курани каримди окууну үйрөнүп, жаттады. Сухбаттарынын берекети менен Индияда

жайылган көптөгөн бидаттар жана бузукулуктар Султан Аламгир хан тарабынан буйрук чыгарылып, жок кылынды. Унутулган сүннөттөрдү кайра жандандырды. Башка вазирлер, акимдер жана өкмөт адамдары дагы Сайфиддин Фаруки хазреттеринин сухбаттарына катышып, туура жолго жетишти.

Ал заттын химмат жана берекети менен Индиянын ар тарабына Ислам дини жайылып, мусулмандар кубаттанды. Бидат ээлери жана капырлардын абалдары начарлады.

Делидеги сухбат жыйындары өтө берекелүү өтчү жана өтө көп адамдар катышчу. Жакын тегеректеги аймактардан келген капырлар жана фасыктар дагы ошол сухбаттарга катышып, туура жолго түшүп, эски күнөөлөрүнө тообо кылып, истигфар айтып кайтышчу. Сухбатынын берекети менен миңдеген адамдар туура жолго түшүп, бийик даражаларга жетишкен эле. Даргахына күн сайын миңдеген адамдар келип, пейз алчу.

Сеййид Нур Мухаммед хазреттери

Сеййид Нур Мухаммед хазреттери олуянын улуктарынан эле. Силсиле-и алиййанын жыйырма алтынчысы. Сеййиддерден болуп, Пайгамбарыбыздын тукумунан эле. Мазары Индиянын Дели шаарында.

Сеййид Нур Мухаммед Бадаюни хазреттери илимин жана пейизин Имам Раббани хазреттеринин небереси улуу аалым жана муршид-и камил Мухаммед Сайфиддин Фарукий хазреттеринен алды. Ал заттын сабак жана сухбаттарында жетилип, уруксат алды. Илимде ушундай бийик даражаларга көтөрүлгөн эле; доорунун теңдеши жок аалымы жана жолбашчысы болду.

Адамдар ал заттан пейз алуу үчүн сухбаттарына чуркашчу. Бир таважжуху менен шакирттеринин жүрөктөрү

зикир чала баштачу. “Көчөдө күнөөкөр бир адамга жолугуп калуу жүрөктө караңгылык пайда кылат”, – деп улам-улам эскертчү жана шакирттерине назар салып, кимдин кайсыл күнөөнү кылган адамга жолугуп калганын кабар берчү. Окутуп жетилдирген шакирттеринин эң атактуусу жана халифасы Мазхари Жани Жанан хазреттери болуп, ал дагы улуу олуядан болчу.

Күмөндүү нерселерден жана харамдардан сактануу маселесинде кайраты эң жогору чокуга жеткен эле. Жей турган нанын, унун хахалдан таап, камырын өзү жууруп бышырчу жана курсагы аябай ачканда гана аз-аздап жечү. Тасаввуфта илахий (Аллахга болгон) махабаттан улам эсинен тануу абалдары ал затта көп көрүлчү. 15 жыл ошол абалда жашап, тасаввуф абалдарына бөлөндү. Өмүрүнүн акыркы күндөрүндө бул абалдан серкек абалга кайткан эл.

Суннати санияга уйуу маселесинде, адептерде ааламдардын мырзасы Пайгамбарыбызды ээрчүүгө катуу маани берчү. Расулуллахтын өмүр баяны тууралуу китептерди дайым жанында ала жүрчү. Буларды окуп, ар бир иштеринде Расулуллахка баш ийүүгө аракет кылчу.

Бир күнү ажатканага кирип баратып жаңылыштык менен алгач оң бутун ичкери койгондо тасаввуфта колго тийген бардык абалдары бир заматта кайым болду. Үч күн Аллаху таалага жалынып-жалбарган соң абалдары кайра ачылды.

Дайым муракабада болчу. Ошол абалда Аллаху тааладан башка бардык нерсени унутуп, Аллаху таалага көп ибадат кылгандыктан бели бүкүрөйгөн эле.

Күндөрдүн биринде бир киши жей турган бир нерселерди көтөрүп келди. Бул белек берилгенде: “Бул тамакта кандайдыр бир караңгылык көрүнүүдө. Бир тактап көргүлө!” – деди. Бул тамак халал дешти. Бирок, сурап тактап көрүшкөндөн кийин бул тамакты баарына көрсөтүп мактануу максатында бышырылгандыгы маалым болду.

Дүнүйөгө берилген бир адам аманатка китеп сураса берчү. Китепти кайра тапшырган соң аны бир жерге коюп, үч күн күтчү. Берген адамдан китепке жуккан караңгылык даргахындагы сухбаттардын берекети менен тарагандан кийин гана алып окучу.

Бир күнү алдына келе жаткан бир шакирти жолдо бир чоочун аялга туш келип, караган болчу. Устазынын алдына киргенде: “Сенде зина караңгылыгы көрүнүүдө”, – деп, чоочун аялды караганы үчүн күнөөгө батканына ишарат кылды.

Сахабаларга душман болгон рафизилерден эки киши акыйдасын билгизбей, шакирт түшүү ниетинде келгенин айтып, алдыда күтүп турушту. Ошондо аларга карата: “Алгач жаңылыш акыйдаңарды таштагыла, ошондо гана илим үйрөнүүнү кааласаңар жарашат”, – деди. Жанагы эки кишинин бири бул кереметти көрөрү менен дароо тообо кылып, жаңылыш акыйдасын таштады.

Сеййид Нур Мухаммед Бадаюни хазреттери айткан:

“Бир күнү устазымдын кабырын зыярат кылууга барган болчумун. Кабырдын жанында муракаба кылдым. Устазымды кабырында көрүп, сүйлөштүм. Кепини жана денеси такыр чирибеген экен. Бир гана буттарынын астына топурак таасир кылып, өңү бираз карайган экен. Мунун себебин сураганда: “Ээсинен сурабастан, кийин келгенде беремин деген ой менен бир таш алып, даарат ала турган жерге койдум. Даарат алып жатканда ошол таштын үстүнө бастым. Буттарымдагы топурактын таасири мына ушул себептен”, – деди.”

Мазхари Жани Жанан хазреттери

Мазхари Жани Жанан хазреттери улуу олуялардан болуп, сейййид. Силсиле-и алийййанын жыйырма жетинчиси.

Ысымы Шамсиддин Хабибуллах. Атасынын ысымы Мирза Жан. Атасынын ысымына байланыштуу бул затты дагы Жани Жанан дешчү. 1701-жылы туулду. 1781-жылы шейит кылынды. Ата-бабалыры мамлекеттин таанылган адамдарынан болуп, Темури султандарына жакындыгы бар эле. Атасы Мирза Жан жумуш жана мартабадан кечип, кедейлик жана канаатты тандады. Байлыгын Аллах үчүн кедейлерге таратып берди. Кызынын никеси үчүн бөлгөн жыйырма беш миң рупи алтынды бир досунун катуу кыйналып турганын угуп, баарын ага белек кылды. Атасы мамлекетте мээримдүүлүгү, көркөм ахлагы, адамгерчилик пазилеттеринин жогорулугу менен таанылган зат эле.

Жаш Мазхари Жани Жанандын акыл-парасатынын курчтугун көргөн парасаттуу адамдар анын фитратынын жогорулугун, б.а., жаратылышынын өтө жогору экенин айтышчу. Атасы анын тарбия жана илим үйрөнүүсүнө катуу маани берди. Кичине жашынан баштап эле илим, марифат жана түрдүү чеберчиликтерди үйрөндү. Илим менен марифатка кошумча катары кесип жана чеберчиликтерди үйрөндү. Өзү бул тууралуу мындай деген эле:

“Бала кезимде Ибрахим алейхиссаламды түшүмдө көрүп, көптөгөн жакшылык жана ихсандарга ээ болдум. Дагы бала кезимде качан Хазрети Абу Бакрды эстесем ыйык келбети көзүмө көрүнчү. Руханиятын көзүм менен көрчүмүн. Мага өтө көп жакшылык кылчу.”

Дагы мындай деп айткан эле:

“Бала кездеримде күндөрдүн биринде бир киши атам менен сүйлөшүп жаткан эле. Имам Раббани хазреттери тууралуу сүйлөшө башташты. Мен ошол замат Имам

Раббани хазреттеринин руханиятын көрдүм. Ордуман туруума ишарат кылды. Бул абалды атама айтканымда: “Сен алардын жолунан пайдаланасың деп үмут кыламын”, – деди. Аллаху таала жүрөгүмө сүннети санияга моюн сунуу, ээрчүү касиетин жайгаштырган.”

Атамдын осуятына ылайык илим үйрөнүүнү жана үйрөнгөн илимим менен амал кылууну уланттым. Түндөрдүн биринде түшүмдө бир олуя затты көрдүм. Мазарынан туруп, жаныма келди жана кулахын (баш кийимин) башыма кийгизди. Ошол түштөн кийин жүрөгүмдө мансап жана кызмат ордуна карата бир да каалоо калбады. Тасаввуфка бет алуу каалоосу күчөйдү. Бир күнү түшүмдө кайыптан бир үн: “Биздин сенде ишибиз бар. Адамдардын хидаятка жетиши жана аларды хидаятка жетелей турган жолдун жайылышы сен себебиң менен ишке ашат”, – деди. Бул түштү көргөн соң тасаввуфка бет алып, батын нисбатын колго алуу каалоосу дагы да артты. Бул максатыма жетүү үчүн Сеййид Нур Мухаммед Бадаюни хазреттеринин алдына бардым. Ыйык жүзүн көрүп, марифат ээси болгон зат экенин түшүндүм. Сүннөти санияга бекем байланган, диндин буйруктарына толук баш ийген, жогору ахлак ээси болгон зат эле. Сухбаты жүрөктөргө хузур берчү. Анын алдында издегендер максатына жетип, өлгөн жүрөктөр тирилип, ыйманга келчү. Хакка жетүү ушул жерде мүмкүн болчу. Мени шакирттикке кабыл кылуусун сураганымда истихарасыз шакирт кабыл кылбай турганына карабастан, мени дароо кабыл кылды. Пейздери ушунчалык берекеттүү жана таасирдүү эле; бир таважжуху менен шакиртинин жүрөгү зикир чала баштачу. Ага шакирт болуп, пейздерине жеткен соң көңүлүм нурданды. Көп жакшылыктарына жеттим.

Кыска убакытта Нур Мухаммед Бадаюни хазреттеринин сухбаттарында жетилдим. Тасаввуф абалдарына бөлөнгөн

элем. Мен Аллахтын махабатына байланганыман улам уйкуну, эс алууну, жеп-ичкенди таштап койгон элем. Адамдардан алыстап, жалгыз өзүм калдым. Ушунчалык ачка калганыман бактардын жалбырактарын жей баштадым. Убактымдын баары өзүмдү билбей жана муракаба абалында өтчү. Негизги максатыма жетүүнү ушул жол менен күттүм. Акыры ушундай бир абалга келдим; "Раббиңди көрүп тургандай ибадат кыл!" хадис шарифинде талап кылынган сыпатка жеттим. Махвият, фена жана бэка абалдары колума тийди. Улуктар баяндаган максатка, сырр-ы тавхид даражасына көтөрүлдүм.

Нур Мухаммед Бадаюни менин алдарыма карап, мага кичи пейилдик менен көңүл буруп бекем сүйүү көрсөтчү. Бир күнү экөөбүз бетме-бет отурган кезибизде: "Эки күн бетме-бет келди. Биринин нурунан улам экинчиси көрүнбөй жатат. Эгер талап кылгандардын тарбиясына багытталсаң, аалам нурданат", – деди. Дагы бир күнү: "Сенде Аллаху таалага жана Расулуна карата махабат өтө жогору даражада. Биздин жолубуз сенин таважжухтарың менен жайылат. Сага Шамсиддин Хабибуллах ысымы берилди", – деди жана шакирттеринин бир бөлүгүн тарбиялап жетилдирүүнү мага тапшырды.

Устазым Нур Мухаммед Бадаюни хазреттеринин сухбатына төрт жыл каттадым. Анан мага уруксат берди. Мага ахли сүннөт акыйдасында болууну, сүннөти саниягa моюн сунууну жана бидаттардан тыйылууну осуят кылды.

Устазы Сеййид Нур Мухаммед хазреттери кайтыш болгон соң адамдарга хак жолду үйрөтө баштады. Сабактарына аалымдар, амирлер, акимдер жана эл катышып, андан пейз алышты. Мир Муслиман, Санауллах Пани Пути, Гулам Каки, Сеййид Алимуллах, Сеййид Абдуллах Дехлеви сыяктуу улуу аалым жана олуяларды жетилдирди.

Мазхари Жани Жанан хазреттери айтат:

“Аллаху таала бизге эң кемел акылды жана туура көз караштты ихсан кылды. Мамлекет иштерин башкаруу жана мамлекеттин мыйзамы жаатында баарына ылайык келген эң сонун усулду үйрөнгөн болчумун. Ошондуктан, доордун атактуу мамлекет адамы ала турган курал жана башка зарыл нерселерди биз менен кеңешип, ошого жараша аракет кылчу.”

Дагы мындай деген болчу:

“Ардактуу атамдын берекеттүү тарбиясы менен жетилгенден кийин менде ушундай бир абал пайда болду; каалаган адамды бир карап анын ким экенин жана жүрөгүндөгүн билип алчумун. Жүргөн жолумдун нуру менен адамдарды саадат же шакават (Бейиш же Тозок) элинен экендигин маңдайынан окучумун.”

Навваб Хан Фирузжанк кырчылдаган кыш күндөрүнүн биринде Мазхари Жани Жанан хазреттерин үстүнө эски кийим кийип алганын көрдү. Бул жагдайды көрүп, ыйлады. Жанындагы адамдарынын бирине: “Биз эмне деген бактысызбыз, улуктарыбыздан эч бир зат белегибизди кабыл кылбайт жана ага кызмат кылуу бакытына жете албайбиз!” – деди. Бул окуя тууралуу Мазхари Жани Жанан хазреттери: “Биз байлардан бир нерсе кабыл кылбоого, албоого чечим кабыл алганбыз. Өмүрүбүз дагы бүтүп калды. Бул күнгө чейин кабыл кылбадык”, – деди. Анан Навваб Хан Фирузжанк отуз миң рупи белек кылгысы келди. Кабыл кылбай: “Биз сиздин байлыгыңызды жей тургандардан эмеспиз, кедейлерге таратып бериңиз!” – деди.

Дагы афган амирлеринин бири ашрафи деп колдонулган үч жүз алтынды белек кылып жиберген эле. Муну дагы кабыл кылбай: “Бул нерселер канчалык белек деп жиберилген болсо дагы, белекти кабыл кылыш керек болсо дагы, бирок, сөзсүз кабыл кылуу керек деген бир да буйрук жок. Бизге өз шакирттерибиз ыкылас жана этияттык менен харам

аралашпоосу үчүн көңүл буруп даярдалган белектерди келишүүдө. Жада калса, аларды дагы кабыл кылбай жатабыз. Амирлер жана байлар тарабынан жиберилген халалдан даярдангандыгы күмөндүү болгон белектерди эч качан кабыл кылбайбыз. Аларда элдин акысы бар. Кыямат күнү мунун эсебин берүү кыйын. Имами Тирмизинин Абу Барзадан риваят кылган хадиси шарифинде Расулуллах алейхиссалам хазреттери: **"Ар бир адам Кыямат күнү төрт нерседен суроого жооп бермейинче эсептен кутула албайт: "Өмүрүн кантип өткөрдү, илими менен кантип амал кылды, мал-мүлкүн кайдан, кантип тапты жана кайда сарптады. Денесин кайсы жерлерде чарчатты", –** деп айткан. Ошондуктан, өтө сак болуш керек", – деди.

Мазхари Жани Жанан хазреттерине өкмөт адамдарынын бири Индиянын белгилүү жемиши болгон анбадан (алчадан) белек кылып жиберип, буларды кабыл кылуусу үчүн жалынып-жалбарды. Мазхари Жани Жанан хазреттери анбадан экини алды жана калганын кайтарып берип: "Бул факирдин көңүлү буларды алууну каалабай жатат", – деди. Бираздан кийин жанына бир багбан келип: "Баланча амир сизге жиберген анбаларды бизден тартып алып, сизге белек кылып жиберди", – деди. Муну угуп, мазлумдун (зулумга учураган адамдын) акысын кайтарып берүү жана дайым акыларын сактоо зарыл экенин айтты. Анан: "Субханаллах, ал алып келген жемиштер биздин батыныбызга зыянын тийгизди", – деди. Ошол окуядан кийин мал-мүлкү күмөндүү болгон адамдардын белектерин такыр албай турган болду. Бул окуя тууралуу: "Тамактардын ичинде эң зыяндуусу тапканы күмөндүү болгон бай адамдар белек кылган тамак болуп саналат. Жада калса, кембагалдардын белектери дагы күмөндүү. Анткени, алар дагы бул тамактарды даярдоо үчүн тапканы күмөндүү болгон байлардан карыз алышат", – деди.

Мазхари Жани Жанан хазреттери бул тууралуу мындай дегенболчу:“Желгентамактаринсандыийгиликкежеткизиши, таат-ибадатынын нурун арттыруусу керек. Кедейликти бай болуудан артык көрүү жана сабыр-канаатка умтулуу керек. Моюн сунуу жана ыраазы болууну өзүнө адат кылып алуу керек. Пайгамбарыбыз алейхиссалам: **“Аллахым! Ал-и Мухаммеддин** (үй-бүлөсүнүн) **ырыскысын жетиштүү даражада кыла көр!”** – деп кылган дубасына ылайык, адам үчүн зарыл болгон нерселерди жетиштүү даражада гана суроо, тилөө керек.”

Ардактуу сахабалар дагы ушинтип дуба кылышчу. Ысырапка түшө турган даражада бай жана муктаждыкка, карызга бата турган даражада кедей болбош керек. Кулдук милдетин аткарып, өлүмгө даяр болуп, көңүлүн башка нерселерге байлабаш керек. Өлүм Аллаху тааланын бир белеги. Анткени, өлүм бул – Аллаху таалага жетишүү жана Расулуллах алейхиссаламдын дидарын жана жүзүн көрүү.

Мазхари Жани Жанан хазреттери мындай деп баян кылган болчу:

“Күндөрдүн биринде ааламдын зыйнаты жана мырзасы болгон Пайгамбарыбыз алейхиссаламды түштө көрүү аброюна ээ болдум. Жанаша жаткан болчубуз. Ушунчалык жакын элек; ыйык деми жүзүмө тийип турду. Ошол учурда суусадым. Сарханд улугунун махдуму, б.а., Имам Раббани хазреттеринин уулдары дагы ошол жерде эле. Расулуллах алардын бирине суу алып келүүнү буюрду. Мен: “Йа, Расулаллах! Алар менин устазымдын уулдары болот”, – дедим. Расулуллах: “Алар биздин сөзүбүзгө уйушат”, – деди. Алардын бири барып, суу алып келди. Суудан кангыча ичтим. Анан: “Йа, Расулаллах! Сиз Мужаддид-и алфи сани тууралуу эмне дейсиз?” – деп сурадым. Пайгамбарыбыз алейхиссалам: “Үммөтүмүн арасында ага окшошу жок”, –

деди. Мен: “Йа, Расулаллах! Имам Раббани хазреттеринин “Мектубат” китебине ыйык назарыңыз түштүбү?” – дедим. “Эгер андан эсиңде калган бир бөлүк болсо, окугун!” – деп айтты. Мен Имам Раббани хазреттеринин кээ бир каттарында аталган жана Аллаху таала тууралуу айтылган: “Ал вараъ-ул-вараъ анан дагы вараъ-ул-вараъ, б.а., Аллаху таала оюбузга келген бардык нерселерден узак. Акылыбыз ойлогон жана элестеткен эч бир нерсе Ал эмес”, – деген бөлүгүн окудум. Расулуллах алейхиссаламга бул бөлүк өтө жагып: “Кайра окугун!” – деп буюрду. Кайра окудум. Бул сөздөр өтө сонун айтылган деп атады. Бул жагдай бираз убакыт уланды.

Мен бул көргөн түшүмдө Расулуллах алейхиссаламдын ыйык деминин жана сухбатынын берекети менен өзүмдү толук бойдон нур жана хузур ичинде сездим. Ойгок кезде колго киргизген нерселерден алда канча берекеттүү болгон ушул түштүн берекети менен күндөр бою курсагым ачпады жана суусаган жокмун.”

Мазхари Жани Жанан хазреттери шейит болуп кайтыш болду. Өлүмүнөн бир нече күн мурда бул кыска дүнүйөдөн кетүү убактысы келгендиги жана Аллаху таалага жете тургандыгы үчүн такыр бөлөкчө махабат жана сүйүнүч алында эле. Ошол күндөрдө таат-ибадатын дагы көбөйткөн болчу. Бир тараптан шакирттери жана сүйгөндөрү дарыядай агып сухбаттарына келишчү. Сухбаттары жана муракабалары өтө тереӊ ыракат абалында өтчү. Сухбатына чогулгандар жүз кишиден ашуун болуп, алар берекет жана пейздерге жетишчү. Өлүмү жакындап калган күндөрдө шакирти Мулла Насим үйүнө барып келүү үчүн уруксат сураганда ага: “Сени менен кайра көрүшөбүзбү же жокпу, маалым эмес”, – деди. Муну менен кайтыш боло тургандыгына ишарат кылган болчу. Муну уккан шакирттери көз жаштарын кармай албай, ыйлап жиберишти. Дагы өлүмү жакындап калган күндөрдө

шакирттеринен Мулла Абдурраззакка жиберген бир катында: "Жашым сексенден өтүп калды. Ажалым жакындады. Бизге кайырлуу дубаларда болгула!" – деп жазган эле. Ошол убакыттарда башка шакирттерине жазган катарында дагы ошол түрдө кете тургандыгына ишарат кылган болчу.

Соңку күндөрдө жеткен ниматтарын атап жана шүгүр кылып мындай деп айткан болчу:

"Жүрөгүмөн эмне өткөн болсо жана кайсыл ниматка жетүүнү каалаган болсом бардыгын Аллаху таала мага ихсан кылды. Мени чыныгы Ислам менен шарапаттуу кылды жана көптөгөн илимдерди ихсан кылды. Салих амалдуу кылды. Улуктардын тасаввуф жолунда кабар берген нерселердин бардыгын берип, кашф, тасаввуф жана керемет ихсан кылды. Мени дүнүйөгө берилүүдөн жана дүнүйөгө берилгендерден дагы узак кылды. Бирок, Аллаху таалага жакындоодо жогору даража эсептелген шейиттик мартабасына жете алган жокмун. Устаздарымдын, муршиддеримдин көбү шейиттик шербетин ичүү аброюна ээ болушту. Мына биз дагы картайдык, денебиз алсырады. Жихад кыла турган жана ушул жол менен шейиттикке жете турган күч-кубатым калган жок. Өлүмдү сүйбөй турган, каалабай турган адамдарга таң каламын. Өлүм Аллаху таалага жетүүгө бир себеп."

Мазхари Жани Жанан хазреттери мына ошентип шейиттик даражасына жетүүнү катуу каалаганын атап кеткен эле. Өмүрүнүн акыркы күндөрүндө алдына келип кетүүчүлөр өтө көбөйгөн болчу. 1781-жылы Мухаррам айынын жетисинде Шаршемби түнү эшигинин алдында өтө көп кишилер чогулган болчу. Булардын үчөөсү койбой эле ичкери кирүүнү талап кылып жатышкан эле. Алар монгол жана мажуси (отко сыйынуучу) эле. Алдына кирип: "Мазхари Жани Жанан сенсиңби?" – дешти. Мазхари Жани Жанан хазреттери: "Ооба, менмин", – деди. Алар Мазхари

Жани Жанан хазреттерине кол салып, өлтүрүүгө келишкен эле. Араларынан бири ага кол салып, бычактай баштады. Бычак жүрөгүнө жакын жерге тийгенде, оор жаракат алып, жерге жыгылды.

Бул окуядан кабардан болгон Навваб Нажаф Хан таң саарда европалык табыпты жиберди. “Дароо барып, бул куттуу затты дарыла! Аны жарадар кылгандар кармалып, кысас (күнөөсүз адамды өлтүргөн же жарадар кылган адамга шарияттын ошол эле жазаны бериши) кылынсын!” – деди. Бул табып барып, Мазхари Жани Жанан хазреттеринин жарааттарын карап чыкты. Анан артына кайтып, Навваб Нажаф Ханга атайын: “Жакшы болуп кетет, башка табып жиберүүнүн кереги жок”, – деди. Мазхари Жани Жанан хазреттери жарадар абалда дагы үч күн жашады. Жараатынан кан токтобой акты. Үчүнчү күн жума болчу. Бешим убагында колдорун ачып, Фатиха сүрөсүн окуду. Аср убагында: “Күндүн батышына канча саат бар?” – деп сурады. “Төрт саат бар”, – деп айтышты. Ошол күн жума жана Ашура күнү эле. Шамдын убагы киргенде үч жолу терең дем алды жана шейит болуп кайтыш болду.

Мазхари Жани Жанан хазреттери Ислам дининин жайылышы жана адамдардын чыныгы бактылуулукка жетүүлөрү үчүн өтө көп кызмат кылган эле. Ар бири алтындай баалуу заттарды жетилдирди жана аларды адамдарга туура жолду көрсөтүү менен милдеттендирди. Шакирттери барган жерлеринде элдерге Ислам динин үйрөтүштү, ыймандарын түзөтүштү. Ошентип ар бири барган жеринде Исламга баш ийүүнү, көркөм ахлактын жайылуусун жана адамдардын бири-бири менен жакшы мамиледе болууларын камсыз кылышты. Аларды тааныгандар алар сыяктуу таза өмүр сүрүү жана бактылуулукка жетүү аброюна ээ болушту.

Мазхари Жани Жанан хазреттери айтат:

“Кимде-ким дүнүйөгө берилген адамдардын арасына аралашса сухбаттардын берекетин жана тасаввуфтун нурларын сезе албайт! Бир адам дүнүйөгө берилген адамдарга муктаждыкка жараша аралашып, чын ниет менен жана батини нисбатын коргогон абалда араларында болсо зыяны жок. Дүнүйө наалаттанган жана дүнүйөдө болгон нерселерден Аллах үчүн болбогондору дагы наалаттанган. Аллаху тааланын сүйүүсү менен дүнүйөгө болгон сүйүү бир жерде тура албайт. Аллаху тааланын ыраазычылыгына жетишүү үчүн масиваны, б.а., Аллаху тааладан башка бардык нерсени жана бардык максаттарды таштоо керек.”

Мазхари Жани Жанан хазреттеринин өзүнүн сахабаларына, шакирттерине кылган насааттары төмөндөгүдөй:

“Такыбаанын, вараънын, харамдардан жана күмөндүү нерселерден сактануунун жолу Расулуллах алейхиссаламга толук моюн сунуу жана ал билдирген нерселерди чын жүрөктөн кабыл кылуу. Өзүңөрдүн абалыңарды ахли сүннөт жолунда билдирилген нерселер менен салыштырып көргүлө. Эгер абалыңар ахли сүннөттө баян кылынган нерселерге, б.а., диндин буйруктарына ылайык болсо кабыл кылынат. Ылайык болбосо мардуд болот (кабыл кылынбайт). Дүнүйө жана акырет бактылуулуктарына жетүү үчүн ахли сүннөт вал жамаъат акыйдасында болуу зарыл.”

Дүнүйөнүн мүлкү аз гана

Мазхари Жани Жанан хазреттери кемел даражада зухд жана тобокел ээси эле. Дүнүйөдөн жана дүнүйөгө берилген адамдардан өтө сактанчу. Берилген белектерди кабыл кылчу эмес. Кабыл кылгандары дагы өтө аз болчу. Доорунун падышасы Мухаммед Шах вазири Камариддин Хан аркылуу Мирза Жани Жананга кабар жиберип, мындай деди: “Аллаху таала бизге ушунчалык көп байлык берди; устаз эмнени

кааласа белек кылабыз. Тилегин айтсын!" – деди. Мазхари Жани Жанан хазреттери бул сунушка мындай деп жооп берди: "Аллаху таала Курани каримде: **"... Аларга айт: Дүнүйөнүн мүлкү аз гана..."** (Ниса сүрөсү, 77) деген мааниде билдирип, дүнүйөнүн жети аймагындагы мал-мүлктүн негизи бир ууч гана нерсе экенин айтты. Ошол бир ууч болгон жети аймактын бири Индия болуп, ал дагы сенин колуңда. Жети аймактын өзү бир ууч болгондон кийин жетиден биринин кандай баасы болмок? Улуктардын химматынын негизи болсо алардан сактануу."

Дагы ошол аймактын чоңдорунун бири Мазхари Жани Жанан хазреттерине атап, бир даргах салдыртты жана бардык дервиштердин муктаждыктарын камсыз кылуусун айтып, кабыл кылуусун суранды. Бирок, Мазхари Жани Жанан хазреттери кабыл кылбады жана: "Биз үчүн бардык жер бирдей. Аллаху тааланын алдында ар бир адамдын ырыскысы тагдыр кылынган. Убагы келгенде ар бир адам ырыскысына жетишет. Дервиштердин казынасы сабыр-канаат болуп, ушунун өзү гана аларга жетиштүү", – деди.

Чыныгы дары

Мазхари Жани Жанан хазреттеринин сексен жети каты жана сухбаттары "Калимат-и Таййибат" деп аталган китебинде бар. Каттарынын биринде:

"Тууган, доорубуздун шакиртинин алсыздыгы, олуядан кашф жана керемет талап кылуулары жана биринчи кылымды элестете албастыктары тууралуу жазган катыңыз келди. Мына ушуну билип коюңуз; башка шейхтерге ийкеми бар болгон наадандарды жана акылсыз адамдарды шакирттикке кабыл кылуунун кереги жок. Акылдуу жана мухлис адамдарды, бул ишти астейдил талап кылган адамдарды кабыл кылуу керек. Кысылбаңыз, Аллаху таала чыныгы аким. Ал-и

Имран сүрөсү, 31-аятынын маанисинде **“Эй Хабибим! Аларга айт: Эгер Аллахты сүйчү болсоңор анда мени ээрчигиле. Ошондо гана Аллах дагы силерди сүйөт”** деп билдирүү аркылуу бардык жолдордогу шакирттердин нахаи (соңку) максаттары болгон Аллаху тааланын махабаты жана ыраазычылыгын табууну Пайгамбарыбыз алейхиссаламга моюн сунууга байлады. Ал адис табып кулдарын гафлат жана күнөө ооруларынан куткаруу үчүн дары жана пархез (диета) иретинде болгон буйрук менен тыюуларды жиберди. Мына ушул дабалоо ыкмасын жашоосунда колдонуп, керектүү дары-дармекти өз убагында алып жүргөн, пархиз менен амал кылган адам айыгат. Мындан качкан адам өзүнө зыян келтирген болот.

Ушул дабалоо ыкмасынын бир сүрөтү, бир акыйкаты бар. Сүрөтү менен авам мусулмандар амал кылышат. Ал да болсо акыйдасын түзөткөн соң динге ылайык амалдарды кылып, буйрук жана тыюуларга моюн сунуу аркылуу ишке ашат. Натыйжада ошол бактылуу адамга Бейиш ниматтары насип болуп, Тозоктон кутулат. Акыйкаты болсо хас заттарга, тандалган кулдарына таандык болуп, жүрөктөрдүн нурданышы, жаркырашы жана напсинин тарбиясы, тазалануусу. Бул жолдо жогоруда аталган дабалоонун сүрөтү менен бирге риязат менен мужахада дагы бар. Бул жерде тажалли жана кашфтар колго тийет. Сүрөткө “ыйман менен Ислам”, акыйкатка болсо “ихсан” делет. Хадиси шарифте **“Ихсан бул – Раббиңе Аны көрүп тургандай ибадат кылуу”** деп билдирилген. Акыйкатсыз сүрөт теридеги ооруларга чара табуу үчүн шишик жана жараларга сүртүлгөн дары сыяктуу жараны айыктырып, шишикти кетирет. Албетте пайдасыз эмес. Бирок, сүрөтсүз акыйкаттын бир да пайдасы жок. Балким бул акыйкат эмес, макр-и илахи дагы болушу ыктымал. Мындан Аллаху таалага сыйынабыз!

Акыйкат – тазалоо, б.а., денеден оору, микроб жана бузук заттарды чыгарып салуу сыяктуу. Анткени, ал чыгарып салынбаса дагы ооруга себеп болушу мүмкүн. Толук айыгып кетишине, толук шипаа табуусуна мына ушул эки жолду бириктирген абалда дарылануу аркылуу жетүү мүмкүн. Ушул түшүндүрмөлөрдөн ыйык Пайгамбарыбыз дайындаган дабалоо ыкмасынын сахабалардын табиятында кандай саламаттык жана шипаа таасирлерин көрсөткөндүгүн оңой түшүнүүгө болот. Чындыгында бул дабалануу жана дары – Аллаху тааланы бекем сүйүү, болгон кайраты менен Расулуллахты ээрчүү, таат-ибадаттардан лаззат сезүү жана күнөөлөрдү жийиркеничтүү көрүп, жек көрүүдөн бөлөк нерсе эмес. Бул аларда жүрөктөрдүн ырахаты, напсилердин тазалануусу таасирин көрсөтчү. Расулуллах алейхиссаламдын берекеттүү сухбаттары жана Ислам дабалоо ыкмасынын колдонулуусу менен бул мартабаларга өтө кыска убакытта, балким бир заматта да жетишчү. Алар кийинки кылымдарда айтылган шавк жана абалдарга караганда сүрөт жана акыйкатка катуу маани берип, акыйкатты коргой турган сүрөттү сактап, кашф жана кереметке көңүл бурушкан жок. Буларды кемелге жетишүүнүн шарттарынан деп эсептешкен жок.

Андай болсо толук саламаттыкка жетүүнү каалаган бир шакирт Расулуллахтын сүннөттөрүнө ээрчүүнү бардык рыязат жана мужахадалардан артык деп билиши жана буга тийиштүү болгон нур жана берекеттерди бардык пейздерден жакшыраак деп эсептеши керек. Бул жолдо шакиртке каалоосунан тыш таттырыла турган завк жана абалдарга батын жамияты жана дайым хузур жанында бир да көңүл бурбашы керек. Ушул акыйкаттарды табууга себеп боло турган затты (шейхти, пирди, устазды) Расулуллах алейхиссаламдын өкүлү деп билип, ага чын көңүлдөн кызмат

кылып, бул жолдо алдыңардан чыга турган нерселерге таттуу болсо дагы, жаш балдар сыяктуу алданып калбоо керек.

Фикх маселелерин үйрөткүлө. Фикхсыз дин болбойт. Ахли сүннөт акыйдасын үйрөтүүгө, жайылтууга катуу көңүл бургула. Ар бир ишиңерде Аллаху тааланын Хабиби болгон Пайгамбарыбыз алейхиссаламды ээрчүүгө аракет кылгыла. Анткени, Аллаху таала Хабибин ээрчигендерди өтө сүйөт.” (21-кат)

Сеййид Абдуллах Дехлеви хазреттери

Сеййид Абдуллах Дехлеви хазреттери Силсиле-и алиййанын жыйырма сегизинчиси. 1745-жылы Индиянын Панжап шаарында туулган. 1824-жылы Делиде кайтыш болду. Кабыры Шахжахан жами-мечитине жакын жердеги даргахта.

Атасы Абдуллатиф мырза аалым, салих жана захид бир зат эле. Бир күнү түшүндө Хазрети Али ага: “Аллаху таала сага бир уул ихсан кылат, ал улуу зат болот. Ага биздин атыбызды коёсуң”, – деди. Расулуллах дагы олуя заттардан болгон авасынын (атасынын инисинин) түшүндө туула турган наристеге Абдуллах деп ысым коюуларын буйрук кылды. Ошого байланыштуу наристе жарык дүнүйөгө келгенде атасы Али деп, авасы Абдуллах деп ысым койду. Абдуллах Дехлеви хазреттери алты жашына толгондо Хазрети Алиге болгон махабаты жана урматынан улам өзүнө Али деп кайрылууларын жактырбай, “Алинин кызматчысы” деген маанини билдирген “Гулам Али” наамын алды жана мына ушул ысым менен таанылды.

Жаш Абдуллах Аллах берген өтө жогору зээндүү эле. Курани каримди кыска убакыттын ичинде жаттады. Диний илимдерди жана доорунун так илимдерин үйрөндү.

Мазхари Жани Жанан хазреттеринин алдына барып, өзүн шакирттикке кабыл кылуусун суранды. Ал зат: “Сен хузур таба турчу бир жерге баргын. Биздин жолубузда жүрүү тузсуз ташты жалоо сыяктуу”, – деди. Абдуллах: “Мен бардык нерсеге даярмын, устаз”, – деди. Мазхари Жани Жанан хазреттери муну угуп: “Куттуу болсун!” – деп шакирттикке кабыл кылды. Абдуллах Дехлеви хазреттери 15 жыл устазынын сухбаттары аркылуу пейзге бөлөндү. Олуялыкта бийик даражаларга жеткен соң, толук ижазат алып, халифасы болду.

Абдуллах Дехлеви хазреттери айтат:

Шакирт – садык болгон ушундай бир шакирт; Аллаху тааланын сүйүүсү менен жана Анын махабатына жетүү каалоосу менен күйүп-өрттөнүүдө. Шакирт өзү билбеген, түшүнө албай турган бир махабат менен таң калуу абалында болот. Уйкусу качып, көз жаштары тынбайт. Кылган күнөөлөрүнөн уялып, башын көтөрө албайт. Ар ишинде Аллахтан коркот. Аллаху тааланын ыраазычылыгына жеткире турган иштерди кылуу үчүн бар күчү менен аракет кылат. Ар бир ишинде сабырдуулук жана чыдамкайлык көрсөтөт. Ар ийгиликсиздик менен кайгыны өзүнөн деп билет. Ар деминде Раббын ойлойт. Гафлатта жашабайт. Эч ким менен талашып-тартышпайт. Бир жүрөктү оорутуудан коркот. Жүрөктөрдү Аллаху тааланын үйү деп билет. Кутман сахабалар тууралуу бир гана жакшы нерселерди айтат жана ысымдарын атаганда “радыйаллаху анх” дейт. Баарынын жакшы экенин айтат. Ардактуу Пайгамбарыбыз сахабалардын арасында болуп өткөн кээ бир окуялар тууралуу сүйлөбөөнү буйрук кылган. Салих мусулман булар тууралуу сүйлөбөйт, бул тууралуу жазбайт жана окубайт. Ушинтип бул улуктарга адепсиздик кылып коюудан өзүн сактайт. Бул улуктарды сүйүү Аллахтын Расулун сүйүүнүн белгиси. Өз ой-пикири, көз карашы

менен кутман олуяларды бири-биринен төмөн же жогору деп эсептебейт. Алардын биринин жогору экендиги бир гана аят-и карима, хадис шариф жана кутман сахабалардын иттифакы (бир ооздон макулдугу) аркылуу белгилүү болот. Махабат мастыгы менен башкача сөздөр айткан кишилер үзүрлүү (кечиримдүү) болуп саналат.

Мавлана Халид Багдади хазреттери

Мавлана Халид Багдади хазреттери Ирак жана Шамда жетилип чыккан улуу олуялардан. Силсиле-и алиййанын жыйырма тогузунчусу. Өз доорунун мужаддиди эле. Атасы Хазрети Османдын, энеси Хазрети Алинин урпагынан. Кабыры Шам шаарынын түндүгүндө Касиюн тоосунун этегиндеги көрүстөндө жайгашкан күмбөздө.

Зээни, эстеп калуу жөндөмдүүлүгү күчтүү, өтө эрктүү жана эмгекчил киши эле. Доорунун атактуу аалымдарынан илим үйрөнүп, ижазат алды. Үйрөнгөн бардык илимдеринде дин жана дүнүйөлүк илимдердин адистерине устаздык кыла ала турган даражада жогору билимге ээ болду. Дин жана дүнүйөлүк илимдердеги жогорулугу жана терең илиминен улам доорунун бардык аалымдары жана олуяларынын илтифатына ээ болду. Диний жана дүнүйөлүк кайсыл илимден эмне суралса дароо жооп берчү. Зээни жана билиминин алдында акылдар таң калчу. 21 жашында аалымдарга устаз болуп, 7 жыл сабак берди. Аалымдардын арасында анын сөздөрү далил эле.

Хижазга барып, Мединага жеткенде Расулуллахка болгон махабатын фарси тилинде баян кылып: “Касида-и Мухаммадияны” жазды. Мединада пазилет ээси болгон Йемендик бир адамга туш келди. Андан насаат сурады. Ал зат деди: “Эй Халид, Меккеге барганыңда адепке туура келбей турган бир нерсе көрсөң дароо четке какпа!” Мавлана

Халид Меккеде бир жума күнү бир адамдын Ыйык Каабага артын салып, өзүн карап отурганын көрдү. “Муну карагыла, Каабага артын кылып отурат, адепти сактабайт экен”, – деп ойлонуп турган кезде баягы киши: “Момунга урмат Каабага урматтан артык. Ошондуктан, сени карап отурган болчумун. Сага айтылган насаатты тез эле унуттуң”, – деди. Андан кечирим сурап: “Мени шакирттикке кабыл кылыңыз”, – деп жалбарды. Ал болсо: “Сен бул жерде кемелге жете албайсың, сенин ишиң Индияда аягына чыгарылат”, – деди. Бул заттын устазы Абдуллах Дехлеви экендиги риваят кылынган.

Бир күнү күтпөгөн жерден Индиядан Абдуллах Дехлеви хазреттеринин шакирттеринен Мирза Абдуррахим келди. Устазынын: “Мавлана Халидге саламыбызды айтыңыз, бул тараптарга дагы келсин”, – деген сөздөрүн жеткизди. Анан экөө бирге Индияны көздөй жолго чыгышты. Абдуллах Дехлеви хазреттеринин алдына баруунун сүйүнүчү менен болгон бардык нерсесин кедейлерге таратып берди. Индиянын эң улуу олуясы жана улуу Ислам аалымы Шах-и Абдуллах-и Дехлеви хазреттерине жетишти.

Абдуллах Дехлеви ага напсисинин тарбиясы үчүн даргахты тазалоо милдетин берди. Ал аалым бир зат экендигине карабастан эч каршылык көрсөтпөдү. Бираз убакыт ушул милдетти аткарып жүрүп, бир күнү устазына туш келди. Устазы анын ийиндеринен Аршка чейин үлкөн бир нурдун көтөрүлгөндүгүн жана периштелердин муну таң калып карап тургандыктарына күбө болду. Устазы анын тасаввуфта өтө бийик даражаларга жетишкендигин көрүп, дайым жанында болуусун дайындады. Ошондон кийин Халид устазы Абдуллах Дехлеви хазреттеринин жүрөгүндөгү бардык сыр жана руханий бийиктиктерге жетишти.

Абдуллах Дехлеви хазреттери: “Эй Халид, эми өз журтуңа жана Багдадга баргын. Ал жердеги адамдарды Аллаху

таалага жеткизгин”, – деп буюрду. Ал болсо журтуна кайтып, иршад кыла баштады. Багдаддын акими Саид Паша зыяратка келди. Бир канча аалымдын үнсүз, баштары ийилген абалда, кызматкер сыяктуу адеп менен жанында отургандыктарын көрдү. Анын айбатын көрүп, тизелеп отуруп, титирей баштады. Жалал абалы кеткен соң Саид Пашанын титирөөсү дагы тынчыды. Андан кийин валий шакирттикке кабыл кылынды.

Аалымдардан Шейх Али Сувайди хадис аалымы болчу. Хадиси шариф санаддарында илими өтө күчтүү эле. Сынап көрүү максатында Мавлана Халид хазреттеринин алдына барды. Кутуб-и Ситтада жазылган хадистердин үчүн санаддарын атайын чаташтырып окуду. Мавлана Халид бул хадистердин чыныгы санаддарын туура окуганда дароо колдоруна жармашып, жүрөгүнө келген сыноо пикиринен тообо кылып, кечирим сурады. Ошондон кийин ал тууралуу кеп болгондо: “Мавлана Халид сырткы жана ички илимдерде чексиз бир деңиз, биз болсо бир тамчыбыз”, – дечү.

Мавлана Халид Багдади хазреттеринин көптөгөн кереметтери көрүнгөн эле. Багдадда турган кезинде Ажы Махмуд Мырза деген бир шакирти бар эле. Бул зат абдан карызга баткан эле. Бир күнү: “Устаз, карызымдын көптүгүнөн башымды көтөрүп көчөгө чыга албай калдым”, – деди. Халид Багдади: “Бир ай сабыр кылгын”, – деди. Ал: “Бир ай сабыр кылууга дагы алым калбады, устаз”, – деп эки жолу кайталады. Ошондо Мавлана Халид: “Андай болсо шалчаны көтөр дагы, канча кааласаң, ошончо ал!” – деп буюрду. Махмуд Мырза шалчаны көтөрүп, бир алтын акчаны көрдү. Алтынды алганда, анын ордунда дагы башка алтынды көрдү жана ошентип ар бир алган алтындын ордунда жаңы бир алтынды көрдү. Карыздарынан кутулганга чейин алтындардан алды.

Сулайманиянын атактуу аалымдарынын кээ бирлери Мавлана Халид Багдади хазреттерин акыл жана накыл илимдеринин эң кыйын жана назик маселелери менен сынап көрүштү. Чарасыз калып, Ирактын бардык жагынан эң улуу аалымы болгон жана хужжат-ул-ислам деген наам менен атагы чыккан Шейх Яхйа Мазури Имадиге кат жазышып: "Сулаймания аалымдары тарабынан диний дана дүнүйөлүк илимдеринин аалымы, мусулмандардын хужжаты, устазыбыз Яхйа Мазури Имади хазреттерине билдиребиз, шаарыбызда Халид деген бир зат пайда болду. Индияга барып келген соң вилаят-ы кубра жана адамдарды иршад кылмакчы болууда. Бул зат диний илимдерди окугандан кийин таштап койду. Туура эмес жолго тайды. Биз аны илим менен жеңе алган жокпуз. Улугубуз сиз болосуз! Бул тарапка бир келип, жаңылыштыкты жана зыяндарды жок кылып, аны жеңүүнүз сизге важиб. Эгер келбей турган болсоңуз, анын жаңылыш пикирлери бардык адамдарга жана башка шаарларга дагы жайылат", – дешти.

Бул кат Шейх Яхйага жетип баргандан, кээ бир шакирттери менен бирге Сулайманияны көздөй жолго чыгышты. Шаарга жакындап калганда бардык аалымдар тосуп алууга чыгып, ар бири өз үйүнө конокко чакырса дагы аларды кабыл кылбады. Шейх: "Бир затка жолугушум керек", – деп, Мавлана Халид Багдади хазреттеринин үйүнө карай кетти.

Шейх үйгө киргенде Мавлана хазреттери аны сыртта тосуп алып, жанына отургузду. Шейх Яхйанын көңүлүндө бир топ назик жана кыйын маселелер бар эле. Буларды сурап, сынап көрмөкчү эле. Халид Багдади хазреттери Шейхке: "Дин илимдеринде өтө татаал маселелер бар. Булардын бири мына бул, жообу болсо, мына ушул; башкасы бул, жообу тигил", – деп, Шейхтин көңүлүндөгү бардык суроолорду жана жоопторун бирден айтып чыкты. Шейх Яхйа маселени

түшүндү. Тообо кылып, шакирти болду. Шакирттеринен Ибни Абидин хазреттери: “Түнкүсүн түшүмдө Хазрети Османдын кайтыш болгонун көрдүм. Эл өтө көп болду. Жаназа намазын мен окудум”, – деп түшүн айтканда Мавлана Халид хазреттери: “Жакында мен кайтыш болом. Сен өтө көп элге баш болуп, жаназамды окуйсуң. Анткени, мен Хазрети Османдын тукумунан боломун”, – деди. Ибни Абидин хазреттери муну угуп, аябай кайгырды. Көп убакыт өтпөй Мавлана Халид кайтыш болду. Жаназа намазын Ханафи мазхабында улуу фикх аалымы болгон Сеййид Аллама Ибни Абидин хазреттери окуду. Мавлана хазреттери шакирттери жана халифаларынан болгон Сеййид Таха Хаккари хазреттерин өтө сүйчү жана ага көп дуба кылчу.

Айтты: “Нафс-и аммарадан кутулуунун белгиси - адамдардын мактоосу менен каралоосун бирдей көрүү. Адамдардын мактоосуна кубануу, каралганда кайгыруу - акылсыздык.”

Сеййид Абдуллах Шемдини хазреттери

Сеййид Абдуллах Шемдини хазреттери Рум диярында (Түркияда) жетилип чыккан улуу олуялардан эле. Силсиле-и алиййанын отузунчусу. Сеййид Абдулкадир Гейлани хазреттеринин онунчу небереси жана Сеййид Таха Хаккари хазреттеринин агасы.

Шемдинлиде жарык дүнүйөгө келген асыл, аруу жана абройлуу бир үй-бүлөдөн чыккан Сеййид Абдуллах Шемдини бала кезинен эле илим үйрөнө баштады. Доорунун усулуна ылайык алгачкы билимин алган соң Ирактын Сулаймания шаарына барып, ошол жердеги бир медреседе илим үйрөнүүнү улантты. Акыл жана накыл илимдерин үйрөнүп, чоң аалым болду. Ошол жерде окуп жатканда медреседе досу Мавлана Халид Багдади менен ага-инидей

жашады. Жаратылышы жогору болгон бул эки көңүл достору сырткы илимдери үйрөнүү кезинде жүрөк жана көңүл илими болгон тасаввуфка кызыга башташты. Бул кызыгуу махабат жана ашыктык даражасына чыкты. Өздөрүн руханий жактан тарбиялай турган, ички илимдерди үйрөтүп, жетилдире турган бир жол көрсөтүүчү издешти.

Акыры издешкен жол көрсөтүүчүнү кайсы бири биринчи болуп тапса, ал улуу заттан ала турган руханий пейз жана берекенин араларында бөлүшүүгө макулдашып алышты. Бул маселеде бири-бирине убада беришти. Тактап айтканда, издешип жаткан ал улуу затты кайсы бири биринчи тапса жана тааныса, дароо досунун дагы ал затты таануусуна, ал затка байланып, пейз алуусуна себепкер болушу керек эле.

Өздөрүнө жол көрсөтө турган руханий жол башчыны издеп жүргөн кездеринде Мавлана Халид Багдади алган кээ бир руханий ишараттарга ылайык Индияга барууну чечти. Сырткы илимдерде чоң аалым болгон Абдуллах Шемдини дагы аны менен бирге бармакчы болду. Бирок, Мавлана Халид Багдади ага: “Мен барайын, ал жерден алып келе турган нерселериме сен дагы шериксиң”, – дейт. Акыры Индияга баруу үчүн Сулайманиядан жолго чыкты. Узак жана оор сапардан кийин Индияга жетип барды. Акыры Накшбандия руханий жолунун муршид-и камили Шах Гулам Али Абдуллах Дехлеви хазреттеринин хузур жана сухбаттары менен шарапаттанды. Кыска убакытта өзү татыган Пазилет жана кемелге жетти. Тасаввуф жолунда илгерилеп, олуялык даражасына жетти. Устазы ага Ислам дининин буйрук жана тыюуларын билдирүү аркылуу адамдардын дүнүйө жана акырет бакытына жетүүлөрүнө васила (ортомчу, себепкер) боло алуусу жана шакирт өстүрүүсүнө толук ижазат, диплом жана халифалык берди. Устазынын толук өкүлү катары алган пейз жана кемелдикти илим жана адептин ашыктарына

берүү жана аларды жетилдирүү милдети менен Багдадга жиберилди.

Андан кийин васытасыз (себепсиз) жана васыталуу (себептүү) иршад жана фейз булагы болгон Мавлана Халид Багдади хазреттеринин руханий нуру менен жаркырай баштады. Ошентип Багдадда пейз жана нур чача турган ырайым күнү чыкты.

Сейийд Абдуллах Шемдини араларындагы макулдашууга ылайык бир канча убакыт Багдадда калган соң Сулайманияга кайтып келген Халид Багдади хазреттеринин зыяратына барды. Мавлананын Индияда алган марифат жана кемалатын көргөндө ага болгон махабаты дагы артты. Медреседе бирге окуп, дос болгондуктарына карабастан, анын сухбаттарына шакирттердей катыша баштады. Барган сайын анын эң алдынкы шакирттеринен болду. Айрым ичи тар жана көралбас кишилердин Мавлана Халид Багдади хазреттеринин алдына кирип, сөз жана жазуу менен аны каралоого, түрдүү ушак жана жалгандар менен ага көңүл байлагандардын жолуна тоскоол болууга аракет кылып жатышкан кезде Абдуллах Шемдини дайым анын жанында болду. Өзүндөгү чоң талант Мавлана Халид Багдади хазреттеринин шакирт жетилдирүүдөгү жөндөмдүүлүгүнүн биригүүсү менен кыска убакыттын ичинде бардык илимдерде жана тасаввуф абалдарына жетти. Мавлана хазреттеринин миңдеген шакирттеринин арасында эң жогоруларынан болду. Мавлана Халид Багдади хазреттери ага шакирт жетилдирүүсү үчүн уруксат берди. Мавлана хазреттеринен ижазат алгандардын үчүнчүсү болгон Сейийд Абдуллах Шемдини агасы Сейийд Ахмед Гейлани хазреттеринин уулу Сейийд Таха Хаккарини Мавлана Халид Багдади хазреттеринин сухбаттарына да алып барып, анын дагы бул жолдо кемелге жетүүсүнө себепкер болду.

Мавлана Халид Багдади хазреттери бир канча убакытка Багдадга кетти. Ал учурда Абдуллах Шемдини шакирттерди

жетилдирүү менен алек болду. Кийин кайра Сулайманияга кайткан Мавлана Халид Багдади хазреттери адамдарга Ислам дининин буйрук жана тыюуларын үйрөтүүлөрү үчүн түрдүү шаарларга жиберген шакирттери сыяктуу Сеййид Абдуллах Шемдинини дагы Шемдинлиге жиберди. Сеййид Абдуллах Шемдини Шемдинлиге жакын Нахри айылына жайгашты. Нахриде медресе жана даргахтарды куруп, шакирттерди жетилдире баштады. Түркия, Иран жана Ирактын түрдүү жерлеринен илим мажилисине жана сухбаттарына келген көптөгөн адамдарды сырткы жана ички илимдерде жетилдирди. Пайгамбарыбыз алейхиссаламдан баштап олуя жана аалымдар билдирген, жашаган Ислам дининин көркөм ахлагын адамдарга түшүндүрүп берди. Өзгөчө адеп жана ахлактан узак болгон көчмөн урууларды таасир чөйрөсүнө алып, алардын оңолууларына себепкер болду. Аларга түшүнүктүү деңгээлде насааттарды айтып, туура жолго жетүүлөрүнө себепкер болду.

Мавлана Халид Багдади хазреттери ал тууралуу Сеййид Таха Хаккариге: “Сеййид Абдуллах кандай жакшы шейх. Анда эч кандай кемчилик жок. Жалгыз бир эле кемчилиги анын мункири, т.а., каршысына чыгып, анын улуктугун четке кага турган адамдардын жоктугу”, – деген эле.

Дагы айтат:

“Мени Сеййид Абдуллах жана Сеййид Тахадан жогору көрбөгүлө.”

Сахабалары: “Алар сиздин шакирттериңиз го, эмнеге мындай деп жатасыз?” – деп сурашканда: “Алар канзадалар. Убагы келгенде падыша болушат. Биз болсо бираз убакыт алардын тарбиясы менен алек болгон жана мындай чоң милдет берилген бир мугалим ганабыз. Мугалим падыша боло турган канзаадалардан жогору боло алабы?” – деди.

Өмүрүн илим, Ислам динин үйрөнүүгө жана үйрөтүүгө сарптаган жана көптөгөн кереметтери көрүлгөн Сеййид

Абдуллах Шемдини хазреттери Шемдинлинин Нахри айылында кайтыш болду. Нахри көрүстөнүнүн кире беришинде жерге коюлган. Кабырынын үстүндө жөнөкөй күмбөз курулган. Ыйык кабыры сүйгөндөрү тарабынан зыярат кылынууда, ашыктары дуба кылып, куттуу рухунан пейз алышууда. Аны себепчи кылып, дуба кылган адамдардын материалдык жана руханий дарттарына дарман тапкандыктары көп жолу сыналган.

Шемдинлинин Нахри айылында алгачкы жолу иршад жана пейз булагы болгон Сейийд Абдуллах Шемдини шафии мазхабы фикхында жана башка илимдерде терең аалым болуп, улуу олуя, пайгамбардык сырларынан кабардар жана Хазрети Османдын көркөм ахлагын эстетүүчү ахлак ээси болуп, уяттуулук жана адептин булагы эле. Сухбаттары оорулуу рухтарга азык, көз караштары көңүлдөргө шипаа эле. Адамдардын дүнүйөдө жана акыретте кутулууларынын, бактылуулук эшигинин ачкычы эле.

Сейийд Таха Хаккари хазреттери

Сейийд Таха Хаккари хазреттери Түркияда жашаган улуу олуялардан эле. Силсиле-и алиййанын отуз биринчиси. Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын тукумунан болуп, Сейийд Абдулкадыр Гейлани хазреттеринин он биринчи небереси. Мавлана Халид Багдади хазреттеринин халифаларынан. 1853-жылы Шемдинлиге жакын Нахри айылында кайтыш болду. Кабыры ошол жерде болуп, зыярат кылынып, пейз жана берекеттеринен пайдаланылууда.

Асыл жана аруу үй-бүлөдөн чыккан Сейийд Таха Хаккариде бала кезинен улуктук жана кемелдик абалдары көрүнүп, зээни, талант, вакар жана айбаты менен бардык адамдардын көңүлүн өзүнө тартчу. Аны көргөн ар бир адам келечекте улуу бир зат болушун айтчу. Бала кезинде Курани

каримди хатм кылды жана жаттады. Анан илим үйрөнө баштады. Сулаймания, Керкук, Ирак, Эрбил, Багдад сыяктуу илим борборлоруна барып, атактуу аалымдардан тафсир, хадис, фикх сыяктуу сырткы илимдерди, доорунун так жана адабият илимдерин үйрөндү.

Сейийд Таха Хаккари шакирттик кезинде бир күнү Багдадга жакын жерде өтө аз агып жаткан сууда даарат алып жаткан болчу. Достору: "Бул суу өтө аз, бул суу менен даарат алууга болбойт", – деп айтышканда: "Бул маъи жари, б.а., агын суу. Динибизде мындай суу менен даарат алууга уруксат берилген. Силер илим шакиртисиңер, муну билесиңер. Жада калса, бул сууда балык да жашайт", – деп, колун сууга батырып чыгарды. Досторуна: "Карагыла, бул сууда чоң балыктар бар экен", – деп, колундагы балыкты көрсөттү. Бул улуу кереметти көргөн достору: "Мындан кийин сен эмне кылсаң кыл, эми сага башка каршы чыкпайбыз", – деди.

Хижри он үчүнчү кылымдын кутбу болгон Мавлана Халид Индияга барып, Гулам Али Абдуллах Дехлевиге жетишип, өзү татыктуу болгон пазилет жана кемелдикти алды. Анан Аллаху тааланын кулдарына туура жолду көрсөтүп, Хакка жеткирүү үчүн мекенине кайтты. Бүт жак Мавлананын жүрөгүнөн тараган нурлар менен жарык боло баштады. Ал арада досу болгон Сейийд Абдуллах дагы Сулайманияга келген Мавлананы зыярат кылууга медресеге барган болчу. Аалымдын сухбаттарына бираз убакыт катышып, кемелге жетти жана халифа-и акмали, б.а., эң кемел халифасы болду. Мавлана Халид Багдадиге тууганынын уулу Сейийд Таханын өтө күчтүү таланты тууралуу айтты. Мавлана Халид Багдади хазреттери кийин келгенде аны өзү менен бирге алып келүүсүн дайындады. Сейийд Абдуллах экинчи зыяратында иниси Сейийд Таханы дагы бирге алып келди. Мавлана хазреттери Сейийд Таханы көрүп эле ага Абдулкадыр

Гейлани хазреттеринин кабырына барып, истихара кылуусун буюрду. Сейийд Таха күмбөздүн жанындагы имаратта истихара кылды. Чоң атасы Абдулкадыр Гейлани хазреттери: "Мавлана Халид доорунун аалымы, олуялардын улугу. Дароо анын алдына барып, таслим бол, анын буйругуна моюн сун!" – деп буюрду.

Сейийд Таха чоң атасы Сейийд Абдулкадыр Гейлани хазреттеринин руханий буйругу жана уруксаты менен Мавлананын алдына келди. Бул ошондой бир келүү эле; өтө аз адамдарга насип болгон. Кандай баа жеткис илимдерди ала тургандыгы ушул келишинен белгилүү болчу. Мавлана Сейийд Таханын жетилип кемелге жетишине, көз көрбөгөн, кулак укпаган жүрөктөр түшүнө албаган даража-мартабаларга көтөрүлүүсүнө устазы астейдил химмат көрсөтүп, жардам берди. Кийинчерээк доорунун эң чоң аалымы жана олуясы боло тургандай кылып тарбиялады. Рыязатында бир да кемчилик кылган жок.

Мавлана хазреттери жетилдирүү жана тарбия учурунда Сейийд Тахань тоодон таш алып келүүгө жиберген болчу. Бул нерсе шакирттеринин арасында таңданууга себеп болуп: "Устазыбыз Мавлананын Расулуллахтын ахл-и байтына (үй-бүлөсүнө) урматы өтө бийик болгонуна карабастан Сейийд хазреттерин тоого жиберишинде кандай сыр бар?" – дешчү. Хазрети Мавлана болсо бул маселе тууралуу бир нерсе дечү эмес.

Сейийд Таха хазреттери Мавлана Халид Багдади хазреттеринин жанында сексен күн калган болгон соң олуялыкта өтө бийик даражаларга жетти. Кашф жана керемет ээси болуп, толук халифа болуу шарапатына ээ болду.

Сейийд Таха хазреттери халифалык шарапатына ээ болуп, Бардасырга бара турган кезде Мавлана аны чоң бир жамаат менен узатты. Коштошкон соң Сейийд Таха

Мавлананын кеткендигин сезип, атына минмекчи болгондо, үзөңгүнү бирөө кармап турганын байкады. Караган кезде устазы Мавлана экенин көрүп: "Астагфируллах", – деп артка чегинди. Мавлана Сеййид Таха хазреттерине: "Бир кездерде напсиңизди тарбиялоо үчүн сизге тоодон таш ташыттым эле. Эми Расулуллах алейхиссаламдын Ахл-и байтына болгон урматыман улам үзөңгүңүздү менден башкасы кармай албайт. Сиз дагы мындан кача албайсыз", – деди. Сеййид Таха ыңгайсыз болуп, "Буйрук адептен жогору турат" сөзүнө баш ийип, атына минди. Бир канча убакыт миңдеген аалым, шакирт жана эл катышкан узатуу аземи астында жүрдү. Анан Мавлана токтоду. Колундагы тизгинди Сеййид Тахага берип: "Мындан ары тизгиниңиз өз колуңузда. Тарбия жана илим үйрөнүүңүздө бир да кемчилик кылган жокмун. Аллаху таала жардамчыңыз болуп, улуктардын рухтары колдосун", – деди. Сеййид Таха Хаккари хазреттери Мавлана Халид Багдадинин халифасы катары Бардасурга барды.

Агасы Сеййид Абдуллах Нахриде шакирт жетилдирүү менен алек болуп турган кезде, ал жерге өтө жакын болгон Бардасур айылына Сеййид Таханын жиберилишинин сырын түшүнбөгөн айрым адамдар: "Мындай эки улуу халифанын бир жерге жиберилишинин себеби эмне?" – деп айтышчу. Муну аз убакыттан кийин Сеййид Абдуллах кайтыш болгон соң түшүнүштү. Мындай ары ал жердин эли тарабынан Сеййид Бузург (Улуу устаз) деген наам менен таанылган Сеййид Таха хазреттери Нахри айылына келип, иршад кыла баштады. Ал жерде кырк эки жыл илим шакирттерине, Хак ашыктарына жана Хакты издегендерге илим, пейз жана нур чачты. Ашыктары узак-жакындан көпөлөк сыяктуу бул иршад жана нур булагынын тегерегинде чогулушту.

Сеййид Таха хазреттеринин сухбаттарынын берекети менен көптөгөн адамдар Аллаху тааланын ыраазычылыгын

табышты. Аны көргөн мусулман же мусулман эмес адам ошол заматта Аллаху тааланы эстечү.

Каршы чыккан жана бидатчылардан сактануу маселесинде мындай деген болчу:

“Мункирден (каршы чыккандан, кабыл кылбай четке каккандан) жана бидат элинен арстандан качкандай качкыла! Мункирдин нанын жеген адамдын жүрөгү кырк күн зикир кыла албайт. Бул мункирлер Расулуллахтын доорунда болгондо Ал затка ишенишчү эмес.”

Сеййид Таха Хаккари хазреттери опаа менен садакатта (бектик, берилгендикте) Хазрети Абу Бакр Сыддык, шажаат, кайраттуулук менен адилеттүүлүктө Хазрети Омар, хая (уяттуулук) менен жумшактыкта Хазрети Осман, вилаят-и кубрада Хазрети Алини (радыйаллаху таала анхум) тамсил кылчу (өкүлү болчу). Расулуллахка жакын болгон сахабалардын бириндей болчу.

Салабаттуулугу жана айбаттуулугунан тегерегиндегилер куттуу жүзүнө тике карай алышчу эмес. Жүзүндөгү айбаттуулук нуру он төртүнчү кечедеги ай сыяктуу көздөрдү нурданчу. Жазы маңдай, каштары калың, эки кашынын арасы ачык, ыйык көздөрү кара, жүзү тоголок, калың сакалдуу, орто бойлуу эле. Көнүл ээлери аны көрөр замат затына руханий жактан ашык болушчу. Сухбаттарына катышкандар ашыктыкта эстен танып калчу. Нахри айылына кирип барганда пейз жана махабаттын жыпар жыттары акылдуу болгон жана көңүл ээлерин ээлеп алчу. Зыяратчылар дааратсыз Нахриге кире алышчу эмес.

Сеййид Таха хазреттери тахажжуд намазын көбүнчө өзүнүн үйүндө, кээде мечитте окучу. Кушлук (күн чыккандан кийин түшкө чейин окулчу) намазды ар дайым мечитте окучу. Күндө медреселерди текшерип, мугалим жана шакирттеринин окуусун көзөмөлдөп турчу. Мугалимдердин

кыйын маселелерин чеччү. Нахри кумурсканын уясындай салихтер жана шакирттер менен кайнап турчу. Миңдеген көңүл ээлери пейз алуу үчүн баштарын ийип, бул даргахка агып келишчү. Күнү-түнү бул жердин зикир, пикир, ибадат жана таатсыз бир мүнөтү дагы бекер өтчү эмес. Сейийд Таха хазреттери даргахка келгенде ал жердегилердин баарынын жүрөгү бермет чачкан сөздөрүнө байланчу.

Аср намазынан кийин "Хатми хажагани кабир", кийин Имам Раббани хареттеринин "Мектубат" китеби окулчу. Сейийд Фахим хазреттери Нахриде болсо ага, болбосо ардактуу күйөөсү жана халифасы Сейийд Абдулахад хазреттерине окутчу.

Мында кээ бир сөз жана сүйлөмдөргө жасалган кеңири түшүндүрмөлөр сухбаттарынын негизин түзчү. Нахриде коноктор, мисалы, баш вазир болсо дагы шам менен куптандын арасында тамактанууга танапис берилчү эмес. Ал убакыт зикир, пикир жана ибадат менен өтчү. Кечки тамак шам намазынан мурда желчү. Мухлистери жана шакирттеринен эч кимди унутчу эмес, ар биринин ал-абалын сурачу. Кимдин бир көйгөйү болсо дароо аны чечүүгө аракет кылчу. Сыла-и рахмга, туугун-тууштарын зыярат кылууга маани берчү, муктаждардын муктаждыктарын кетирчү. Устазынын осуятына ылайык, өкмөт адамдары менен байланышта болбой, бир гана айрым мусулмандарга зыяна тийбеши үчүн аларга кат жазып турчу. Чындыгында Султан Абдулхамид хандан баштап бардык өкмөт адамдары ал заттын ар бир буйруктарына даяр турушчу.

Сейийд Таха Хаккари хазреттеринин өтө көп кереметтери бар.

Түндөрдүн биринде бир ууру Сейийд Таха хазреттеринин кампасына кирип, бир кап ун уурдамакчы болду. Капты толтурду, бирок, аны көтөрө албады. Жарымын төгүп салды,

бирок, баары бир көтөрө алган жок. Бираз дагы төктү. Дагы көтөрө албады. Ошол тапта Сейийд Таха хазреттери кампага кирип келип: "Эмне болду, капты көтөрө албай жатасыңбы? Сага жардам берейин", – деди. Ууру муну угуп, жыгачтай катып калды жана эч нерсе айта алган жок. Сейийд хазреттери капты көтөрүп, уурунун артына жүктөгөн соң: "Муну ал да бул жерден кет, биздин адамдарыбыз көрбөсүн. Көрүп калышса сага кысым көрсөтүшөт. Эми дагы кандайдыр бир муктаждыгың болсо кампага эмес, бизге келгин!" – дегенде ууру тообо кылып, берилген шакирттеринен болду.

Устазы Мавлана Халиди Багдади хазреттери ага жазган бир катында айтты: "Аллаху таала жүрөгүмүн сүйүктүүсү Сейийд Таханы фена жана бэка мартабаларынын аягына жеткизүү шарапатына ээ кылсын! Бул факирге махабат жана ыкылас менен байланганыңызды билдирген катыңыз жетип келди. Улуу Накшбандия жолунда кызмат кылып жаткандыгыңыз жана Курани каримди бир усул менен хатм кылып жаткандыгыңыз тууралуу кабарга абдан кубандым. Ыкыластуу болуу шарты менен адамдар сиздин себебиңиз менен Аллаху таалага ибадат кылуу, Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын сүннөти саниясын орундоо сыяктуу эмне иш кылышса дагы, алар тапкан сооптой сиздин амал дептериңизге дагы сооп жазылат. **"Жакшы жол ачкан адамга ачкан жолунун сообу берилгендей бул жолдо жүрө тургандардын дагы сообу берилет. Муну менен катар алардын сообу кымындай да кемибейт"** хадиси шарифи бул сөзүмө ачык далил. Сизге Аллаху тааланын саламы, рахмат жана берекети болсун. Кулдардын эң алсызы Халид Накшбанди."

Сейийд Таха Хаккари хазреттери шакирти Сейийд Сыбгатуллах Арвасиге фарси тилинде жазган бир катында мындай деген болчу: "Эки нерсени коргоо зарыл. Булар

диндин ээсине толук байлангандык жана устазына ыкылас менен махабат. Бул эки нерсе болсо эмне берилсе дагы нимат. Бул экөө кубаттуу болсо, башка эч нерсе берилбесе дагы таарынбаш керек. Аягында баары бир берилет. Эгер, Аллах сактасын, бул эки нерсенин биринде кемчилик болсо, муну менен бирге абалдар менен завктар берилсе, буларды истидраж деп билүү керек. Туура жол мына ушул. Аллаху таала ийгиликтүү кылсын!"

Ирактан эки сеййид жигит белектерди эки качырга жүктөп, Нахриге Сеййид Таха хазреттерине алып баруу максатында жолго чыгышты. Харунан айылынан өтүп баратышканда Сеййид Таха хазреттеринин улуулугун четке каккан Муса бей деген киши качырларды жүктөрү менен кошо тартып алды. Жигиттер ыйлаган бойдон Нахриге кирип барып, Сеййид Таха хазреттерин кабардар кылышты. Сеййид Таха хазреттери Муса бейге кабар жиберип: "Бул качырлардын жүктөрү мага тийиштүү болгондуктан жүктөр сеники болсун. Бул жаш жигиттер сеййиддерден. Аларга ырайым кыл, качырларын кайтарып бер", – деди. Муса бей айтылган сөздөрдү кулагына илбей, качырларды кайтарып бербеди. Экинчи жолу кабар жиберип: "Менин наамым жана урматым үчүн берсин", – деп суранды. Муну дагы кулагына илбеген соң Сеййид Таха ачууланып: "Кана, Жума келсин, анын бербегенин көрөбүз", – деди. Жума түнү Нахриден шакирттери барып, иштин натыйжасын күтүштү. Бей мейманканасында достору менен Сеййид Таханын олуялыгын четке кагып, бул тууралуу сүйлөп отурган эле.

Бул фыск мажилисинен кийин жатаканасына кирип жатаары менен ашказанында оору пайда болуп: "Ичим!.. Ичим!.." – деп өлүп калды. Жагдайды түшүнгөн тогуз уулу дароо качырларды жүктөрү менен Нахриге алып барып тапшырышты жана Сеййид Тахага жалбарышты: "Ырайым

кылып атабыздын жаназасында болуп, дуба кылыңыз!" Аларга жооп катары: "Менин ал жерге баруумдун ага эч кандай пайдасы жок", – деди. Перзенттери жалынып-жалбарышып койбоду. Акыры Хазрети Сеййид ордунан туруп, жаназага барды. Өлүктүн капкара болуп калганын көрдү. Жаназадан кийин Сеййид Таха: "Менин келгенимен кымындай да пайда көргөн жок", – деди. Аллаху таала бир сеййидди акарат кылуунун, аны таарынтуунун жазасын берди. Муну баары ачык-айкын көрдү.

Ван шаарынын Гүрпынар районунан бир зат Нахриге келип, Сеййид Таханын шакирти болууну каалады. Кабыл кылынган соң артына кайтып, үйүнө барды. Шакирт болгонунан бир нече күн өтүп, малдарынын бир бөлүгүн карышкыр жеп кетти. Шайтан: "Бул устазга шакирт болуу сага жарабады, пайдасы болбоду", – деп васваса берди. Бул шакирт акыры Сеййид Таха хазреттеринин ага белек кылып берген теспесин кайтарып берүүсү үчүн Куса Халиф деген устазынын халифасына таштап келди. Ниети устазынан айрылуу эле. Теспени Сеййид Таха хазреттерине беришкенде ал зат бир гана жылмайып койду. Арадан айлар өткөн эле. Бир күнү Сеййид Таха хазреттери бешим намазына туруп жатканда капыстан колдорун алдына узатып силкинтип: "Жогол , эй лаъин (наалаттуу)!" – деп намазын баштады. Намаздан кийин Куса Халифа: "Устаз, колдоруңузду силкүүңүздүн максаты эмне эле?" – деп сурады. Сеййид хазреттери: "Гүрпынарда бир мусулман сакаратта (өлүм абалында) экен, шайтан алайхилаъна анын ыймансыз кетүүсү үчүн аракет кылып жатты. Улуулардын берекети менен жок кылынды. Ал адам ыйман менен жан тапшырды", – деп жооп берди. Халифа Куса: "Теспени кайтарып берген кишиби?" – деп сурады. Сеййид Таха: "Ооба, ошол", – деди. "Устаз, эмнеге жардам бердиңиз, ал адепсиздик кылып, белегиңизди

кайтарып берген болчу", – дегенде: "Мейли, ал бир кездерде бизди бираз болсо дагы сүйгөн болчу", – деп жооп берди.

Сейийд Таха хазреттери өзүн Мавлана Халид Багдади хазреттерине алып барган ардактуу агасы Сейийд Абдуллах хазреттерине бул улуу ниматтын шүгүрү иретинде дайым урмат жана кызматта болду. Аны дайым жакшылык менен эскерди жана рухуна өтө көп соопторду багыштады. Мындан сырткары: "Кайтыш болсом, кабырымды көрүстөндүн эң үстүнкү жагына казгыла. Анткени, мени зыярат кылып келгендер агам Абдуллах хазреттеринин кабыры аркылуу өтүүгө мажбур болушсун. Ошентип, ал затты дагы зыярат кылып, рухуна соопторду багышташсын", – деди. (Бул көрүстөндүн ичинде бир эле жол бар болчу. Сейийд Абдуллахтын кабыры кире бериште эле. Сейийд Таха хазреттеринин көрүнө бармакчы болгон адам Сейийд Абдуллахтын көрүнүн жанына өтүшү керек.)

Бир күнү Сейийд Таха хазреттери Сейийд Сыбгатуллахка айтты:

"Молдо Сыбгатуллах! Устазга махабат жана аны менен сухбат бардык нерседен жогору турат. Анткени, устаз кемел мартабаларынын эң бийигине жеткизүү жана ага марифаттарды берүү менен шакиртинин көңүл оорусун дабалайт."

Дагы айтат:

"Шах-и Накшбанд хазреттери жолдун негизин кутман сахабалардын жолунун үстүнө курган. Алар Расулуллахтын махабаты менен жетилгендей, бизге дагы устазга болгон махабат жетиштүү."

Бир халифасына мындай деди:

"Элге алгач ишарат менен мамиле кыл, бул пайда бербесе, сөз менен айт. Бул дагы пайда бербесе, андан баш тарт. Сен бирөөдөн баш тартсаң Расулуллахка чейин бардык Силсиле-и алиййа улуктары андан баш тартат."

Түрдүү убакыттарда сухбаттарында мындай деп айтчу:

“Амалдарыңарды ужб (өзүн өзү жактыруу, ибадаттарын жактыруу) менен орундоо аркылуу эч качан текке кетирбегиле! Биздин жолубуздагы жолчулардын пайдалары эне-аталарына дагы тийет.”

Таха Хаккари хазреттери Нахриде өткөргөн кырк эки жыл боюнча Ислам дининин буйрук жана тыюуларын адамдарга билдирип, алардын дүнүйө жана акыретте кутулуулары үчүн тынбай аракет кылды. Бардык устаздары сыяктуу Исламдын көркөм ахлагын туш тарапка жайды. Саясатка аралашкан жок. Көптөгөн олуяларды жетилдирип, аларга халифалык берип, Ислам дининин буйрук жана тыюуларын жайуу менен милдеттендирди. Халифаларынын эң атактуулары: иниси Сейийд Мухаммед Салих, Сейийд Сыбгатуллах Арваси, Сейийд Фахим Арваси. Булардан башка халифалары да бар.

Сейийд Таха Хаккари хазреттери 1852-жылы аср убагында Харам Чашмасы делген бакта шакирттери менен сухбат кылып жаткан. Сухбат маалында эки кат келди. Буларды ардактуу күйөө баласы Абдулахад Мырзага окуткандан кийин: “Абдулахад! Атак бул – апаат. Эми биздин бул жарык дүнүйөдөн кете турган убагыбыз келди”, – деди. Абдулахад: “Тынчтылыкпы устаз? Шамдан келген бул эки кат эмне эле?” – деди. Ошол күнү сухбаттан кийин куттуу бөлмөсүнө кирди жана ооруп калды. Он бир күн ооруп жатты. Катуу ооруп жаткандыгына карабастан намаздарын мүмкүн болушунча өйдө туруп окууга аракет кылды. Оорусунун он экинчи Ишенби күнү шакирттери жана жакындарынан ыраазычылыктарын алып, коштошту жана осуятын калтырды. Иниси Сейийд Салих хазреттерин чакыртты. Ал тууралуу: “Иним Салих кемел олуя. Баарынын башы анын этегинин астында”, – деди. Ордуна иниси Салих хазреттерин халифа кылып калтырды. Аср убактысы шакирттери Ясин

шариф окуп турган учурда ыйык рухун калима-и тавхид айтып тапшырды.

Кабыры Нахриде. Аны сүйгөн ашыктары алыс жерлерден келип, ыйык кабырынан тараган нурлардан, пейздерден берекеттенип пайдаланышууда.

Сен издеген нерсе бул даргахта жок

Мусул жактарда шейхтик кылып жүргөн бир киши шакирттеринин бирине Сейийд Таха хазреттеринин жанына барып: "Сейийд Тахага сүннөткө туура келбеген бир нерсени кылдырбай артыңа кайтпа!" – деди. Шакирти Нахриге барды. Аср намазынан кийин Сейийд Таха хазреттеринин мечиттин эшигинин астында турган бут кийиминин сол жубун бираз алысыраак тартып койду. Муну менен мечиттен оң бут менен чыгуусун жана ошентип сүннөткө ылайык болбогон бир иш кылдырууну пландаган болчу. Бирок, Сейийд Таха хазреттери адамдардын арасынан ал кишиге: "Сен алган бут кийимди дароо ордуна кой! Сен издеген нерсе бул даргахта жок", – деди.

Аса жана таяк

Харки уруусунан Молдо Абдуллах деген бир мугалим эки шакирти менен Нахриге зыяратка келе жатканда жолдо сайдын жээгине дем алуу үчүн токтошту. Молдо Абдуллах сүйлөп жатып шакирттерине: "Баары Нахриге даарат алып барат. Эч ким дааратсыз айылга кирген эмес. Мен ушул адатты бузуп, даараатсыз барам", – деди. Шакирттери: "Устаз, биз дагы адатты бузбай, даарат алган абалда баралы", – деген болушса дагы: "Эмне, бул диндин буйругубу? Мен кылбайм", – деди. Колу-бетин жууп жатканда колтугундагы асасы суугa түшүп кетти. Колун созуп, асасын алмакчы болгондо

Аллахтын хикматы, аса анын колу-бетине урулуп, бетин канга боёду. Анан аса көздөн кайым болду. Мугалим Мавлана тууралуу айткандарына өкүндү. Жаракаттарын таңып, даарат алды. Нахриге барды. Сейийд хазреттеринин алдына кирип, асасынын дубалда асылып турганын көрдү. Асаны карап унчукпай турганда Сейийд Таха хазреттери: "Менимче, мына ушул асадан таяк жедиңиз окшойт", – деди. Молдо Абдуллах кылган ишине өкүнүп, тообо кылды. Шакирти болуу менен сыймыктанды.

Сейийд Мухаммед Салих

Сейийд Мухаммед Салих хазреттери Осмон халифалыгы учурунда Түркияда жетилип чыккан олуялардын эң улуктарынан. Силсиле-и алиййанын отуз экинчиси. Улуу олуя Сейийд Абдулкадир Гейлани хазреттеринин он биринчи небереси жана Таха Хаккари хазреттеринин иниси жана сейийддерден болуп саналат. 1865-жылы Нахриде кайтыш болду. Кабыры агасы жана устазы болгон Сейийд Таха Хаккари хазреттеринин буту тарабында.

Сейийд Салих кичине жашынан Курани каримди окууну үйрөндү. Өтө зээндүү эле. Кыска убакытта Курани каримди жаттады. Медресеге барып, тафсир, фикх сыяктуу захири (сырткы) илимдер менен бирге доорунун так жана адабият билимдерин дагы үйрөнүп, чоң аалым болду. Тасаввуфта дыга жетилип, жүрөк илимдеринде марифат ээси болуу үчүн агасы Сейийд Таха Хаккаринин сухбаттары менен шарапаттанды. Бир нече жылдар кызматында болду. Ыйык таважжухтарына жетти. Олуялык даражаларында абдан көтөрүлдү. Устазы ага ижазат берип, шакирт тарбиялоо үчүн Бардасурга жөнөттү. Сейийд Салих хазреттери ал жерде шакирттерге сабак бере баштады.

Сейийд Таха хазреттеринин өлүмү жакындаганда “сизден кийин бул орунга кимдин отурушу ылайыктуу болот?” деп сурашканда “Иним Салих кемел жана жетилген. Башкалардын башы анын этегинин астында” деп Сейийд Салихти көрсөткөн болчу. Сейийд Салих оорулуу көңүлдөргө шипаа болгон сухбаттары менен көптөгөн ашыктардын кемелге жетишине, Хакка жакындап, олуялык даражасына жетүүсүнө себепкер болду.

Сейийд Салих хазреттери махабат жана адеп ээси болуп, вараъ жана такыбаасы күчтүү эле. Харамдардан катуу сактанып, күмөндүү болгон мубахтардын дагы көбүн таштачу. Күндөрүн көбүнчө орозо кармап өткөрчү. Түндөрүн ибадат менен өткөрүп, түшкө жакын кайлула кылып, ыйык сүннөткө баш ийчү. Өтө мээримдүү болуп, эч кимди таарынтчу эмес. Адамдардын Тозокто күйбөшү үчүн колунан келгенче аракет кылып, Аллаху тааланын буйруктарын билдирип, харамдардан сактануусун камсыз кылчу. Жада калса, гайримуслимдерге (мусулман эместерге) дагы жакшылык кылчу. Ошондуктан, кандай ишенимде болсо болсун баары ал затты сүйчү.

Сейийд Таха хазреттеринин уулу Убайдуллах атасынын ордуна отурган агасы Сейийд Салих хазреттерине шакирт болбой, башка халифасы Сейийд Фахим хазреттерине шакирт болууну каалайт. Фахим Арваси болсо ага: “Ардактуу атаңыз өзүнүн ордуна Сейийд Салих хазреттерин калтырган болчу. Ошондуктан, биз дагы, сиз дагы анын сухбатына барып, ага моюн сунушубуз керек”, – дейт. Убайдуллах ага карабастан каршы чыкты. Ошондо Фахим Арваси: “Ардактуу устазыбыздын кабырына барып сурайбыз. Эмнени буюрса ошону аткарасыңбы?” – дейт. Ал: “Ооба”, – деп жооп берет. Көрүстөнгө кире бериште бут кийимдерин чечип, кабырдын жанына барышты. Эч нерсе айта электе

Таха Хаккари хазреттеринин: “Фахим Убайдуллахты иним Салихтин алдына алып бар”, – деп буюргандыгын угушат. Убайдуллах атасынын бул буйругун угуп, дароо агасынын алдына чуркайт. Сеййид Салих 1865-жылы ооруп калды. Шакирттерин жыйнап, ар биринен ыраазычылык сурап, коштошту. Осуятын калтырып: “Кабырымды агам Сеййид Таха хазреттеринин ыйык кабырынын бутунун учу тарабында казгыла. Адепке баш ийип, кабырда дагы ыйык буттары башымдын үстүндө турган абалда болуусун камсыз кылгыла. Бизден кийин Сеййид Фахимге моюн сунгула!” – деди. Анан шакирттери Курани карим окуп жаткан учурда кайтыш болуп, сүйгөндөрүнө жетти. Осуятын так аткарышты. Кабырын устазынын бутунун учу тарабынан казышты. Азыр бул эки кабырда үч кабыр ташы бар. Атап айтканда, Сеййид Таха хазреттеринин бутунун учундагы таш Сеййид Салих хазреттеринин баш ташы.

Сеййид Мухаммед Салих хазреттеринин өлүмүнөн кийин ордуна Сеййид Фахим Арваси хазреттери өтүп, милдетин улантты. Адамдарга Ислам дининин буйрук жана тыюуларын үйрөтүп, алардын кутулууларына себепкер болду.

Сеййид Сыбгатуллах Хизани хазреттери

Сеййид Сыбгатуллах Хизани хазреттери Осмондуктардын доорунда жашаган аалым жана олуя болуп, Сеййид Таха Хаккари хазреттеринин шакирттеринен. 1870-жылы кайтыш болду. Кабыры Хизандын Гайда айылында.

Жаштайынан баштап илим үйрөндү. Атасы Сеййид Лутфуллах мырза анын жетилүүсү үчүн көп аракет кылды. Өтө зээндүү болгон Сеййид Сыбгатуллах кыска убакытта калам, тафсир, хадис, фикх сыяктуу захири илимдерди үйрөндү. Доорунун так илимдеринде дагы адис болду. Бидаттан узак болуп, Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын сүннөтүнүн

негизинде жашоого аракет кылды. Тасаввуфка катуу кызыкты. Көптөгөн аалым жана олуялардын илим мажилистеринде, сухбаттарында болду. Ван шаарына барып, Сейиид Мухйиддин мырзанын кызматына кирди. Сейиид Сыбгатуллах устазы берген милдеттерди аткаруу үчүн болгон күчү менен аракет кылды. Оор риязаттарды жана мужахадаларды тартты. Б.а., напсинин каалагандарын кылбай, каалабагандарын кылып напсин тарбиялады. Көп жылдар устазынын кызмат жана сухбаттарында болду. Акыры бир күнү устазы ага: “Кайтыш болгон олуялардан пайдалана турган мартабага жеттиң”, – деди. Сейиид Мухйиддин кайтыш болгон соң Шах Халид Жазринин алдына барды. Ал мубарек заттын жанында кайтыш болушуна чейин сухбаттарында болду. Анан Сейиид Таханын Молдо Мурад Хуруси аркылуу жиберген “Өз үйүңө кайт!” деген кабарына ылайык Таха Хаккаринин шарапаттуу кызматына келип, чыныгы жана негизги үйүнө кайтты. Анын баа жеткис сухбаттарын чөлдө суусаган адамга берилген суудай рухуна жашоо берүүчү абалда тапты. Сейиид Таха хазреттери Расулуллах алейхиссаламдан устаздары аркылуу келген пейз-берекеттерди анын жүрөгүнө куйду. Көңүл көзү ачылып, бийик мартабаларга жетти. Устазы Сейиид Таха хазреттери кайтыш болгон соң анын халифасы Сейиид Салих хазреттеринин сухбаттарына катышты. Сейиид Сыбгатуллах Хизан жана Гайдада адамдарды иршад кыла баштады жана адамдарга Ислам дининин буйрук жана тыюуларын үйрөттү. Сухбаттарына катышып, бир таважжухун алган кишинин жүрөгүнө Аллаху тааланын махабаты дароо жайгашчу. Диндин буйруктарына бекем моюн сунуп, тыюуларынан сактанчу.

Мындай деп айтчу:

“Шакирт тоос кушундай болушу керек. Бирок, өзү кооз канаттарын, көп түстүү парларын эмес кара бутун карашы

керек. Напсин кемчиликтүү деп билмейинче максатка жетүү мүмкүн эмес. Өзүн ушундай деп билбегендик чоң күнөө. Махабат, ыкыластуу амал жана кайрат шакирт болуунун шарттары. Булардын биринин кемчиликтүү болушу руханий балакеттин белгиси.”

Олуянын абалдарын билүү жана тыңдоо тууралуу айтат:

“Олуялардын өмүр баяндарын тыңдоо махабатты арттырат. Кутман сахабалардын өмүр баяндары ыйманды кубаттандырат, күнөөлөрдү жууйт.”

Сеййид Таха хазреттери ага жазган катында: “Шакирттин устазына болгон ыкылас жана махабаты күчтүү, моюн сунушу туура болсо, бирок, абал эси болбосо зыяны жок. Ал эми бул үч иштен биринде кемчилик болуп, абал дагы бар болсо Аллах сактасын, бул истидраж. Бул шакаваттын белгиси болуп саналат”, – деген болчу. Бул каттагы маани ушунчалык терең; бир жыл бою бардык насааттарын мына ушул сөздөр менен баштаган болчу.

Өлүмүнөн мурун айтты:

“Максат Ислам дини билдирген жолдо туруктуу болуу. Бидаттан жана Исламга каршы болгон амалдардан пейз алынбайт. Тасаввуф Исламга моюн сунуу дегенди билдирет. Исламга моюн сунбастан олуялыкка жетүүгө болот деген адам бузук жана зындык (ыймансыз). Намаздардан кийин дароо истигфар окугула. Ислам дини билдирген нерселерге баш ийбеген жана сүннөттөрдү таштаган адам пир, муршид, рахбар, б.а., динде жол көрсөтүүчү боло албайт.”

Сеййид Фахим Арваси хазреттери

Сеййид Фахим Арваси хазреттери Түркиянын чыгышында жетилип чыккан улуу олуялардан. Силсиле-и алиййанын отуз үчүнчүсү. Осмон мамлекетинин соңку доорунда жашаган. Сеййиддерден болуп, “Хазрети Шейх” жана “Аллама” деген лакаптары да бар. “Арваси” деген наам менен атактуу болгон. Атасы Сеййид Абдулхамид Арваси. 1825-жылы Вандын Бакчасарай (Мукус) районуна караштуу Арвас айылында туулган. 1895-жылы ошол эле айылда кайтыш болгон. Кабыры дагы ошол жерде жана азыркы күнгө чейин сүйгөндөрү тарабынан зыярат кылынууда.

Аруу жана асыл үй-бүлөсү Анатолиянын чыгыш дубандарында илим, ирфан жана көргөм ахлак сыпаттардын үлгүсү эле. Доорунун аалымы, пазилет үлгүсү болгон аталары Кадири жана Чашти жолдоруна таандык эле. Атасы Арвас айылынын даргах, хужра жана медреселерин башкарчу. Сеййид Фахим кичи жашта атасы Сеййид Абдулхамид мырзадан айрылды. Энеси сеййида Амина айым захида, такыбаа жана вараъ ээси салиха аял болчу. Өтө көп аял кызматкерлери болсо да илим шакирттеринин кийимдерин өз колу менен жууп, жардам берчү.

Жаш кезинен илим үйрөнө баштады. Сеййид Фахим кыска убакытта Курани каримди хатм кылып, анан жаттады. Анан аталары курган жана көп жылдардан бери илим булагы болуп, коомго аалымдарды даярдап берип жаткан Арвас медресеси менен Мукустагы Мир Хасан Вали медресесинде негизги диний жана так илимдерди үйрөндү. Кыска бир убакытка окуусун токтото турду.

Анан Жизрага барып, Мавлана Халид Багдади хазреттеринин халифаларынан Шейх Хали Жарарийдин сабактарына катышты, кыска убакытта курдаштарынан өтүп, илимде илгериледи. Диний илимдер менен доорунун так илимдерин үйрөндү.

Сеййид Фахим Жизрада окуу менен алек болгон учурда агасынын уулу Сеййид Сыбгатуллах мырза дагы Жизрага келип, Мавлана Халид Багдади хазреттеринин шакирти болгон Шейх Салих Сыбки хазреттеринен илим үйрөндү. Жизрадан кайтып келе жатып Ванга кирди. Ошол күндөрдө улуу олуя Сеййид Таха Хаккари хазреттери дагы Нахриден Ванга келген эле. Сеййид Таха хазреттеринин тандалган сахабаларынан болгон агасы Сеййид Мухаммед Сеййид Сыбгатуллахка барып, Сеййид Таха Хаккари хазреттерине шакирт болууну сунуштады. Ушул сунушка ылайык Сеййид Таха хазреттеринин алдына барып, шакирт болгон Сеййид Сыбгатуллах ал заттын кызмат жана сухбаттарында болуп, тасаввуф жолунда илгериледи. Кыска убакытта жетилип, адамдарга Исламдын буйрук жана тыюуларын билдирүүсү үчүн ижазат жана халифалык алды. Ван акими жана эли ошол жерде калуусун өтүнүп болушпады. Бирок, ал: “Нахриге кайтамын, эгер Сеййид Таха хазреттери уруксат берсе бул жерде каламын”, – деди. Ванда калуу каалоосун билдиргенде Сеййид Таха хазреттери: “Жок, Молдо Сыбгатуллах! Ван элинин химматы кемчиликтүү. Вандын алынуусу менин жана сенин колуңда эмес. Кашф ааламынын маалыматына ылайык сиздин урпактарыңыздан, б.а., Арвасилердин үй-бүлөсүнөн илими жана ирфаны менен таанылган, Аллах билет, бирок, анын (Сеййид Фахимди айтууда) себеби менен Вандын иршады мүмкүн болот”, – деди. Сеййид Сыбгатуллах Арваси хазреттери: “Бул зат агамдын уулу. Жизрада илим үйрөнүү менен алек, илим жана ирфаны менен таанылган”, –дейт. Сеййид Таха: “Дагы келишиңизде ал затты сөзсүз алдыма алып келиңиз”, – деп буюрду.

Сеййид Сыбгатуллах кийинки жолу устазын зыярат кылып барганда жаш Сеййид Фахимди дагы өзү менен бирге алып барат. Сеййид Таханын алдына кирип, субаты менен шарапаттанды. Кете турган маалында Сеййид Сыбгатуллах жана жанындагылар Сеййид Таханын колун өөп, уруксат

алышты. Сеййид Сыбгатуллах Сеййид Фахимдин артта калып кеткенин көрүп, ал үчүн дагы уруксат сурады. Бирок, Сеййид Таха хазреттери Сеййид Фахимдин калуусун макул көрүп: “Ал ушул жерде калсын”, – деди. Сеййид Таха хазреттеринин кызматында калган Сеййид Фахим кыска убакытта кемелге жетти. Сеййид Таха хазреттери ал тууралуу: “Башкалар алты айда басып өткөн аралыкты Сеййид Фахим жыйырма төрт саатта басып өттү”, – деген.

Сеййид Таха хазреттери бир күнү Жами-и шарифтин дубалына жөлөнүп, Сеййид Фахимге ишарат кылып, жанына чакырды. Жанына келгенде: “Өтө зээндүү, илимди каалаган жана таланттуусуң. Сөзсүз “Мутаввал” китебин окушуң керек”, – деди. Сеййид Фахим: “Китебим жок, устаз. Биз жактарда “Мутаввал” окулбайт”, – дегенде өзүнүн китебин белек кылды. Муш облусу, Буланык району, Обири айылында Молдо Расул Сыбки деген чоң аалымга барып окуусун сушунтайт. Анын жанына бара жатканда: “Сен зээндүү жана изилдөөчү шакиртсиң. Суроолоруңа устаздан канааттандырарлык жооп бере алышпайт жана ыңгайсыз болушат. Сабак маалында кандайдыр бир көйгөй пайда болсо аларды ыңгайсыз кылба. Колуңду көкүрөгүңө коюп, мени эсте. Иншаллах ошол замат көйгөйүңдү чечемин”, – деди.

Устазынын колун өөп, дубасын алган Сеййид Фахим Арваси “Мутаввал” китебин окуу үчүн доорунун Чыгыш Анатолиядагы эң чоң аалымдардан болгон Молдо Расул Сыбкинин алдына барды. Молдо Расул: “Мен көптөн бери Арвасилердин үй-бүлөсүнө таандык бир адамга сабак берүүнү каалап жүрчүмүн. Анткени, өзүм Арвасилерден болгон Молдо Расул Закиден окудум. Ал үй-бүлөгө таандык бул затта зээндүүлүктүн бир белгиси да көрүнбөйт го. Негизи ал үй-бүлөнүн адамдары өтө зээндүү болушчу”, – деди. Сеййид Фахим Молдо Расулдан сабак ала баштады. Бирок, Сеййид Таха хазреттеринин насаатына ылайык сабак маалында суроо сурабоого катуу маани берчү. Жада калса,

Молдо Расул Сейийд Фахимдин шакирттеринин бири болгон Молдо Халидден: “Устазың такыр суроо сурабайт. Түшүнбөй жатабы же уялып жатабы?” – деп сурады. Молдо Халид болсо: “Мен көп жылдардан бери ал заттын жанында окуйм. Бир кездерде устаздарына ушунчалык көп суроолорду сурачу; алар жооп бере албай калышчу. Нахриге кайткан соң суроо сурабай койду. Илим үйрөнүү жөндөмдүүлүгүнө келсек, кечирип коюңуз, мен аны сизден жогору деп ойлоймун”, – деди.

Бир күнү Молдо Расул “Мутаввал” китебин окуп жатканда андан: “Ушул жерин түшүнгөн жокмун”, – деди. Молдо Расул түшүндүрүүгө аракет кылды. Бирок, Сейийд Фахим Арваси баары бир түшүнбөгөнүн айтты. Молдо Расул сүйлөмдү кайра-кайра окуп көргөн соң маанисиндеги назиктикти дагы түшүндүрө албады. “Бүгүн чарчадым, эртең түшүндүрүп беремин”, – деди. Эртеңки күнү окуду, бирок, баары бир түшүндүрө албады. Ошол түнү Молдо Расул дагы, Сейийд Фахим дагы жанагы сүйлөмдү түшүнө албай ойлонуп чыгышты. Үчүнчү күнү дагы ошол жерине келгенде Молдо Расул ошол жердеги назиктикти дагы түшүндүрө алган жок. Ошондо Сейийд Фахим устазы Сейийд Таха хазреттеринин: “Сабакта түшүнбөгөн жериң болсо мени эстегин”, – деп айткан сөзүн эстеди. Молдо Расул сабакты окуп жатканда Сейийд Фахим көздөрүн жумуп, устазы Сейийд Таха хазреттеринин элесин көз алдына келтирди.

Сейийд Таха хазреттери колунда бир китеп менен көрүндү. Китепти Сейийд Фахимдин алдына ачып койду. “Мутаввалдын” ошол бети эле. Жанагы сүйлөмдү окуду. Сейийд Фахим көңүл буруп угуп турду. Ошол сүйлөмдүн арасындагы байламта болгон “вав” тамгасын кошуп окуду. Сейийд Таха хазреттери көздөн кайым болгон соң Сейийд Фахим хазреттери көзүн ачты. Молдо Расулдун дагы эле ошол сүйлөмдү окуп, ойлонуп отурганын көрдү. Молдо Расулдан “мен окуп көрсөм болобу” деп уруксат сурап, устазынан

уккандай бир “вав” тамгасын кошуп окуду. Молдо Расул муну угуп: “Мына эми түшүнүктүү болду”, – деди. Экөө тең жакшы түшүнүп алган болчу. Молдо Расул: “Бул сүйлөмдү жыйырма жылдан бери окуймун, түшүндүрөмүн. Бирок, дайым өзүм түшүнбөй түшүндүрчүмүн. Мына эми жакшы түшүнүп алдым. Мага туурасын айтчы, бул сүйлөмдү туура окуу сенин ишиң эмес. Мен канча жылдардан бери муну туура түшүнө алган жокмун. Сен бир эле “вав” тамгасын кошуп окуу керектигин кантип билдиң?” – деп сурады. Сеййид Фахим устазы Сеййид Таха хазреттерин эстеп, жардам сураганын айтты. Устазынан кантип үйрөнгөнүн айтып берди. Молдо Расул: “Ыймандан кийин куфур жок”, – деп китепти катып койду. Сеййид Фахим менен бирге Нахрини карай жолго чыгышты. Алар жолдо келе жатканда Сеййид Таха хазреттери: “Сеййид Фахим сонун белек менен келүүдө”, – деди. Бираз убакыт өтүп Сеййид Фахим менен бирге келген Молдо Расул дагы Сеййид Таха хазреттеринин сухбаттарына катышып, шакирттеринен болду. Анын жанында руханий кемелдикке жетип, захири илимдерде болгону сыяктуу тасаввуф илиминде дагы жетилип кемел тапты. Сеййид Таха хазреттери Молдо Расулга халифалык берип, адамдарга Ислам дининин буйрук жана тыюуларын билдирүүгө милдеттендирди.

Устазы жана муршиди Сеййид Таха хазреттеринин алдына кайра келген Сеййид Фахим анын кызмат жана сухбаттарына катышты. Сеййид Таха хазреттерине болгон махабатынан улам ал жаткан бөлмөнүн сырткы терезесин өйдө турган абалда таңга чейин карап, анын күндөй нур чачкан пейздеринен пайдаланууга аракет кылчу. Жада калса, бул нерсе ага жетиштүү болбой, катуу кар жаап турган суук түндө эшиктин босогосунда ыйык башын эшикке тийгизип жатты. Калың жааган кар ыйык денесин жаап салды. Бирок, махабат менен күйүп жаткан жүрөгү аркылуу түркүн-түркүн пейз жана берекеттерге жетти. Сеййид Таха хазреттери

тахажжуд намазын окууга мечитке баруу үчүн эшикти ачты. Сыртка чыкканда Сейййид Фахимдин ийинин басты. Сейййид Фахим дароо козголуп, муршидинин алдында адеп менен турду. Сейййид Таха хазреттери: “Жетиштүү, Молдо Фахим!. Менин оюм боюнча бүгүн илимде деңиз болдуңуз. Сейййид Шариф Журжаниден кийин илимде сейййиддердин жүзүн жарык кылдыңыз. Бул илимди мынчалык жерге таштабаңыз”, – деди. Сейййид Фахим хазреттери болсо: “Бул илимден ала турган пайдам сиздин бир назарыңыз аркылуу ала турган пайдага жетпейт. Мен өзүмдүн кызыкчылыгымды издеп жатамын”, – деп жооп берди. Сейййид Таха муну угуп, аны кучактады. Караңгы түндө ааламды нурданта турган руханий нурларын ихсан кылды. Колунан кармап, мечитти карай бирге кетишти.

Сейййид Таха хазреттеринин кызмат жана сухбатында тасаввуф жолунун эң бийик даражадарына чыккан Сейййид Фахим чоң олуя болду. Толук халифалык менен шарапаттана турган убагы келгенде устазы Сейййид Таха хазреттери аны жанына чакырды. Адамдарга Исламдын буйрук жана тыюуларын жеткизүү, алардын дүнүйө жана акыретте бакытка, кутулууга жетүүлөрүнө себепкер болуу милдетин берди. Бирок, Сейййид Фахим: “Бул өтө оор жүк. Муну мен көтөрө албайм”, – деп буга татыктуу эместигин айтты. Сейййид Таха хазреттери: “Бул буйрук эрк жана тандоого байланыштуу иш эмес, тескерисинче зарыл буйрук болуп, бул ишти аткарууга мажбурбуз”, – деди. Ага өз журту Арваска кайтып барууусун буюрду. Жолго чыга турган маалда дагы жанына чакырды, китептеринин ичиндеги каттарды көрсөтүп: “Бул ыкылас жана махабат сиздики эмеспи? Эмнеге өзүңүздү тартып жатасыз? Ант берип айтамын, сиздин халифалыгыңызды Расулуллах алейхиссалам жана бардык садат-и кирам улуктары дагы тастыкташкан. Мен дагы тастыктоого аргасызмын. Сиз дагы кабылдоого аргасызсыңыз”, – деди.

Канаат, тобокел, зухд, махабат, ыраазы болуу жана моюн сунууда өтө жогору кемел муршид болгон жана “Сеййид Таханы көрүп, тарикат жана акыйкаттын эмне экенин үйрөндүм” деген Сеййид Фахим хазреттери устазынын буйругуна моюн сунуп, Арваска кайтып барды. Арвас медресесин оңдоп-түзөтүп, ал жерде шакирттерге илим үйрөттү. Анын үстүнө ахли сүннөт акыйдасын, кутман сахабалардын жолун үйрөтүп, адамдарды бакытка жеткирүүгө аракет кылды. Ислам дининин буйрук жана тыюуларынан кымындай да айрылбай милдетин улантты. Дайым апаат деп билген атак-даңктан качты. Арвас медресесинде кеминде элүү шакиртке сабак берип, “Мадд-и кубра” деп аталган эмгекти окутчу. Андан илим үйрөнүп, окуусун бүтүргөндөр Ван жана айланасында раис-ул мударисин (мударистердин башчысы) деген наам менен таанымал болушту. Сеййид Фахим хазреттеринин илим жана марифаттагы бийик даражасы кыска убакыттын ичинде ар тарапка жайылды.

Сеййид Фахим хазреттери устазы Сеййид Таха хазреттерин жыл сайын Арвасдан Нахриге барып, зыярат кылчу. Өлүмүнөн кийин ордунда калган иниси Сеййид Мухаммед Салих хазреттери Сеййид Фахим хазреттеринин сухбатта устазы эле.

Устазынын өлүмүнөн кийин мурункудан да атактуу болгон Сеййид Фахим хазреттери илим жана пазилетте таанымал болду. Египет, Ирак, Сирия жана айлана-тегеректеги элдер чече албаган маселелерин ага алып келишчү. Чечилүүсү татаал көрүнгөн маселелерди чеччү. Анын сухбатына катышуу үчүн Арваска келген адамдар дүнүйөдөн кабарсыз, шайтан жана напсинин жамандыгынан сактанып, махабатка бөлөнчү. Андан пейз алып, бийик даражаларга жетишчү. Сухбат жана сабактары менен көптөгөн адамдардын туура жолго түшүшүнө себепкер болчу. Ошентип Чыгыш Анатолия (Түркия) элинин сүннү акыйдада калышын, жаңылыш топтордун кирип келишине тоскоолдук кылып,

улуттук биримдикке кызмат кылды. Токсон үчүнчү жылдагы орустарга каршы болгон согушта Чыгыш Баязит фронтуна барып, каармандыктарды жана ийгиликтер көрсөттү.

Сеййид Фахим хазреттери устазы Сеййид Таханын өлүмүнөн кийин анын буйрук жана насааттарына моюн сунду. Жылына эки жолу Ванга барып, элге амр-и маъруф кылчу. Алардын дүнүйө жана акыретте бакытка жетүүлөрү үчүн аракет кылды. Ваъз жана сухбаттары менен Ван элинин Ислам динине байланышы, ошону менен катар өзүнүн дагы атагы артты. "Дүнүйөдө Ван, акыретте ыйман" сөзү адамдардын арасында жайылды. Сеййид Фахим хазреттери Ванга келгенде калың эл жыйналчу. Доорунун акими, аскери жана өкмөт адамдары аны зыярат кылып, сухбаттарынан пайдаланышчу. Кандайдыр бир татаал маселеси болсо сурап, керектүү жоопторду алышчу. Материалдык жана руханий бардык буйруктары аткарылып, бардыгы аны урматтоодо кемчилик кылышчу эмес. Ошентип, устазы Сеййид Таха хазреттеринин бир канча жылдар мурда айткан "Вандын алынуусу Арвасилердин үй-бүлөсүнөн илим жана ирфанда таанылган бир заттын себеби менен ишке ашуусу ыктымал" деген керемети орундалды.

Илим, пазилет жана көркөм ахлакта доорунун жалгызы болгон Сеййид Фахим хазреттери Исламдын буйруктарына жана сүйүктүү Пайгамбарыбыздын сүннөтү саниясына бекем карманчу. Аны сүйгөндөр намаздарын сөзсүз мечитте жамаат менен окушчу. Анын эң чоң керемети Ислам дининин буйрук жана тыюуларына толук моюн сунуусу, өзүнөн кийин милдетин улантуучу Сеййид Абдулхаким сыяктуу аалым жана олуя затты тарбиялап өстүрүүсү эле. Мындан башка көптөгөн кереметтери көрүлгөн.

Бир күнү Сеййид Фахим хазреттери шакирттери менен Ван көлүнүн жээгинде баратышканда көлдөгү Ахтамар аралындагы чиркөөдөн бир поп чыгып, суунун үстүндө баса баштайт. Шакирттери аны көрүп, айрымдарынын акылына

“Аллахтын душманы деп тааныган поп суунун үстүндө басып жүрсө, олуянын улугу, Аллаху тааланын сүйгөн, тандаган кулу деп тааныганыбыз Сейийд хазреттери эмнеге баса албайт?” деген ой келет. Сейийд Фахим хазреттери бул ойлорду баамдап, ыйык буттарындагы бут кийимдерин чечип, колуна алат жана бири-бирине урат. Ар урган сайын поп сууга чөгө берет. Суу тамагына келгенде дагы бир жолу урду жана поп чөгүп кетет. Анан ошентип ойлогон шакирттерине: “Ал сыйкыр кылып, суунун үстүндө басып жатты. Муну менен силердин ыйманыңарды бузмакчы эле. Бут кийимимди бири-бирине урганымда сыйкыр бузулуп, сууга чөгүп кетти. Мусалмандар сыйкыр кылышпайт. Аллаху таалададан керемет суроодон дагы уялышат”, – деди. Ошентип, керемети менен поптун сыйкырын бузду.

Диярбакырда адилет инспектору болгон Мустафа Нажат бей деген бир киши бар эле. Ал Вандын Мукус районуна жумушка келди. Бир Айт күнү намаздан кийин райондун абройлуу кишилери Сейийд Фахим хазреттерин зыярат кылуу үчүн бармакчы болушту. Мустафа Нажат бей дагы алар менен бирге бармакчы болду. Керектүү даярдык көрүлгөн соң жолго чыгышты. Жол бою сүйлөшүп барышты. Арвасинин жакынындагы Кызыл көпүрөдөн өткөн соң бардыгы башка бир руханий ааламга киришти. Мустафа Нажат бей мындан абдан таасирленди. Бирок, өзү ичкилик ичкендиктен куржунунда эки бөтөлкө шарап бар эле. Арвас көрүстөнүнүн жанындагы бир таштак жерде бөтөлкөлөрдү катып койду. Арваска барып, Сейийд Фахим хазреттерин зыярат кылышты. Бардыгы кезек менен урмат көрсөтүп колун өбүштү. Нажат бей дагы колун өөп, тасаввуф жолунда шакирт болуу тилегин билдирди. Сейийд Фахим хазреттери ага: “Бөтөлкө менен тарикат бир жерде боло албайт. Барып бөтөлкөлөрдү сындыр, аларды төгүп сал, кийин сени кабыл кыламын”, – деди. Мустафа Нажат бей бөтөлкөлөрдү каткан жерин эч ким көрбөгөнүн ойлоду. Бирок, Аллаху таала

олуя кулдарына керемет аркылуу билдирет деген ой менен артына кайтты. Бөтөлкөлөрдүн бирин сындырып салып, экинчисин сыгылып кетсем ичемин, деп калтырды. Сейийд Фахим хазреттеринин жанына барганда: “Кайра барып экинчисин дагы сындырып, кайтып келгин”, – деп буюрду. Мустафа: “Аны өз кумарым үчүн эмес, зарыл болгондугу үчүн калтырдым. Зарыл болуп калса ичемин деп сындырган эмес болчумун”, – дейт. Сейийд Фахим хазреттери: “Харамда зарылдык болбойт”, – деди. Мустафа Нажат бей барып, экинчи бөтөлкөнү дагы сындырып салды. Анан кайтып келип, колдорун өөп, шакирттеринин катарына кошулду. Андан кийин ичкилик ичкиси келбеди. Сейийд Фахим хазреттери тууралуу: “Бүткүл Түркияны, Аравиянын бир бөлүгүн кыдырып чыктым. Барган жерлеримде бир топ шейхтерге кезиктим. Бирок, бул зат сыяктуу кемел инсанды көрбөдүм. Пайгамбарыбыз алейхиссаламды жана кутман сахабаларды эстетчү. Ал заттагы илим, жумшактык, салабаттуулук, латафат жана айбатты башка эч кимде көрбөдүм”, – деп айтчу жана ыйлачу.

Сейийд Таха хазреттеринин уулу Сейийд Убайдуллах мырза ажыга баргысы келип жүргөн. Бир күнү Ванга келди. Көңүлүндө “Аравияда атам Сейийд Таха-и Хаккари хазреттерин тааныгандар көп. Ал жактарда илим сухбаттары болот. Жанымда күчтүүрөк бир аалым болушу керек. Буга татыктуу болгон зат бир гана атамдын халифасы Сейийд Фахим хазреттери” деп ойлоду. Аны дагы бирге алып бармакчы болду. Ванга чакырды. Сейийд Фахим хазреттери Ванга келгенде: “Устаз, чоогу ажыга баралы”, – деди. Сейийд Фахим хазреттери кечирим сурап: “Материалдык жана саламаттык жагынан мүмкүнчүлүгүм жок”, – деди. Сейийд Убайдуллах мырза: “Мал жана акча маселеси менин моюнумда. Саламаттыгыңыз жагынан Мавлана Халид Багдади хазреттеринин “Деванын” карап көрөлү, эмне чыгаар экен”, – деди. Китепти ачышканда Нурдуу

Мединага байланыштуу ырлар чыкты. Ажыга барууга чечим чыгарышып, жолго чыгышты. Стамбулга барып, Фатихтеги Рашадия конок үйүнө жайгашышты. Алардын Стамбулга келгенинен кабардар болгон доорунун падышасы экинчи Абдулхамид хан аларды кан сарайына конокко чакырды. Кан сарайында конок кылып, чоң сый-урмат көрсөттү.

Өзү олуя болгон, аалым жана олуяларга өтө чоң урмат кылган Султан Абдулхамид хан экинчи Сеййид Фахим хазреттеринин сухбаттарында болуп, анын дубасын алды. Он эки күн Стамбулда конок кылган соң Хайдарпаша деген жерге чейин чоң сый-урмат менен узатты.

Сеййид Фахим хазреттери жана Сеййид Убайдуллах кеме менен Египедке барышты. Ал жердеги аалым жана пазылдар менен көрүшүп, сухбат кылышты. Ошол доордун маанилүү илим борборлорунан болгон Азхар медресесинен жетилип чыккан аалымдар Сеййид Фахим хазреттеринин илим жана пазилеттеги жогору даражасына таң калышты.

Сеййид Фахим хазреттеринин кызматында болгон Ажы Омар менен Жами-ул-Азхар медресесине барышты. Бир бөлмөгө киришти. Бул бөлмөдө бир аалымдын өтө көп китептердин ортосунда алдыда бир ак кагазды кармаган бойдон отурганын көрүштү. Аалым китептерди карап, бирок, алдыдагы кагазга эч нерсе жаза алчу эмес. Сеййид Фахим хазреттери кагаздагы жазууну бир жолу окуп, жаттап алды. Анткени, бир жолу окуганын жаттап алуу анын касиети эле. Аалым зат башын көтөрүп: “Сиз окугансызбы, илимиңиз барбы?” – деп сурады. Сеййид Фахим хазреттери бираз илим менен алектенгенин айтты. Аалым: “Сиз бул кагаздагы жазуунун маанисин билесизби?” – деп сурады. “Ооба” деген жоопту алган соң, таң калып: “Кызык! Жами-ул-Азхар медресесинин (университетинин) бардык факультеттери менен бир жумадан бери бул маселени чечүүгө аракет кылып жаткан. Ректор жана башка бардык аалымдар күнү-түнү аракет кылышууда. Бирок, ушул жазуунун маани жана

сөздөрүн дагы эле түшүнө алган жок элек", – деди. Сеййид Фахим хазреттери: "Бул жөнөкөй маселе", – деген соң аалым өтө таң калды.

Сеййид Фахим хазреттери бул маселени чечмелей баштады. Таң калып угуп турган аалым урмат менен ордунан туруп, анын колун өптү. Дароо калем алып, Сеййид Фахим хазреттеринин түшүндүрмөсүн жазып алды. Дарегин алып, кайра колдорунан өөп коштошту. Сеййид Фахим хазреттери Ажы Омар менен ижарага алган үйүнө кайтышты.

Бираздан кийин Жами-ул-Азхар медресесинин ректору жиберген төрт кишиден турган өкүлдөр тобу кирип келди. Ректор тарабынан медресеге чакырылып жатканын айтышты. Сеййид Фахим хазреттери кабыл кылып, барды. Чоң залда ректор башында турган беш жүздөн ашуун аалым чоң сый урмат менен тосуп алышты. Сеййид Фахим хазреттери менен ректор жанаша отурушту. Сухбат башталды. Ректор Сеййид Фахим хазреттерине: "Хазрет! Сиз ачыктап берген маселе Жами-ул-Азхарда татаал жана маанисин түшүнүүгө болбой турган маселеге айланган болчу. Аллаху тааланын жардамы менен бул кыйынчылыктан куткардыңыз. Жами-ул-Азхар сизге чоң ыраазычылыгын билдирет", – деди.

Көптөгөн татаал маселелер чечилген суроо-жооптуу сухбат сааттар бою уланды. Ал ортодо Сеййид Фахим хазреттери жанындагы Ажы Омарга тамеки ороп, күйгүзүүсүн суранды. Ажы Омар мырза тарабынан даярдалган тамекиден бир нече жолу тартып, ордуна койду. Ректор Сеййид Фахим хазреттеринен уруксат сурап: "Мен дагы тартсам болобу?" – деди. Сеййид Фахим хазреттери уруксат берген соң ректор дагы бир нече жолу тартты. Бирок, ал учурда залда отурган аалымдар өз ара сүйлөшө башташты. Араларынан эки аалым жакын келип ректорго: "Мырзам, тамекинин анык харам экенини тууралуу төрт фатва бергенсиз. Эми болсо өзүңүз дагы тартып жатасыз. Мунун сыры эмнеде?" – деп сурашты. Ректор аларга: "Ант берип айтамын, биздин илимибиз бул

заттын илиминин жанында деңизден бир тамчыдай. Вараъ жана такыбаабыз дагы бул заттын вараъ жана такыбаасынын жанында жоктой эле. Бул затты ээрчип, бүгүнтөн баштап тамеки тартамын. Демек, мен жаңылыптырмын, харам эмес экен. Харам жана күнөө болгондо бул зат тартмак эмес? Силерге уруксат. Менден тамекинин харам экенин уккан бардык адамдарга харам эмес экенин жеткизгиле", – деди.

Сеййид Фахим хазреттеринин сухбаттарында болгон адамдар өздөрүн бул дүнүйөдөн узакташкандай сезишчү. Арап, фарси, түрк жана башка жергиликтүү тилдерди билчү. Ар бир тилдеги таланты жанындагылардан алда канча жогору эле. Арап тилинде сүйлөгөндө Египеттин Жами-ул-Азхарында окуган деп ойлошчу. Материалдык жана руханий бардык илимдерде терең аалым эле. Сеййид Абдулхаким анын касиеттерин мындайча билдирген болчу: "Ал ар бир илимде бир деңиз эле. Түбүнө эч ким жете алган эмес. Бир гана уулу жана халифасы Сеййид Мухаммед Амин ал заттын даражасынан кичине түшүнчү. Жада калса, бир күнү Саъди Ширазинин "Гүлистан" китебинен бир сап окуп, чечмелеп берди. Бир азын түшүндүм. Сеййид Мухаммед Амин дагы бир аз түшүндү. Анан ал дагы түшүнө алган жок. Айтор ошол түшүндүрмөнүн акыйкат жана назиктиктерин эч ким толук түшүнө алган жок."

Сеййид Фахим хазреттери түндөрдүн биринде түшүндө Расулуллах алейхиссаламды көрдү. Расулуллах ага: "Абдулхакимдин тарбиясын сага тапшырдым", – деп буюрду. Ошол буйрукка ылайык Сеййид Абдулхакимдин тарбиясына катуу маани берип, аны тасаввуфтагы Ахмадия олуялык даражасына жеткирди.

Сеййид Фахим хазреттеринин эң алдыңкы шакирти Сеййид Абдулхаким хазреттери анын сухбаттарынан көп пайдаланды. Түндөрдүн биринде ушундай теңдеши жок бир сухбат болгон эле; Сеййид Абдулхаким бул сухбатта уккандарын өзүнө жетиштүү деп билип: "Бул сухбат мага

жетет, ала турган нерсемин бардыгын ушул түнү алдым", – дей ойлоду. Таң аткан соң устазы ага кумганды алып келүүсүн айтты. Абдулхаким кумганды алма багынын астындагы устазына алыа барды. Ошондо Хазрети Сейийд: "Абдулхаким! Бул кандай бак?" - деп сурады. "Алма багы устаз", – деп жооп бергенде: "Бул бактын сөңгөгү, талдары, талдарында болсо жемиштер бар. Эми ушул бактагы алма жемишинин ичиндеги уругун жеген курт "мен бүткүл алма дарагын жеп койдум, андагы бардык нерсени алдым" десе туура болобу?" – деди. Ошентип Сейийд Абдулхакимге түнкүсү ойлогон нерселеринин жаңылыш экенин билдирип, дагы көбүрөөк аракет кылышы керектигин эскертти.

Хазрети Сейийд шакирттеринин эң мыктысы болгон Сейийд Абдулхакимге халифалык берүүдөн беш жыл мурда инисине жазган катында айткан эле: "Сүйүктүү, ардактуу Сейийд Ибрахим менен Сейийд Таха. Аллаху таала экөөңөргө дагы саламаттык берсин. Силерге көп дуба жана салам айткан соң, силер билгениңердей Сейийд Молдо Абдулхаким өткөн жылы күзүндө бул жерге келип, сабак ала баштаган эле. Мен дагы анын сабактарын абдан дыкаттык менен жана чын көңүлдөн түшүндүрдүм. Ал дагы сабактарында жана аракеттеринде өтө дыкат болду. Илимден башка нерсеге бурулуп карашына дагы убакыт калтырган жокмун. Доорубуздагы усулга ылайык китептерди үйрөнүп бүттү. Бул факир васыта илимдерин, фикх жана хадис илимдерин окутууда устаздарыман кандай үйрөнгөн болсом, ага дагы ошондой үйрөттүм. Силер эми ага иниңердей карабагыла. Илимдин аброюн билдирүү үчүн кичи пейилдик көрсөткүлө. Буларды силердин жакшылыгыңар жана пайдаңар үчүн жазуудамын. Мындан башка илимге кичи пейилдик көрсөтүү Аллаху таалага кичи пейилдик көрсөтүү дегендик. Бул кыска жазгандарыман көп нерселерди түшүнгүлө! Ас-сейийд Фахим."

Сеййид Адулхаким хазреттерине 1882-жылы захири илимдерде диплом бергендей эле, 1888-жылы тасаввуфта Накшбандия, Кадирия, Сухравардия, Чаштия жана Кубравия жолдорунда дагы халифалык берди. Адамдарга Ислам дининин өкүмдөрүн үйрөтүү менен милдеттендирди. Сеййид Адулхакимге жазган бир катында айтты: "Сүйүктүү балам, көзүмдүн нуру сеййид молдо Абдулхаким! Сизге чексиз дубаларымы билдирген соң айтмакчымын; көп убакыттан бери сизден кабар албаганым үчүн көңүлүп кайгылуу. Аллаху таала бардык жашыруун нерселерди билет. Ал күбө; ар дайым көңүлүм сиз менен деп айта аламын. Мени бул кайгыдан куткаруу үчүн көрүнгөн жана көрүнбөгөн абалдарыңыз тууралуу тез-тез кабар билдирип турушуңуз керек. Ошол жол менен махабат боолору козготулган болот. Эгер бул жердегилерди сурасаңыз, Аллаху таалага мактоо жана шүгүрлөр болсун! Денебиздин жана тегерегибиздеги ыракаттык жана саламаттык күндөн-күнгө артууда. Хак таала биз факирлердин жана бардык досторубуздун жүрөктөрүнө саламаттык берсин! Амин. Шейх Абдулхамид, Шейх Хасан жана Сеййид Ибрахимге бул факирдин дубаларын жеткизиңиз. Таха мырзага жана Мазхар мырзага дуба кыламын. Кимди татыктуу деп көрсөңүз бул дубаларымды билдирүү үчүн өкүлүм болдуңуз. Мындан башка Нахридегилердин тууражаңылыш баарынын абалдары тууралуу жазыңыз. Мындан сырткары, Несториан (христиан) мазхабындагылардын ашыра чаап, төрт жүз мусулманды өлтүргөндүктөрүн уктук. Алардын эмне кылгандыктарын жана эмне максатта кылып жаткандыктары тууралуу дагы бизди кабардар кылсаңыз. Вассалам. Сизге дуба кылуучу, күнөөкөр Сеййид Фахим."

Бүткүл өмүрүн Ислам динин үйрөнүүгө жана үйрөтүүгө арнаган Сеййид Фахим хазреттери өлүмүнөн алты ай мурда эле сапар даярдыгын баштаган эле. Сухбаттарында көбүрөөк өлүм тууралуу айта баштаган эле. Жерлене турган ыйык кабырынын ордун карап, Арвас көрүстөнүнө жерлене

тургандардын ыйманы бар болгон кезде бардык күнөөлөрүнүн кечириле тургандыгын айтчу.

Өмүрүнүн акыркы күндөрүндө оорусу күчөдү. Бир жума күнү ооруп турганына карабастан мечитке барды. Ошол күнү халифасы жана уулу Сеййид Мухаммед Амин өтө терең маанилүү жана кайгылуу бир хутба окуду. Мечиттин артындагы фонтанга чейин сап тарткан жамаат ал хутбандан таасирленип, кайгыга батып ыйлашты. Сеййид Фахим хазреттери жума намазын отуруп окуду. Анан Сеййид Абдулхаким, Сеййид Мухаммед Амин, Халифа Дервиш жана Халифа Али деген төрт халифасын алдына чакырып, төмөндөгүчө осуят кылды:

“Китептеримди Арвас китепканасына белек кылдым. Менин билишимче, эч кимде карызым жок. Кандай болсо да, жарыялагыла. Эгер карыз бергендер болсо, канча деп айтышса дагы Мухаммед Амин ойлонуп отурбай берсин. Илимдин жана Накшбандия жолунун жайылышына аракет кылгыла. Сеййидим жана далилим Сеййид Таха Хаккари хазреттеринин жок дегенде жылына бир жолу Ванга барып, элди агартуу тууралуу мага берген буйруктарын калтырбай уланткыла...”

Осуятын улантып: “Менден кийин көптөгөн фитналар чыгат, аялдардан хая (уяттуулук) көшөгөсү көтөрүлүп, базар жана көчөлөрдө кыдырышат. Ислам Абдулхамид Хан менен каим (бар, коргонот)” – деди. Анан Сеййид Абдулхакимди карап: “Аллаху таала сизди коргойт”, – деди жана Ибрахим алейхиссаламдын отто күйбөгөндүгү тууралуу окуяны айтып берди. “Ахли сүннөт акыйдасынын, кутман сахабалардын жолунун жайылышы үчүн колуман келгенче кымындай айрылбай кызмат кылдым. Иншаллах масъул (жоопкер, милдеттүү) эмесмин. Толук изилдеп чыкпай туруп эч качан фатва бербегиле. Уруксаттар менен чектелип калбагыла. Мүмкүн болушунча азиматтарды негиз кабыл кылгыла”, – деп айткан соң бир аз убакыт эч кимди жанына кабыл

кылбады. Аллаху тааланы зикир кылып, ибадат менен алек болду.

Фахим Арваси хазреттеринин ооруп жаткандыгын уккандар узак-жакындан келип, зыярат кылышты. Дарылоого табыптарды алып келишти. Кайтыш болгон күнү аср намазын отуруп окуган Сеййид Фахим хазреттеринин ыйык денеси саждадан баш көтөрө албай турган даражада алсыз эле. Уулу Сеййид Мухаммед Аминдин көмөгү менен башын саждадан көтөрдү. Ал арада кайгы Арвас жана анын айланасын каптап алган, үйдүн айлана-тегерегинде жүздөгөн сүйгөндөрү, ал заттын айыгып кетүүсү тууралуу кабарды сабырсыздык менен күтүп жатышкан. Ошол тапта түрдүү түстөгү куштар учуп келип, асманда бир аз туруп, бардыгы түшүнө турган абалда өз кайгыларын көрсөтүштү. Жүз миңдеген куштар Арвастын үстүндө айланып, көлөкө кылышты. Ошондо кайыптан бир үн: “Йа аййутухуннафсул-мутмаиннах...” аяти каримасын аягына чейин окуду. Сеййид Фахим хазреттери сажданан башын көтөрүп “Ар-Рафикул-аъла” деп, үнүн чыгарып бир калима-и тавхид окугандан кийин 1895-жылы Шаввал айынын он бешинчи, Шейшенби күнү рухун тапшырды.

Сеййид Фахим Арваси хазреттеринин Арвасдагы кабыры сүйгөндөрү тарабынан зыярат кылынууда жана берекеттеринен пайдаланышууда. Ал зат васила (себеп, ортомчу) кылынып, тиленген дубалар кабыл болууда. Баласыздар балалуу болууда, оорулуулар шыпаа табууда.

Үйдөн эмнеге түн ортосунда чыктыңыз?

Сеййид Фахим хазреттери жыл сайын Ван шаарына келгенде бир аз туруп кетчү. Ашыктары чогулуп, андан пейз алышчу. Адатынча аны катуу сүйгөн сот баш катчысы Ахмед бейдин үйүндө конок болчу. Бул жылы Ахмед бей ажыга кеткен эле. Ван шаарына келгенде дагы анын үйүнө коноктоду. Бир күнү түн ортосунда жакындарынын бирин жанына чакырып:

“Досторуңду ойгот! Азыр бул үйдөн чыгып, баланча үйгө кетебиз”, – деди. Ал киши: “Устаз, түн ортосунда чыгып кетсек уят болот. Эртең кетсек болбойбу?” – деди. Сейийд хазреттери: “Жок, азыр кетебиз. Ахмед бейдин уулдарына дагы кабар бер!” – деди. Муну уккан Ахмед бейдин уулдары келип, жалынып-жалбарып: “Устаз, бизден бир кемчилик өткөн болсо, бизди кечириңиз. Биздикинен кетпеңиз. Атам укса аябай таарынат. Биз ага эмне деп жооп беребиз, лутф кылыңыз, ихсан кылыңыз! Күнөөлөрүбүздү кечириңиз!” – деп абдан көз жаш төгүштү. Сейийд Фахим хазреттери: “Жок, мен силерге абдан ыраазымын. Бизге артыгы менен кызмат кылдыңар. Силерге дуба кыламын. Бирок, азыр кетүүбүз керек”, – деди. Ахмед бейдин уулдары: “Сиз кандай ылайык көрсөңүз, ошондой болсун!» – дешти. Түн ортосунда сүйгөндөрүнөн бир башкасынын үйүнө барышты.

Эртеси күнү уулу Мухаммед Амин мырза: “Ахмед бейдин уулдары абдан таарынышты”, – деди жана: “Атакем, ал үйдө таңга чейин калсак эмне болмок?” – деп сурады. Сейийд Фахим хазреттери: “Уулум! Эч кимге айта көрбө. Бул түнү Ахмед бей ыйык Меккеде кайтыш болду. Үйү жетим үйү болду. Мал-мүлкү мурасчыларына калды. Илгери бардык нерсени колдонуп, жеп-иччү элек. Анткени, Ахмед бейдин буларды чын жүрөктөн тартуулап жатканын билчү элем. Мына эми болсо чоочун мурасчылардын акысы болгондуктан ал үйдө бир нерсени колдонуу жаиз эмес. Кул акысынан сактануу үчүн тезирээк чыгып кеттим”, – деп жооп берди. Бир айдан кийин ажылар кайтып, баары келди. Бир гана Ахмед бей кайтып келген жок. “Түн ортосунда Меккеде кайтыш болду”, – дешти. Эсептеп көрүшсө, Сейийд Фахим хазреттери үйдөн чыгып кеткен түнгө дал келди.

Шейхиң сени өлтүртпөйт

Вандын Гүрпынар Мухаммед Пийран уруусунан Али деген бир зат келип, Сейийд Фахим хазреттерине шакирт болгон эле. Бир сапарга чыкканда касташып калган душманы болгон бир адам жолун тосту. Али деген затты өлтүрүү максатында куралына жармашты. Эми атам деп турганда Али: "Мени өлтүрбө. Хазрети Шейхке (Сейийд Фахим) шакирт болдум. Бардык дүнүйөлүк ойлордон кутулдум", – деп душманынниетинен кайтармакчы болду. Бирок, душманы аны тыңдабай куралынын илгегин басты. Ичинде беш ок бар эле. Баарын атты, бирок, эч кандай үн угулбады, ал тургай Алиге дагы эч нерсе болгон жок. Душманы куралын карап, окторду таба албады. Ал жердегилер бул окуяны көрүп, таң калышты. "Шейхиң сени өлтүртпөйт", – деп, ал жерден качып кетишти.

Али мырза Сейийд Фахим хазреттерин зыярат кылуу максатында Арваска барды. Зыярат учурунда Сейийд Фахим хазреттери андан: "Айылдын жогору жагында катуу коркуп кеттиңизби?" – деп сурады. Али мырза: "Ооба, устаз", – деди. Сейийд Фахим хазреттери отурган кой терисинин астынан беш окту чыгарып, Али мырзага берди да: "Булар кул акысы. Моюнумда калып кетпесин", – деп окторду ээсине алпарып тапшыруусун айтты. Али мырза бул окторду ээсине алпарып тапшырды. Бул окуядан таң калган жанагы душман кылган ишине өкүнүп, тообо кылды. Арваска барып Сейийд Фахим хазреттерине шакирт болду.

Сейийд Абдулхаким Арваси хазреттери

Соңку кылымда жетилип чыккан захир жана батын илимлеринде кемел, төрт мазхабдын фикх илимдеринде адис, чоң аалым жана рух илимдеринин адиси улуу олуя. Силсиле-и алиййанын отуз төртүнчүсү. Атасы Сейийд Мустафа мырза. 1865-жылы Вандын Башкалъа районунда туулду. 1943-

жылы Анкарада кайтыш болду. Кабыры Анкаранын Баглум районунда.

Атасы Сеййид Мустафа мырза жана ата-бабаларынын бардыгы доорунун аалым жана пазыл инсандары эле. Имам Али Рыза бин Муса Казым хазреттеринин тукумунан болуп, сеййид экендиктери Ирактагы шарият макемесинин дептеринде жазылган. Арвасилердин үй-бүлөсү алты жүз жылдан бери айланасына нур чачып, илимди жайуу жана коомдо жогору адамгерчилик пазилеттери менен үлгү болуп, элдин арасында акыйдага байланыштуу жана саясий бөлүнүп-жарылууларга чекит коюп келе жаткан куттуу үй-бүлө.

Ал алгачкы илимин атасынан алды. Сеййид Абдулхаким Арваси хазреттери Нахриде көргөн бир түшүнөн кийин окууга чоң маани берди. Ошол түн тууралуу мындай деп айтып берген эле:

Нахри айылында диний жана дүнүйөлүк илимдерди үйрөнүп жаткан болчумун. Рамазан айын үй-бүлөм менен бирге өткөрүү максатында үйүмө кайттым. Мектептин башталгыч китептерин окучумун. Рамазан айынын он бешинчи Шейшенби түнү түшүмдө сүйүктүү Пайгамбарыбыз Расулуллах алейхиссаламды көрдүм. Бийик тактын үстүндө рисалат мартабасында отурган эле. Анын айбат жана жалалынын жанында катуу коркуп, жерди карап турган кезимде артыман бир киши акырындык менен оң жагыман жакындады. Акырын аны карадым. Кыскага жакын орто бойлуу, жүзү жылдыздуу бир зат эле. Бул зат оң кулагыма араң угула тургандай жай үн менен фикх илиминин хайз маселесинен бир суроо сурады: “Хайз кезинде бир аялдын мечитке кириши жаиз эместиги маалым, бирок, эки эшиктүү мечиттин бир эшигинен кирип, экинчи эшигинен чыгып кетсе болобу?” Аллах Расулунун айбатынан калчылдап турган элем. Суроону кайра сурабашы үчүн өтө пас үн менен: “Диндин, шарияттын ээси ушул жерде”, – дедим. Максатым

Ал заттын алдында эч кимдин дин маселесинде сөз айта албай турганын угузуу эле. Расулуллах алейхиссалам үнүбүз угулбай турган аралыкта болушуна карабастан жообумду укту. Катары менен эки жолу: "Жооп бериңиз!" – деп буйрук кылды.

Эртеси күнү түшкү маалда атамды мечитке бара турган жолдо күтүп турдум. Бир нерсе айта турганымды байкап, жаныма келди. Түшүмдү айтып бердим. Жүзү сүйүнүчтөн жаркырап: "Сага сүйүнүчтөр болсун, уулум! Ааламдын Сыймыгы сени өкүл жана диний илимдерди үйрөтүүгө жоопкер кылды. Иншаллах, аалым болосуң. Бүткүл күчүң менен аракет кылгын!" – деп түшүмдү жоруп берди. Атамдан: "Ааламдын Мырзасынын жанында башка ушунча диний маселелер турганда мага дал хайз маселесинен суроо берилиши жана ага жооп беришим тууралуу буйруктун сыры эмнеде?" – деп сурады. Атам: "Хайз фикх илиминин эң кыйын, эң татаал маселеси болуп саналат. Мындай суроо сенин келечекте диний илимдерде бийик даражаларда боло тургандыгыңа белги", – деп жооп берди.

Ошол түштөн кийин он жылдын ичинде жума түндөрүнөн башка эч бир түндү төшөктө жатып өткөргөнүмдү эстей албаймын. Таңга чейин сабак менен алектенип, адамга керек болгон уйкуну китептердин үстүндө отуруп өткөрчү элем. Адам чыдай албай турган кайрат жана каалоо менен аракет кылдым.

Сеййид Абдулхаким Арваси хазреттери фикх, тафсир сыяктуу илимдер менен бирге өзүн руханий жактан тарбиялай турган бир жол көрсөтүүчүгө шакирт болуу каалоосу менен күйүп жанчу. Дал ошол күндөрдө алардан бир аз алысыраак жерде Сеййид Таха-и Хаккаринин халифасы Сеййид Фахим Арвасиге түшүндө Пайгамбарыбыз алейхиссалам: "Абдулхакимдин тарбиясын сага тапшырдым", – деп буюрду.

Акыры Сеййид Абдулхаким Арваси 1878 (х.1295)-жылы Сеййид Фахим Арваси хазреттерине жетти. Устазынан алган

алгачкы буйругу тообо жана истихара болду. Истихаранын натыйжасында төмөндөгүдөй түш көрдү:

Сеййид Таха хазреттери мечитте шакирти Сеййид Фахимге ушул буйрукту берип жаткан: “Абдулхакимди алгын, кийимдерин чечип, жавазимат-и хамс сууларында өз колуң менен жуугун! Анан ага экөөбүзгө дагы имам болсун деп айт!” Сеййид Фахим хазреттери аны жавазимат-и хамс сууларында жуундуруп, колун анын ийинине койгон абалда оң бутун өзү үчүн салынган жайнамазга койчу.

Бул түш анын шакирттикке кабыл кылынгандыгына ачык далил эле. Жорууга муктаж жагы бир гана “жавазимат-и хамс” сөзү эле. Жавазим жазм сөзүнүн көптүк түрү болуп, анык, чечкиндүү дегенди билдирет. Хамс, б.а., беш саны болсо, аалам-и амрдын, латифанын тасфиясына ишарат эле. Түштүн башка жорууга муктаж болбогон ачык-айкындыгы – өзгөчө бир илахи лутф жана чексиз ихсан эле.

Сеййид Абдулхаким Арваси хазреттери көргөн бул түшүнүн таасиринде чоң ашыктык менен илим үйрөнүп, илимде илгерилеп, Сеййид Фахим хазреттеринин сухбат жана таважжухтары менен дагы көңүлүн нурдандырды.

Жогорку билимин доорунун эң улуу аалым жана олуясы Сеййид Фахим Арваси хазреттеринин алдында аяктады. Хижри 1300-жылынын башында сарф илими, нахв, мантык (логика), муназара, ваъд, баян, меани, бадиий, белагат, калам, усул-и фикх, тафсир, тасаввуф, улуми хикамия, б.а., хикмат-и табийя (физика, биология), хикмати илахия, рийазия (математика, геометрия), хайъаь (астраномия) сыяктуу захир илимдеринде диплом; тасаввуфтун Накшбандия, Кадирия, Кубравия, Сухравардия жана Чаштия жолдорунда халифалык алды. Башкалъада отуз жыл тадрис жана иршад менен алек болду.

1914 (х.1332)-жылы Биринчи Дүйнөлүк Согуш башталып, орустар чыгыш Анатолияны басып алганда, Башкалъадан хижрат кылып Иракка, ал жерден Адана,

Эскишехир жана 1919 (х.1337)-жылы Стамбулга келди. Аййуб Султанда алгач медресеге, анан Гүмүшсую дөбөсүндөгү Муртаза мырза даргахына жайгашты. Кашкари Ханакахы машихатына (Осмон мамлекетинин дин иштери башкармалыгына) дайындалды. Ислам халифаларынын жана Осмон мамлекетинин султандарынын соңкусу болгон Султан Вахидаддин тарабынан 8-Зул-каъда 1919-жылы (х.1337) буйрук менен мадрасаи мутахассисин деп аталган теология факультетине тасаввуф мударриси, б.а., ординариус профессору болуп дайындалды.

Анатолияда согушуп жаткан Кувва-и Миллиянын (Осмон мамлекетинин улуттук армиясы) жеңишке жетүүсү үчүн акча, мал жана дуба менен жардам берилүүсү, колуна курал кармай ала тургандардын мобилизациясы үчүн элди үгүттөп, көптөгөн адамдарды Анатолияга жиберди. Боштондук согушуна чоң жардам көрсөтүлүшүнө себепкер болду. Узак убакыт иршад, ваъз жана илим үйрөтүү менен алек болуп, халифалык жоюлганда, өкмөттү басып алган дин душманы жетекчилик тарабынан өмүрүнүн аягында Измирге сүргүн кылынды. Измирде оор шарттардын астында жана карылыктан улам ооруп калды. Ал жерден Анкарага алып келинди. Анкарага алынып келгенден бир канча күн өтүп, 1943-жылы 27-ноябрь (х.1362-жылы) кайгыларга толо бул дүнүйөдөн акыретке көчтү. Сөөгү Анкаранын түндүгүндөгү Баглум деген калаада жерге берилди. Кабыры азыркы күнгө чейин зыярат кылынып, жанында кылынып жаткан дубалар кабыл болууда.

Сейийд Абдулхаким Арваси хазреттеринин келбети орто жана кемчиликсиз эле. Буудай түстүү жана маңдайы жазы эле. Каштары жарым айдай болуп, ичке жана кооз эле. Нурдуу көздөрү чоң эле. Муруну орточодон бир аз чоңураак эле. Жүзү арыкчырай жана калың сакалдуу эле. Денеси ири болуп, адамдарда урмат сезимин ойготуучу салабаты жана айбаты бар эле.

Ар бир абал жана кыймыл-аракеттеринде Ислам динине бекем карманчу. Өтө кичи пейил болуп, эч качан “Мен” дечү эмес. Өтө айбаттуу, салмактуу жана меймандос эле. Жанындагыларга жардам берүүдөн абдан ырахаттанчу. Зыяраттарга барып, конокко чакырылганда кабыл кылчу.

Сеййид Абдулхаким Арваси дин илимдеринде жана тасаввуфтун назик марифаттарында бир дарыя сыяктуу эле. Университет мугалимдери, илим жана өкмөт адамдары чечими жок деп ойлогон татаал маселелерди сурап келишчү, сабагында бир саат отуруп, суроосун сурабай эле жообун алып кайтышчу. Таважжух жана махабатына жеткендер чексиз кереметтерин көрүшчү. Өтө кичи пейил болчу. Аййуб Султан, Фатих, Баязид, Бакыркөй, Бейоглунда Ага-Жамии мечитинин күрсүлөрүндө көп жылдар боюнча Стамбул элине илим үйрөттү. Султан Салим жамиинин жанындагы Сулаймания тасаввуф профессору кезинде “Ар-рияд-ут-тасаввуфия” китебин сунду. Тасаввуф тууралуу китебинде түркүн-түркүн каттары бар. Мавлют окуу жана теспе колдонуунун башталгыч жана шариятка ылайык экендиги тууралуу бир китеп, “Рабита-и шариф” китеби, “Сахаба-и кирам” жана “Аждад-и пайгамбари” китептери, “Ислам укугу”, “Кашкул” жана “Сафари ахирет” деп аталган эмгектери арап, фарси жана түрк тилдеринде жазылган баа жеткис ырлары бар.

Ал зат тарабынан тарбияланып жетилдирилген, залкар дин адамдарынын арасында эң таланттуусу, түрдүү диний жана так илимдерде жазылган китептердин автору, фармацевт, химик жана ардактуу мугалим, полковник Хусейин Хилми Ышык мырза болуп саналат. Ал зат 1929-жылдан 1943-жылга чейин Абдулхаким Арваси хазреттеринен сабак алган. Арап жана фарси тилдеринен котормолорду жасап, мусулмандарга кызмат кылуу үчүн аракет кылган. Түрк, арап, фарси, немис, француз, англис жана башка тилдерде дагы түрдүү темаларда диний китептерди басып чыгарган. Ал заттын бардык илими

жана пейзин Абдулхаким Арваси хазреттеринен алгандыгы эмгектеринде айтылган.

25 жыл мурун көргөн түшүндөгү адам

Сейййид Абдулхаким хазреттери 1897-жылы ажылык милдети менен Хижазга келген кезде алгач Мединага кирип, Пайгамбарыбыз алейхиссаламдын ыйык кабырын зыярат кылды. Жанында Хажы Омар мырза деген шарифтердин тукумунан болгон бир зат бар эле. Бир күнү аны менен бирге ыйык Равзада шам намазынан кийин жүзүн саадат айнегине буруп, өтө адептүүлүк жана урмат менен турган кезде оң жагында отурган Хажы Омар кулагына ийилип, акырын: “Жубайым ушу тапта үзүр ээси. Ошондуктан, Пайгамбарыбыздын мечитине зыяратка кире албайт. Баб-ус-саламдан кирип, Пайгамбарыбыздын алдына бир салам берип, Баб-и Жибрилдан чыгып кетүүсүнө шарият уруксат береби?” – деп сурап калды. Сейййид Абдулхаким Арваси хазреттери ошол учурда жыйырма беш жыл мурда көргөн түшүн эстеп, коркуудан титиреп калды. Хажы Омардын жүзүн дагы бир жолу карады. Ооба, 25 жыл мурда түшүндө көргөн киши мына ушул зат эле.

Акырын үн менен: “Бул суроого жооп берүүгө мен милдеттүүмүн!” - деди. Бирок, түшүндө болгон сыяктуу Расулуллах алейхиссаламдын алдында тургандыгынан улам жооп бербей тургандыгын билдирди. Баб-и Рахмандан сыртка чыгышкандан кийин суроого жооп берди жана 25 жыл мурда көргөн түшүн толугу менен айтып берди.

Султандын дуба жана жардам сурашы

Султан Вахидаддин хан аны өтө сүйүп, урмат кылчу жана дубаларын сурачу. Абдулхаким хазреттери мындай деп айтат:

Мекенибиздин бир бөлүгү душман тарабынан басып алынып, душманга каршы күрөш башталган күндөр болчу.

Стамбулдун Бешикташ районунда Синанпаша мечитинен ваъз айтып чыгып жаткан элем. Эшиктин астында турган хан сарай арабасынан бир төрө түшүп: "Ал малику йакраукассалам ва йадука илаттаъам", б.а., "Султан сизге салам айтууда жана ифтарга чакырууда", – деди. Арабада хан сарайды көздөй кеттик. Конокко Стамбулдун таанылган ваиздери, имамдары чакырылган эле. Тамактан кийин бирөө сер мусахиб келип: "Султандын саламы бар. Баарыңардан суранып жатат. Анатолияда капырларга каршы согушуп жаткан аскерибиздин жеңишке жетүүсү үчүн дуба кылууңузду жана Анатолиядагы мужахиддерге акча жана дуба менен жардам берүүлөрү, колуна курал кармай ала турган адамдардын аскер сабына кошулуулары үчүн элди үгүттөөңүздү өтүнүп жатат", – деди. Бул буйрукка ылайык көптөгөн кишилерди Анатолияга жибердим. Көп жардам көрсөтүлүшүнө себепкер болдум.

Бир күнү Султан Вахидаддин хан ыйык Рамазан айында Хирка-и саадат (Пайгамбарыбыздын кийимдери сакталып жаткан мечит) турган бөлмөнү зыярат кылмакчы эле. Сеййид Абдулхаким хазреттерин дагы чакырттырды. Башка таанылган өкмөт жана дин адамдары дагы ошол жерде эле. Бул окуянын уландысын кызматын кылган Шакир мырза төмөндөгүчө айтып берген:

Султан Хирка-и саадат турган бөлмөнүн эшигинин алдына келгенде: "Абдулхаким хазреттери кайда?" – деп сурады. Ал жерде чогулуп турган адамдар бири-бирин караштьы. Бул ысымдагы бирөөнү таанышчу эмес эле. Артында тургандарга кабар беришти. Абдулхаким хазреттери жооп бергенде "Султан сизди күтүп жатат" деп дароо жол беришти. Султан менен жанаша бири дүнүйө, бири акырет султаны катары Султан-ул-анбия ардактуу Пайгамбарыбыздын куттуу кийимдери турган бөлмөгө киришти. Бирге зыярат кылышты. Чыгышкан соң берекет иретинде султан ал жерде тургандарга бирден бет аарчы, устазыма болсо эки бет аарчы тартуулады. Мен сырткы эшикте Абдулхаким хазреттерин күтүп жаткан

элем. Келип, зыяраттары тууралуу кубанып айтып берди. "Султан баарына бирден, мага болсо эки бет аарчы берди. Мунун бирөөсү сеники", – деп бирөөсүн мага берди.

Абдулхаким Арваси хазреттери саясатка эч качан аралашкан эмес жана саясий партияларга мүчө да болгон эмес. Элдин ишеним жана саясый топторго бөлүнүшүнө такыр каршы болчу. Шакирттери андан тасаввуф мектептери жана даргахтарынын жабылышы тууралуу сурашканда: "Өкмөт даргахтарды эмес, бекер жаткан, бош жерлерди жапты. Бул ыйык илим борборлору кардар таппаган соң өзүн-өзү алда канча мурунураак жапкан болчу", – деп жооп берди. Бул маанилүү жооп жалпы алганда ошол күндөрдүн медресе жана даргахтарынын жабылышы тууралуу анализдердин эң мыктысы болуп саналат.

Мыйзамдарды бекем сактачу, ар бир ваъз-насааттарында дагы муну баса белгилеп айтчу.

Абдулхаким хазреттеринин жеп-ичүүсү, жүрүм-туруму, сүйлөөсү, сүйлөбөөсү, күлүүсү, ыйлоосу дайым Исламга жана Расулуллах алейхиссаламдын абалына ылайык болчу. Анын тамактанышын көргөн адам такыр жеген жок деп ойлобосун деген максатта жеп жатат деп ойлочу. Аз жечү, тамакты аз-аздан алып жана шашпай, чайнап жечү. Жакындары анын отуз жылдан бери кайлула кылып жатканда, уктап жатканда жогоруну карап же сол жагы менен жамбаштап бир жолу болсо дагы жатпаганын айтышчу. Дайым оң жагы менен, оң колун оң бетинин астына басып жатчу. Ар бир абалы максатка ылайык эле. Өзү ар дыйым: "Максат, б.а., Аллаху таала жактырган жолдо болуу кереметтерден артык", – сөзүн кайра-кайра айтчу.

Абдан кичи пейил болчу. Бир жолу болсо дагы "Мен" деп айтканын уккан адам болчу эмес эле. Ар жолу Ислам аалымдарынын ысымы айтылганда "Биз ал улуктардын жанында болсок, кимсиң деп суралбайбыз, жок болсок, кайдасың деп дагы изделбейбиз" жана "Биз ал улуктардын

жазууларын түшүнө албайбыз. Бир гана берекеттенүү үчүн окуйбуз", - дечү. Ал эми өзү болсо, ал илимдердин адиси эле.

Абдулхаким Арваси хазреттеринин баалуу сөздөрүнөн:

"Ар бир пайгамбар өзүнүн доорунда, өзүнүн уруусунун баарынан ар тараптан жогору болгон. Бирок, Мухаммед алейхиссалам болсо, ар доордо, ар мамлекетте, б.а., дүнүйө жаратылган күндөн баштап кыяматка чейин келген жана келе турган бардык маклууктардан ар тараптан жогору. Эч бир адам, эч бир жактан Андан жогору эмес. Жогору болушу да мүмкүн эмес. Каалаганын каалагандай кылып жараткан Раббибиз Ал затты ушундай жараткан. Эч бир адам баласынын Расулуллахты мактай алгыдай күч-кубаты жок. Эч бир адамдын Аны сынга алууга кубаты жок."

"Эгер Аллаху тааланын акимдигин тааныган абалда аманат жана коопсуздукка зыян келтирбей эмгектенсеңер, бири-бириңерди катуу сүйүп, бири-бириңерге мээримдүү досторго айланасыңар. Силердин бул достуктарыңардан улам Аллаху тааланын ырайымы эмнелерди жаратпайт! Силер жеткен, силерге насип болгон ар бир нимат Аллахка ыймандын пайда кылган достуктун натыйжасы жана Аллаху тааланын ырайымы жана ихсаны. Силер дуушар болгон ар бир кырсык, дарт жан балакет болсо бир гана каардын, жек көрүүчүлүктүн жана душмандыктын натыйжасы. Булар болсо Аллахты тааныбагандыктан, зулумдук жана адилетсиздиктин жазасы."

"Улуулардын сөзү – сөздөрдүн улуусу."

"Олуялардын сөздөрүндө раббани таасир бар."

"Инсанды курчап алган кайгы, кыйынчылыктардын бир гана себеби – Хакка каршы ширк жана мушриктик. Илим-билим өнүккөнүнө карабастан адамдардын келечегине кооп пайда кылып жаткан фасад караңгылыгы бир гана ширк, ыймансыздык, вахдатсыздык (ыйман жана амалда алсыздык) жана өз ара мээримсиздиктин натыйжасы. Адамзат канчалык өнүксө дагы өз ара сүйүү болбосо кайгы жана балакеттерден

кутула албай. Аллахты таанымайынча, Аллахты сүймөйүнчө, Аллаху тааланы аким деп билип, Ага толук кулдук кылмайынча адамдар бири-бирилерине мээримдүү болуп, сүйө алышпайт. Хактан жана Хак жолдон башка эмнени ойлоп табылса, бардыгы айрылуу жана бакытсыздык жолу болуп саналат."

"Мусулмандардын үйрөнүшү зарыл болгон илимдер Улуми Исламия (мусулмандык илимдери) деп аталат. Ислам дини тарабынан буюрулган бул илимдерди Расулуллах алейхиссалам экиге бөлүп түшүндүргөн. Бири "Улуми наклия", б.а., диний илимдер, экинчиси "Улуми аклия", б.а., акыл илимдери. Диний илимдер адамды дүнүйөдө жана акыретте хузур тынчтыкка, бакытка жеткизе турган илимдер.

Булар дагы экиге бөлүнөт: "Улуми алийийа", б.а., жогорку диний илимдер жана "Улуми ибтидаийа", б.а., кошумча, жардамчы илимдер. Ислам илимдеринин экинчи бөлүмү болгон акыл билимдеринин, б.а., тажрыйбага таянган так илимдерди мыкты үйрөнүү назик жана терең диний илимдерди оңой түшүнүүгө жардам берет. Математика жана физиканы үйрөнүү диний илимдерди кубаттандырат. Астраномия, математика жана геометрия динге жардамчы илимдер болуп саналат. Тажрыйбага таянган физикадагы (тажрыйба жана далилге дал келбеген) бир канча жаңылыш теория жана гипотезадан башка бардыгы динге дал келүүдө, ыйманды кубаттандырууда. Илахий физикада (метафизикада) айтылган айрым бузук көз караштар динге дал келбейт. Бул илимдер үйрөнүлсө дин илимдеринин акыл илимдерине дал келе турган жана акыл илимдер менен чечилбей турган назик жактары жана себептери көрүнөт.

"Курани каримден жана Расул алейхиссаламдын хадиси шарифтеринен кийин эң баалуу китеп - Имам Раббани хазреттеринин "Мектубат" китеби. Ханафи мазхабында эң толук жана эң балуу фикх китеби Ибн Абидиндин "Дурр-

ул мухтар хашиясы” болуп саналат. Шафииде “Тухфат-ул-мухтаж” китеби.”

“Ислам дини – Аллаху тааланын Жабраил аттуу периште аркылуу Сүйүктүү Пайгамбары Мухаммед алейхиссаламга жиберген, инсандардын дүнүйө жана акыретте ырахатта болуусун камсыз кыла турган усул жана эрежелердин топтому. Бардык жогору мартабалар, пазилеттер, пайдалуу нерселер Ислам дининин ичинде. Эски диндердин ачык жана жашыруун бардык жакшылыктарын Ислам дини өзүндө топтогон. Бардык бактылуулуктар, ийгиликтер Исламда. Ислам акыл кабыл кыла ала турган негиз жана ахлактардан турат. Жаратылышында кемчиликсиз болгондор (табиятында жамандык болбогондор) Исламды эч качан четке какпайт жана аны жек көрбөйт. Исламдын ичинде эч кандай зыяндуу нерсе жок. Исламдын сыртында болсо эч бир пайда жок жана болбойт дагы.”

“Соңку кездерде тасаввуф мектептери болгон ханаках жана даргахтар сабатсыздардын колуна өттү. Динден, ыймандан кабары болбогон адамдар “шейх” деп аталды. Дин душмандары ошол калп шейхтердин сөздөрү, бийлери жана “ах-ух” деп бакырып кылып жаткан зикирлерин шылтоо кылып, динге хурафалар аралашкан деп Исламга жалаа жабышууда. Ал эми бузук тарикатчылардын сөздөрүн, иштерин дин деп билүү, аларды тасаввуф улуктары менен чаташтыруу абдан жаңылыш. Бул диндин эмне экендигин билбестик, аны такыр түшүнбөгөндүк. Динде сөз айта алуу үчүн ахли сүннөт аалымдарын таануу, бул улуктардын китебин окуу, мыкты түшүнүү жана түшүнгөндөрүн оруңдоо керек. Эгер жашоодо мындай аалым табылбаса дин душмандары майданды бош билип, дин аалымы болуп чыгышат. Ваъздары, китептери менен жаштардын ыйманын уурдап, улут жана мамлекетти жамандыкка сүйрөшөт.”

“Таза жана жаңы кийим кийгиле. Барган жериңерде адеп-ахлагыңар, сөздөрүңөр менен Исламдын салабатын,

баасын көрсөткөнүңөр сыяктуу кийиминер менен дагы урмат сезимин ойготкула.”

“Халалдан ар түрдүү даамдуу тамактар менен жана таттуу, муздак шербеттер менен денеңерди ырахат кармагыла.”

“Аллаху таала бардык нерсени бир себеп менен жаратууда. Ошол себептерге иш кыла ала турган таасир жана кубатты берген. Бул кубаттарды табият кубаттары, физика, химия жана биология мыйзамдары дейбиз. Бир ишти кылуубуз, бир нерсеге жетүүбүз үчүн ошол иштин себептерине кайрылышыбыз керек. Мисалы; буудай пайда болушу үчүн жерди айдап, эгип, анан оруп алышыбыз керек. Адамдардын бардык кыймыл-аракеттери, иштери Аллаху тааланын мына ушул адатынын негизинде ишке ашууда. Аллаху таала сүйгөн адамдарга жакшылык, икрам көрсөтүү жана душмандарын алдоо максатында аларга адатынан тыш, себепсиз дагы нерселерди жаратып берүүдө.”

“Бир маал намазды казага калтыруудан көрө миң жолу өлүүнү тандамакмын.”

“Намаз жана дагы намаз, кайда жана кандай жагдайда болсоңор дагы сөзсүз намаз окугула.”

“Эң чоң адеп – илахи чекти сактоо”

“Аллаху таала бир кулуна ыйман берген болсо бардык нерсени берген экен. Ыйман бербеген болсо эч нерсе бербеген экен.”

“Биздин мажилисибизде болгондор унчукпай отурушса дагы жана унчукпоодон башка нерсени көрбөгөн болушса дагы дин маселесинде өзүн аалым деп эсептегендердин каталарын табышат.”

“Курани карим бул – шыпаа. Бирок, шыпаа суу келип жаткан арыкка байланыштуу. Кир арыктан шыпаа келбейт.”

“Чыныгы керемет – кереметти жашыруу. Мунун сыртында көрүнгөн нерселер олуянын эрки жана каалоосунда эмес. Демек, илахий хикмат ушуну керек кылган.”

“Аллаху таала сырын ишенгенине билдирет. Билген сүйлөбөйт, сүйлөгөн билбейт.”

“Акмактык – бир катасынан сабак албай, кайра кайталоо.”

“Диний илимдер – дүнүйө жана акыретте хузурга, бактылуулукка жеткизе турган билимдер.”

“Аллаху таала каалаганын жасайт. Каалаcа себеп менен, каалаcа себепсиз, каалаганына азап же лутф кылат. Эң сонун жана туура болгон нерсе – Анын каалоосу.”

“Аллаху таала бизге ырайымы менен мамиле кылсын. Эгер адилети менен мамиле кыла турган болсо баарыбыз күйүп күл болобуз.”

“Рия болбосун деп жамааттан кача тургандар башка бир риянын ичинде.”

“Илим сабатсыздыкты жоёт, акмактыкты эмес.”

“Коомдо психологиялык ооруулардын себеби – ыйман кемчилигинен.”

Ал заттын шакирттеринин кээ бирлери илим дарыясы болгон бул улуу олуядан төмөндөгү сөздөрдү жана окуяларды накыл кылышкан:

Шакирттеринен Хафыз Хусейин мырза баян кылат:

Стамбулда окудум. Арап жана фарси тилдерин мыкты билчү элем. Ар кандай жыйналышта жана маселеде сөз ээси элем. Бир күнү мени Абдулхаким Арваси хазреттеринин алдына алып барышты. Максатым ал жерде дагы сөз ээси болуу эле. Ага жакын болгон бир күрсүдө отурдум. Сухбат башталды. Дароо күрсүдө отурууга тартынып ылдый түштүм. Сухбатта өмүрүмдө мен укпаган жана билбеген нерселер тууралуу сөз болуп жатты. Ал затка жакын отуруудан дагы тартынып бир аз артка жылдым. Дагы бир аз, дагы бир аз сүрүлүп, акыры өзүмдү эшиктин босогосунда көрдүм. Дагы кичине жылсам, сыртка чыгып кете турган даражага келип калган элем. Негизи мен көп жылдардан бери шейхтик кылып келген жана бир топ шакирти бар адам элем. Сейийд Абдулхаким Арваси хазреттерин көргөн соң ушул абалым

менен шакирт болуудан башкасына жарабай тургандыгымы түшүнүп жеттим жана шакирттериме барып: “Сеййид Абдулхаким Арваси хазреттерин көрүп, таанып, шейхтиктин эмне экендигин эми түшүндүм. Анын этегине жармашуудан башка ишим калбады”, – дедим. Бул улуу затка шакирт болуу мага да насип болду.

Отуз жыл жанынан айрылбаган жакыны Шакир мырза баяндайт:

Бир күнү багымдат маалында даргахтын мечитинде намаз окуп жаткан элек. Хазрет менен экөөбүз элек. Ар дайым болгондой, мени имамдыкка өткөздү. Мечиттин кириш тарабы айнек болгондуктан кире бериштеги отурула турган жерден мечиттин ичи оңой көрүнүп турчу. Биз намазга даярданып жаткан кезде аялым сыртта чай даярдай баштады. Намаз жана дуба окуп, сыртка чыктык. Самоордун жанында эки чынынын ордуна бир топ чыны турган экен. Аялыман эмнеге эки чынынын ордуна ушунча көп чыны алып келгендигин сураганымда ал: “Кызык! Аркаңарда чоң жамаат бар эле. Эми болсо тарап кеткен турбайбы!” – деди.

Шакирттеринен Илияс мырза айтат:

Күндөрдүн биринде бир кары аял жыгач устачылык дүкөнүмө кирип келип: “Бир бөлмөлүү үйүм бар. Жанына экинчи бөлмө коштуруудамын. Аны ижарага берип, ошонун акчасы менен оокат кыламын. Акчасын ижаранын акчасынан берүү шарты менен мага бир эшик менен терезе жасап бересиңби?” – деди. “Эртең келиңиз, сүйлөшөбүз”, – дедим. Максатым Абдулхаким Арваси хазреттери менен кеңешүү болчу. Аср маалында даргахына бардым. Абалым тууралуу сурады. “Кардарлар келип турабы?” – деди. “Ооба, келип турат”, – дедим, бирок, бүгүн келген кемпир тууралуу суроону такыр унутуп коюптурмун. Бир аздан кийин: “Заказ берип жаткандар барбы?” – деди. “Бүгүн болгон жок”, – дедим. “Аял кардарлар дагы келип турушабы?” – деп сурады. Дагы эстеген жокмун. Ошондо: “Бүгүн келген кемпирдин заказын

бүтүрүп бериңиз!” – деди. Ошондо гана жанагы кемпирди эстеп, уялганыман кызардым.

Бир күнү Баязид мечитинде ваъз айтып жатып, маселеге такыр байланышы болбогон абалда: “Силерден бириңер үйүнө барганда перзенти үйдүн чатырына чыгып, көгүчкөн кубалап жүргөнүн көрсө, бакырбай, акырындык менен: “Балам, карасаң, сага эмне алып келдим, таттуу алып келдим”, – деп акырын аны түшүрүп алсын да үйүнө алып киргенден кийин гана жээрисин”, – деди. Ваъазды тыңдап отурган Акхисардык бир зат: “Мунун ваъзга эмне тийешеси бар”, – деп ойлоду. Ваъздан кийин үйүнө келип караса, баласы чатырга чыгып, көгүчкөн кармамакчы болуп, чуркап жүргөн экен. Бала үч-төрт жаштарында болчу. Ал көгүчкөнгө кызыгып, чатырдын четине жакындап калган экен. Ал зат ошол замат Абдулхаким хазреттеринин насааттарын эстеди жана айтканындай кылды. Бала чатырдан кулап түшүүдөн кутулуп калды.

Акын Нажиб Фазыл айтып берген окуя:

1941-жыл... Немистер чек арабызга жакындап калган эле. Мен бир гезитте чыккан макаламда жазганымдай Экинчи Дүйнөлүк Согушка киришибиз анык деп ишенчү элем. Бул жолу сөз ачылып, бул маселени ал хазреттин жанында өзүмчө негиздеп берүүгө аракет кылдым. Бирок, лутф кылып аягына чейин угуп турду. Жанында жакындарынан бир канча киши жана адвокат Махмуд Вазироглу аттуу аны сүйгөндөрдөн бир зат дагы бар эле. Согушка аралашууга мажбур экендигибизди эсеп-кысап жолу менен көрсөтүп, түшүндүрдүм. Абдулхаким Арваси хазреттери менин айткандарымды акырына чейин уккан соң: “Согушка кирбейбиз. Бирок, Биринчи Дүйнөлүк Согушта болгону сыяктуу дагы кымбатчылык болбосо жана талон системасы чыкпаса”, – деди. Так айткандай болду. Өкмөтүбүз согушка кирбеди, бирок, кымбатчылык жана талон системасы элди катуу кыйнады. Махмуд бей мага бул кереметти кайра-кайра кайталачу жана: “Укмуш, укмуш...

Жетиден жетмишке чейин баары согушка киришибизди күтүп турганда “Согушка кирбейбиз” деген эле жана эч ким талон систамасын күтпөгөн кезде “Талон системасы болот” деп айткандыгы чоң керемет”, – дечү.

Фарук бей айтат:

Мындан бир нече жыл мурун уулум Навзад азыр биз турган бөлмөнүн балконунан ылдыйга бетон жерге кулап кетти. Баламды кома абалында бир бейтапканага жаткыздык. Комадан чыкты. Бирок, акыл жагынан жөндөмдүүлүгүн жоготту. Стамбулга алып бардык. Бардык невролог жана психологдорго көрсөттүк. Бардыгы үмүт жоктугун айтышты. Бир грек доктур шизофрения деп диагноз койду да, дарылоого болбойт деп өкүм чыгарды. Балагат жашындагы баламды улуу байкеси Абдулхаким мырзанын колдоруна тапшырдым. Бала даргахта кырк күн калды. Аны дайым карап турду. Бирок: “Өкүнүч, өкүнүч”, – деп кайгырып, ишти Аллаху таалага тапшырды. Кырк күндөн кийин Навзад дене жана руханий жактан ушундай саламаттыкка ээ болду; башына жанагы иш келгенден мурда мынчалык соо жана зээндүү болгон эмес. Окууга кирип, юридикалык факультетти бүтүрдү. Суу иштери министрлигинде адвокат болуп иштеди жана ошол жерден пенсияга чыкты. Абдулхаким мырза иниси болгон Фарук Ышык мырзаны катуу сүйчү. Бирөөнү мактамакчы болсо: “Фаруктан башка баарыбыздан жакшы”, – деп мактачу. Фарук бейдин кабыры Абдулхаким Арваси хазреттеринин буту тарабында.

Баязид мечитинде Эрзинжан зилзала кырсыгынан бир апта мурда: “Аллаху таала ачык зина болуп жаткан жерлерге зилзала менен жаза берет. Мисал үчүн; Эрзинжан”, – деп унчукпай калган эле. Эч ким ошол маалда бул сөздүн маанисин түшүнбөй, бир аптадан кийин уккандар: “Субханаллах, чоң кереметке күбө болуптурбуз, бирок, түшүнө албаптырбыз”, – дешти.

Шакирттеринен Тахир мырза баян кылат:

Абдулхаким Арваси хазреттери айтты: “Олуянын алдына толуп барган адам бош, бош барган адам толуп кайтат.” Бир күнү мага: “Тахир мырза, үйүңдө китеп калбасын, китептерди алып башкаларга бергин!” – деди. Үйгө бардым. Текчеге тизип койгон бири-биринен кооз жана мен үчүн баалуу китептеримди башкаларга бергим келбеди. Буйруктарын аткарган болоюн деп, бир нече китепти кошуналарга тараткан болдум. Куптандан кийин уктадым. Абдулхаким хазреттерин түшүмдө көрдүм. Ал: “Тахир, китептерди чыгардыңбы?” - деди. Ойгонуп кетип, ордуман турдум. Даарат алып, эки рекет намаз окуп, дагы жаттым. Уктай элек болчумун. Абдулхаким Арваси хазреттери дагы келип: “Китептерди дагы эле тараткан жоксуңбу?” – деп ачууланды. Коркуп ордуман секирип турдум. Дароо бардык китептеримди үйдөн сыртка чыгардым. Анан келип жаттым. Ошондо гана тынч уктай алдым. Анан түшүндүм; бизди тарбия кылуу үчүн китептерден алыстатып, менде болгондорду алып, өзүндө болгондорду бизге берүү үчүн ушул жолду колдонгон экен.

Качан Абдулхаким Арваси хазреттеринин алдына барсам Зия бей жанында отурчу. Зия бейге бир китеп берчү, окутчу жана түшүндүрүп берчү. Бир күнү дагы ушундай бир сухбатта Зия бейге китеп окутуп, өзү ачыктап отурган болчу. Көңүлүмө: “Менин арапчам жана фарсчам Зия бейдикинен жакшыраак. Эмнеге дайым ага окутат да, мага окутпайт”, – деген ой келди. Ошол түнү түшүмдө Абдулхаким Арваси хазреттеринин алдында элем. Дагы Зия бейге китеп берип, окутуп жаткан. Бирок, Зия бейди селде кийген, аалым келбетинде көрдүм. Абдулхаким хазреттери Зия бейди мага көрсөтүп: “Биз милдетти бекеринен бербейбиз”, – деди. Ойгонуп жанагы көңүлүмө келген ойго өкүнүп калдым.

Бир күнү Абдулхаким хазреттеринин алдына бара жаткан болчумун. Жолдо көңүлүмө: “Барып Абдулхаким хазреттерине айтайын, олуялык жолунда жүрүп, бийик

даражаларга көтөрүлүү оор иш, биздин кичине кайратыбыз менен буга жетүүгө болбойт. Химмат кылып, таважжух кылсын да, бул жогору мартабаларга мени жеткизсин”, – деген ой келди. Бардым. Бакта жалгыз отурган экен. Салам берип колдорун өптүм. Жүзүмө карап: “Тахир, бул эмне бак?” – деп сурады. “Магнолия” – дедим. “Ал эмне?” – деди. “Гүл” – деп жооп бердим. “Эй, Тахир! Эмнеге булардын суусу бир, абасы бир, топурагы бир болсо да жыттары ар түрдүү? Мисал үчүн; мына ушул гүлзарга эмне тиксең гүл болобу же туш келген гүл дагы магнолия сыяктуу бийик болуп өсөбү?” – деп сурады. “Жок, устаз”, – дедим. “Демек, айырма талант жана жөндөмдүүлүгүнөн экен. Көк майсан менен от эч качан розадай боло албаган сыяктуу, роза дагы магнолия сыяктуу боло албайт!” – деп кайра мени карады. Мен кызарып: “Кемчилигимди кечириңиз, устаз!” – дедим.

Тиш доктуру полковник Сабри бей айтып берген:

Бир күнү Абдулхаким мырза мага таяммум кантип алына тургандыгын өздөрү көрсөтүп берип, үйрөттү. Бир-эки күндүн ичинде дагы ушундай кылды. Өзүмө-өзүм: “Азыркы кезде суу болбой турган жердин өзү жок, эмнеге мынчалык берилип таяммумду үйрөтүп жатат?” – деп сурачумун. Кайтыш болгондон кийин отуз жыл өтүп, колдорума бир жара чыкты. Жада калса, ушул жараны деп бейтапканада бир баш бармагымды кесип салышты. Доктурлар колуңа бир да суу тийбесин деп катуу эскертишти. Үч жыл бою ар намазга Абдулхаким Арваси хазреттери көрсөтүп бергендей таяммум алууга мажбур болдум.

Халид Турхан бейдин эскерүүлөрүнөн:

Бир күнү зыяратына барган болчумун. Китепканасынан бир китепти алып, бир жерин ачып мага берди жана: “Окуңуз!” – деди. Арап тилинде жазылган эле. Окууга аракет кылдым. Жаңылыш окуган жерими оңдоду. Дагы бир жолу окутуп, каталарымды оңдоду. Анан: “Эми которуңуз!” – деди. Кыйналган көп сөздөрүм болду, жардам берди. Жада

калса, өзү которуп берди. Дагы бир жолу окутуп, котортту. Жакшы түшүнүп алган болчумун. Кайтыш болгондон кийин жыйырма жыл өтүп, китепкана директорлук кызматы үчүн Анкарада сыноого кирдим. Сыноодо колума бир китеп беришти жана бир жерин ачып: “Окуңуз!” – дешти. Карасам бул Абдулхаким Арваси хазреттери окуткан дал ошол китеп жана дал ошол бет экен. Окудум, которуп бердим. Сыноодон өттүм. Китепканага директор болдум. Бирок, сыноодон чыккан соң Хазреттин бул чоң жана ачык кереметтерин көрүп, абдан ыйладым.

Хусейин Хилми Ышык хазреттери

Диний илимдерде чоң аалым жана тасаввуф марифаттарында кемел жана мукаммил болгон кереметтер ээси Сейййид Абдулхаким Арваси хазреттери жетилдирген улуу аалым. Китептери бүткүл мамлекеттерде окулууда. Эмгектеринин эң маанилүүсү **“Там Илмихал Саадати Абадиййа”** болуп, 14 түркчө, 60 араб жана 25 фарси жана булардан которулган француз, англис, немис, орус жана башка тилдердеги жүздөгөн китептердин автору. 8 март, 1911-жылы Стамбулдун Аййуб Султан районунда туулуп, 2001-жылы 29-октябрда кайтыш болду. Бир канча миң кишилик элдин коштоосунда окулган жаназа намазынын артынан Аййуб Султандагы үй-бүлөлүк көрүстөнгө жерге берилди.

Фон Мизестан жогорку математика, Прагерден механика, Демберден физика, Госсдон химия технологиясы илимдерин окуду. Химия илимдеринин профессору Арнддын жетекчилигинде илимий изилдөөлөрдү жасап, мактоосуна татыктуу болду. Профессор Арнддын жанында алты айда дипломдук ишин бүтүрүп, Стамбул университетинде **Phenyl-cyan-nitromethan** (көк фенилнитрометан) химиялык кошундусун синтез кылуу аркылуу формуласын ойлоп тапты. 1939-жылдын аягында химия жогорку адистиги боюнча 1/1

номердеги диплом ыйгарылды. Армияда полковник наамына жеткенге чейин түрк армиясында уулуу газдар инженери жана химия мугалими болуп иштеди.

Саясатка эч качан аралашкан жок, бир да саясий партияга мүчө болгон эмес. Ишеним жана саясий бөлүнүүгө жана өкмөткө баш көтөрүүгө каршы болчу. Муну эмгектеринде дагы ачык үгүттөгөн. Жер бетиндеги түрдүү мамлекеттерге жиберген түрдүү тилдердеги китептеринде Ислам дининин туура түшүнүлүүсү, Ислам өкүмдөрү жана ахлагынын жайылуусу үчүн тынбай аракет кылды. Ошондуктан, динди дүнүйөлүк топтоо үчүн курал кылгандар менен мазхабсыздардын жалааларына учурады. “Фармацевт, химик динде эмнени түшүнмөк эле? Ал өзүнүн милдетин аткарсын, биздин ишибизге аралашпасын” дегендер болду. Ооба, бул зат фармацевт жана химик болуп, элине отуз жылдан ашуун кызмат кылды. Бирок, диний илимдерди дагы үйрөнүп, күнү-түнү окуп, улуу Ислам аалымынан ижазат (диплом) алды. Ошончо китептерди жазгандыгына карабастан эч качан өзүнүн жеке көз карашын, пикирлерин аралаштырбай, дайым ахли сүннөт аалмдарынын акыл ээлерин таң калтыра турган баалуу жазууларын арап жана фарси тилдеринен которуп, китептеринде жыйнады.

Сеййид Ахмед Мекки мырза: “Там Илмихал Саадати Абадиййа” китебине жазган рецензиясында айтат:

“Доорубуздун пазылдарынан, доорубуздун жалгызы жазган “Там Илмихал Саадати Абадиййа” китебине көз чаптырдым. Бул китепте келам, фикх жана тасаввуф илимдерин таптым. Булардын бардыгы илимдерин нубувват булагынан алган заттардын китептеринен топтолгонун көрдүм. Бул китепте ахли сүннөт акыйдасына туура келбеген эч бир илим, эч бир сөз жок. Эй, таза жаштар, диний жана улуттук билимдериңерди ушул латиф, окшошу жок, балким келечекте дагы окшошу жазыла албай турган ушул китептен үйрөнгүлө!”

Хусейин Хилми Ышык хазреттери ахли сүннөт аалымдарынын китептерин окуп, түшүнө ала турган адамдардын азайып кеткендигин жана сабатсыз кишилердин дин адамдарынын арасына аралашып, бузук китептерди жазып жатышканын көрүп, кайгырган: **"Фитна жайылган кездерде акыйкатты билген адам башкаларга дагы муну билдирсин. Эгер билдирбесе ага Аллаху тааланын жана бардык адамдардын каргышы болсун!"** – деген хадиси шарифте билдирилген эскертүүдөн катуу корккон. Адамдарга карата болгон мээрими жана ырайымы аны кызматка умтултту, ахли сүннөт аалымдарынын китептеринен керектүү маселелерди которуп, бардыгы түшүнө ала тургандай кылып чечмелеп берүүгө аракет кылды. Алган эсепсиз ыраазычылык жана мактоолор менен бирге кээде сабатсыздардын ушак-жалааларына дагы дуушар болду. Раббына жана ыйманына карата ыкылас жана ишениминде эч бир күмөнү болбогондуктан Аллаху таалага тобокел, Расулуна жага салих кулдарынын ыйык рухтарына тавассул кылган абалда кызмат кылууну уланта берди. Бүткүл бул кызматтарынын Ислам аалымдарына болгон күчтүү махабаты жана урматынын берекети менен ишке ашкандыгын айтчу. Ар сухбатында Ислам аалымдарынын китептеринен окуп, **Имам Раббани, Абдулхаким Арваси** хазреттеринин сөздөрүн баян кылып жатканда көздөрүнөн жаш агып: **"Келами кибар, кибари келам аст",** б.а., "улуктардын сөздөрү, сөздөрдүн улугу", - дечү.

"Стамбул олуялары" китебинде бул зат тууралуу төмөндөгү маалыматтар орун алган:

Хусейин Хилми мырза материалдык жана руханий, дүнүйөлүк жана акыреттик, өзгөчө так илимдер, медицина, фармацевтика жагында доорунун таанылган адамдарынан эле. Ар бир сөзү илим-билимге жана тажрыйбага таянган, ушул билимдерин, тажрыйбаларын диндин негизги эрежелерине салып, өлчөп айткан хикмат сүйлөөчү, б.а., ар бир сөзүндө

дүнүйөлүк жана акыреттик пайдаларды топтогон, билким окшошу табылбай турган аалым зат эле.

Эң ардактуу, көрүнүктүү китептерден которгон котормолору жана жыйнактарынын негизинде жаңы окуу китептерин чыгарды. Акыйда маселесинде, өзгөчө ахли сүннөт вал жамаат акыйдасын жөнөкөй бир тилде баян кылып, ушул куттуу акыйданын жайылышына өзүнүн чоң салымын кошту. Ханафи, Шафии, Малики жана Ханбали мазхабдарынын биринде болуунун ахли сүннөттүн эң негизги белгиси экендигин, ар бир адамдын өзүнүн мазхабына ылайык амал кылышы керектигин, зарылдык жана муктаждык болгон кезде хак болгон төрт мазхабдын бирин таклид кыла алуусун ахли сүннөт китептеринен алып, чечмелеп берди.

“Саадати Абадиййа” жана башка китептеринде миңдеген маселелерди ачыктап берди. Унутулган көптөгөн маселелерди ачыкка чыгарып, ихйа кылды. **“Үммөтүм бузулган кездерде сүннөтүмдү ихйа** (ачыкка чыгарган) **кылган адамга жүз шейит сообу берилет”** деген хадиси шарифине дайым моюн сунуп, фарздарды, важибдерди, сүннөттөрдү, жада калса, мустахабдарды дагы толугу менен түшүндүрүп жазчу.

Дүнүйөнүн түрдүү аймактарында жашап жаткан элдерге Ислам динин туура, оригинал түрүндө таанытты. Ахли сүннөт аалымдары тарабынан макталган жана сунушталган жүздөгөн арапча жана фарсча эмгектерди **Hakikat Kitabevi** басмасы аркылуу дүнүйөнүн бүткүл өлкөлөрүнө жайды. Ваххаби, Хуруфи, Кадияни сыяктуу бир канча адашкан топтордун туура жолдон айрылган жактарын бүткүл дүнүйөгө далилдери менен түшүндүрүп берди. Бул заттын кызматтарынын натыйжасында ахли сүннөт акыйдасы бүт дүнүйөдө кайра жанданып, жашара баштады. Мына ушул жактан эмгектери жана кызматтарына “мужаддиддик” деп баяндагандар болду. Таждид – динди жаңылоо, кубаттандыруу дегенди билдирет.

Ийгиликтеринин себебин сурагандарга **“Халакал мусаввифун”,** б.а., “Эртең кыламын дегендер куруду” деген хадиси шарифке ылайык бүгүнкү ишин эртеңкиге калтырган жокмун жана өзүмдүн ишимди өзүм кылдым. Кыла албай турган ишимди башкасына тапшырган кезимде дагы анын натыйжасын көзөмөл кылдым деген жоопту берген. “Бул доордо Исламга кызмат кылууда ийгиликтүү болуу үчүн угуучулар түшүнө ала турган деңгээлде ачык сүйлөө жана баары менен таттуу тил менен жакшы мамиледе болуу керек”, - дечү. Чындыгында абдан кичи пейил бир зат эле. Өзүн башкалардан эч качан жогору көрчү эмес. Улуу жаштагылардын жанында унчукпай туруп, эч ким менен талашып-тартышчу эмес, адепти бекем сактачу, көбүнчө тизелеп отурчу. Бурса шаары эски мугалимдеринен Али Хайдар мырзаны зыярат кылып барган кезде сааттап тизелеп отурганда Али Хайдар мырза шакирттерине: “Хилми бейден адеп үйрөнгүлө, адеп!” деген эле. Хусейин Хилми Ышык мырза үй-бүлөсүнөн Османлы тарбия адебин, Абдулхаким Арваси хазреттеринен болсо тасаввуф адебин алган болчу.

Силсиле-и алиййа

Наби, Сыддык жана Салман, Касым, Жаъфар, Бистами,
Ирфан булагы болду Абул Хасан Харкани.

Абу Али Фармади келип анан бул майданга,
Көп олуя жетилдирди дагы Юсуф Хамадани.

Абдулхалык Гиждувани марифаттар асманында,
Ааламды жарык кылды дагы Ариф-и Ревагари.

Мавараунналхр эли Тури Сина сыңары болду,
Нурдуу кылгандардын бири Махмуд Анжир-Фагнави.

Али Рамитани ал Азизан жана пири Нассаж,
Көп керемет көрсөттү Мухаммед баба Саммаси.

Сеййид Амир Кулал дагы илим дарыясында седеп,
Андан майданга келди Бахауддин Бухари.

Алавуддин Аттар ал доорунун кутбу эле,
Яъкуб Чархи чыкты анан анвари рахмани.

Хаже Ахрари Вали жана Казы Мухаммед Захид,
Дервиш Мухаммед келди жана Хажаги Имканаги.

Баки-биллахтан келген нурларга кошуп,
Миңдеген жүрөктөрдү тазартты Имам Ахмед Раббани.

Урват-ул-вуска Маъсум, Сайфиддин жана сеййид Нур,
Мазхар менен Абдуллах, анан Халид Багдади.

Пейз берип булар дагы, соң бул нурду Абдуллах,
Рум диярына жайды аны Таха Хаккари.

Сеййид Салих дагы тууганынын жолун улантып,
Фана-филлахка жетишти Сыбгатуллах Хизани.

Бул үч валинин сухбатында кемелге жетип,
Муршиди камил болду сеййид Фахим Арваси.

Ушул отуз төрт олуянын жүрөктөрү күзгү мисалы,
Жайышты бүткүл ааламга анвари Расулуллахты.

Акыры бардык нурлар жыйналды бир казынада,
Ысымы бул казнанын Абдулхаким Арваси.

Дубага кол ачкан заман, Силсилени оку ар качан,
Салихтерди эстесең эгер, жаайт рахмати Рахман.

Салам болсун, дуба болсун бул факирден дайыма,
Силсиле-и алиййанын арбагына, йа Субхан.

СИЛСИЛЕ-И АЛИЙЙА-И НАКШБАНДИЯ

1)	**Хазрети Мухаммед Мустафа** (алейхиссалам)	(м.571-632) Медина – Арабстан
2)	**Абу Бакр Сыддык** (м.634) (радыйаллаху анх)	Медина - Арабстан
3)	**Салман Фариси**	(х.33) Мадайин - Ирак
4)	**Касым бин Мухаммед**	(м.725) Кудайд - Арабстан
5)	**Жаъфар-ы Садык**	(х.83-х.148/м.765) Медина - Арабстан
6)	**Баязид Бистами**	(х.136-х.261/875) Бистам - Иран
7)	**Абул Хасан Харкани**	(х.425/м.1034) Харкан - Иран
8)	**Абу Али Фармеди**	(х.434-х.477/м.1085) Машхад - Иран
9)	**Юсуф Хамадани**	(х.440-х.535/м.1141) Марв – Түкмөнстан
10)	**Абдулхалык Гиждувани**	(х.575/м.1180) Гиждуван – Өзбекстан
11)	**Ариф Ривагари**	(х.616/м.1219) Ревгар (Бухара) - Өзбекстан
12)	**Махмуд Анжир Фагнави**	(х.715/м.1315) Акбани (Бухара) - Өзбекстан
13)	**Али Рамитани**	(х.721) Ташогуз (Ташауз) - Түркмөнстан
14)	**Мухаммед Баба Саммаси**	(х.755/м.1354) Бухара - Өзбекстан
15)	**Сеййид Амир Кулал**	(х.722/м.1370) Бухара - Өзбекстан
16)	**Бахауддин Накшбанд**	(х.718-791/м.1318-1389) Бухара - Өзбекстан
17)	**Алауддин-и Аттар**	(х.802/м.1400) Денов - Өзбекстан
18)	**Якуб-и Чархи**	(х.851/м.1447) Душамбе -Тажикстан
19)	**Убайдуллах Ахрар**	(х.895/м.1490) Самарканд - Өзбекстан
20)	**Казы Мухаммед Захид**	(х.936/м.1530) Денов - Өзбекстан
21)	**Дервиш Мухаммед**	(х.970/м.1562) Китаб - Өзбекстан
22)	**Хажегий Мухаммед Имканаги**	(х.1008/м.1600) Китаб - Өзбекстан
23)	**Мухаммед Баки-биллах**	(х.1012/м.1603) Дели - Индия
24)	**Имам Ахмед Раббани** (мужаддиди алфи саний)	(х.1034/м.1624) Сирхинд - Индия
25)	**Мухаммед Маъсум Фаруки**	(х.1079/м.1668) Сирхинд - Индия
26)	**Сайфиддин Фаруки**	(х.1096/м.1684) Сирхинд - Индия
27)	**Сеййид Нур Мухаммед Бадаюни**	(х.1135/м.1722) Дели - Индия
28)	**Мазхари Жани Жанан**	(х.1195/м.1781) Дели - Индия
29)	**Сеййид Абдуллах Дехлеви**	(х.1240/м.1824) Дели - Индия
30)	**Мавлана Халид Багдади**	(х.1242/м.1826) Шам - Сирия
31)	**Сеййид Абдуллах Шемдини**	(х.1228/м.1853) Нахри (Шемдинли) - Түркия
32)	**Сеййид Таха Хаккари**	(х.1269/м.1853) Нахри (Шемдинли) - Түркия
33)	**Сеййид Мухаммед Салих**	(х.1281/м.1865) Нахри (Шемдинли) - Түркия
34)	**Сеййид Сыбгатуллах Хизани**	(х.1287/м.1870) Хизан (Битлис) - Түркия
35)	**Сеййид Фахим Арваси**	(х.1213/м.1895) Арвас (Ван) - Түркия
36)	**Сеййид Абдулхаким Арваси**	(х.1362/м.1943) Баглум (Анкара) - Түркия
37)	**Хусейин Хилми Стамбули**	(х.1329/м.1911-2001) Стамбул– Түркия

“каддасаллаху таала сиррахул азиз-ил-ажмаин”